

Acta Iuridica Olomucensia

Vědecký časopis právníký | Journal for Legal Research

2014 | Vol. 9

Supplementum 1:

Zahraníční vlivy na vnitrostátní právo

Supplementum 1:

Foreign impacts on national law

Univerzita Palackého v Olomouci

Právníká fakulta

Palacký University in Olomouc, Czech Republic

Faculty of Law

Dvakrát ročně (+ supplementa) vydává Univerzita Palackého v Olomouci, se sídlem v Olomouci, Křížkovského 8, IČ 61989592.

Ročník IX, 2014, Supplementum 1: Zahraniční vlivy na vnitrostátní právo. Toto číslo vyšlo v Olomouci 31. května 2014. Ev. č. period, tisku: MK E 15579.

Cena 120 Kč (zahrnuje jeden výtisk čísla, poštovné a balné). Předplatné na 1 rok (2 řádná čísla + speciální čísla): 300 Kč (zahrnuje jeden výtisk každého čísla, poštovné a balné). Předplatné na 2 roky (4 řádná čísla + speciální čísla): 600 Kč (zahrnuje jeden výtisk každého čísla, poštovné a balné).

Objednávky předplatného nebo jednotlivých čísel přijímá redakce. Objednávky inzerce přijímá redakce.

Published twice a year by Palacký University, Olomouc, Czech Republic, Křížkovského 8, IdN 61989592.

Volume IX, 2014, Supplementum 1: Foreign impacts on national law. This number was issued in Olomouc in May 2014. Evidence number of periodicals: MK E 15579.

Price 120 CZK. Subscription fee for 2 issues (one volume) is 300 CZK. Subscription fee for 4 issues (two volumes) is 600 CZK. Postal charges included.

Subscription orders and advertisements should be sent to the address of editor's office.

Adresa redakce | Address of editor's office: Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta, redakce Acta iuridica olomucensia, tř. 17. listopadu 8, 771 11 Olomouc, Česká republika. Email: redakce.aio@upol.cz. tel.: +420 585 637 635, fax: +420 585 637 506.

Další informace na | Further information at:

<http://acta.upol.cz/>

Elektronicky archivováno | Archived electronically at:

Central and Eastern European Online Library

<http://www.ceeol.com/>

© Univerzita Palackého, 2014

ISSN 1801-0288 (Print)

ISSN 1805-9554 (Online)

Redakční rada | Editorial Board

Šéfredaktor | Editor in Chief:

JUDr. Ondrej Hamulák, Ph.D.

Členové RR | Members of Editorial Board:

JUDr. PhDr. Marek Antoš, Ph.D.

Prof. JUDr. Vladislav David, DrSc., Dr.h.c.

Prof. JUDr. Josef Fiala, CSc.

JUDr. PhDr. Tomáš Gábriš, PhD., MA

Doc. JUDr. Daniela Gregušová, CSc.

Doc. JUDr. Petr Hlavsa, CSc.

Prof. JUDr. Milana Hrušáková, CSc.

Prof. JUDr. Jan Hurdík, CSc.

Doc. JUDr. Juraj Jankuv, PhD.

Prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Doc. JUDr. Jiří Jirásek, CSc.

Prof. Tanel Kerikmäe, LL.M., LL.Lic., Ph.D.

Doc. JUDr. Zdeňka Králíčková, Ph.D.

Prof. JUDr. Karel Marek, CSc.

Prof. nadzw. dr. hab. Krzysztof Skotnicki

doc. JUDr. PhDr. Miroslav Slašťan, PhD.

Prof. JUDr. Vladimír Sládeček, DrSc.

Ass.-Prof. Dr. iur Armin Stolz

Doc. JUDr. Naděžda Šišková, Ph.D.

Prof. JUDr. Ján Švidroň, CSc.

Prof. JUDr. Ivo Telec, CSc.

Obsah | Contents

Duálny systém obecnej územnej samosprávy	7
Zuzana Čierniková	
Vplyv Spoločnej Európskej kúpnej zmluvy na vnútroštátne právo členských štátov EU	19
Martin Daňko	
Orgány štátnej správy na úseku katastra nehnuteľností	27
Jana Elzerová	
Zmena organizácie dohľadu nad finančným trhom vo Veľkej Británii jako možná inšpirácia pro Evropskou unii	35
Michael Kohajda	
Rodinněprávní konflikt týkající se úpravy majetkových poměrů manželů v souvislosti s rozvodem manželství	41
Anna Kováčová	
Poznám právo, teda som... ..	49
Natália Lalíková, Denisa Soukeníková	
Relativní neúčinnost	57
Martin Lebeda	
Pozemní komunikace a superficies solo cedit	63
Aleš Mácha	
Vonkajšie vplyvy na medicínske právo v Slovenskej republike	71
Dalibor Maťko, Ivana Pagáčová	
Kriminalizácia a legalizácia prostitúcie v Českej republike	77
Marcela Nováková	
Zahraničné vplyvy na postavenie a činnosť rozhodcovských súdov v spotrebiteľských veciach vo vybraných krajinách EU.....	89
Lubomír Pagáč	
K zahraničnému vplyvu na trestnoprávnu úpravu ochrany meny	99
Viliam Poništ	
Započítanie pohľadávok v kontexte osobitostí pracovného práva a komparačných poznatkov	107
Monika Seilerová	
Aktuální otázky v oblasti daňových rájů	123
Roman Vybíral	
Dohoda o vině a trestu v zahraničí jako inšpirácia pro českou právní úpravu	133
Markéta Filipová	
Prípád Bosman (Rozhodnutie Súdneho dvora C-415/93)	143
Miroslav Hlivák	
Karuselové podvody na DPH	157
Tomáš Sejkora	
Pokyny pro autory a podmínky přijetí rukopisů.....	166
Požadovaná forma príspevku.....	167

Poslání a struktura časopisu

Acta Iuridica Olomucensia (AIO) jsou recenzovaným odborným právnickým periodikem vydávaným Právnickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci. Posláním časopisu je přispět k prohloubení odborného diskurzu v oblasti právní teorie a rovněž nabídnout řešení problematických otázek vzešlých z právní praxe. AIO jsou multioborovým právnickým časopisem pokrývajícím problematiku všech disciplin jurisprudence a všech právnických profesí. Cílem redakce, která ctí pluralitu názorů, je vytvořit otevřený prostor pro prezentaci výstupů vědeckých bádání autorů. Redakce přijímá v českém, slovenském a anglickém jazyce. Časopis je standardně strukturován na následující části:

Odborné články: Jedná se o vědecké práce psané v českém, slovenském nebo anglickém jazyce vycházející z originální výzkumné činnosti autora nebo kolektivu autorů, které jsou vnitřně členěny (hypotéza – rozbor problematiky – závěry), reflektují dosavadní stav vědeckého poznání v oblasti a relevantní literaturu z oboru. Práce jsou doplněny o poznámkový aparát a obsahují obvyklé množství citací. Povinnou součástí článku je abstrakt a seznam klíčových slov v jazyce práce a v anglickém jazyce. Standardní rozsah je minimálně 18.000 znaků (10 normostran).

Diskuze, názory a komentáře: Jedná se o kratší originální vědecké práce prezentující individuální náhled autora nebo autorského kolektivu na vybrané otázky právní teorie a právní praxe. Jejich text je vnitřně strukturován, dostatečným způsobem reflektuje názory doktríny a je obvykle doplněn poznámkovým aparátem. Standardní rozsah je do 18.000 znaků (10 normostran).

Recenze a anotace: Část věnovaná recenzím odborných publikací českých, slovenských i zahraničních autorů představující individuální náhled recententa na odbornou kvalitu, originalitu a přínos posuzované publikace.

Informace: Část obsahující informace o minulých a budoucích vědeckých akcích, konferencích a projektech.

The aim and structure of journal

Acta Iuridica Olomucensia (AIO) is a scholarly peer-reviewed legal journal issued by the Faculty of Law, Palacký University in Olomouc, Czech Republic. AIO is multidisciplinary legal journal covering issues of all legal disciplines and problems of all legal professions. The aim of editors that respects the pluralism of opinions is to create open space for the presentation of the outputs of scientific research of the authors. AIO publishes contributions in Czech, Slovak and English language. The journal is commonly structured into the following sections:

Research articles: This is a scholarly work written in Czech, Slovak or English language based on original research activity of author or team of authors, which is internally divided (hypothesis – an analysis of issue – conclusions), reflects the current state of scientific knowledge and research outcomes in the particular field and relevant literature in this field. The work is supplemented by footnotes and contains the usual number of citations. The usual extent of scientific article is at least 18.000 characters (10 pages). Abstract and list of keywords in language of article and in English is required mandatorily.

Discussion, opinions and commentaries: This is a shorter original scientific paper presenting the individual view of author or team of authors on selected issues of legal theory or practice. This text is also internally structured, adequately reflects the views of doctrine and is usually accompanied by footnotes. The usual extent is up to 18.000 characters (10 pages).

Reviews and annotations: This section contains reviews of publications of Czech, Slovak and foreign experts representing individual evaluation of professional quality, originality and impact of the reviewed publication on the discourse in the particular legal field.

Information: This section contains information about past and future scientific events, conferences and projects.

DUÁLNY SYSTÉM OBECNEJ ÚZEMNEJ SAMOSPRÁVY¹

Dual System of Local Selfgovernment

Zuzana Čierniková

Čierniková, Zuzana. Duálny systém obecnej územnej samosprávy. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2014, Vol. 9, Supplementum 1: Zahraniční vlivy na vnitrostátní právo, pp. 7–17.

Abstrakt: Príspevok sa venuje problematike viacúrovňovej územnej samospráve obcí v podmienkach Slovenskej republiky. Rozoberá štruktúru právnych predpisov, ktoré regulujú organizáciu a činnosť územnej samosprávy obcí v duálnom alebo viacúrovňovom systéme územnej samosprávy obcí, ktorý sa uplatňuje v hlavom meste Slovenskej republiky Bratislave a meste Košice. Cieľom príspevku je predstaviť štruktúru právnych predpisov, priblížiť hlavné špecifiká charakteristické pre daný druh právneho predpisu a upozorniť na vplyv medzinárodnej právnej úpravy.

Kľúčové slová: viacúrovňová územná samospráva, právne predpisy územnej samosprávy, obec, mesto, mestská časť, Európska charta miestnej samosprávy

Abstract: The article deals with system of multilevel or dual local selfgovernment in Slovakia. The article introduces the structure of legal acts regulating organization and function of multilevel local selfgovernment, which is operating in the capital city of Slovakia – Bratislava and the city of Kosice. The aim of the article is to introduce the structure of relevant legal acts focusing on main characteristics of such legal acts and to draw attention to international influence represented by European Charter of Local Selfgovernment.

Keywords: multi-level territorial self-government, legal acts of territorial self-government, municipality, city, part of the city, European charter of local self-government

1 Tento článok bol napísaný s podporou Grantu Univerzity Komenského č. UK/466/2013.

1. Úvod

Problematike viacúrovňovej samosprávy obcí v podmienkach Slovenskej republiky nie je venovaná takmer žiadna pozornosť, čo sa prejavuje v právnej teórii aj právnej vede nedostatočným resp. žiadnym rozpracovaním danej problematiky a čo má samozrejme taktiež vplyv na prax samosprávy obcí.² Systém viacúrovňovej samosprávy obcí má v Slovenskej republike malé zastúpenie, keď ho nachádzame v dvoch najväčších slovenských mestách – hlavnom meste Slovenskej republiky Bratislave a v meste Košice. V priebehu posledných rokov došlo k viacerým významným zmenám v oblasti fungovania viacúrovňovej samosprávy obcí, pričom mnohé zmeny prebiehali v oboch reprezentantoch samostatne a ďalším významným menovateľom je, že bez výraznejšej odbornej diskusie. Príspevok si dáva za cieľ otvoriť diskusiu k problematike viacúrovňovej samosprávy obcí a predstavuje vstup do tejto diskusie rozpracovaním prvej čiastkovej otázky, ktorou je systém právnych predpisov regulujúcich fungovanie viacúrovňovej územnej samosprávy. Príspevok sa zameriava na systém právnych predpisov viacúrovňovej samosprávy v hlavnom meste Slovenskej republiky Bratislave a upozorňuje na vplyv medzinárodnej právnej úpravy.

2. Základ právnej úpravy

Základný vnútroštátny právny rámec úpravy problematiky viacúrovňovej samosprávy obcí v Slovenskej republike predstavuje:

1. Ústava Slovenskej republiky,
2. všeobecný predpis územnej samosprávy obcí – zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o obecnom zriadení“),
3. osobitné predpisy územnej samosprávy obcí, ktorými sú v podmienkach mesta Bratislavy zákon č. 377/1990 Zb. o hlavnom meste Slovenskej republiky Bratislavy v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o Bratislave“) a v podmienkach mesta Košice zákon č. 401/1990 Zb. o meste Košice v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o meste Košice“),
4. ďalšie právne predpisy upravujúce základné otázky fungovania obcí: zákon č. 346/1990 Zb. o voľbách do samosprávy obcí v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o voľbách do samosprávy obcí“), zákon

2 Príspevok predstavuje rozpracovanie problematiky obcí, ako základu územnej samosprávy v zmysle čl. 64 Ústavy Slovenskej republiky. Pojem viacúrovňová samospráva obcí zahŕňa subjekty, ktorými sú obce a mestá – akési kvalifikované obce aj s ohľadom na ustanovenie § 29a zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov, podľa ktorého: „Ak sa v tomto zákone alebo osobitnom predpise používa slovo „obec“, rozumie sa tým aj mesto, ak z tohto zákona alebo z osobitného predpisu nevyplýva, že ich ustanovenia sa vzťahujú len na obec alebo len na mesto.“

- č. 138/1991 Zb. o majetku obcí v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o majetku obcí“), zákon č. 253/1994 Z.z. o právnom postavení a platových pomeroch starostov obcí a primátorov miest v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o právnom postavení starostov a primátorov“), ústavný zákon č. 357/2004 Z.z. o ochrane verejného záujmu pri výkone funkcií verejných funkcionárov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ochrane verejného záujmu“), zákon č. 583/2004 Z.z. o rozpočtových pravidlách územnej samosprávy v znení neskorších predpisov,
5. osobitné právne predpisy upravujúce predovšetkým pôsobnosť obcí napr. zákon č. 154/1994 Z.z. o matrikách v znení neskorších predpisov, zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov,
 6. podzákonné právne predpisy – nariadenia vlády a vykonávacie právne predpisy ministerstiev a iných ústredných orgánov štátnej správy,
 7. štatút hlavného mesta Slovenskej republiky Bratislavy (ďalej len „štatút Bratislavy“ alebo „štatút“) a štatút mesta Košice.

Ad 1. Ústava Slovenskej republiky predstavuje základ právneho rámca regulácie postavenia územnej samosprávy. Ústava implicitne priznáva obciam ako základným jednotkám územnej samosprávy právo na územnú samosprávu.³ Zaradenie ústavnoprávnej úpravy postavenia subjektov územnej samosprávy do 4. hlavy je založená na koncepcii výstavby štátu v smere občan – obec – štát, čo sa prejavuje aj v logicky usporiadanej ústavnej triáde, keď 2. hlava Ústavy zakotvuje ústavnoprávny status občana, 4. hlava ústavnoprávny rámec územnej samosprávy a 5. a nasledujúce hlavy reglementujú postavenie a činnosť zložiek štátneho mechanizmu.⁴ Ústavnoprávnu úpravu postavenia obcí môžeme rozdeliť na kategóriu práv, garancií, povinností a reguláciu organizačnej a funkčnej stránky. Rozhodujúce je, či sa jedná o ústavnú alebo zákonnú právnu úpravu, nakoľko aj zákonodarca je pri zákonnej konkretizácii viazaný ústavou a nesmie konať v rozpore s ňou. Všetky kategórie právnej úpravy problematiky obcí sú buď explicitne konštituované a vymedzené ústavou, alebo ich ústava stručne vymedzuje a na následnú konkretizáciu splnomocňuje zákonodarcu, alebo nachádzajú svoje vyjadrenie v zákone, pričom ústava stanovuje požiadavku zákonnej úpravy a nedovoľuje, aby tieto vzťahy boli primárne upravené právnym predpisom s nižšou právnou silou (samozrejme pri rozlišovaní originálnej samosprávnej pôsobnosti a pôsobnosti uskutočňovanej v rámci preneseného výkonu štátnej správy).

3 Na rozdiel napríklad od Ústavy ČR však Ústava SR toto právo nevyjadruje explicitne, ale je možné ho vyvodiť výkladom jednotlivých ustanovení ústavy, predovšetkým jej IV. hlavy.

4 TEKELI, J. Možnosti obmedzenia práva na samosprávu. In 20 rokov Ústavy Slovenskej republiky – I. Ústavné dni, I. zväzok : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie : 3.–4. október 2012, Košice. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2012. s. 400.

V súvislosti so samosprávou hlavného mesta Slovenskej republiky, ústava len poskytuje garanciu zákonnej úpravy problematiky, keď v čl. 10 ods. 2 odkazuje na úpravu postavenia Bratislavy ako hlavného mesta Slovenskej republiky zákonom. V ústave však nenachádzame ustanovenia, ktoré by výslovne upravovali alebo aspoň okrajovo rozoznávali viacúrovňovú územnú samosprávu obcí.

Ad 2. a 3. Medzi zákonom o obecnom zriadení a zákonmi o Bratislave a meste Košice je vzťah všeobecného predpisu k osobitným právnym predpisom, keď zo znenia § 29 zákona o Bratislave a § 24 ods. 1 zákona o meste Košice vyplýva subsidiárne použitie zákona o obecnom zriadení.

Ad 4. Pôsobnosť ďalších právnych predpisov, ktoré regulujú iné základné otázky viacúrovňovej územnej samosprávy obcí, ako je nakladanie s majetkom, či pravidlá kreovania orgánov miest a mestských častí, je založená rôznymi spôsobmi. Založenie pôsobnosti iných právnych predpisov je determinované ich vzťahom k osobitným predpisom územnej samosprávy obcí (zákona o Bratislave a zákona o meste Košice). Rôzne spôsoby založenia ich pôsobnosti môžeme rozdeliť na skupinu, ktorá sa vzťahuje na úpravu iných právnych predpisov a na skupinu, ktorá sa týka úpravy osobitných právnych predpisov územnej samosprávy obcí. Zároveň je nutné podotknúť, že vo väčšine prípadov bude pôsobnosť iných právnych predpisov založená práve kombináciou jednotlivých spôsobov z oboch skupín.

- Na strane ďalších právnych predpisov sa jedná o tieto spôsoby založenia ich pôsobnosti:
- explicitne – výslovným založením v znení iného právneho predpisu⁵,
- implicitne – systematickým a jazykovým výkladom iného právneho predpisu⁶,
- pri použití analógie alebo rozširujúceho výkladu iného osobitného právneho predpisu⁷.

5 Čl. 2 ods. 1 písm. p) zákona o ochrane verejného záujmu ustanovuje, že sa tento zákon vzťahuje na funkcie poslancov mestských zastupiteľstiev a poslancov zastupiteľstiev mestských častí v Bratislave a v Košiciach.

6 Zákon o majetku obcí upravuje iný spôsob stanovenia jeho pôsobnosti pre mesto Bratislava a Košice a iný spôsob stanovenia pôsobnosti pre mestské časti. Pôsobnosť pre mesto Bratislava a mesto Košice je vymedzená jednak v § 1 ods. 4, ktorý ustanovuje, že ak ďalšie časti zákona neobsahujú osobitnú úpravu pre mesto Bratislavu a mesto Košice, rozumie sa pod pojmom obec aj mesto Bratislava a mesto Košice a zároveň zákon obsahuje osobitné ustanovenia. Pôsobnosť pre mestské časti je stanovená implicitne a dospejeme k nej systematickým a jazykovým výkladom zákona, ktorý v ďalších častiach upravuje postavenie mestských častí, ako subjektov nakladania s majetkom.

7 V súvislosti s úpravou platových podmienok a postavenia starostov mestských častí Bratislavy a primátora Bratislavy, keď zákon o Bratislave neodkazuje na osobitnú právnu úpravu a súčasne zákon o právnom postavení starostov a primátorov explicitne ani implicitne nezakladá svoju pôsobnosť.

- Na strane osobitných predpisov územnej samosprávy obcí sa jedná o tieto spôsoby založenia pôsobnosti:
- odkazom na konkrétny osobitný právny predpis⁸,
- odkazom na osobitnú právnu úpravu bez konkretizácie právneho predpisu⁹,
- subsidiárnym použitím všeobecného predpisu územnej samosprávy obcí¹⁰.

Pri založení pôsobnosti ďalších právnych predpisov je tiež významná nesystematickosť, a to z hľadiska rôzneho vymedzenia spôsobu založenia pôsobnosti v rovine zákon o Bratislave vs. zákon o meste Košice, v rovine mesto Bratislava a mesto Košice vs. mestské časti a dokonca v rovine starosta mestskej časti vs. poslanec zastupiteľstva mestskej časti. Táto nesystematickosť spočíva v tom, že pôsobnosť vybraného iného právneho predpisu je v prvej rovine založená iným spôsobom pre zákon o Bratislave ako celok a iným pre zákon o meste Košice ako celok, v druhej rovine je pôsobnosť založená iným spôsobom pre mesto a iným spôsobom pre mestskú časť a v tretej rovine iným spôsobom pre jednotlivé základné orgány samosprávy mestských častí, teda starostu mestskej časti a poslanca miestneho zastupiteľstva. Uvedenú nesystematickosť možno označiť za neracionálnu a za nedostatok zákonnej úpravy.

Ad 5. Pokiaľ sa jedná o ustanovenie kompetencií obce osobitnými právnymi predpismi, vo vzťahu k viacúrovňovej samospráve mesta Bratislava a mesta Košice nachádzame rozdielny spôsob jej konštruovania, keď niektoré právne predpisy výslovne ustanovujú kompetenciu mestských častí¹¹ a niektoré právne predpisy ustanovujú len kompetenciu obce a tým pádom ponechávajú riešenie otázky rozdelenia kompetencií medzi mesto a mestské časti na ďalšiu právnu reguláciu.

Ad 6. Podzákonné právne predpisy sú záväzné pre subjekty územnej samosprávy pri výkone prenesenej štátosprávnej pôsobnosti.

Ad 7. Spomínaná ďalšia právna regulácia rozdelenia kompetencií medzi mesto a mestské časti je predmetom rozboru v nasledujúcich častiach príspevku.

8 Ustanovenia § 12 ods. 3 a 17 ods. 2 zákona o Bratislave, ktoré v súvislosti s voľbou primátora Bratislavy resp. starostu mestskej časti odkazujú na zákon o voľbách do samosprávy obcí.

9 Ustanovenie § 2 ods. 3 zákona o Bratislave, ktorý v súvislosti s právnou úpravou nakladania s majetkom Bratislavy a mestských častí odkazuje „osobitné predpisy“.

10 Pri subsidiárnom použití § 11 ods. 4 písm. i) prvej vety zákona o obecnom zriadení, ktorý odkazuje pri stanovení kompetencií obecného zastupiteľstva určiť plat starostu na zákon o právnom postavení starostov a miest, pričom však zákon o Bratislave pri ustanovení kompetencie mestského zastupiteľstva určí plat primátora Bratislavy na tento zákon neodkazuje.

11 Napríklad § 2 ods. 1 zákona č. 253/1998 Z.z. o hlásení pobytu občanov Slovenskej republiky a registri obyvateľov Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov, § 4 ods. 1 zákona č. 154/1994 Z.z. o matrikách v znení neskorších predpisov.

3. Štatút Bratislavy

Prechodné ustanovenia zákona o Bratislave v § 30 ustanovujú: „Podrobnejšiu delbu pôsobnosti medzi orgánmi miestnej samosprávy (orgánmi mestských častí) a mestskej samosprávy (orgánmi mesta) upraví štatút. Mestské zastupiteľstvo schváli štatút najneskôr do šiestich mesiacov odo dňa nadobudnutia účinnosti tohto zákona.“ Prechodné ustanovenia zákona o meste Košice v § 25 ustanovujú: „Podrobnejšiu delbu pôsobnosti medzi orgánmi miestnej samosprávy a mestskej samosprávy upraví štatút. Mestské zastupiteľstvo schváli štatút najneskôr do troch mesiacov odo dňa nadobudnutia účinnosti tohto zákona. Štatútom nemožno preniesť na mestské časti výkon štátnej správy, ktorý bol zákonom prenesený na mesto.“ Z uvedených ustanovení je zrejmé, že v oboch prípadoch predstavuje štatút základný predpis pre úpravu vzťahu subjektov územnej samosprávy resp. ich orgánov, v oboch prípadoch ho prijíma mestské zastupiteľstvo (zastupiteľstvo mesta Bratislava a mesta Košice), pričom však zákonná úprava poskytla týmto orgánom možnosť odlišnej úpravy vzťahov čo do obsahu, ale aj času prijatia. V ďalšej časti príspevku bližšie rozoberám štatút Bratislavy z obsahovej aj formálnej stránky.

Subjektmi územnej samosprávy v podmienkach mesta Bratislavy je samotné mesto Bratislava a 17 mestských častí. Samospráva mesta Bratislavy sa uskutočňuje prostredníctvom orgánov mesta a mestských častí, miestnym referendom mesta alebo mestskej časti a zhromaždením obyvateľov mesta alebo mestskej časti. Medzi základné orgány mesta Bratislavy (mestské orgány) zaraďujeme primátora Bratislavy a mestské zastupiteľstvo a medzi základné orgány mestských častí (miestne orgány) zaraďujeme starostu mestskej časti a miestne zastupiteľstvo. Tento prehľad má význam z dôvodu vymedzenia okruhu orgánov, ktoré vystupujú v procese tvorby a prijímania štatútu Bratislavy.

V postavení štatútu Bratislavy v systéme základných právnych aktov regulujúcich viacúrovňovú samosprávu obcí sa prejavuje ústavná garancia primárnej zákonnej úpravy vybraných záležitostí územnej samosprávy a zároveň čl. 2 a čl. 4 ods. 1 Európskej charty miestnej samosprávy (ďalej len „charta“). Štatút Bratislavy predstavuje podzákonný právny akt, ktorý upravuje otázky fungovania územnej samosprávy Bratislavy na základe zákonných splnomocnení. Tieto zákonné splnomocnenia nachádzame v § 7b zákona o Bratislave, ktorý obsahuje základné ustanovenia regulujúce postavenie, obsah a spôsob prijímania štatútu, ďalej v jednotlivých ustanoveniach zákona o Bratislave, ktoré majú vo vzťahu k § 7b zákona o Bratislave postavenie osobitného ustanovenia a v § 30 zákona o Bratislave, ktorý okrem časového vymedzenia povinnosti schváliť štatút obsahuje aj čiastkovú a zbytočne duplicitnú úpravu obsahu právnej regulácie štatútu.

3.1 Formálna stránka

Výkladom zákona o obecnom zriadení a predovšetkým § 6 a § 12 dospejeme k záveru, že rozhodovacie procesy obecného zastupiteľstva (teda aj mestského zastupiteľstva) sú uskutočňované vo forme všeobecne záväzných nariadení vydávaných pri samosprávnej a prenesenej štátosprávnej pôsobnosti a uznesení. Sú to však skutočne jediné formy rozhodovacej činnosti mestského zastupiteľstva a do ktorej kategórie právnych aktov môžeme zaradiť štatút?

Na získanie odpovede je potrebné porovnať čiastkové pravidlá prijímania týchto právnych aktov mestského zastupiteľstva, ktorými sú: podmienka predbežného prerokovania, zverejnenie návrhu, právo veta mestských častí, právo veta primátora, väčšina potrebná na prijatie právneho aktu, zverejnenie (publikácia) právneho aktu, právne vlastnosti právneho aktu a kategória subjektov a orgánov, ktoré sú oprávnené podieľať sa na príprave a tvorbe právneho aktu.

Orgánom oprávneným prijímať štatút Bratislavy, čo explicitne ustanovuje § 11 ods. 5 písm. a) zákona o Bratislave a čo vyplýva z ustanovenia § 7b ods. 3 aj § 30 zákona o Bratislave, je mestské zastupiteľstvo. Orgánom oprávneným prijímať všeobecne záväzné nariadenia a uznesenia v systéme viacúrovňovej územnej samosprávy Bratislavy je jednak mestské zastupiteľstvo a jednak miestne zastupiteľstvá jednotlivých mestských častí. Nakoľko do právomoci mestského zastupiteľstva patrí prijímať štatút Bratislavy, všeobecne záväzné nariadenia aj uznesenia, pre ďalšie porovnanie sa budem zaoberať pravidlami prijímania všeobecne záväzných nariadení mesta Bratislavy (ďalej len „nariadenie Bratislavy“ alebo „nariadenie“) a uznesení prijímaných mestským zastupiteľstvom (ďalej len „uznesenie Bratislavy“ alebo „uznesenie“). Pravidlá prijímania nariadení sú zakotvené predovšetkým v zákone o obecnom zriadení, zákone o Bratislave (ktorý okrem kompetenčných noriem ustanovenia pre obecnú normotvorbu neobsahuje) a štatúte Bratislavy. Tu však výpočet právnej regulácie mestskej normotvorby nekončí, pretože čl. 100 ods. 2 štatútu Bratislavy odkazuje na úpravu postupu pri príprave, schvaľovaní a vyhlasovaní nariadení Bratislavy na osobitné pravidlá, ktoré schvaľuje mestské zastupiteľstvo. Pod týmito osobitnými pravidlami rozumieme rokovací poriadok mestského zastupiteľstva mesta Bratislava.¹² Pravidlá prijímania uznesení sú obsiahnuté tak v zákone o obecnom zriadení, zákone o Bratislave a rokovacom poriadku mestského zastupiteľstva mesta Bratislava. Pravidlá prijímania štatútu Bratislavy sú obsiahnuté v § 7b a § 30 zákona o Bratislave a v samotnom štatúte Bratislavy.

K záveru ohľadne zaradenia alebo nezaradenia štatútu Bratislavy do skupiny všeobecne záväzných nariadení alebo uznesení dospejeme porovnaním jednot-

12 Ako sú prijímané tieto osobitné pravidlá? Sú prijímané rovnako ako štatút? Je to v poriadku, že vydávanie VZN mesta, ktoré sa vzťahujú aj na územie mestských častí sa riadi rokovacím poriadkom, ktorý mestské časti na rozdiel od štatútu neprípomenujú a je tam nižšie „kvórum“? Resp. je rozdiel v rokovacom poriadku a štatúte?

livých čiastkových pravidiel prijímania štatútu Bratislavy, nariadení Bratislavy a uznesení Bratislavy, ktoré sú obsiahnuté v uvedených zákonných a podzákonných predpisoch.

Pokiaľ ide o štatút Bratislavy, pravidlá jeho prijímania zakotvujú povinnosť jeho predbežného prerokovania s mestskými časťami, pričom však neupravujú povinnosť zverejniť návrh štatútu. Na schválenie štatútu sa vyžaduje kvalifikovaná trojpäťtinová väčšina prítomných poslancov mestského zastupiteľstva, ktoré je uznášaniaschopné v prípade, ak je prítomná nadpolovičná väčšina všetkých poslancov mestského zastupiteľstva. Ak však aspoň 10 mestských častí v rámci predbežného prerokovania uplatní „právo veta“, teda s návrhom štatútu nesúhlasí, je na jeho prijatie potrebná kvalifikovaná absolútna väčšina, teda trojpäťtinová väčšina všetkých poslancov mestského zastupiteľstva. Primátor Bratislavy sistačným oprávnením, teda právom veta v súvislosti s prijímaním štatútu nedisponuje. O platnosti a účinnosti štatútu príslušné pravidlá mlčia a teda platí, že nadobudnutie platnosti a účinnosti štatútu sa neviaže na splnenie ďalšej podmienky (napr. vyvesenie na úradnej tabuli). Štatút teda nadobúda platnosť dňom schválenia a účinnosť taktiež dňom schválenia, ak mestské zastupiteľstvo neurčilo iný neskorší deň účinnosti. Subjekty, ktoré môžu zasiahnuť do tvorby štatútu sú mestské časti a mesto Bratislava.

Pravidlá prijímania nariadení Bratislavy neustanovujú podmienku predbežného prerokovania návrhu nariadenia a teda ani právo veta mestských častí. Návrh nariadenia Bratislavy musí byť zverejnený, čo sa uskutočňuje vyvesením na úradnej tabuli, primátor Bratislavy právom veta nedisponuje. Nariadenie je prijímané trojpäťtinovou väčšinou prítomných poslancov, avšak na rozdiel od štatútu či uznesení pravidiel prijímania nariadení nerozoznávajú právo veta žiadneho orgánu a preto nie je potrebné ani ustanovenie ohľadne zlomenia práva veta kvalifikovanou väčšinou všetkých poslancov. Podmienkou nadobudnutia platnosti nariadenia je jeho vyvesenie na úradnej tabuli najmenej na 15 dní. Ak v nariadení nie je ustanovený neskorší deň pre nadobudnutie účinnosti, nadobúda nariadenie účinnosť na 15 deň od vyvesenia, pre prípad živeľnej pohromy alebo všeobecného ohrozenia zákonodarca ustanovuje možnosť určiť skorší začiatok účinnosti nariadenia. Vzhľadom na obligatórne zverejnenie návrhu nariadenia a explicitne vymedzené právo fyzických osôb a právnických osôb uplatniť pripomienku k návrhu nariadenia, môžeme povedať, že na tvorbe nariadení sa podieľajú akékoľvek fyzické osoby a právnické osoby.

Pokiaľ ide o pravidlá prijímania uznesení Bratislavy, podmienka predbežného prerokovania návrhu platí v súvislosti s uzneseniami celomestského charakteru a to vo vzťahu k dotknutým mestským časťami. Stanovisko k prerokovanej otázke poskytuje miestne zastupiteľstvo a v prípade zmluvného prevodu vlastníctva nehnuteľného majetku poskytuje stanovisko starosta mestskej časti. Návrh uznesenia nie je obligatórne zverejňovaný. Uznesenie prijíma mestské zastupiteľstvo relatívnou väčšinou prítomných poslancov mestského zastupiteľstva, ktoré

je uznávaniaschopné v prípade, ak je prítomná nadpolovičná väčšina všetkých poslancov mestského zastupiteľstva. V prípade, ak má pri prejednávaní záležitostí celomestského charakteru mestská časť odlišné stanovisko (uplatní právo veta), je na prijatie uznesenia potrebný súhlas trojpätinovej väčšiny prítomných poslancov mestského zastupiteľstva. Primátor disponuje sistačným oprávnením¹³ (právom pozastaviť výkon uznesenia), ktoré uplatní tak, že v lehote 10 dní od jeho schválenia uznesenie nepodpíše. Mestské zastupiteľstvo môže uznesenie trojpätinovou väčšinou hlasov všetkých poslancov potvrdiť; ak ho nepotvrdí do dvoch mesiacov od jeho schválenia, uznesenie stráca platnosť. Výkon potvrdeného uznesenia primátor nemôže pozastaviť. Zverejnenie prijatého uznesenia sa za účelom nadobudnutia platnosti a účinnosti nevyžaduje, uznesenie nadobúda platnosť dňom jeho schválenia a účinnosť dňom podpisu primátorom, ak v ňom nie je uvedený neskorší deň nadobudnutia účinnosti a v prípade uplatnenia sistačného oprávnenia starostu dňom opätovného schválenia trojpätinovou väčšinou hlasov všetkých poslancov, ak v ňom nie je uvedený neskorší deň nadobudnutia účinnosti. Na tvorbe uznesení participuje mesto a v niektorých prípadoch aj mestská časť.

3.2 Obsahová stránka

Z ustanovení zákona o Bratislave z hľadiska regulácie obsahovej stránky štatútu vyplýva, že štatút obsahuje najmä:

1. základné ustanovenia o postavení subjektov samosprávy – mesta a mestských častí,
2. úpravu samosprávy mesta a mestských častí, predovšetkým úprava vzťahov orgánovestskej a miestnej samosprávy,
3. rozdelenie samosprávnej a prenesenej štátosprávnej pôsobnosti medzi mesto a mestské časti,
4. zásady hospodárenia s majetkom,
5. rozpočtové pravidlá.

Z uvedeného je zjavné, že pravidlá prijímania štatútu Bratislavy sa v porovnaní s nariadeniami Bratislavy a uzneseniami v niekoľkých bodoch zhodujú, no v niektorých vykazujú rozdielne znaky. Preto z hľadiska štruktúry rozhodovacích procesov mestského zastupiteľstva môžeme uviesť, že štatút Bratislavy predstavuje právny akt sui generis, ktorý nemôžeme zaradiť ani do kategórie všeobecne záväzných nariadení ani do kategórie uznesení. Ďalej môžeme konštatovať, že pokiaľ všeobecne záväzné nariadenie je normatívnym správnym aktom a teda je všeobecne záväzným právnym predpisom, keď normatívne upravuje práva a povinnosti aj subjektov stojacich mimo štruktúru územnej samosprávy, uznesenie má dvojakú podobu – je interným normatívnym aktom, keď rieši vnútorne

¹³ Sistačné právo primátora Bratislavy, tak isto ako je koncipované pre starostu obce alebo mestskej časti, sa vzťahuje výlučne na uznesenia zastupiteľstva.

záležitosti daného subjektu (v tomto prípade mesta Bratislava) alebo predstavuje vôľu obce v individuálnych záležitostiach. Štatút jednoznačne neobsahuje úpravu individuálnych práv a povinností subjektov stojacich mimo sústavu subjektov územnej samosprávy, môžeme však povedať, že z hľadiska obsahu reguluje jednak vnútorné záležitosti subjektov územnej samosprávy (upravuje zásady hospodárenia jednotlivých subjektov mesta a mestských častí samostatne) a jednak má charakter normatívneho správneho aktu (keď zakladá pôsobnosť a právomoc mestských častí).

4. Záver

Na koncipovanie inštitútu územnej samosprávy obcí vrátane viacúrovňovej územnej samosprávy obcí v Slovenskej republike má výrazný vplyv Európska charta miestnej samosprávy (ďalej len „charta“). Charta je medzinárodnou listinou Rady Európy, ktorú prijal Výbor ministrov v júni 1985 a na podpis výlučne členským štátom Rady Európy bola otvorená 15. októbra 1985. Slovenská republika v súlade s čl. 12 ods. 1 charty sa zaviazala pri ratifikácii dodržiavať len nevyhnutný rozsah ustanovení charty (celkove 20 ustanovení), pre ktoré už platné právne predpisy vo vnútroštátnom právnom poriadku existovali. V súlade s požiadavkou čl. 12 ods. 1 charty Slovenská republika spĺňala podmienky, aby mohla bez zmeny vtedy platného právneho poriadku chartu s výhradami ratifikovať. Po roku 2000 sa v slovenskom právnom poriadku uskutočnili významné zmeny týkajúce sa organizácie a činnosti orgánov miestnej verejnej správy, decentralizácie pôsobností zo štátnej správy na územnú samosprávu, ako aj fiškálna decentralizácia. V nadväznosti na prijaté legislatívne zmeny bolo možné, aby sa Slovenská republika zaviazala dodržiavať ustanovenia, ku ktorým ešte záväzky neprijala. Zostávajúce záväzky na všetky ustanovenia charty, ku ktorým sa prijímajú záväzky štátov, prijala Slovenská republika dňa 24. apríla 2007 a do platnosti vstúpili 1. septembra 2007.

V štruktúre právnych predpisov regulujúcich inštitút viacúrovňovej územnej samosprávy obcí badať uplatňovanie princípu zakotvenia ústavných a právnych základov miestnej samosprávy čl. 2 charty, ktorý ustanovuje, že princíp miestnej samosprávy je uznaný zákonodarstvom príslušnej krajiny, a kde je to možné, aj ústavou. Zásadné je taktiež uplatňovanie princípu podľa čl. 4 ods. 1 charty, v zmysle ktorého základné práva a povinnosti miestnych orgánov sú zakotvené v ústave alebo zákone, to však nebráni tomu, aby miestnym orgánom boli v súlade so zákonom priznané osobitné práva a povinnosti.

Prehľad právnych predpisov regulujúcich systém viacúrovňovej územnej samosprávy na úrovni obcí je pomerne rozsiahly. Účelom príspevku bolo priblížiť vnútroštátny systém právnych predpisov a zasadiť ho do medzinárodnoprávneho rámca.

Použitá literatúra:

- KUKLIŠ, P., VIROVÁ, V. Vybrané problémy miestnej samosprávy: (v komparácii niektorých štátov Európskej únie). Žilina: EUROKÓDEX, 2012.
- SOTOLÁŘ, J. Samospráva obce. Košice: SOTAC, 2011.
- SOTOLÁŘ, J. Zákon o obecnom zriadení (Komentár). Košice: Sotac, 2003.
- ŠKULTÉTY, P. Základy miestnej správy. Bratislava: VO PF UK, 1999.
- TEKELI, J. Možnosti obmedzenia práva na samosprávu. In 20 rokov Ústavy Slovenskej republiky – I. Ústavné dni, I. zväzok : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie : 3.–4. október 2012, Košice. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2012.
- VRABKO, M. a kol. Správne právo hmotné: Všeobecná časť. Bratislava: C.H. Beck, 2012.

Mgr. Zuzana Čierniková
Právnická fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave

VPLYV SPOLOČNEJ EURÓPSKEJ KÚPNEJ ZMLUVY NA VNÚTROŠTÁTNE PRÁVO ČLENSKÝCH ŠTÁTOV EU

Impact of Common European sales Law
to the national law of the Member States of the EU

Martin Daňko

Daňko, Martin. Vplyv Spoločnej Európskej kúpnej zmluvy na vnútroštatné právo členských štátov EU. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2014, Vol. 9, Supplementum 1: Zahraniční vlivy na vnitrostátní právo, pp. 19–25.

Abstrakt: Autor vo svojom príspevku prostredníctvom stručnej analýzy Návrhu nariadenia o spoločnom európskom kúpnom práve poukazuje v ním zvolených oblastiach na negatívne vplyvy tohto nariadenia na vnútroštatné právo členských štátov. V príspevku sumarizuje stanoviská vybraných členských štátov k principiálnym otázkam súbežnej existencie navrhovanej úpravy spoločného európskeho kúpneho práva a vnútroštatnej úpravy predovšetkým z pohľadu právnej istoty a ochrany spotrebiteľa.

Kľúčové slová: spoločné európske kúpne právo, právna istota, ochrana spotrebiteľa

Abstract: In this article author demonstrates, through a brief analysis of the draft Regulation on a Common European Sales Law, possible negative effects of this Regulation in certain areas of regulated matters on the national laws of the Member States. The article summarizes positions of selected Member States with regard to concurrent existence of the drafted Regulation and national legislation specifically concerning the issues of a legal certainty and consumer protection.

Keywords: Common European Sales Law, Legal certainty, Consumer protection

Úvod

Návrh Nariadenia Európskeho Parlamentu a Rady o spoločnom európskom kúpnom práve z 11. októbra 2011 predstavuje významný míľnik v procese harmonizácie a unifikácie európskeho zmluvného práva, nakoľko ide prvý konkrétny legislatívny návrh jednotnej úpravy záväzkových – zmluvných vzťahov – v práve EÚ, a to v podobe úpravy kúpnej zmluvy na dodanie tovaru, digitálneho obsahu a na služby súvisiace s predajom tovaru a digitálneho obsahu.

V návrhu uvádzaná úprava kúpnej zmluvy na dodanie tovaru, digitálneho obsahu a služieb súvisiacich s dodaním tovaru a digitálneho obsahu predpokladá svoju existenciu popri vnútroštátnej právnej úprave, keďže upravuje oblasť cezhraničných zmluvných vzťahov vo forme voliteľného právneho režimu pre zmluvné strany tzv. Spoločná európska právna úprava predaja angl. Common European Sales Law (ďalej len “CESL”). Zmluvné strany by si popri paralelnej existencii vnútroštátnych noriem mohli vybrať aplikáciu CESL ako alternatívu k vnútroštátnemu právu, ktoré má charakter rozhodného práva, nakoľko úprava CESL je primárne určená pre cezhraničné zmluvné vzťahy.¹ Uvádzaný návrh Komisia predkladá ako harmonizačné opatrenie, kde predpokladá, že prostredníctvom návrhu dôjde k zblížovaniu vnútroštátneho práva členských štátov a uvedený cieľ chce dosiahnuť vytvorením alternatívneho režimu ku vnútroštátnej úprave kúpnej zmluvy.

“Harmonizácia vnútroštátnych systémov zmluvného práva členských štátov sa neuskutočňuje prostredníctvom zmien a doplnení existujúcich vnútroštátnych právnych predpisov v oblasti zmluvného práva, ale tak, že sa v právnom poriadku každého členského štátu vytvára druhý systém zmluvného práva pre zmluvy, ktoré patria do rozsahu jeho pôsobnosti. Uvedený druhý systém je v celej Európskej únii identický a bude existovať popri už existujúcich pravidlách vnútroštátneho zmluvného práva. Toto spoločné európske kúpne právo sa bude uplatňovať na cezhraničné zmluvy na základe dobrovoľnosti, a to na základe výslovnej dohody strán.”²

Z pohľadu vecnej pôsobnosti v článku 5 CESL vymedzuje 3 typy zmlúv, ktoré tvoria predmet jeho úpravy. Ide o (i) kúpnu zmluvu,³ (ii) zmluvu o dodaní digitálneho obsahu,⁴ (iii) zmluvu o poskytnutí súvisiacich služieb⁵.

1 Návrhu nariadenia Európskeho Parlamentu a Rady o spoločnom európskom kúpnom práve, KOM(2011) 635 v konečnom znení v Bruseli 11.10.2011, článok 4

2 Tamtiež, Preambula bod. 9

3 Ide o kúpnu zmluvu na tovary, teda predmetom záväzku je odplatné dodanie hnutelných vecí, ako aj vecí, ktoré majú ešte len vzniknúť (kúpa budúcej veci), ako predmet záväzku nebude môcť byť dojednaná dodávka elektriny, plynu či vody alebo vody a vecí, ktoré sú predmetom núteného výkonu rozhodnutia alebo iného výkonu verejnej moci.

4 Pod pojmom digitálny obsah na účely tohto návrhu sa chápu dáta vytvorené a dodané v digitálnej podobe, tj. video, audio, obrazový alebo písaný digitálny obsah, digitálny obsah, digitálne hry či počítačové hry alebo programy, ako predmet záväzku nemôžu byť finančné služby vrátane internetových bankových služieb, právne alebo finančné poradenstvo poskytované v elektronickej podobe, elektronické zdravotnícke služby, hazardné hry, elektronické komunikačné služby a siete.

5 Pojem súvisiace služby sú vymedzené ako akékoľvek služby súvisiace s dodávaným tovarom alebo digitálnym obsahom ako je inštalácia, údržba oprava alebo akékoľvek spracovanie,

Určenie vecnej pôsobnosti CESL reflektuje ekonomické potreby EU. CESL sa vytvára ako právny nástroj, ktorý ma viesť k zlepšeniu fungovania vnútorného trhu, a to používaním jednotnej úpravy zmluvných vzťahov⁶ slúžiacich k predaju hnutelného tovaru medzi členskými štátmi.

V otázke osobnej pôsobnosti CESL vo svojej základnej podobe ponúka možnosť uzavrieť zmluvný vzťah jednak obchodníkom a spotrebiteľom (B2C) alebo obchodníkom medzi sebou (B2B) za predpokladu, že jednou zo zmluvných strán je obchodník v zmysle ustanovenia článku 7 ods. 2 CESL, t.j. malým alebo stredným podnikom.⁷ Z osobnej pôsobnosti CESL sú tak vylúčené zmluvné vzťahy medzi spotrebiteľmi (C2C), ale aj vzťahy medzi obchodníkmi, kde ani jeden z nich nie je malým alebo stredným podnikom.

Vplyvy na vnútroštátne právo

Súbežná existencia CESL ako alternatívneho voliteľného nástroja a vnútroštátneho práva v otázke ich vzájomnej koexistencie nemusí byť bezproblémová. Aj napriek skutočnosti, že CESL je koncipovaný ako právna úprava celého „životného cyklu zmluvy“, po jeho zverejnení sa v odborných kruhoch k jeho obsahovej stránke vzniesla vlnka kritiky. Predovšetkým vychádza z absencie dôležitých právnych inštitútov ako napríklad právna subjektivita, neplatnosť zmluvy, zastúpenie, spoločné záväzky, postúpenie pohľadávky, započítanie a iné. V danej súvislosti treba uviesť, že v bode 27 odôvodnenia návrhu nariadenia je uvedené, že otázky neupravené v pôsobnosti CESL sa riadia existujúcimi pravidlami vnútroštátneho práva, ktoré je rozhodné podľa nariadenia Rím I a Rím II alebo podľa akejkoľvek inej príslušnej kolíznej normy. Pri uvedenej absencii úpravy týchto podstatných inštitútov súkromného práva je na mieste otázka, ktoré vnútroštátne právo je v cezhraničnom právnom vzťahu rozhodným. Následne by sa podľa nariadenia RIM I a RIM II muselo určiť rozhodné právo, podľa ktorého sa budú posudzovať právne otázky v CESL neupravené. Takéto riešenie absencie spomí-

ktoré poskytujú predávajúci tovaru alebo dodávateľ digitálneho obsahu na základe kúpnej zmluvy alebo zmluvy o dodaní digitálneho obsahu alebo na základe samostatnej zmluvy o poskytovaní súvisiacich služieb, ktorá bola uzavretá v rovnaký čas ako kúpna zmluva alebo zmluva o dodaní digitálneho obsahu, vylúčené sú služby v oblasti vzdelania, telekomunikačné podporné služby a finančné služby.

- 6 V dôvodovej správe návrhu nariadenia je takto definovaný záväzkový vzťah považovaný za najčastejšie používaný zmluvný typ, ktorého hospodársky význam má osobitý potenciál v cezhraničnom obchode medzi zmluvnými stranami z členských štátov EU. Dôvodová správa návrhu nariadenia toto tvrdenie presúva predovšetkým do priestoru elektronického obchodu, predovšetkým obchodu realizovaného v prostredí internetu.
- 7 Podľa CESL (článok 7, ods. 2) je malým a stredným podnikom obchodník, ktorý zamestnáva menej než 250 osôb, a ktorého ročný obrat nepresahuje 50 miliónov EUR alebo ktorého celková ročná súvaha nepresahuje 43 miliónov EUR, alebo v prípade malého alebo stredného podniku, ktorý má obvyklý pobyt v členskom štáte, ktorého menou nie je euro, alebo v tretej krajine, zodpovedajúce sumy v mene tohto členského štátu alebo v tejto tretej krajiny.

nanej chýbajúcej úpravy podstatných inštitútov súkromného práva zmluvným stranám neprináša v odôvodnení návrhu CESL proklamovanú právnu istotu v cezhraničných zmluvných vzťahoch.

K právnej istote nepridáva ani v návrhu uvádzaný autonómny výklad CESL, kde podľa článku 4 sa CESL „*vykladá autonómne v súlade s jeho cieľmi a zásadami, na ktorých spočíva*“. Autonómnosť výkladu CESL by mohla spôsobiť, že inštitúty v ňom upravené budú vnútroštátnymi súdmi vykladané rozdielne v porovnaní s dlhoročným zaužívaným výkladom týchto inštitútov podľa vnútroštátneho práva. Problémy by mohli nastať aj pri výklade pojmov, ktoré sú vnútroštátnemu súdom cudzie, nakoľko práve vnútroštátne súdy budú mať v pôsobnosti rozhodovať spory vzniknuté z uplatnenia CESL. Každý novoprijatý právny predpis je prirodzeným zdrojom tvorby novej judikatúry a súdy musia vykladať jeho obsah bez ohľadu na jeho kvalitu v súlade s vôľou jeho tvorca, materiálными prameňmi, ktoré viedli k jeho vzniku ako aj zásadami, na ktorých základe je vytvorený. Vnútroštátne súdy budú musieť vykladať CESL ako súbor právnych noriem, budovaných len na zásadách a princípoch, ktoré nemusia byť dostačujúce a ktorých výklad nemusí byť totožný s ich výkladom podľa vnútroštátneho práva. V tomto smere zabezpečenie potrebného jednotného výkladu v rámci činností súdov zo všetkých členských štátov by bolo vzhľadom aj na jazykovú rozdielnosť veľmi náročné.

Členské štáty by podľa čl. 13 CESL mali právomoc rozšíriť jeho pôsobnosť aj na vnútroštátne právne vzťahy, čo by mohlo spôsobiť, že zvolením si CESL by sa vytvorila legálna cesta k obchádzaniu kogentných noriem vnútroštátneho práva. Účastníci zmluvného vzťahu by si zvolili, alebo ekonomicky silnejšia zmluvná strana by prinútila zvoliť si CESL, v prípadoch kde CESL by niektoré otázky upravoval dispozitívne, ktoré sú inak vo vnútroštátnom práve upravené kogentne. Uvedená možnosť obchádzania kogentných ustanovení vnútroštátneho práva by mohla spôsobiť v niektorých krajinách s vysokou úrovňou ochrany spotrebiteľa jej zníženie. Napríklad Belgicko vo svojom stanovisku k návrhu nariadenia upriamuje pozornosť na otázku ochrany spotrebiteľa, kde konštatuje, že návrh zaručuje menšiu ochranu spotrebiteľa, ako je v súčasnosti spotrebiteľovi poskytovaná belgickým právom. Belgicko má obavy, že plánovaný predpis by mohol poskytnúť jeho užívateľom pohodlný prostriedok, ako obchádzať kogentné normy spotrebiteľského práva belgického právneho poriadku.⁸

Stanovisko Slovenskej republiky k návrhu CESL⁹ poukazuje na zníženie ochrany spotrebiteľa konkrétnym príkladom. Podľa ustanovenia § 12 ods. 1

8 Odôvodnené stanovisko belgického senátu k návrhu nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o spoločnom európskom kúpnom práve zo 12.1.2012 pre Výbor pre právne veci Európskeho parlamentu, dostupne online na: (http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/juri/cm/888/888688/888688sk.pdf)

9 Predbežné stanovisko Ministerstva spravodlivosti SR zo 17. februára 2012, dostupné online na: (<https://lt.justice.gov.sk/Attachment/vlastnymat%20CESL.rtf?instEID=-1&attEID=43974&docEID=235453&matEID=4929&langEID=1&Stamp=20120224143855797>)

zákona č. 108/2002 Z. z. o ochrane spotrebiteľa pri podomovom predaji a zásielkovom predaji: „spotrebiteľ je oprávnený bez uvedenia dôvodu odstúpiť od zmluvy do siedmich pracovných dní odo dňa prevzatia tovaru alebo od uzavretia zmluvy o poskytnutí služby, ak predávajúci včas a riadne splnil informačné povinnosti podľa § 10.“ Naproti tomu v článku 40 ods. 1 CESL je uvedené, že „počas lehoty stanovenej v článku 42 (14 dní) má spotrebiteľ právo, a to bez uvedenia dôvodu a bez toho, aby znášal akékoľvek náklady s výnimkou prípadov, ktoré sú uvedené v článku 45 odstúpiť od: zmluvy uzavretej na diaľku a zmluvy uzavretej mimo prevádzkových priestorov, ak zmluvná cena alebo , v prípade uzavretia viacerých zmlúv v tom istom čase, celková zmluvná cena presahuje 50 EUR, alebo zodpovedajúcu sumu v mene, v ktorej bola dohodnutá zmluvná cena v čase uzavretia zmluvy.“ Slovenský zákon č. 108/2000 Z. z. o ochrane spotrebiteľa pri podomovom predaji a zásielkovom predaji nestanovuje spotrebiteľovi žiadne obmedzenie na uplatnenie práva na odstúpenie od zmluvy v podobe výšky peňažného limitu plnenia zmluvy, tak ako je tomu v prípade SEKP.

Otázka zníženia ochrany spotrebiteľa by sa prejavila aj v súvislosti s aplikáciou článku 6 ods. 1 nariadenia RÍM I, ktoré obsahuje určenie kolíznych noriem pre spotrebiteľské zmluvy.¹⁰ V prípadoch ak si zmluvné strany spotrebiteľskej zmluvy zvolia iné rozhodné právo ako je určené podľa článku 6 ods. 1 nariadenia RÍM I, „táto voľba nesmie zbaviť spotrebiteľa ochrany, ktoré mu poskytujú také ustanovenia, od ktorých sa nemožno odchyliť dohodou podľa práva, ktoré by v prípade absencie voľby práva bolo na základe ods. 1 rozhodným.“¹¹ V prípade použitia CESL by sa zmluva riadila CESL, aj keby tento režim poskytoval nižší štandard ochrany spotrebiteľa ako poskytuje spotrebiteľské právo obvyklého pobytu spotrebiteľa.¹²

Návrh CESL neupravuje procesnoprávnu úpravu riešenia sporov. Na riešenie sporov vznikajúcich z aplikácie CESL sa budú aplikovať vnútroštátne procesnoprávne normy. Európska Komisia v súlade článku 14 CESL má vytvoriť databázu konečných rozhodnutí súdov, v ktorých sa uplatňuje CESL. Za týmto účelom Európska Komisia stanovuje vnútroštátnym súdom povinnosť jej oznamovať takéto rozhodnutia. Európska Komisia v súvislosti s oznamovaním rozhodnu-

10 Podľa článku 6 ods. 1 NARIADENIE EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY (ES) č. 593/2008 zo 17. júna 2008 o rozhodnom práve pre zmluvné záväzky (RÍM I) je „zmluva uzavretá fyzickou osobou na účel, ktorý sa môže považovať za patriaci do oblasti mimo jej predmetu činnosti alebo výkonu povolania (ďalej len „spotrebiteľ“), s inou osobou, ktorá koná v rámci svojho predmetu činnosti alebo výkonu povolania (ďalej len „podnikateľ“), sa spravuje právny poriadok krajiny obvyklého pobytu spotrebiteľa za predpokladu, že podnikateľ: a) vykonáva svoju obchodnú alebo podnikateľskú činnosť v krajine obvyklého pobytu spotrebiteľa alebo, b) akýmkoľvek spôsobom smeruje takú činnosť na túto krajinu alebo niekoľko krajín vrátane tejto krajiny a zmluva patrí do rozsahu tejto činnosti“.

11 Článok 6 ods. 2 RÍM I

12 Stanovisko Ministerstva spravodlivosti Českej republiky pre Parlament ČR k návrhu nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o spoločnom európskom kúpnom práve, KOM(2011) 635 v konečnom znení, str. 21

tí nerieši finančné zabezpečenie tejto agendy, čo vzbudzuje opodstatnené otázky členských štátov, nakoľko možno predpokladať, že realizácia oznamovacej povinnosti v zmysle článku 14 CESL bude vyžadovať ďalšie finančné prostriedky pre vnútroštátne súdy. Aj keď otázka financovania tejto agendy súvisí s ekonomickými dopadmi tohto návrhu, je viac ako nutné na ňu upozorniť, nakoľko v niektorých členských krajinách vzhľadom na ich hospodárenie s verejnými financiami môže byť podstatná.

Záver

Návrh nariadenia CESL vyvolal v otázke harmonizácie a unifikácie súkromného práva medzi členskými štátmi pomerne značný rozruch a priniesol oprávnené obavy. Najväčšou obavou členských štátov nie je ani tak obsah úpravy navrhovaného CESL, ako otázka zverených právomocí v normotvorbe EU v oblasti súkromného práva. Prijatím nariadenia by sa vytvoril precedens v podobe „faktického“ udelenia právomoci EU prijímať, meniť a rušiť právne normy rovnocenné s vnútroštátnymi právnymi normami prijatými legislatívou členských štátov v oblasti súkromného práva.

Členské štáty¹³ odmietajú použitie právneho základu návrhu CESL v článku 114 Zmluvy o fungovaní Európskej únie pretože predstavený návrh CESL nie je aproximačným opatrením. Hlavná argumentácia Spolkového snemu Spolkovej republiky Nemecko vychádza z judikatúry súdneho dvora EU, kde vo svojom rozhodnutí z 2. Mája 2006, C-436/03 objasnil účel normatívneho právneho aktu, ktorý pokiaľ nezasahuje do existujúcich pravidiel vnútroštátnych právnych predpisov, nemôže mať aproximačnú povahu¹⁴ podľa článku 114 ZFEU, preto ho nemožno použiť ako právny základ na paralelnú úpravu jednotného súboru pravidiel pre oblasť zmluvného práva v rozsahu skúmaného návrhu nariadenia,

13 Odôvodnené stanovisko Dolnej snemovne Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska k návrhu nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o spoločnom európskom kúpnom práve z 14.12.2011,

Odôvodnené stanovisko Spolkovej rady Rakúskej republiky k návrhu nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o spoločnom európskom kúpnom práve zo 9.12.2011

Odôvodnené stanovisko belgického senátu k návrhu nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o spoločnom európskom kúpnom práve zo 12.1.2012

Odôvodnené stanovisko Spolkového snemu Spolkovej republiky Nemecko k návrhu nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o spoločnom európskom kúpnom práve zo 16.12.2011

14 V rozhodnutí Európskeho súdneho dvora C-436/03, V žalobe o neplatnosť Nariadenia (ES) č. 1435/2003 – Európske družstvo (SCE) – Voľba právneho základu – Článok 95 ES – Článok 308 ES, v bode 44 bolo súdom konštatované, že cieľom nariadenia, ktoré nezasahuje do existencie rôznych vnútroštátnych právnych úprav, nie je aproximovať právne predpisy členských štátov. V prípade tohto rozhodnutia to bolo nariadenie týkajúce sa družstiev, kde prostredníctvom tohto nariadenia došlo k vytvoreniu novej európskej formy družstva, ktorá je nadradená vnútroštátnym formám družstiev.

ktoré je len konkurenciou k vnútroštátnej úprave tých istých otázok, a ktoré s vnútroštátnou úpravou vytvára iba legislatívny prienik.

Rovnaký názor má aj Európsky parlament, ktorý v máji 2103 v pozmeňujúcich a doplňujúcich návrhoch¹⁵ zamieta návrh CESL s odôvodnením, že „EÚ nemá právomoc na rozsiahlu harmonizáciu kúpneho práva. Aj v prípade dobrovoľného uplatňovania by sa zrušila platnosť vnútroštátnych právnych predpisov a obmedzila by sa právomoc členských štátov. Spotrebiteľov dostatočne chránia existujúce právne predpisy, európske predpisy teda nie sú potrebné. Vnútroštátne právne predpisy zabezpečujú navyše vysokú úroveň právnej istoty. Jednotný celoeurópsky výklad spoločného európskeho kúpneho práva však nie je zaručený.“

Agenda spoločného európskeho kúpneho práva ešte z ďaleka nie je uzavretá. Európsky parlament v súčasnosti navrhuje zmenu Návrhu nariadenia o spoločnom európskom kúpnom práve na Návrh smernice o harmonizácii určitých aspektov povinnosti týkajúcej sa záruky v súvislosti so spotrebiteľskými kúpnyimi zmluvami, súvisiacimi službami a digitálnym obsahom. O uvedenej zmene sa v súčasnosti rokuje a zatiaľ je známy len cieľ predložených pozmeňujúcich návrhov, z ktorého vyplýva snaha rozšíriť smernicu 2011/83/EÚ o právach spotrebiteľov o určité aspekty povinnosti týkajúcich sa záruky v súvislosti so spotrebiteľskými kúpnyimi zmluvami, súvisiacimi službami a digitálnym obsahom. Uvedené návrhy zmien podstatne menia charakter a význam navrhovaného CESL, do istej miery môžeme povedať, že ho úplne odkladajú mimo pôvodne sledovaného cieľa Európskej Komisie. To však neznamená, že návrh CESL nemôže byť kedykoľvek opätovne predložený do legislatívneho procesu EU.

Mgr. Martin Daňko
Právnická fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave

15 Pozmeňujúce návrhy k návrhu nariadenia o spoločnom európskom kúpnom práve zo dňa 3.5.2013, 2011/0284(COD)

ORGÁNY ŠTÁTNEJ SPRÁVY NA ÚSEKU KATASTRA NEHNUTEĽNOSTÍ¹

State authorities in the field of land register

Jana Elzerová

Elzerová, Jana. Orgány štátnej správy na úseku katastra nehnuteľností. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2014, Vol. 9, Supplementum 1: Zahraniční vlivy na vnitrostátní právo, pp. 27–34.

Abstrakt: Príspevok približuje historický vývoj v štátnej správe na úseku katastra nehnuteľností s osobitným zreteľom na reformu štátnej správy, ktorá v súčasnosti na území Slovenskej republiky prebieha a výrazne zasahuje do organizácie štátnej správy na úseku katastra nehnuteľností. Autorka v tejto súvislosti poukazuje na pozitíva a negatíva novej právnej úpravy. Autorka zároveň komparuje inštitucionálne usporiadanie na úseku katastra v právnych podmienkach Slovenskej republiky s maďarskou a rakúskou právnou úpravou.

Kľúčové slová: kataster nehnuteľností, správa katastra, katastrálny úrad, súd, konanie o povolení vkladu

Abstract: The article presents the historical development of the state administration in the field of land register, with particular regard to the reform of public administration, which is currently taking place in Slovak Republic and also affects the organization of state administration in the land register. In this connection, the article demonstrates the pros and cons of the new legislation. The author also compares the institutional arrangements in the area of land register in Slovak Republic with the Hungarian and Austrian legislation.

Keywords: land register, district cadastral registry, cadastral land office, court, procedure to permit the contribution

1 Tento článok bol napísaný s podporou grantu udeleného Agentúrou na podporu výskumu a vývoja, číslo APVV – 0448 – 10 a je súčasťou výskumnej úlohy.

1. Historický exkurz z inštitucionálneho pohľadu

Na úvod by som rada stručne priblížila retrospektívny vývoj, ktorými prešla štruktúra orgánov pôsobiacich na úseku katastra nehnuteľností. Statické usporiadanie katastra nehnuteľností prešlo viacerými zásadnými zmenami, ktoré v nasledovnej časti príspevku približujem.

Za smerodajný považujem rok 1964, kedy došlo k zásadným zmenám v právnej úprave, ktoré sa dotkli aj inštitucionálnej stránky v oblasti katastra nehnuteľností. Do roku 1964 bola správa pozemkových kníh zverená okresným súdom. Právna úprava z roku 1964², zverila kompetencie týkajúce sa vedenia listov vlastníctva ako i samotných vlastníckych vzťahov k nehnuteľnostiam orgánom geodézie a kartografie v okresoch. Zmluvy týkajúce sa prevodu nehnuteľností boli registrované štátnymi notárstvami. Možno konštatovať, že došlo k zlúčeniu predchádzajúcich dvoch evidenčných nástrojov, pričom sa v tomto období uprednostňovali užívacie vzťahy pred vzťahmi vlastníckymi.

Zásadné zmeny spoločenských pomerov nastali v roku 1989. Do popredia sa v tomto období dostáva požiadavka posilnenia právnej istoty vo vzťahu k vlastníckym právam k nehnuteľnostiam. Vo vzťahu k inštitucionálnemu usporiadaniu na úseku katastra nehnuteľností vykonávali predmetnú pôsobnosť s účinnosťou od 1. januára 1993 **špecializované orgány štátnej správy, ktorými boli katastrálne úrady a správy katastra ako miestne orgány štátnej správy**. Možno konštatovať, že dochádza k organizačnému a kompetenčnému zlúčeniu funkcií pozemkových kníh a katastrálnych funkcií, pričom činnosť reprezentovaná špecializovanými orgánmi štátnej správy je kombináciou správnoprávnej činnosti, ktorá vykazuje aj prvky justičnej činnosti.

K ďalšiemu zásahu do inštitucionálnej štruktúry došlo nadobudnutím účinnosti zákona č. 222/1996 Z.z. o organizácii miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorá novelizovala znenie zákona NR SR č. 162/1995 Z.z. o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam („ďalej len katastrálny zákon“). Nadobudnutím účinnosti zákona sa pôsobnosť na úseku katastra zverila katastrálnym odborom, ktoré boli zriadené ako súčasť organizačnej štruktúry krajských a okresných úradov. Uvedená zmena nadväzovala na nové administratívne usporiadanie štátu, ktorej zámerom bola horizontálna integrácia miestnej štátnej správy.³ **Pôsobnosť na úseku katastra bola začlenená do sústavy všeobecných miestnych orgánov štátnej správy. Prvostupňovým orgánom vo veciach katastra nehnuteľností bol okresný úrad, vo vzťahu k jeho rozhodovacej činnosti v prvom stupni pôsobil ako druhostupňový orgán katastrálny odbor krajského úradu**⁴. V kompetencii krajského úradu bola záro-

2 zákon č. 22/1964 Zb. o evidencii nehnuteľností, zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník.

3 HORŇANSKÝ, I. Kataster nehnuteľností v praxi. Bratislava: EPOS, Miroslav Mračko, 2003, s. 151.

4 § 3 zákona č. 222/1996 Z.z. o organizácii miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení

veň aj riadiaca a kontrolná činnosť nad činnosťou na úseku katastra vykonávanou okresnými úradmi. Hlavným zámerom nového inštitucionálneho usporiadania bolo sprehľadnenie a zjednodušenie prístupu k orgánom štátnej správy. Autor Horňanský vo svojich publikáciách konštatuje, že uvedená reforma nespĺnila sledovaný cieľ, pričom vo vzťahu k inštitucionálnemu začleneniu orgánov na úseku katastra nehnuteľností do všeobecných miestnych orgánov štátnej správy, bolo takéto riešenie v podmienkach Európskej únie ojedinelé.⁵

Katastrálne konanie je konaním vysoko špecializovaným, pričom považujem za potrebné zdôrazniť, že ide o rozhodovanie, ktorého predmetom je vlastnícke právo. Vlastnícke právo garantuje Ústava Slovenskej republiky. Zároveň možno podotknúť, že v prípadoch rozhodovania na úseku katastra, zákonodarca zveruje orgánom štátnej správy rozhodovaciu činnosť, ktorá vykazuje aj prvky justičnej činnosti. Na základe uvedeného, zastávam názor, že štruktúrna organizácia na predmetnom úseku, najmä s ohľadom na garanciu nezávislosti rozhodovania, ale zároveň aj v súvislosti so zásadou rýchlosti konania, plní obzvlášť dôležitú úlohu. Viacerí autori⁶ vo svojich publikáciách konštatujú, že právna úprava účinná v rokoch 1996 až do konca roku 2001 sa ukázala ako neuspokojivá.

Opätovné zverenie rozhodovania na úseku katastra a jeho zverenie špecializovaným orgánom štátnej správy nastáva s účinnosťou od 1. januára 2002⁷. Stotožňujem sa s názorom prezentovaným autorom Horňanským, ktorý uvádza viaceré pozitíva, ktoré prináša takto koncipovaná právna úprava: „Prínos novej štruktúry orgánov štátnej správy katastra nehnuteľností je okrem medzinárodných aspektov, ktoré súvisia i so vstupom do EÚ, v homogénnej organizačnej štruktúre s priamou nedelenou zodpovednosťou, vo zvýšení zastupiteľnosti na ťažiskových postoch na jednotlivých pracoviskách na okresných správach katastra a tým aj v homogenizácii úrovne zabezpečovania zákonných úloh dnešných katastrálnych odborov okresných úradov navzájom.“⁸

niektorých zákonov.

- 5 HORŇANSKÝ, I. Kataster nehnuteľností v praxi. Bratislava: EPOS, Miroslav Mračko, 2003, s. 151.
- 6 Bližšie pozri: HORŇANSKÝ, I., TOMAŠOVIČOVÁ, J. A opäť sú tu katastrálne úrady. Justičná revue, 2001, č. 10, s. 1037.
- 7 Zákon č. 255/2001, ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 162/1995 Z.z. o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon) v znení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 222/1996 Z.z. a ktorým sa mení zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 222/1996 Z.z. o organizácii miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
- 8 HORŇANSKÝ, I. Kataster nehnuteľností v praxi. Bratislava: EPOS, Miroslav Mračko, 2003, s. 153.

2. Prebiehajúca reforma štátnej správy ESO a jej dopad na inštitucionálne usporiadanie na úseku katastra

V súčasnom období na území Slovenskej republiky dochádza k postupnej realizácii reorganizácie štátnej správy. Zámer kompletnej reorganizácie verejnej správy sa má realizovať v období rokov 2012 až 2016. Účelom reformy je zlúčenie kompetencií orgánov miestnej špecializovanej štátnej správy vytvorením jedného miestneho úradu so všeobecnou vecnou pôsobnosťou. Nasledovná časť príspevku sa bližšie venuje priblíženiu dopadu reformy na organizačnú štruktúru na úseku katastra nehnuteľností.

Prvým krokom v rámci programu ESO bolo prijatie zákona č. 345/2012 Z. z. o niektorých opatreniach v miestnej štátnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov. S účinnosťou od 1. januára 2013 so zreteľom na statické usporiadanie na úseku katastra, došlo k zrušeniu ôsmich katastrálnych úradov a k presunu ich kompetencií na správy katastra v sídle kraja.

V rámci druhého kroku programu ESO je zámerom užšia integrácia, ktorej cieľom je vytvorenie jednotnej sústavy miestnych orgánov štátnej správy. V rámci tohto kroku došlo k zrušeniu správ katastra a k presunu ich kompetencií na okresný úrad ako integrovaný miestny orgán štátnej správy.⁹ Právna úprava nadobudla účinnosť 1. októbra 2013¹⁰. Týmto dňom bolo zrušených 72 správ katastra, ktorých pôsobnosť prešla na novokonštituované okresné úrady a pôsobnosť správ katastra v sídle kraja sa zverila okresným úradom v sídle kraja.

Prezentovaným účelom nového usporiadania je najmä pokles finančných prostriedkov, ktoré sú potrebné pre riadne fungovanie štátnej správy. Zároveň má priniesť väčšiu prehľadnosť štrukturálneho usporiadania, hospodárnosť, efektívnosť a racionálnosť.

3. Komparatívne aspekty inštitucionálneho usporiadania na úseku evidencie nehnuteľností v Maďarskej republike

Nasledovná časť príspevku sa zaoberá právnou úpravou evidencie nehnuteľností v podmienkach Maďarskej republiky, ktorá poskytuje komparatívny pohľad na štruktúru orgánov pôsobiacich na tomto úseku.

Pramene právnej úpravy týkajúce sa evidencie nehnuteľností, konkrétne nadobúdania vlastníckeho práva k nehnuteľnostiam v Maďarskej republike možno nájsť predovšetkým v zákone č. IV z roku 1959 o Občianskom zákonníku v znení neskorších predpisov, v zákone č. CXLI z roku 1997 o evidencii nehnu-

9 V návrhu zákona sa predpokladá zrušenie: správ katastra, obvodných úradov životného prostredia, obvodných lesných úradov, obvodných úradov pre cestnú dopravu a pozemné komunikácie, obvodných pozemkových úradov. Dôvodová správa. Všeobecná časť. In: <http://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=4428>

10 zákon č. 180/2013 o organizácii miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov

telností v znení neskorších predpisov a v nariadení ministra pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Maďarskej republiky č. 109/1999, ktorý je vykonávacím predpisom pre zákon o evidencii nehnuteľností. Subsidiárne sa na katastrálne konanie vzťahujú aj všeobecné predpisy o administratívnom konaní, ktoré sú obsiahnuté v zákone č. IV z roku 1957 ako i celý rad ďalších špeciálnych zákonov.

V právnych podmienkach Maďarskej republiky vykonávajú pôsobnosť na úseku evidencie nehnuteľností špecializované miestne orgány štátnej správy a ústredným orgánom je Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Maďarskej republiky.

Špecializovanými orgánmi štátnej správy na úseku evidencie nehnuteľností, nie sú správy katastra a správy katastra v sídle kraja, ako tomu bolo do 1. októbra 2013 v podmienkach Slovenskej republiky. V Maďarskej republike sa špecializované miestne orgány štátnej správy označujú ako župné pozemkové úrady a obvodné pozemkové úrady.

Počet župných pozemkových úradov je 19, ktoré zároveň dopĺňa Pozemkový úrad hlavného mesta Budapešti. Župné pozemkové úrady sú druhostupňovými orgánmi štátnej správy na úseku evidencie nehnuteľností. Medzi ich kompetencie patrí predovšetkým kontrolná činnosť nad činnosťou vykonávanou obvodnými pozemkovými úradmi. Im podriadené sú obvodné pozemkové úrady.

Obvodné pozemkové úrady vykonávajú pôsobnosť prvostupňových orgánov na úseku evidencie nehnuteľností. Z uvedeného vyplýva, že sú vecne príslušné na konanie a rozhodovanie v katastrálnom konaní. Určenie miestnej príslušnosti obvodného pozemkového úradu sa odvíja od miesta, kde sa nehnuteľnosť, ktorá má byť predmetom katastrálneho konania, nachádza. Maďarský zákon ustanovuje 30 dňovú lehotu, ktorá plynie od doručenia návrhu, v ktorej je povinný príslušný obvodný pozemkový úrad o podanom návrhu rozhodnúť. Špecifikom maďarskej právnej úpravy je výslovne ustanovenie, ktoré umožňuje rozhodnúť v 90 dňovej lehote od doručenia návrhu, pokiaľ prevyšuje počet účastníkov konania alebo počet nehnuteľností tridsať. Ide o odlišnú právnu úpravu v porovnaní so slovenským katastrálnym zákonom, ktorý takéto ustanovenie vôbec neobsahuje. Slovenský katastrálny zákon ustanovuje, že okresný úrad, resp. jeho katastrálny odbor rozhoduje o podanom návrhu na vklad v 30 dňovej lehote od jeho doručenia. Zároveň ustanovuje skrátenú 15 dňovú lehotu pre rozhodnutie, ktorá sa viaže na splnenie podmienky, že účastník vkladového konania požiadal o zrýchlené konanie, za ktorý zaplatil zvýšený správny poplatok podľa sadzovníka a skrátenú 20 dňovú lehotu v prípade, že zmluva bola vyhotovená vo forme notárskej zápisnice alebo autorizovaná advokátom, v tomto prípade platí.

Maďarská právna úprava ustanovuje, že pokiaľ obvodný pozemkový úrad dospel k záveru, že zákonom stanovené podmienky pre vykonanie zápisu sú splnené, vydá rozhodnutie vo forme uznesenia. Uznesenie obsahuje vždy poučenie

o opravnom prostriedku, ktorým je odvolanie.¹¹ O podanom odvolaní rozhoduje druhostupňový orgán špecializovanej štátnej správy, ktorým je župný pozemkový úrad. Do kompetencie obvodných pozemkových úradov, okrem rozhodovania v katastrálnom konaní, sa zaraďuje tiež vydávanie verejných listín, ako i výkon ďalších administratívnych úkonov, ako napríklad poskytovanie informácií z katastra.¹²

V podmienkach Slovenskej republiky je naďalej ústredným orgánom štátnej správy na úseku katastra Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky. Na rozdiel od našej právnej úpravy, maďarská právna úprava ustanovuje ako ústredný orgán štátnej správy na úseku evidencie nehnuteľností Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Maďarskej republiky. Medzi jeho kompetencie patrí napríklad dozor nad aktualizáciou katastrálnych máp ako aj iných údajov o vlastníckych právach, pričom sekcia pozemkov a mapovania zodpovedá za riadenie miestnych orgánov.

4. Rakúska právna úprava štruktúry orgánov pôsobiacich na úseku katastra nehnuteľností

Na rozdiel od slovenskej právnej úpravy, je v právnych podmienkach Rakúskej republiky katastrálne konanie druhom súdneho konania. Právnu úpravu obsahuje Spolkový zákon č. 39 z 2. februára 1995 o katastri nehnuteľností, ktorý zakotvuje pôsobnosť pozemkových súdov v konaní a rozhodovaní na úseku katastra. Ide o nesporové konanie, v rámci ktorého pozemkové súdy rozhodujú o zápise práv do katastra nehnuteľností. Pôsobnosť pozemkových súdov vykonávajú okresné súdy a v prípade ak bol podaný opravný prostriedok rozhodujú vyššie súdy, súdy II. a III. stupňa.

Účastník katastrálneho konania podáva žiadosť o zápis práva ústne do zápisnice alebo písomne. Príslušným na konanie je pozemkový súd podľa miesta vložky, kde sa predmetná nehnuteľnosť nachádza.¹³ Rakúsky katastrálny zákon ustanovuje v § 94 ods. 1 rakúskeho katastrálneho zákona náležitosti, ktoré sú predmetom prieskumu vykonávaným pozemkovým súdom. Pokiaľ sú náležitosti na zápis práva splnené, pozemkový súd žiadosť o zápis povolí. Medzi náležitosti, ktoré sú predmetom súdneho prieskumu patrí napríklad zisťovanie, či neexistuje prekážka zápisu práva, ktorá sa viaže na nehnuteľnosť, prípadne na právo a taktiež či neexistujú dôvody, ktoré by zakladali pochybnosť o osobnej spôsobilosti účastníkov disponovať predmetnou nehnuteľnosťou. Pozemkový súd je povinný overiť oprávnenie účastníkov na konanie, či žiadosť, ktorú podali je dostatočne odôvodnená a priložená všetkých potrebných dokladov k zápisu práva.

11 Bližšie pozri: VRABKO, M. a kol. Katastrálne konanie v Českej republike, Maďarsku a Rakúsku. Vybrané zákony, vyhlášky a nariadenia. Bratislava: VO PraF UK, 2007, s. 76 a nasl.

12 VRABKO, M. a kol. Katastrálne konanie v Českej republike, Maďarsku a Rakúsku. Vybrané zákony, vyhlášky a nariadenia. Bratislava: VO PraF UK, 2007, s. 72.

13 § 75 a § 83 Gesamte Rechtsvorschrift für Allgemeines Grundbuchsgesetz 1955 (GBG).

Zamietnutie žiadosti o vykonanie zápisu sa zapisuje do pozemkovej knihy. Pozemkový súd rovnako ako v zmysle maďarskej právnej úpravy, rozhoduje vo forme uznesenia. Proti uzneseniu pripúšťa rakúsky katastrálny zákon riadny opravný prostriedok. Odvolanie je prípustné tak proti zamietnutiu žiadosti o zápis práva, ako aj proti povoleniu v súlade s podaným návrhom. Na podanie odvolania je ustanovená 30 dňová lehota¹⁴, odo dňa jeho doručenia. Odvolanie sa adresuje prvostupňovému súdu, ktorý príslušnú dokumentáciu zasiela súdu druhej inštancie, ktorý o rozhoduje o podanom odvolaní.¹⁵

Slovenský katastrálny zákon, na rozdiel od rakúskej právnej úpravy, odvolanie proti kladnému rozhodnutiu o povolení vkladu odvolanie nepripúšťa. V zmysle slovenskej právnej úpravy sa proti kladnému rozhodnutiu možno brániť len podaním žaloby v zmysle ustanovení § 247 a nasl. Občianskeho súdneho poriadku, alebo v prípade nezákonnosti možno podať žiadosť o podanie protestu prokurátorom v zmysle § 22 a nasl. zákona č. 153/2001 Z.z. o prokuratúre v znení neskorších predpisov. Na strane druhej, pokiaľ bol vklad práva do katastra nehnuteľností zamietnutý, pripúšťa slovenská právna úprava riadny opravný prostriedok. Podľa súčasnej právnej úpravy o podanom odvolaní rozhoduje krajský súd. Nová právna úprava katastrálneho zákona, ktorá by mala nadobudnúť účinnosť od 1. januára 2014 zveruje rozhodovanie o podanom odvolaní ústrednému orgánu štátnej správy, ktorým je Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky. Súdby by podľa navrhovanej právnej úpravy mali preskúmať až právoplatné rozhodnutie na základe podanej žaloby.

5. Záver

Záverom možno konštatovať, že nová právna úprava v Slovenskej republike zavádza zásadné zmeny vo vzťahu k organizačnej štruktúre na úseku katastra nehnuteľností. Nové inštitucionálne usporiadanie na úseku katastra predstavuje zásadnú zmenu, keďže prechádza pôsobnosť zo špecializovanej miestnej štátnej správy a opätovne sa začleňuje do sústavy všeobecnej miestnej štátnej správy. Je problematické zhodnotiť funkčnosť nového usporiadania na úseku katastra, resp. naplnenie jeho základných cieľov, ktoré boli predsavzaté, a to najmä so zreteľom na jeho krátke fungovanie. Domnievam sa však, že štrukturálne začlenenie rozhodovania na úseku katastra do sústavy všeobecných orgánov miestnej štátnej správy je obdobným modelom, aký fungoval na našom území v období rokov 1996 až 2001. Vychádzajúc z historických skúseností možno konštatovať, že takéto usporiadanie, aké fungovalo v období rokov 1996 až 2001, neprinieslo želané zvýšenie funkčnosti, ani nevedlo k úsporám a z týchto dôvodov bolo rozhodovanie na úseku katastra opätovne začlenené do sústavy špecializovaných orgánov miestnej štátnej správy. Zároveň ani v jednej z krajín podrobo-

¹⁴ Rakúsky katastrálny zákon rozlišuje lehoty na podanie odvolania v závislosti od toho, či sa doručuje do krajín Európskej únie alebo mimo nich.

¹⁵ § 122 až § 129 Gesamte Rechtsvorschrift für Allgemeines Grundbuchsgesetz 1955 (GBG).

ných komparácii, nie je rozhodovanie na úseku katastra organizačne začlenené do sústavy všeobecných orgánov miestnej štátnej správy. Spravidla v krajinách Európskej únie je typické štruktúrne usporiadanie na úseku katastra, so zreteľom na to, že ide o rozhodovanie, ktoré vykazuje prvky justičnej činnosti, ako aj so zreteľom na ochranu vlastníckeho práva, začlenené do systému súdництва alebo do sústavy špecializovaných orgánov štátnej správy. Negatívne hodnotím skutočnosť, že absentuje odborná analýza, ktorá by poukazovala na účelnosť a vhodnosť začlenenia rozhodovania na úseku katastra do sústavy všeobecných miestnych orgánov štátnej správy.

Nové štruktúrne usporiadanie je účinné od 1. októbra 2013. Z tohto dôvodu je možné zhodnotiť naplnenie stanovených cieľov a jeho dostatočnú funkčnosť až jeho budúcim pôsobením v praxi.

Použitá literatúra:

- HORŇANSKÝ, I. Kataster nehnuteľností v praxi. Bratislava: EPOS, Miroslav Mračko, 2003.
- HORŇANSKÝ, I., TOMAŠOVIČOVÁ, J. A opäť sú tu katastrálne úrady. Justičná revue, č. 10, 2001, s. 1037–1054.
- MACHAJOVÁ, J. Správa katastra a katastrálne konanie v Rakúskej republike. In Katastrálne konanie vo vybraných štátoch Európskej únie, Bratislava: Praf UK VO, 2006.
- SREBALOVÁ, M. Vývoj terminológie verejnej správy (s osobitným zreteľom na pojem správny orgán) v súčasnosti. Správny právo č. 4, 2006, s. 262 – 263.
- VRABKO, M. a kol. Katastrálne konanie v Českej republike, Maďarsku a Rakúsku. Vybrané zákony, vyhlášky a nariadenia. Bratislava: PraFUK VO, 2007.
- zákon č. 180/2013 o organizácii miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- zákon č. 22/1964 Zb. o evidencii nehnuteľností v znení zákona č. 150/1983 Zb.
- zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov
- zákon č. 255/2001, ktorým sa mení a dopĺňa zákon NR SR č. 162/1995 Z.z. o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon) v znení zákona NR SR č. 222/1996 Z.z. a ktorým sa mení zákon NR SR č. 222/1996 Z.z. o organizácii miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
- zákon č. 222/1996 Z.z. o organizácii miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Allgemeines Grundbuchsgesetz (GBG), StF: BGB1.Č.39/1955: Spolkový zákon z 2. februára 1955 o pozemkových knihách
- <http://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=4428>

Mgr. Jana Elzerová
Právnická fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave

ZMĚNA ORGANIZACE DOHLEDU NAD FINANČNÍM TRHEM VE VELKÉ BRITÁNII JAKO MOŽNÁ INSPIRACE PRO EVROPSKOU UNII

Changes in Organization of Financial Market Supervision
in Great Britain as Possible Inspiration for European Union

Michael Kohajda

Kohajda, Michael. Změna organizace dohledu nad finančním trhem ve Velké Británii jako možná inspirace pro Evropskou Unii. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2014, Vol. 9, Supplementum 1: Zahraniční vlivy na vnitrostátní právo, pp. 35–40.

Abstrakt: V tomto roce se ve Velké Británii podstatně změnil model organizace dohledu nad finančním trhem, když byl zrušen Financial Services Authority a byly vytvořeny dva nové subjekty, Financial Conduct Authority a, v rámci Bank of England, Prudential Regulation Authority. Tato podstatná změna, kdy je institucionálně oddělen dohled nad obchodním jednáním subjektů poskytujících služby na finančním trhu a obezřetnostní dohled nad nimi, by podle názoru autora mohla být velmi silným impulsem pro změnu v organizaci dohledu nad finančním trhem jak na úrovni Evropské unie, tak v jednotlivých členských zemích, jak tomu bylo i před několika lety při sjednocení dohledu právě do Financial Services Authority. Autor ve svém stručném článku tyto změny analyzuje a vyvozuje z nich relevantní závěry.

Klíčová slova: Dohled nad finančním trhem, finanční trh, Financial Services Authority, Financial Conduct Authority.

Abstract: The model of the financial market supervision subsequently changed in the Great Britain at the beginning of this year. The original Financial Services Authority was abolished and two new authorities were established, the Financial Conduct Authority and the Prudential Regulation Authority (included into the Bank of England). This change, where the prudential supervision was separated from the supervision of business conduct towards clients, can become a very strong impulse for following changes of the financial market supervision in the other European countries and even in the European Union itself. Therefore the author of the paper briefly analyses this change and tries to discover possible influence of the change that should be followed.

Keywords: Financial Market, Financial Market Supervision, Financial Services Authority, Financial Conduct Authority.

1. Úvod

Dohled nad finančním trhem je oblastí, které se v posledních letech velmi prudce rozvíjí. Tento vývoj byl velmi posílen finanční krizí, která začala 15. září 2008 pádem investiční banky Lehman Brothers ve Spojených státech. Tato krize, ačkoliv začala za oceánem, podle mého názoru podstatněji než Spojené státy ovlivnila Evropskou unii. Odhalila, že v zemích Evropské unie je mnoho bankovních ústavů, které mají velké problémy se strukturou svých aktiv a které následně potřebují veřejnou pomoc a dodávání likvidity z venčí, stejně tak odhalila i skutečnost, že velká část členských států už dlouhou dobu žije z přílivu peněz ze státních dluhopisů, bez kterých není vůbec schopna fungovat. Z těchto důvodů krize velmi postihla zejména země na jihu Evropské unie – Řecko, Kypr, Španělsko, Portugalsko, Itálii či Slovinsko. Právě vzhledem ke členství těchto zemí v Evropské unie a zejména v Evropské měnové unii nebylo možné ozdravit jejich ekonomiky a státní finance postupem, který použil například Island – brutální očištění, které však relativně velmi rychle vedlo k oživení jak islandské ekonomiky, tak státních financí, a které podle mého názoru pomohlo i ke „vzpruže“ celospolečenského citění a překonání negativních souvislostí finanční krize, jakou je například nezaměstnanost.

Tento vývoj v Evropské unii vyvolal mnohem intenzivnější práci unijních orgánů v oblasti dohledu nad finančními institucemi, a to nejen nad bankami (i když zde zaměření unijní politiky převládá), ale například i nad instrumenty finančního trhu či nad kolektivním investováním. Poslední činnost unijních orgánů spočívá ve vytvoření skutečné bankovní unie (pojmu, který dosud nemá zcela konkrétní obsah), tedy sjednocení dohledové činnosti vykonávané nad nejdůležitějšími bankami v Evropské unii přímo z Evropské centrální banky, posílení požadavků obezřetnostní regulace, zejména integrace požadavků Basel III do unijní legislativy (ačkoliv mohu namítnout, že splnění právě požadavků kladených na kapitál bank bude pro některé z nich oříškem, neboť už v současné době mají potíže splňovat stávající požadavky, těžko tedy budou naplňovat ty zvýšené), v neposlední řadě pak vytvoření záchranného fondu pro případné sanace komerčních bank z jejich vlastních, soukromých peněz, nikoliv z peněz daňových poplatníků (jakkoliv opět mohu namítnout, že další povinné platby banky mohou přivést do ještě větších obtíží).

V rámci tohoto unijního vývoje je pak lehce zaznamenatelné, že aktuální vývoj na poli dohledu se odehrává zejména z hlediska obezřetnostního dohledu a regulace, ostatní oblasti dohledu nad finančními institucemi poněkud zaostávají v hledáčku unijních orgánů. Přitom se domnívám, že takovéto opomínání jiných aspektů činností finančních institucí není správné. Z tohoto pohledu mne proto velmi zaujala změna, která na jaře tohoto roku proběhla ve Velké Británii, když dohled nad finančním trhem vykonávaný Financial Services Authority, orgánem sjednoceného dohledu, jemuž byl sjednocený dohled svěřen před relativně krátkou dobou, byl nahrazen orgánem vykonávajícím dohled nad

obchodním jednáním finančních institucí, Financial Conduct Authority, a orgánem pokrývajícím právě obezřetnostní dohled, Prudential Regulation Authority, když se tak obezřetnostní dohled vrátil pod křídla britské centrální banky, Bank of England. Tento vývoj podle mého názoru předznamenává hlubší změny v organizaci dohledu nad finančním trhem, proto bych se jím rád v tomto příspěvku alespoň krátce zabýval¹.

2. Organizace dohledu nad finančním trhem

Jen z důvodu úvodu do problematiky pro neznalého posluchače bych rád krátce přiblížil základní modely, ve kterých je výkon dohledu nad finančním trhem organizován. Osobně jsem o této tuto problematice mnohokrát pojednával², proto zde pouze shrnu základní informace (ačkoliv samozřejmě připouštím, že níže uvedené členění je jen jedním z mnoha možných, považuji jej za vhodné pro účel tohoto příspěvku).

Pakliže budeme zohledňovat jako kritérium členění modelů organizace dohledu nad finančním trhem objekt dohledové činnosti, můžeme použít následující členění:

- dohled nad stabilitou finančního systému,
- obezřetnostní dohled,
- dohled nad obchodním jednáním poskytovatelů služeb na finančním trhu,
- dohled nad soutěží na finančním trhu.

Jako první je zmíněn dohled nad stabilitou finančního systému, někdy nazývaný jako dohled nad systémovou stabilitou. Bohužel není nikde příliš definováno, co vše by měla stabilita finančního systému zahrnovat. Tento pojem používají také unijní orgány, například je možné v rodící se bankovní unii nalézt pojem systémově významné banky. Tento navrhovaný pojem je však alespoň nějakým způsobem v připravované legislativě definován. Bohužel však zůstává otázkou, co vše má být zahrnováno do systému, zda se jedná o ekonomiku státu, Evropské unie, Evropy či například globální ekonomiku. Samozřejmě z pohledu unijní legislativy o tom nejsou větší pochybnosti, jedná se o ekonomiku unijní. Nadto, Evropská unie zřídila i speciální orgán do své již tak hypertrofované džungle orgánů, který na úrovni Evropské unie má dbát na zachování finanční stability v Evropské unii. Tímto orgánem je Evropská rada pro systémová rizika (ESRB),

1 Tento příspěvek byl zpracován v rámci programu „PRVOUK P06 – Veřejné právo v kontextu europeizace a globalizace“ realizovaného v roce 2013 na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

2 Pro základní informace například viz: KOHAJDA, M. Modely organizace dohledu nad finančním trhem v Evropské unii. In Hamulák, Ondrej (ed.). Debaty mladých právníků 2007: sborník příspěvků z konference Monseho debaty mladých právníků, konané ve dnech 10.-12.9. 2007 Právnickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci. Univerzita Palackého v Olomouci: Olomouc, 2007. s. 181 – 184.

kteřá však nemůže být za orgán dohledu nad finančním trhem považována, jak je možno zjistit také z článku³ L. Čunderlíka k evropským dohledovým orgánům.

Objektem, na který se v poslední době velmi zaměřuje unijní politika, je obezřetnostní dohled, tedy dohled nad kvalitami subjektů, které na finančním trhu poskytují své služby. V první řadě se jedná o otázky posílení kapitálové přiměřenosti, přesnějšiho řízení rizik, zvýšení požadavků na likviditu a angažovanost. Jak jsem již výše uvedl, některé z posledních požadavků, například nároky na zvýšení kapitálové přiměřenosti, mohou sice vypadat pozitivně, ale je otázkou, zda banky ve vybraných, zejména jižních zemích Evropské unie budou schopny těmto nárokům z vlastních zdrojů dostát. K tomu dále musíme připojit také požadavky na vytváření celoevropského záchranného fondu, ze kterého by měly být zachraňovány banky s nedostatkem likvidity. Musím podotknout, že na vytvoření tohoto fondu budou banky hledat prostředky z vlastních zdrojů také jen velmi těžko.

Třetím objektem dohledu je pak obchodní jednáním finančních institucí při nabízení jejich služeb svým klientům na finančním trhu. Předmětem takového dohledu je tedy jednání a chování finančních institucí vůči klientům, zejména pak vůči informačně, znalostně a schopnostmi slabší straně, tj. nejvíce vůči spotřebitelům, případně však také vůči dalším malým klientům, kteří sice nesplňují obecné podmínky klasifikace za spotřebitele, ale stále nemající dostatek informací a schopností, aby byli finančním institucím rovnocennými partnery (např. drobní podnikatelé – fyzické osoby, ale také menší firmy – kritéria zde nejsou obecně nastavena).

Posledním objektem dohledu je pak soutěžní jednání finančních institucí na finančním trhu. Tento objekt dohledu je jako samostatný objekt dohledové činnosti velmi zřídka vymezován. Naopak často je tento objekt dán do pravomoci orgánu, který ve státě dohlíží nad hospodářskou soutěží na trhu obecně. Neznám žádný příklad, kdy by byl vytvořen specializovaný orgán dohledu nad soutěžním chováním pouze finančních institucí. Častějším případem je, že je tento objekt dohledu svěřen obecné dohledové instituci (např. v případě slovenské NBS). Nicméně je možné konstatovat, že zcela převažuje právě první možnost.

Za velmi opomíjenou oblast považují právě třetí objekt dohledu v takto nastíněném dělení dohledu nad finančním trhem, dohled nad obchodním jednáním finančních institucí. Přitom je to oblast, která by měla politiky, národní i evropské, velmi zajímat, neboť se přímo dotýká jejich občanů, voličů. Samozřejmě není situace ve všech zemích Evropské unie stejná, naopak mezi nimi panují velké rozdíly.

3 ČUNDERLÍK, L. Európsky finančný dohľad z pohľadu štruktúry a právomocí / European financial supervision in view of structure and powers. In Finančnoprávne normy v záujme ochrany verejných financií a finančného trhu. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Univerzita Komenského v Bratislave: Bratislava, 2012. s. 19–26, s. 116–123.

3. Poslední vývoj ve Velké Británii

Podstatná změna v organizaci dohledu nad finančním trhem se odehrála ve Velké Británii na jaře tohoto roku, když dne 1. dubna 2013 nabyl účinnosti zákon zvaný Financial Services Act 2012. Tento zákon podstatně změnil strukturu organizace dohledu nad finančním trhem, přičemž původní orgán sjednoceného dohledu nad finančním trhem, Financial Services Authority, který přijal tuto působnost v podstatě v roce 2001 (orgán samotný existoval i dříve, od roku 1985, ale postupnou integrací se stal orgánem sjednoceného dohledu), byl zrušen. Jeho nástupci jsou dva: Financial Conduct Authority, která se zabývá obchodní činností finančních institucí vůči svým klientům, a Prudential Regulation Authority, vykonávající obezřetnostní dohled. Ve své podstatě tak je celá struktura orgánů dohledu ve Velké Británii tvořena třemi subjekty, když k těmto dvěma jmenovaným můžeme připojit Financial Policy Committee organizačně začleněnou u Bank of England. Vzhledem k tomu, že Prudential Regulation Authority je též organizována pod Bank of England, schází se obezřetnostní dohled v rámci Bank of England jak na makro, tak na mikroekonomické úrovni.

Financial Conduct Authority (FCA) je koncipován jako orgán dohledu nad obchodním jednáním finančních institucí, a to jak orientujících se na drobné klienty (retail), tak i na větší klienty (wholesale). Mezi hlavní pravomoci tohoto subjektu patří možnost stanovení požadavků na finanční produkty, na jejich povahu i informace o nich poskytované. Svou pravomoc může uplatňovat vůči finančním institucím a kromě napomenutí či pokut je FCA oprávněna také dát závazný pokyn ke změně informace ohledně finančního produktu nebo zakázat poskytování konkrétních finančních produktů. A je nutno dodat, že FCA, ačkoliv existuje velmi krátce, se nebojí svou činnost vykonávat velmi důrazně⁴.

4. Závěr

Vzhledem k tomu, že výše uvedená změna v organizaci dohledu nastala teprve velmi nedávno, bude nutné tuto oblast podrobně sledovat, než bude možno vyvodit podstatnější závěry.

Osobně však hodnotím velmi pozitivně, že byl ve Velké Británii vytvořen specializovaný dohledový orgán, který dohlíží nad obchodním jednáním finančních institucí. Je totiž překvapující, nakolik je ochrana nejen spotřebitelů, ale také větších klientů finančních služeb v současné době opomíjena, když je pozornost věnována zejména obezřetnostnímu dohledu. Nejen na úrovni Evropské unie, ale také na úrovni České národní banky.

4 Například naposledy FCA uložila pokutu 8,9 mil. britských liber za klamání hypotečních klientů. Dostupné z: <http://www.fca.org.uk/news/clydesdale-bank-fined-89-million> [cit. 29.9.2013]

Použitá literatura:

- KOHAJDA, M. Modely organizace dohledu nad finančním trhem v Evropské unii. In Hamulák, O. (ed.). *Debaty mladých právníků 2007: sborník příspěvků z konference Monseho debaty mladých právníků, konané ve dnech 10.-12.9. 2007 Právnickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci*. Univerzita Palackého v Olomouci: Olomouc, 2007.
- ČUNDERLÍK, L. Európsky finančný dohľad z pohľadu štruktúry a právomocí / European financial supervision in view of structure and powers. In *Finančno-právne normy v záujme ochrany verejných financií a finančného trhu. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta: Bratislava, 2012.

JUDr. Michael Kohajda, PhD
Právnická fakulta
Univerzita Karlova v Praze

RODINNĚPRÁVNÍ KONFLIKT TÝKAJÍCÍ SE ÚPRAVY MAJETKOVÝCH POMĚRŮ MANŽELŮ V SOUVISLOSTI S ROZVODEM MANŽELSTVÍ

Family conflict regarding the matrimonial property associated with divorce

Anna Kováčová

Kováčová, Anna. Rodinněprávní konflikt týkající se úpravy majetkových poměrů manželů v souvislosti s rozvodem manželství. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2014, Vol. 9, Supplementum 1: Zahraniční vlivy na vnitrostátní právo, pp. 41–48.

Abstrakt: Článek se zabývá rodinněprávním konfliktem manželů ohledně vypořádání jejich majetkových poměrů v souvislosti s rozvodem. Autorka se v textu zaměřuje především na problematiku řešení tohoto konfliktů pomocí rodinné mediace. A na samotné sepsování mediační dohody v tomto případě. Závěrem si klade otázku, zda-li by měl mediátor být vždy absolutně neodpovědný za text mediační do

Klíčová slova: mediační dohoda, rodinný mediátor, mediace, majetkoprávní dohoda, rozvod

Abstract: The article deals with family conflict regarding matrimonial property in connection with divorce. The author focuses on the issue of resolving this family conflict by family mediation and the drafting mediation agreement in this case. Finally there is the question, if the mediator should be absolutely irresponsible in the case of writing mediation agreement.

Keywords: mediation Agreement, family mediator, mediation, financial agreement, divorce

Úvod

V rámci mého příspěvku prezentovaného na konferenci Debaty mladých právníků jsem se rozhodla zaměřit na jeden konkrétní rodinněprávní konflikt mezi manžely, týkající se uspořádání jejich majetkových poměrů v souvislosti s rozvodem manželství. Tento rodinněprávní konflikt je možné řešit mimo jiné také dohodou. Které je možné dosáhnout i za pomoci rodinné mediace. Původně jsem příspěvek nazvala obecněji, neboť jsem se chtěla zaměřit obecně na možnosti řešení rodinněprávních konfliktů dle současné právní úpravy, konkrétně pak za pomoci rodinné mediace. Vzhledem k tomu, že jsem si ale přála debátovat o konkrétní problematice, rozhodla jsem se zaměřit na sepisování mediální dohody rodinným mediátorem v případech výše uvedeného konfliktu manželů.

Velká novela zákona¹ o rodině č. 94/1963 Sb. (dále jen „ZoR“) přinesla ust. § 24a ZoR, dle něž soud nezjišťuje příčiny rozvratu manželství a manželství rozvede, jsou – li splněny další zákonné podmínky uvedené v tomto ustanovení. Dle této právní úpravy je možné, rozvést manželství relativně rychle, bez prokazování příčiny rozvratu (neprokazuje se existence rozvratu či jeho příčiny, jsou-li splněny další zákonné požadavky).²

Z vlastní právní praxe vím, že je tato „forma“ rozvodu často vyhledávána. Mnoho rozvádějících se manželů upřednostňuje, když jejich osobní problémy a důvody, proč se manželství nevydařilo, nejsou přetřásány opětovně před soudem a dalšími lidmi, kteří by se soudního řízení případně účastnili (např. jako svědci příčiny rozvratu manželství). Toto pojetí rozvodu odpovídá současným potřebám společnosti. Z toho důvodu se také právní úprava smluveného rozvodu v novém občanském zákoníku č. 89/2012 Sb. (dále jen „NOZ“) od současné právní úpravy v ZoR příliš neliší.

Obdobou § 24a ZoR je ustanovení § 757 NOZ. I toto ustanovení vyžaduje, od rozvádějícího se páru, krom splnění zákonných podmínek (jako je, že se manžel připojí k návrhu druhého manžela na rozvod manželství, a dále, že ke dni zahájení řízení o rozvod bude manželství trvat nejméně jeden rok a manželé spolu nebudou déle jak šest měsíců žít), aby se dohodli na všem podstatném. Tj. aby se dohodli na úpravě poměrů nezletilého dítěte pro dobu po rozvodu, tak aby soud jejich dohodu mohl schválit a dále, aby se dohodli na úpravě svých majetkových poměrů, to vždy, ať děti mají či ne. A také na úpravě bydlení, popřípadě na výživném. Dohoda o úpravě majetkových poměrů musí mít písemnou formu s úředně ověřenými podpisy. Když manželé nedosáhnou dohody, nelze manželství rozvést postupem dle § 24a zákona o rodině či v budoucnu dle 757 NOZ. Z toho důvodu právě v těchto případech bude velmi vhodné pro zúčastněné dosáhnout dohody.

1 Novela č. 91/1998 Sb.

2 K tomu více HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 80 – 85.

Často se rozvádějící manželé, kteří chtějí využít tzv. smluvený rozvod, dohodnou sami, s tím, že většinou využijí pomoc právníka, pouze z toho důvodu, aby jim sepsal dohodu v souladu s právem.

Je ale také možné, že nastane situace, kdy se rozvádějící dohodnou téměř na všem podstatném, ale kvůli nějaké konkrétní věci, vznikne mezi nimi konflikt, a nakonec nebudou schopni uzavřít spolu dohodu, a z toho důvodu, pak nebudou moci ani využít pro rozvod manželství postup dle ust. § 24a ZoR. Domnívám se, že právě v těchto případech může být velmi nápomocná rodinná mediace, neboť manželé v těchto situacích budou často schopni určité komunikace (ohledně něčeho dosáhnout domluvy, např. se dokáží dohodnout na úpravě poměrů nezletilých dětí), a o „zbytku“, kde vznikne konflikt, bude velmi vhodné také dosáhnout dohody. A to nejen z důvodu, aby mohli využít tzv. zjednodušený rozvod, kde není potřeba prokazování příčin rozvratu, ale i pro budoucí vztahy a komunikaci po rozvodu. Neboť obzvláště v případech, kdy mají manželé nezletilé děti, musí spolu komunikovat, alespoň o záležitostech společných dětí i po rozvodu. Ale i když je manželství bezdětné, rozvod, kde je dosaženo dohody manželů o podstatných věcech (tedy konkrétně dohody o majetkových poměrech), působí na samotnou psychiku zúčastněných lépe, a často předchází dalším vleklým sporům mezi nimi.

Konflikty jsou běžnou součástí lidského života a mohou být pro mezilidské vztahy i konstruktivní, v případě, že je umí zúčastněné osoby vyřešit ke vzájemné spokojenosti všech.³

Konflikty je možné řešit neformální cestou, pouze za pomoci vzájemné komunikace (rozhovorem, návrhem a přijetím společného řešení konfliktu). Některé konflikty (často trvalejšího charakteru), ale nedokáží vyřešit samy zúčastněné osoby. Právě za takové situace je více než vhodné, aby rodinněprávní konflikty, bylo možné řešit i v rámci další odborné institucionalizované podoby řešení konfliktů – a to prostřednictvím rodinné mediace.⁴ Neřešené konflikty anebo naopak řešené nevhodným způsobem jen málokdy vymizí postupem času,⁵ konflikty v rodině je potřeba řešit, je jen na účastnících, jaký způsob zvolí. I konflikt týkající se majetkového vypořádání tak může být řešen za pomoci rodinného mediátora.

Tento alternativní způsob řešení konfliktů v moderním pojetí se začal rozvíjet v druhé polovině 20. stol. ve Spojených státech. V šedesátých letech minu-

3 HLADÍK, P. Seznámení se s mediací. In sborník z konference Mediace – zkušenosti z Písecka, Písek, OS Prácheň – Centrum podpory celoživotního vzdělávání, 2006, s. 10.

4 Obdobně KOVÁŘOVÁ KOCHOVÁ, I. *ALTERNATIVNÍ FORMY ŘEŠENÍ RODINNĚ-PRÁVNÍCH KONFLIKTŮ (MEDIACE)*, Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings, 1. edition., Brno : Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2009, ISBN 978-80-210-4990-1

5 PLAMÍNEK, J. *Konflikty a vyjednávání. Umění vyhrávat, aniž by někdo prohrál*. 3. Upravené a doplněné vydání, Grada Publishing a.s., Praha, 2012. s. 24.

lého století se objevily první náznaky použití mediace.⁶ Mediaci v netrestních věcech jako alternativní způsob řešení některých sporů upravuje v České republice poměrně nový zákon č. 202/2012 Sb., zákon o mediaci a o změně některých zákonů, v (dále jen: „*zákon o mediaci*“), který nabyl účinnosti dne 1. 9. 2012. Již v 90tých letech minulého století se v České republice začala fakticky využívat mediace po vzoru Spojených států⁷ hlavním impulzem pro přijetí tohoto zákona bylo ale evropské právo, konkrétně směrnice Evropského Parlamentu a Rady 2008/52/ES ze dne 21.5.2008, kterou měly členské státy implementovat do dne 21.5.2011. Mediace tak novým zákonem získala legislativně zakotvenou podobu.

Mediace může napomoci účastníkům konfliktu řešit za pomoci komunikace jejich konflikt, tak aby došli k řešení, které bude respektovat jejich zájmy. Právě ona vzájemná komunikace – rozhovor k věci, má totiž velký vliv na posílení spolupráce v konfliktních situacích.⁸

Mediátor, jako kvalifikovaná nestranná třetí osobou, která proces mediace vede, dle komentáře zákona o mediaci neanalyzuje konflikt z pohledu práva, neposuzuje, kdo ze zúčastněných má pravdu, ani nevyslýchá svědky, za účelem zjištění skutkového stavu věci, pouze vede znesvářené osoby tak, aby spolu začaly komunikovat a došly samy ke vzájemné dohodě.⁹ Zde bych ráda položila otázku, skutečně by neměl mediátor zanalyzovat konflikt i dle práva?

Mediátor není dle zákona o mediaci za obsah dohody přímo odpovědný. Což zajisté souvisí s principem dobrovolnosti a sebeurčení v rámci mediace. Nesmí obhajovat jednoho ze zúčastněných, či vynášet své právní soudy, ani nesmí poskytovat právní služby namísto advokátů či notářů, docházelo by tak akorát k rozměňování právních služeb. Ale domnívám se, že by neměl vědomě nechat strany uzavřít protiprávní dohodu. Ani dohodu totiž nelze postavit vždy nade vše. Úplná neodpovědnost je málo kdy dobrá, obzvláště u služby, která má být poskytována odborníkem. Ne sousedkou odvedle. Je samozřejmě nutné striktně odlišovat výkon advokacie a výkon mediace, ale v obou případech je nutné, aby služba byla poskytována profesionálně. Obzvláště když může soud nově nařídít dle § 100 odst. 3 občanského soudního řádu setkání se zapsaným mediátorem, je-li to dle něj účelné a vhodné.

V případě konfliktů týkajících se majetkoprávního vypořádání rozvádějících manželů bude velmi vhodné, aby měl mediátor určitou znalost také v oblasti právní, aby zbytečně nedocházelo k uzavírání mediačních dohod v rozporu s právem. A to i přesto, že mediační dohoda slouží především k urovnání kon-

6 HOLÁ, L. *MEDIACE Způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha : Grada, 2003. s. 29.

7 Růžička, M., Kollnerová, M. *Mediace a rodinná mediace, učebnice*. Olomouc: Ústav speciálněpedagogických studií, Pedagogická fakulta UP, 2011. s.10.

8 KŘIVOHLAVÝ, J. *Konflikty mezi lidmi*. 2. Vyd., Praha: Portál, 2008. s. 58.

9 HÁJKOVÁ, Š. In DOLEŽALOVÁ, M., HÁJKOVÁ, Š., POTOČKOVÁ, D., ŠTANDERA, J. *Zákon o mediaci. Komentář*. 1. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2013. s. 13

fliktu, a jako dohoda soukromoprávní se může vždy odlišovat od dispozitivních norem zákona.

V mediačním procesu může dojít dle mého názoru k uzavření mediační dohody, která bude mít podobu majetkoprávní dohody o vypořádání vzájemných majetkových vztahů (vyžadovaná u tzv. smluveného rozvodu manželství dle § 24a odst. 1 současného zákona o rodině), jako dohoda hmotněprávní nesmí porušovat práva třetích osob, zejména věřitelů. Soudní praxe¹⁰ také nevylučuje, aby tato smlouva pro dobu po rozvodu byla nahrazena po samotném rozvodu dohodou o vypořádání společného jmění manželů uzavřenou bývalými manželi dle § 150 odst. 1 ObčZ (a to i se stejným obsahem).

Zákon o mediaci v § 2 písm. f) definuje mediační dohodu jako písemnou dohodu stran konfliktu uzavřenou v rámci mediace a upravující mezi nimi práva a povinnosti a dále v § 7 stanoví, že mediační dohodu uzavírají všechny strany konfliktu. Jejimi náležitostmi pak jsou vedle podpisů stran konfliktu také datum uzavření dohody a podpis mediátora. Mediátor není sám účastníkem této dohody, jeho podpis pouze stvrzuje, že k uzavření došlo v rámci mediace.

Abyste byly dodrženy zákonné náležitosti pro dohodu o úpravě majetkových poměrů manželů, kterou je zapotřebí předložit soudu v tzv. smluveném rozvodovém řízení, je nadto nutné, aby byla dohoda s úředně ověřenými podpisy manželů.

Nebezpečím při uzavírání takové dohody je dodržení požadavku určitosti a respektování práv třetích osob.¹¹ Dohoda manželů porušující zjevně práva věřitelů jednoho z nich může vést k neúčinnosti takového úkonu. Jak současný ObčZ tak NOZ stanoví zákaz dohod zasahujících do práv třetích osob. Dle soudní praxe se dohoda dotýká práva věřitele jestliže: „vede ke zmenšení majetku dlužníka a jestliže v jejím důsledku věřitel nemůže dosáhnout uspokojení své pohledávky z majetku dlužníka, ačkoli – nebyť takové dohody – by se z majetku dlužníka uspokojil.“^{12c}

V případě, že se mediátor v rámci své odborné činnosti o těchto skutečnostech dozví, neměl by dle mého názoru nechat vědomě strany konfliktu dohodu s takovým obsahem, i když za něj on přímo neodpovídá, uzavřít, bez určitého alespoň minimálního upozornění. A to, i když dohoda uzavřená v rozporu se zákonným požadavkem nezpůsobuje přímo neplatnost, nýbrž tzv. relativní bezúčinnost.¹³ V praxi by totiž pak taková dohoda mohla účastníkům (už jednoho) konfliktu přidělat jen další starosti (když by ji věřitelé napadli u soudu).

10 Z Rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2201/2005, Sbirka Rozhodnutí, 2007, č. 12

11 V § 737 NOZ je již, na rozdíl od současné právní úpravy, výslovně vyjádřeno, že žádný způsob vypořádání společného jmění (tedy jak dohodou, tak i soudním rozhodnutím) se nesmí dotknout práv třetích osob.

12 JEDLIČKA, O. a DVOŘÁK, J. In: ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M., a kolektiv *Občanský zákoník I, II*, 2. vydání, Praha 2009, s. 1007.

13 Toto stanovisko vyjádřil Nejvyšší soud ve svém rozsudku 20 Cdo 2085/2006, Sbirka rozhodnutí, 2007, č. 12, s. 467. Kde mimo jiné uvedl, že taková dohoda právní následky sice vyvolá, ale ve vztahu k osobám, v jejichž neprospěch byla uzavřena, se na ni hledí tak,

Jak již bylo výše uvedeno, v souladu s § 3 odst. 3 zákona o mediaci neodpovídá mediátor za samotný obsah mediační dohody a není ani účastníkem dohody, a dle komentovaného znění zákona není ani jeho povinností užití evaluativního mediačního stylu (tzn. sdělení právního názoru na věc). V případě, že ale účastníci rodinněprávního konfliktu shodně mediátora o jeho nezávazný názor požádají, měl by jim být schopen nastínit i právní stránku věci a možné právní dopady neplatné dohody. Měli by mít vždy alespoň rámcovou představu o tom, zda jednání, které činí, je právně akceptovatelné. Mediátor jako odborník by měl být schopen účastníky konfliktu informovat i o právní stránce věci, což ale neznamená, že by jim měl poskytovat právní služby. To by odporovalo samotnému pojetím mediace. Domnívám se, že tomuto mému závěru odpovídá i ust. § 8 odst. 2 zákona o mediaci, které přímo říká, že za právní službu se nepovažuje vyjádření právního názoru mediátora v průběhu mediace na věc stran konfliktu či některou její dílčí otázku. Dle tohoto ustanovení je tak zajisté možné aby mediátor vyjádřil svůj odborný názor, že mediační dohoda, kterou mu účastníci předkládají k podpisu je v rozporu s hmotným právem, či nespĺňuje jiné náležitosti

K tomu to závěru se přikláním z více důvodu. Především mediace je ve většině případů hrazenou službou, poskytovanou mediátorem, který má být odborníkem. Soud navíc může účastníkům nařídít první setkání se zapsaným mediátorem.¹⁴ A samotný mediátor by měl jednat tak, aby vzbuzoval důvěru (případně i pro budoucí řešení rodinněprávních konfliktů). Domnívám se, že většina laické veřejnosti bude minimálně od mediátora – právníka očekávat, že účastníky konfliktu nenechá bez upozornění uzavřít dohodu, kterou by mohli v budoucnu úspěšně napadnout věřitelé u soudu pro její neúčinnost. Anebo případně dohodu, která by nespĺňovala zákonem stanovené náležitosti¹⁵ pro soukromoprávní úkon, a v důsledku toho by byla zcela neplatná. Dohoda zcela neplatná bude málokdy sloužit svému účelu.

V případě, že dohodou nebudou dotčena práva třetích osob, mohou si účastníci konfliktu sjednat různý obsah takovéto majetkoprávní dohody, je možné, aby se dohoda netýkala veškerého společného jmění (ale například jen sporných bodů, na čem se dříve nedokázali dohodnout), je také možné, aby na základě této dohody nabyl veškerý majetek pouze jeden z manželů, a je také možné, aby závazky převzal pouze jeden z nich, v případě, že je bude schopen hradit. Obsah dohody ani nemusí respektovat zákonné zásady při vypořádání společného jmění uvedené v § 149 odst. 2 a 3 ObčZ.¹⁶ Důležité je pouze to, aby se

jakoby její právní účinky nikdy nenastaly. Tato neúčinnost pak nastává přímo ze zákona, a dotčené osoby se jí nemusí domáhat v soudním řízení postupem dle ustanovení § 42a ObčZ o odporovatelnosti. Neúčinnost mohou uplatnit přímo námitkou v konkrétním soudním sporu.

14 § 100 odst. 3 o.s.ř.

15 § 37 a násl. ObčZ

16 JEDLIČKA, O. a DVOŘÁK, J. In: ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M.,

účastníci konfliktu dokázali dohodnout na sporných věcech týkajících se jejich společného jmění, a to i za pomoci rodinné mediace.

Co se týče nové právní úpravy, tak základní ustanovení o společném jmění manželů (a jeho zániku v souvislosti s rozvodem) dle důvodové zprávy k NOZ vycházejí z dosavadní právní úpravy. Nová úprava je ale více podrobnější a konkrétnější, například již přímo výslovně stanoví v § 737 NOZ, že vypořádáním společného jmění nesmí být dotčeno právo třetí osoby, a v případě, že se tak stane, může se taková osoba domáhat, aby soud určil neúčinnost vypořádání vůči ní (což se doposud dovozovalo z judikatury), ne tedy neplatnost dohody, ale neúčinnost vůči věřitelům.

Závěr

Vzhledem k tomu, že společné jmění vzniká v našem právním řádu pouze mezi manžely, ne již mezi partnery ve smyslu zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ani mezi nesezdanými, výše uvedené se uplatní pouze při řešení konfliktu spojeného s úpravou majetkových poměrů manželů.

Rodinnou mediaci lze ale samozřejmě využít i širěji, tedy například v případech, kdy se nemohou domluvit o svých majetkových záležitostech osoby, které spolu již dál nechtějí žít, a ač mezi nimi nevzniklo společné jmění manželů, mohly v průběhu společného soužití nabýt majetek do spoluvlastnictví. Což není neobvyklá situace, neboť v současné době spolu lidé často žijí v rodinném soužití bez sňatku i více let. Za pomoci mediace mohou společně dojít k uzavření mediální dohody. V soukromoprávní sféře, v oblasti dispozitivních norem, je možné uzavírat dohody s různým obsahem. V rámci mediální dohody by se mělo vždy jednat o ujednání o způsobu řešení konkrétního konfliktu.¹⁷

Seznam literatury:

- HÁJKOVÁ, Š. In DOLEŽALOVÁ, M., HÁJKOVÁ, Š., POTOČKOVÁ, D., ŠTANDERA, J. *Zákon o mediaci. Komentář*. 1. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2013.
- HLADÍK, P. Seznámení se s mediací. In sborník z konference Mediace – zkušenosti z Písecka, Písek, OS Prácheň – Centrum podpory celoživotního vzdělávání, 2006.
- HOLÁ, L. *MEDIACE Způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha : Grada, 2003. s. 29.
- JEDLIČKA, O. a DVOŘÁK, J. In: ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M., a kolektiv *Občanský zákoník I, II*, 2. vydání, Praha 2009, s.

a kolektiv *Občanský zákoník I, II*, 2. vydání, Praha 2009, s. 1007.

17 HÁJKOVÁ, Š. In DOLEŽALOVÁ, M., HÁJKOVÁ, Š., POTOČKOVÁ, D., ŠTANDERA, J. *Zákon o mediaci. Komentář*. 1. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2013. s. 36.

- HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005.
- KOVÁŘOVÁ KOCHOVÁ, I. *ALTERNATIVNÍ FORMY ŘEŠENÍ RODINNĚ-PRÁVNÍCH KONFLIKTŮ (MEDIACE)*, Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings, 1. edition., Brno : Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2009.
- KŘIVOHLAVÝ, J. *Konflikty mezi lidmi*. 2. Vyd., Praha: Portál, 2008. s.
- PLAMÍNEK, J. *Konflikty a vyjednávání. Umění vyhrávat, aniž by někdo prohrál*. 3. Upravené a doplněné vydání, Grada Publishing a.s., Praha, 2012.
- RUŽIČKA, M., KOLLNEROVÁ, M. *Mediace a rodinná mediace, učebnice*. Olomouc: Ústav speciálněpedagogických studií, Pedagogická fakulta UP, 2011.

Mgr. Anna Kováčová
Právnická Fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci

POZNÁM PRÁVO, TEDA SOM...

Natália Lalíková

Denisa Soukeníková

Lalíková, Natália, Soukeníková, Denisa. Poznám právo, teda som... *Acta Iuridica Olomucensia*, 2014, Vol. 9, Supplementum 1: Zahraniční vlivy na vnitrostátní právo, pp. 49–56.

Abstrakt: V našom príspevku sa budeme venovať teoretickým aspektom zahraničných vplyvov na vnútroštátny právny poriadok a s ním späté rozhodovanie súdnych orgánov. Názov príspevku odkazuje na známy Descartesov výrok: „Myslím teda som“, ktorý prepájame s premisou „Neznalosť (zákona) neospravedlňuje“, a teda východisko myslenia nám v právnom kontexte bude predstavovať právny poriadok.

Kľúčové slová: Medzinárodné právo, európske právo, právny poriadok, Súdny dvor EÚ, Európsky súd pre ľudské práva, vnútroštátny právny poriadok, nariadenie, rozhodnutie

Abstract: Our article is devoted to theoretical aspects of foreign influences on domestic law and how they reflect the decision-making process of authorities. The name of the article regards to the famous quote by Descartes: „I think therefore I’m“, which we connect with assumption „Ignorance (of the law) is no excuse“, so the base will be for us in legal context legal order.

Keywords: International law, European law, legal order, European court of justice, European court of human rights, domestic law, regulation, decision

I. Úvod

Stalo sa zvykom, oháňať sa v právnických kruhoch známou premisou „neznalosť práva neospravedlňuje“. Väčšinou viazanou vo vzťahu k bežným ľuďom, ktorí majú s právom pramálo spoločného. V tomto značne strivializovanom kontexte sa jedná o právo v podobe jeho oprávnení a povinností, resp. obmedzení, čo je a čo nie je dovolené. Takmer každý z nás vie (vedome) posúdiť kedy isté správanie hraničí, alebo dokonca prekračuje zákonom stanovené limity, bez toho aby poznal platné právo.

Medzi právnikmi sa o „neznalosti práva“ ani neuvažuje, a preto sú výroky toho druhu nielenže nevhodné, ale aj neprípustné. O tom sa predsa nebude debatovať. Tak ako sa u bežného človeka jeho existencia odvodzuje od myslenia, po vzore Descartovho výroku „Myslím teda som“, tak u právnikovi v prenesenom význame platí „Poznám právo, teda som.“

Ale je to skutočne tak? O znalostiach domáceho právneho poriadku nejdeme medzi právnikmi pochybovať, ale ako by sme obstáli v skúške o vedomostiach zahraničného práva, ktoré sa nás však v právnej oblasti bytostne dotýka? Pretože v časoch globalizácie už viac nejde len o právo konkrétneho členského štátu, ale aj o rešpekt a implementovanie zahraničných právnych vplyvov. „Neznalosť práva neospravedlňuje“. Myslíme tým len neznalosť domáceho právneho poriadku, alebo je neznalosť medzinárodného práva v našich zemepisných šírkach akceptovateľná? A je vôbec možné vedomostne obsiahnuť toľký počet nariadení, smerníc a rozhodnutí, ktoré však zásadným spôsobom ovplyvňujú náš právny poriadok?

Skutočne poznáme právo a teda sme? Predkladaný príspevok má za cieľ teoreticky poukázať na základné aspekty vzťahu zahraničných a vnútroštátnych právnych systémov a načrtnúť ich ďalšie smerovanie.

II. Niekoľko poznámok k európskemu a medzinárodnému právu

Európske právo

„Europeizácia“ je ako inštitút, dnes votkaná do všetkých odvetví právneho poriadku, a tak sa nám, právnikom, pomaly dostala pod kožu. Čoraz častejšie dochádza k situáciám, keď pri posudzovaní istého vnútroštátneho právneho pravidla už uvažujeme v intenciách jeho európskeho rozmeru. Samotný pojem európske právo však môžeme chápať v dvoch významoch, a to na jednej strane v širšom zmysle, kde sa európskym právom rozumie právo európskych medzinárodných organizácií; v užšom zmysle ide o súhrn právnych pravidiel Európskej únie a troch európskych spoločenstiev.¹ Pred prijatím Lisabonskej zmluvy sa európske právo delilo na komunitárne a unijné právo.

1 VEČEŘA, M. a kol., *Teória práva*, s. 147

Komunitárnym právom sa rozumie právo troch spoločností, predstavujúcich prvý a primárny pilier, a to Európske spoločenstvo uhlia a ocele (ESUO), Európske hospodárske spoločenstvo (ES predtým EHS) a Európske spoločenstvo pre atómovú energiu (EURATOM).

Unijné právo je zosobnené v druhom pilieri, ktorý rieši spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku a taktiež v treťom pilieri, ktorý sa venuje spolupráci členských štátov v oblasti justície a vnútra a ich spolupráci v trestných veciach.

Odlíšnosť medzi unijným a komunitárnym právom tkvie hlavne v tom, že unijné právo predstavuje klasickú spoluprácu členských štátov chápanú v zmysle princípov medzinárodného práva, na rozdiel od komunitárneho práva ako práva *sui generis*, s prvkom supranacionality. „Medzi základné charakteristiky supranacionality zaraďujeme:

- šírka právnej úpravy a okruh právnych vzťahov, ktoré sú predmetom komunitárneho práva,
- relatívna nezávislosť jednotlivých orgánov spoločností od členských štátov,
- rozšírená možnosť väčšinového prijímania rozhodnutí, ktoré sú záväzné pre všetky členské štáty,
- samostatnosť a bezprostredná záväznosť práva, vytvoreného orgánmi európskych spoločností,
- samostatné finančné hospodárenie spoločností, nezávislé na členských štátoch.“²

Samotné komunitárne právo sa vyznačuje priamou aplikovateľnosťou vo vnútroštátnych vzťahoch, a taktiež aj zásadou prednosti noriem práva Európskeho spoločenstva pred vnútroštátnym normami členských štátov.

„Kombinácia oboch princípov je kľúčom, ktorý dáva právu EÚ nielen prednosť, ale tiež priamy prístup k vnútroštátnej aplikačnej praxi..Keby bolo unijné právo len prednostne aplikovateľné, ale nebolo by priamo účinné, jednalo by sa o klasický scenár medzinárodného práva verejného. Naopak, pokiaľ by bolo unijné právo len priamo účinné a nebolo prednostne aplikovateľné, potom by boli jeho účinky ponechané úvahe členských štátov. Tie by potom mohli právo EÚ s ohľadom na jeho právnu silu a aplikáciu v rámci svojich právnych poriadkov zaradiť napr. na podzákonnú úroveň.“³ Komplementárne dopĺňanie základných princípov tak kreuje základ pre uplatňovanie práv vyplývajúcich z Lisabonskej zmluvy, ktorou je členská krajina viazaná. V praxi to teda znamená, že jednotliviec sa môže predovšetkým v dôsledku priameho účinku (smerníc) po uplynutí

2 VEČEŘA, M. a kol., *Teória práva*, s. 147–148.

3 BOBEK, M., BŘÍZA, P., KOMÁREK, J.: *Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie*. C.H.Beck Praha 2011, s. 5–6

ich implementačnej lehoty domáhať svojich práv z nich plynúcich priamo pred súdmi daného členského štátu.⁴

Právna veda tak má vo vzťahu vnútroštátneho práva a európskeho práva relatívne jasno, rovnako je to aj so vzťahom voči právu medzinárodnému. Definuje piliere, na ktorých je vybudovaná stabilná a prosperujúca spolupráca vedúca k jednému cieľu, a to ochrane jednotlivca a spoločnosti a presadzuje sa spoločná túžba znejúca v hesle: spravodlivosti za dosť. Teoreticky uchopiteľné paradigmy však spôsobujú viac problémov pri ich aplikácii súdnymi inštanciami, resp. štátnymi autoritami.

Ako tvrdí Bobek, unijné právo práve na túto skutočnosť reagovalo sériou podmienok, ktoré majú zabezpečiť reálne vymáhanie práva EÚ pred súdmi a správnymi orgánmi členských štátov, a tak všeobecne platí, že:

1. Pokiaľ unijný zákonodarca prijal samostatnú procesnú úpravu, orgány členských štátov z tejto úpravy vychádzajú.
2. To isté platí, pokiaľ je zvláštny procesný rámec stanovený v judikatúre Súdneho dvora.
3. Pokiaľ chýba akákoľvek úprava zo strany práva EÚ, potom orgány členských štátov realizujú právo EÚ za využitia existujúceho inštitucionálneho a procesného rámca práva členského štátu.
4. Aj pri aplikácii čisto vnútroštátnych pravidiel však musia orgány členských štátov dbať na to, aby podmienky vnútroštátneho práva platné pre uplatňovanie nároku vzniknutých z práva EÚ neboli menej priaznivé ako podmienky platné pre podobné nároky vzniknuté na základe vnútroštátneho práva (**zásada rovnocennosti**) a neboli upravené tak, aby v praxi znemožňovali alebo nadmerne sťažovali uplatnenie práva EÚ (**zásada efektivity**).⁵

Napriek jasne teoreticky vymedzeným nástrojom na uplatňovanie práva EÚ, právna prax, ako sme už spomínali, to až tak idylicky nevníma. „Spätný odkaz na unijné právo, ktoré si má samo určiť spôsob svojho pôsobenia v rámci právnych poriadkov členských štátov, má však s ohľadom na záväznosť judikatúry Súdneho dvora len čiastočnú vypovedajúcu hodnotu...judikatúra Súdneho dvora, ktorá by akokoľvek podrobne rozoberala svoju záväznosť, chýba. Súdny dvor vo všeobecnej rovine nikdy nepovedal, že by jeho rozhodnutia mali byť všeobecne záväzné.“⁶ A tak ostávajú záväzné len v prípadoch prejudiciálnej otázky a pre štát, ktorý konkrétnu otázku ohľadom výkladu sporného ustanovenia položil. Aj

4 BOBEK, M., KÜHN, Z. a kol.: *Judikatura a právní argumentace*. 2 přepracované a aktualizované vydání. Auditorium Praha 2013, s. 303

5 BOBEK, M., BRÍŽA, P., KOMÁREK, J.: *Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie*. C.H.Beck Praha 2011, s. 219

6 BOBEK, M., KÜHN, Z. a kol.: *Judikatura a právní argumentace*. 2 přepracované a aktualizované vydání Praha: Auditorium 2013. s. 304

keď vo vzťahu k iným štátom platí premisa, že riešenie prejudiciálnej otázky je precedenčného charakteru.

Medzinárodné právo

Napriek tomu, že fungovanie suverénnych štátov bolo zabezpečené vlastnými vnútornými predpismi, bolo potrebné riešiť aj otázku ich vzájomných vzťahov, a preto vzniklo samotné medzinárodné právo. Až začiatkom 20. storočia môžeme tvrdiť, že medzinárodné právo sa stalo všeobecným, teda univerzálnym, keďže vzniklo medzinárodné spoločenstvo štátov.⁷

Prirodzené rešpektovanie „medzinárodných“ pravidiel plynulo nielen zo vzájomného prospechu medzi štátov ale taktiež aj postupný vznik *ius cogens*, ako kogentné normy medzinárodného práva. Tieto normy nie je možné svojvoľne meniť a vyplývajú zo spoločných potrieb a záujmov medzinárodného spoločenstva.

Medzinárodné právo možno charakterizovať ako súbor právnych noriem, ktoré upravujú vzťahy medzi štátmi, ako aj inými subjektmi medzinárodného práva.⁸ Ide však o definíciu medzinárodného práva verejného. Napriek tomu, že predmetom nášho príspevku, nie je medzinárodné právo ako také, jeho relevancia vo vzťahu k vnútroštátnemu právnemu poriadku je nevyvrátiteľná a preto pokladáme za dôležité podotknúť pre úplnosť aj existenciu medzinárodného práva súkromného, ktoré nie je medzinárodným právom vo vlastnom zmysle slova. Chápeme ho teda ako súčasť vnútroštátneho právneho poriadku, s existenciou „cudzieho prvku“ napr. v subjekte, právnej skutočnosti apod. Preto jeho hlavnou náplňou je určenie kritéria, podľa ktorého sa bude na daný právny vzťah s cudzím prvkom aplikovať právny poriadok toho ktorého štátu.

Medzi základné osobitosti medzinárodného práva môžeme zaradiť otázku ich subjektov. Všeobecne medzi subjekty medzinárodného práva v porovnaní s vnútroštátnym právom zaraďujeme suverénne štáty, jednotlivcov, medzinárodné organizácie, nevládne organizácie...

Vzájomné postavenie subjektov je odlišné v medzinárodnom a vnútroštátnom právnom poriadku, nakoľko vo vnútroštátnom právnom poriadku sú charakteristické hierarchické vzťahy nadriadenosti a podriadenosti, na rozdiel od medzinárodného práva, ktoré sú založené predovšetkým na spolupráci subjektov s rovným postavením. Rovnosť je jedným z kľúčových aspektov medzinárodného práva. Rozdielnosť sa dotýka taktiež predmetu alebo objektu právnych vzťahov; vo vnútroštátnom právnom poriadku je vyslovene objekt právneho

⁷ VEČEŘA, M. a kol.: *Teória práva*, s. 139

⁸ VEČEŘA, M. a kol.: *Teória práva*, s.140

vztahu určený, v medzinárodnom práve takéto obmedzenia nefungujú. Vyplýva to najmä z narastajúcej globalizácie.

Je potrebné si uvedomiť, že aj tvorba všeobecne záväzných pravidiel v medzinárodnom práve je oveľa zložitejšia ako pri vnútroštátnom právnom poriadku. Len na okraj, je potrebný súhlas minimálne jeho dvoch subjektov, a preto ich vytvorenie je oveľa obtiažnejšie ako pri vnútroštátnom právnom poriadku. Aj z tohto dôvodu niektoré oblasti medzinárodného práva nie sú stále kodifikované. Z uvedeného vyplýva pomerne často využívaná medzinárodná obyčaj, rôzne rozhodnutia súdnych orgánov, právne princípy a zásady...

Na margo vzťahu medzinárodného a vnútroštátneho práva okrajovo spomenieme, že právna veda rozpoznáva dve koncepcie interpretácie ich vzájomného vzťahu. Tou prvou je monizmus, ktorý vychádza z jednoty medzinárodného a vnútroštátneho práva s dvomi názormi a to s primátom vnútroštátneho práva alebo s primátom medzinárodného práva. Tou druhou protikladnou koncepciou je dualizmus medzinárodného a vnútroštátneho práva, ktoré predstavujú dva rovnocenné a oddelené systémy práva.⁹

Rada Európy

Ak sa máme venovať zahraničným vplyvom na domáci právny poriadok a pohybujúc sa v intenciách medzinárodného práva, nemôžeme v našom príspevku neopomenúť aj vzťah k Rade Európy. Dokonca si dovoľíme tvrdiť, že v praktickom ponímaní, je kľúčový. Napriek nepopierateľne dôležitej úlohe Súdneho dvora vo vzťahu k normotvorbe členských štátov, je judikatúra súdnej inštalácie Rady Európy, a to Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) rozhodujúca. Na význame jej pridáva aj fakt, že Európska Únia má vstúpiť do Rady Európy, čím sa len potvrdí primárna pozícia Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“)¹⁰. Na dôležitosť judikatúry ESLP upozorňuje profesor Svák už vo svojom prvotnom vydaní Rozsudkov Veľkej komory ESLP, keď tvrdí, že práve v judikatúre ESLP hľadá právnická obec zdroj právnych argumentov, ktorými sa snaží presvedčiť domáce, súdne, administratívne či vyšetrovacie orgány ako interpretovať domácu legislatívu a prax tak, aby harmonizovala s medzinárodným právom a zvyklosťami a akými úvahami by sa mali tieto orgány správať pri prijímaní a uznášaní sa na svojich rozhodnutiach.¹¹

9 VEČEŘA, M. a kol.: *Teória práva*, s.144

10 Rozhodnutie Veľkej komory vo veci *Bosphorus c. Irlandia*, kde ESLP potvrdil dominanciu Dohovoru nad právnym poriadkom EÚ a vyslovil, že aj EÚ musí konať v medziach Dohovoru.

11 SVÁK, J. a kol.: *Rozsudky Veľkej komory ESLP*. Eurokodex 2006, s. 3

V poslednom čase sa však začína zmrákať aj nad „nespochybniteľnou“ autoritou ESLP. Ako potvrdila nedávna konferencia v Göttingene¹² venujúca sa judikatúre ESLP, začínajú sa ozývať aj kritické hlasy smerom k rozhodovaciemu procesu ESLP. Hlavne pre krajiny, ktorých súdne inštanície by pri rozhodovaní o ľudských právach potrebovali isté vodítko. Paradoxne sa ESLP v dôsledku svojho preťaženia uchýlil k mechanickému odmietaniu niektorých druhov sťažností. „Od rozhodnutia Veľkej komory vo veci Nejdet Şahin a Perihan Şahin c. Turecko samotný fakt nejednotnosti judikatúry vnútroštátnych súdov nepostačuje na porušenie čl. 6 Dohovoru. ESLP po novom skúma, či existujú hlboké a dlhotrvajúce rozdielnosti v judikatúre národných súdov, či existuje mechanizmus na odstraňovanie dvojkoľajnosti judikatúry, či bol aplikovaný a s akým účinkom.“¹³ Nejednotnosť, alebo lepšie povedané predtým neželaný nesúlad judikatúry vnútroštátnych súdov členských krajín vo vzťahu k ľudským právom, teraz nepredstavuje dôvod na riešenie porušenia ľudských práv na medzinárodných úrovniach.

Záver

Ako sa teda postaviť k zahraničným vplyvom na domáci právny poriadok, ktoré tiež nie vždy hovoria alebo chcú hovoriť jasnou rečou? Je správne, že existujú authority, ktoré pôsobia na medzinárodnej úrovni a korigujú rozhodovanie domácich súdnych inštancií v zmysle „vyššej spravodlivosti“? Je vôbec možné sa zorientovať tým správnym smerom v spleti hypertrofiie právnych nariadení? Poznáme právo alebo poznáme „len“ zmysel pre spravodlivosť?

„Bol som veľmi utrápený na duchu počas prvých rokov na sudcovskej lavici, keď som zistil aký bezbrehý je oceán, na ktorom som sa vylodil. Hľadal som istotu. Bol som vyčerpaný a zoslabnutý, keď som zistil, že jej hľadanie bolo márne. Snažil som sa pristáť na zemi, na pevnej zemi stálych a stanovených pravidiel, nájsť raj spravodlivosti, ktorá by sa sama ohlasovala jasnejšími znakmi a viac príkazne ako jej bledé a svetielkujúce reflexie v mojej rozkolísanej mysli a vo vedomí...aby som videl, že proces vo svojich najvyšších dosahoch nie je objavovanie, ale tvorba; a že pochybnosti a neistoty, nádeje a obavy sú súčasťou vajatania mysle, smrti a zrodenia, v ktorých princípy, ktoré slúžili po dlhé dni, vyprchávajú a nové princípy vznikajú.“¹⁴

Tieto Cardozove slová, z ktorých sa vyznal počas svojej sudcovskej kariéry, možno najlepšie vystihujú súčasný právny stav. V záplave právnych predpisov, ktoré sa na základe rôznych medzinárodných zväzkov mnohokrát násobia, pro-

12 Judgements of the European Court of Human Rights – Effects and Implementation 20 – 21.09.2013 Göttingen

13 EALÍK, T.: *Precedens a Ústavný súd SR* IN: Konferencia z 19.09.2013 „Precedens v právnom poriadku SR“

14 CARDOZO, B.: *Podstata súdneho procesu*. Kalligram Bratislava 2011, s. 127.

ces poznania práva nemôže nikdy ustať. Proces poznania, nachádzania a znovu-definovania právnych inštitútov, sa vyvíja s dynamizmom society. Dochádza k reguláciám, ktoré neboli kedysi potrebné, k nariadeniam, ktoré neboli ani mysliteľné a k uprednostňovaniu práv, o ktorých možno jednotliviec ani netušil, že nimi disponuje. Je vôbec nutné „zasypávať sa“ tolkými predpismi? Ako Svák vo svojej publikácii Ochrana ľudských práv príznačne naznačil, dúfal, že ťažisko ochrany ľudských práv sa presunie už do oblasti prevencie a medziludských vzťahov. Sme rovnakého názoru, že veľa sporov sa nielenže nemusí riešiť, ale ani nevznikne, etickým dodržiavaním Desatora alebo základných mravných princípov. Neprispievajme teda k (právnemu) chaosu ale snažme sa riešiť vzniknuté situácie v mene spravodlivosti a tolerance.

Zoznam použitej literatúry

- BOBEK, M., BŘÍZA, P., KOMÁREK, J.: Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie. C.H.Beck Praha 2011
- BOBEK, M., KŮHN, Z. a kol.: Judikatura a právní argumentace. 2 přepracované a aktualizované vydání Praha: Auditorium 2013
- CARDOZO, B.: Podstata súdneho procesu. Kalligram Bratislava 2011
- LALÍK, T.: Precedens a Ústavný súd SR prednesené na Konferencii z 19.09.2013 „Precedens v právnom poriadku SR“
- SVÁK, J. a kol.: Rozsudky Velkej komory EŠP. Eurokodex 2006
- VEČEŘA, M. a kol.: Teória práva, Eurokodex, 2008
- Konferencia v Göttingene 20–21.09.2013 na tému Judgements of European Court of human rights – effects and implementation

Mgr. et Mgr. Natália Lalíková
JUDr. Denisa Soukeníková, PhD.
Fakulta práva
Paneurópska vysoká škola

RELATIVNÍ NEÚČINNOST

Relative ineffectiveness

Martin Lebeda

Lebeda, Martin. Relativní neúčinnost. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2014, Vol. 9, Supplementum 1: Zahraniční vlivy na vnitrostátní právo, pp. 57–62.

Abstrakt: Relativní neúčinnost není novým institutem českého občanského práva, ale nový občanský zákoník používá odlišný název, ačkoliv smysl zůstal obdobný. Nový občanský zákoník se však s touto problematikou vypořádává mnohem detailněji. Změny byly připravovány ve snaze lépe chránit věřitele. Aplikace v praxi však ukáže, do jaké míry byl tento cíl splněn.

Klíčová slova: neúčinnost, neplatnost, právní jednání, pohledávka

Abstract: Relative ineffectiveness is not new institute of the Czech civil law but in the new Civil Code it has different name although the meaning is the same. New Civil Code deals with this in the more detailed way. The changes were mostly prepared for better protection of the creditors. The application of this institute in the praxis will show whether this goal is fulfilled.

Keywords: ineffectiveness, nullity, transaction, demand

Právní úprava neplatnosti je v novém občanském zákoníku pojata poměrně široce, přesto si ale s pouhou neplatností není možné v běžné právní praxi vystačit. I z tohoto důvodu nový občanský zákoník obsahuje staronový institut relativní neúčinnosti. Tento institut, vzhledem k diskontinuitě, na které je nový občanský zákoník postaven, se zdá být novým institutem, ale není tomu tak. Z pohledu nynějšího občanského zákoníku se jedná o institut odporovatelnosti, byť rozšířený a pozměněný.

Při pohledu do české právní historie se tento institut objevuje v podobném rozsahu například v čl. III zák. č. 64/1931 Sb. (odpůrčí řád), při pohledu dále do české historie také v č. III Císařského nařízení 337/1914 (Řád odpůrčí). Při srovnání rozsahu právní úpravy si lze povšimnout, že právní úprava relativní neúčinnosti je podobná spíše oběma zmíněným odpůrčím řádům, než po nich nastoupivší právní úpravě obsažené v zák. č. 141/1950 Sb., která z odpůrčího řádu mimo jiné také čerpala, a nynější právní úpravě v zák. č. 40/1964 Sb. Občanský zákoník. Taktéž při obsahovém porovnání zmíněných právních předpisů dospějeme k podobnému závěru. Lze tedy říci, že nový občanský zákoník vychází svým rozsahem i obsahem především z prvorepublikové právní úpravy, nejvíce z odpůrčího řádu v zákoně č. 64/1931 Sb.

Vrátíme-li se zpět k odpůrčímu řádu, nelze si nevšimnout, že tento je obsažen již v zákoně č. 64/1931 Sb., „kterým se vydávají řády konkursní, vyrovnací a odpůrčí“. Je zde možné nalézt určitou paralelu s právem konkursním, resp. dnes insolvenčním. Insolvenční zákon neúčinnost právních úkonů taktéž obsahuje, avšak tato je speciální k občanskoprávní úpravě. Specialitu lze očekávat i po nástupu účinnosti nového občanského zákoníku. Pozitivně lze hodnotit zejména sjednocení pojmu neúčinnost v insolvenčním zákoně a v novém občanském zákoníku.

Na hmotněprávní úpravu neúčinnosti v občanském zákoníku navazuje procesněprávní úprava v zák. č. 99/1963 Sb. Občanský soudní řád, konkrétně se jedná o odpůrčí žalobu. Rozlišení mezi pojmy je vhodné. Neúčinnost je hmotněprávním institutem a odporovatelnost institutem procesněprávním. Stejně rozlišení je obsaženo i v odst. 2 § 235 insolvenčního zákona a v odst. 2 § 589 NOZ.

Relativní neúčinnost je v NOZ upravena v Hlavě V, díl 1, oddíl 7, konkrétně se jedná o ustanovení § 589 až § 599. Věřitel má právo domáhat se soudně neúčinnost právního jednání dlužníka vůči věřiteli v případě, že právní jednání dlužníka zkracuje uspokojení vykonatelné pohledávky věřitele. Podstatné je, že neúčinnost právního jednání může být vyslovena pouze vůči tomuto věřiteli. Rozdíl mezi neúčinností a neplatností lze mimo jiné spatřovat také v tom, že neplatnost působí vůči všem, kdežto neúčinnost pouze vůči jí dovolávajícímu se věřiteli. Neúčinné právní jednání však zůstává i nadále platné. Na tomto místě je třeba zmínit také to, že neplatné právní jednání vzhledem ke svým účin-

kům nelze prohlásit za neúčinné. I z tohoto důvodu je příhodné umístění oddílu o neúčinnosti až za oddíl neplatnosti právních jednání.

Účelem institutu relativní neúčinnosti je chránit věřitele před právními jednáními dlužníka, kterými by docházelo ke zkrácení možnosti věřitele domoci se svého oprávněného nároku na dlužníkovi a taktéž i prevence před takovýmto jednání. Věřitel má oprávnění dovolat se relativní neúčinnosti právního jednání dlužníka snižující možnost uspokojení jeho vykonatelné pohledávky. Formální stránka takového právního jednání sice může být z pohledu práva v pořádku, ale jednání dlužníka je *fraudem creditoris*. Věřitel má možnost uspokojit svou pohledávku v rámci výkonu rozhodnutí (exekuce) na majetku vyvedeným dlužníkem. V insolvenčním řízení v případě rozhodnutí o neúčinnosti má třetí osoba povinnost vydat plnění do majetkové podstaty, případně vydat za něj náhradu.

NOZ nově hovoří o vykonatelné pohledávce. ObčZ 1964 však v ustanovení § 42a užíval termín vymahatelná pohledávka. Je třeba si uvědomit, že se nejedná o synonymum a změna termínu bude mít pro právní praxi důsledky. Odlišením pojmů se zabýval i prof. Eliáš v článku *Zákon a profesori* a vzhledem k tomu, že je i jedním z autorů NOZ, lze se domnívat, že změna termínu z vymahatelnosti na vykonatelnost je zamýšlená a takto by k ní mělo být i přistupováno. Co se týče judikatury, která se pojmem vymahatelná pohledávka zabývala, tak tato již využitelná nebude. Naopak při posuzování věcné legitimace dlužníka se důsledně uplatní pouze vykonatelná pohledávka. Vykonatelnou pohledávkou se rozumí pohledávka opřená o exekuční titul.

Věřitel má právo domáhat se, aby soud určil, že je právní jednání dlužníka vůči němu neúčinné. Relativně neúčinné jednání je pouze vůči jí se dovolávajícímu věřiteli a na rozdíl od neplatnosti právního jednání tak nepůsobí vůči všem. Relativně neúčinné právní jednání je i nadále platným. Neúčinnost je tedy vázána na rozhodnutí soudu avšak s účinky *ex tunc*. Právo věřitele je nezávislé na tom, je-li právo třetí osoby již vykonatelné, anebo bylo-li již uspokojeno. Právo věřitele má tedy přednost před právem třetí osoby a není podstatné, pokud již došlo k uspokojení, či se toto právo stalo vykonatelným. Zákon tímto chrání věřitele před různými snahami dlužníka věřitele zkrátit. Pokud by došlo k opačné situaci a přednost by mělo vykonatelné právo třetí osoby, ztratil by institut relativní neúčinnosti svou funkci a třetí osoba by byla více chráněna než věřitel. NOZ však stanoví náležité důvody, kdy lze neúčinností do práv třetí osoby zasáhnout.

Problematika neúčinnosti právních jednání není obsažena pouze v NOZ, ale je obsažena i v jiných právních předpisech a jednání dlužníka in *fraudem creditoris* může být řešeno ve vztahu k majetkové podstatě dle InsZ, či může mít i dopady trestněprávní. Jednalo by se o skutkové podstaty dle § 222 TrZ a to poškození věřitele a dle § 223 zvýhodnění věřitele. Pokud by však došlo k jednání, které by bylo vyhodnoceno jako poškození nebo zvýhodnění věřitele je

třeba si uvědomit, že takovéto jednání by již nebylo posuzování dle ustanovení o relativní neúčinnosti, ale bylo by neplatné.

Vztah relativní neúčinnosti a neplatnosti byl doposud soudy řešena tak, že neplatnost byla před neúčinností upřednostňována. Byť je možný i opačný pohled na problematiku, kdy oba instituty mohou být vedle sebe a je na věřiteli, který zvolí. NOZ se nadále drží přednosti neplatnosti před neúčinností.

Věřitel své právo uplatní u soudu prostřednictvím odpůřčí žaloby. Touto žalobou se věřitel domáhá vydání rozhodnutí o tom, že právní jednání dlužníka je vůči němu neúčinné. Věřitel má v případě úspěchu ve sporu soudní rozhodnutí deklarující neúčinnost právního jednání pouze vůči němu s účinky *ex tunc*. Na základě tohoto rozhodnutí je věřitel oprávněn vymáhat v rámci exekučního řízení svou pohledávku na věci (jiné majetkové hodnotě), která byla předmětem neúčinného právního jednání, stejně tak jako by zůstala ve vlastnictví dlužníka, nebýt zkracujícího právního jednání. V této souvislosti je třeba zmínit, že je NOZ zakládá třetí osobě povinnost v § 595, že pokud by uspokojení věřitele nebylo možné z majetku dlužníka, který neúčinným právním jednáním ušel, tak věřiteli náleží odpovídající náhrada. Takto tomu bude např. za situace, kdy třetí osoba věc převedla na další osobu. Tato náhrada je však limitována výší získaného prospěchu.

Věřitel se může neúčinnosti právního jednání (dle § 592 i opomenutí), kterým byl zkrácen, dle ustanovení § 590 dovolat ve lhůtě pěti let u úmyslného jednání dlužníka zkrátit věřitele, pokud byl tento úmysl druhé straně znám. Ve lhůtě dvou let se může dovolat, musel-li být druhé straně znám takovýto úmysl dlužníka, nebo pokud k tomuto jednání došlo mezi dlužníkem a osobou jemu blízkou, nebo pokud bylo učiněno ve prospěch této osoby, s výjimkou případu, kdy druhé straně v době, kdy se právní jednání stalo, dlužníkův úmysl zkrátit věřitele znám nebyl a ani znám být nemusel. V jednoleté lhůtě se věřitel může dovolat neúčinnosti uzavřené kupní nebo směnné smlouvy, musela-li druhá strana poznat v dlužníkově jednání mrhání majetkem.

Věřitel jakožto žalobce je povinen tvrdit a zejména dokázat rozhodné skutečnosti. V tomto případě se bude jednat o prokázání vědomosti třetí osoby právním jednáním zkrátit věřitele, respektive objektivní nutnosti této osoby o tomto vědět, případně toto objektivně poznat. Výše uvedené však platí s výjimkou osoby blízké, kde je břemeno tvrzení a důkazní na této osobě, kdy tato osoba tvrdí a prokazuje, že jí tento úmysl znám nebyl a ani znám být nemusel.

V případě bezúplatného právního jednání, typicky v případě darovací smlouvy platí, že věřitel se může neúčinnosti dovolat ve lhůtě dvou let s výjimkou jednak plnění povinnosti uložené zákonem, jednak obvyklých příležitostných darů, jednak věnování v přiměřené výši na veřejně prospěšné účely a pokud plněním bylo vyhověno mravnímu závazku nebo ohledům slušnosti. Poslední zmíněná výjimka odkazuje na jednu ze zásad nového občanského zákoníku.

Lhůtu věřitele dovolat se neúčinnosti právního jednání je možné označit za lhůtu prekluzivní, kdy včasným nedovoláním se relativní neúčinnosti toto právo zaniká.

Věřitel však nemusí čekat až do doby, než se jeho pohledávka stane vykonatelnou. Dle § 593 má možnost vyhradit si právo dovolat se neúčinnosti a to tak, že svou výhradu prostřednictvím notáře, exekutora nebo soudu oznámí osobě, vůči které se neúčinnosti může dovolat. V takovém případě věřiteli až do doby, než se pohledávka stane vykonatelnou, lhůta nebežší.

Osobou, vůči které se lze dovolat relativní neúčinnosti, je ten, kdo s dlužníkem právně jednal, kdo z takového jednání přímo nabyt prospěch, jeho dědic, právní nástupce právnické osoby při přeměně, pokud nabyt její jmění. Vůči jinému právnímu nástupci je možné se neúčinnosti dovolat jen pokud tento musel vědět o okolnostech, pro které by se věřitel neúčinnosti mohl dovolávat, nebo pokud tento nástupce nabyt právo bezúplatně, nebo pokud se jednalo o osobu blízkou s výjimkou, kdy tato osoba nemusela vědět o okolnostech, pro které by se věřitel mohl neúčinnosti dovolat.

Právo na uspokojení pohledávky věřitele se vztahuje i na to, co neúčinným jednáním z majetku dlužníka ušlo, případně na odpovídající náhradu ušlého. V případě, že by došlo k nabytí práva třetí osobou, proti které se neúčinnosti dovolat nelze, může se věřitel domoci náhrady škody na osobě, proti které se mohl neúčinnosti dovolat dříve. Osoby, které jsou takto postiženy dle § 595 a § 596 se však své povinnosti mohou zprostit uspokojením pohledávky věřitele. Dále tyto osoby mohou požadovat vrácení vzájemného plnění od dlužníka nebo splnění oživlé pohledávky. Pokud by se neúčinnosti dovolalo více věřitelů, je povinnost takovéto osoby plnit limitována souhrnem dle § 595 a § 596.

Pokud věřitel ví, že věc, které se neúčinnost týká, je zapsána ve veřejném seznamu, je oprávněn žádat uvedení poznámky v tomto seznamu o dovolání se neúčinnosti. Význam této poznámky spočívá v tom, že úspěšná odpůrčí žaloba má účinky i proti nabyvatelům věci po zapsání poznámky v seznamu.

V souvislosti s přijetím NOZ se nabízí otázka použitelnosti nynější judikatury na právní stav po účinnosti NOZ. Domnívám se, že zde problém nebude vzhledem k tomu, že nynější právní úprava odporovatelnosti je principiálně shodná s novou právní úpravou. Samozřejmě jsou zde některé dílčí rozdíly, ke kterým je třeba přihlédnout a použitelnost judikatury s ohledem na tyto rozdíly náležitě vyselektovat. Při výkladu jednotlivých ustanovení by měla být práce s judikaturou v zásadě možná a vzhledem k některým ne zcela jasným formulacím bude i žádoucí.

Použitá literatura:

- Baudyš, P. Odporovatelnost. Právní rozhledy, 2002, č. 11; Eliáš, K. Zákon a profesori (Malé praktikum ze sociologie práva). Právní rozhledy, 1998, č. 6
- Hora, V. Řády konkursní, vyrovnávací a odpůrcí. Praha : Československý kompas, 1931; Chalupa, R. Odporovatelnost právních úkonů. Obchodní právo, 1995, 6
- Karmán, J. Řády konkursní, vyrovnávací a odpůrcí. Praha : Právnícké vydavatelství adv. JUDra. V. Tomsy, 1931
- Maršíková, J. a kol. Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy, ve znění zákonů č. 69/2011 Sb. a č. 73/2011 Sb. Praha : Leges, 2011
- Pulkrábek, Z. Vyhledky odpůrcího práva (tzv. relativní neúčinnosti) podle nového občanského zákoníku. Právní rozhledy, 2013, 11
- Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M. a kol. Občanský zákoník I., II. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009
- Voska, J. Řády konkursní, vyrovnávací a odpůrcí. Praha : Československý kompas, 1926

Mgr. Martin Lebeda
Právnícká fakulta
Masarykova univerzita, Brno

POZEMNÍ KOMUNIKACE A SUPERFICIES SOLO CEDIT

Land communications and supercifies solo cedit

Aleš Mácha

Mácha, Aleš. Pozemní komunikace a superficies solo cedit. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2014, Vol. 9, Supplementum 1: Zahraniční vlivy na vnitrostátní právo, pp. 63–70.

Abstrakt: Prvá část příspěvku se věnuje současné úpravě pozemních komunikací. Zejména pak otázce, kdy je pozemní komunikace součástí pozemku a kdy samostatnou stavbou, a tudíž věcí dle účinného občanského zákoníku. Druhá část je pak reflexí znovuzavedení zásady *superficies solo cedit*, předně je poukázáno na problematické aspekty přechodných ustanovení nového občanského zákoníku vztahujícím se k této zásadě v oblasti pozemních komunikací.

Klíčová slova: Pozemní komunikace, součást věci/nemovitosti/pozemku, vlastnictví pozemních komunikací, účelová komunikace, místní komunikace

Abstract: The first part of the conference paper deals with current legal aspects of land communications, especially with the question of whether land communications are parts of land properties or separate subjects in the legal sense of the word. The second part of conference paper is reflection of reestablished superficial principle in the new Civil Code, which focuses on problematic interim provisions of the new Civil Code relating to this principle in the field of land communications.

Keywords: Land communications ownership of land communications, part of a subject/real property/land, purpose-built communications, local communications

1. Úvod

Nový občanský zákoník do našeho právního řádu přináší zásadu *superficies solo cedit*, která je standartní výbavou řady zahraničních civilních kodifikací.¹ Spíše je však ale vhodné mluvit o znovuzavedení této zásady, než o inspiraci zahraničím, jelikož tato zásada platila na našem území do roku 1950. Uplatňování opačné zásady v současné době přináší řadu problémů právní praxi i teorii, jedním z mnoha příkladů jsou i pozemní komunikace, resp. otázka zda lze a vůbec kdy považovat pozemní komunikaci za samostatnou nemovitou věc a kdy za součást pozemku. Tento příspěvek proto v úvodu rekapituluje vývoj judikatury k této otázce. Nový občanský zákoník ve svých přechodných ustanoveních řeší otázky transformace současného stavu do režimu zásady *superficies solo cedit*. Další část příspěvku se proto zabývá rozbořem těchto ustanovení s ohledem na pozemní komunikace a poukazuje na možné problémy, které mohou z jejich aplikace vzniknout.

2. Pozemní komunikace jako samostatná věc v judikatuře.

Dříve než bude nastíněn vývoj pohledu soudů na pozemní komunikace jako samostatné věci, je vhodné na tomto místě uvést relevantní ustanovení účinného občanského zákoníku (dále jen OZ). Podstatnými jsou zejména ustanovení § 119 a § 120 OZ. § 119 odst. 1 OZ dělí věci na movité a nemovité. Důležité je pak ustanovení § 119 odst. 2, dle kterého jsou nemovitostmi pozemky a stavby spojené se zemí pevným základem. § 120 odst. 1 následně říká, že součástí věci je vše, co k ní podle její povahy náleží a nemůže být odděleno, aniž by se tím věc znehodnotila. Stavba není dle § 120 odst. 2 součástí pozemku.

Pro kvalifikaci stavby jako nemovitosti se však vyžaduje, aby byla spojena se zemí pevným základem. Jen v takovém případě je stavba nemovitostí a tedy samostatným předmětem vlastnického práva. Zda jde o stavbu spojenou se zemí pevným základem či nikoli, bude nutno vždy posoudit podle povahy a okolností konkrétního případu. Rozhodující skutečností přitom bude, že stavbu nelze oddělit od země, aniž by došlo k jejímu znehodnocení. Stavbu je tak třeba chápat jako výsledek stavební činnosti a jejího účelu. Stavba jako výsledek stavební činnosti (zdůraznění statického prvku) musí vykazovat charakter samostatné věci v právním smyslu.² Otázka, zda je pozemní komunikace samostatnou věcí ve smyslu § 119 OZ, nebo zda se jedná o součást pozemku ve smyslu § 120 OZ, má zásadní význam pro vlastníky pozemních komunikací. Tato otázka není rozhodující až tak u dálnic a silnic, kdy je víceméně nesporné, že se jedná o stavby ve smyslu občanskoprávním. Navíc stát či kraje před realizací těchto staveb často

- 1 ELIÁŠ, K. In ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou. Ostrava: Sagit, 2012. s. 236.
- 2 ŠVESTKA, J. In ŠVESTKA, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 652.

automaticky řeší majetkoprávní vztahy k pozemkům pod budoucími pozemními komunikacemi, a to buď jejich odkoupením, zřízením věcného břemene nebo v krajním případě vyvlastněním. Tato otázka je podstatná zejména u místních a účelových komunikací, které mají velmi různorodé technické provedení. Může jít o pouhý pozemek, který slouží jako účelová komunikace, avšak tyto pozemní komunikace mohou být také upraveny tak, že její povrch je „přelit“ asfaltem, či upraven navením několika vrstev sypkých materiálů, nebo může jít konečně i o vydlážděné náměstí, které je ve smyslu § 6 odst. 1 a odst. 3 písm. d) zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, (dále jen ZPK) místní komunikací.

Jedním z prvních soudních rozhodnutí, které se zabývalo pozemní komunikací jako samostatnou věcí bylo rozhodnutí Nejvyššího soudu (dále jen NS) 2 Cdo 1414/97 ze dne 26. 10. 1999. K místním a účelovým komunikacím se NS vyjádřil takto: „*Místní*“ a „*účelové komunikace*“ představují určitou kvalitu pozemku, jsou názvy pro druh pozemku a představují určité ztvárnění či zpracování jeho povrchu. Nemohou tedy být současně pozemkem a současně stavbou ve smyslu občanskoprávním jako dvě rozdílné věci, které by mohly mít rozdílný právní režim či osud; nelze je od pozemku oddělovat, např. samostatně (odděleně jednu od druhé) převádět.“³ NS tak dospěl k závěru, že vlastníkem pozemní komunikace nemůže být osoba odlišná od vlastníka pozemku, na němž byla komunikace zřízena. V úvahu přichází toliko zřízení věcného břemene umožňujícího využití pozemku pro účely komunikace.⁴ Názor NS, že pozemní komunikace představují určitou kvalitu pozemku, jejich kategorie jsou pouze názvy pro druh pozemku, a proto představují určité ztvárnění či zpracování jeho povrchu, byl však kritizován a považován za jdoucí proti ZPK vzhledem k § 17 odst. 2 tohoto zákona.⁵ Z tohoto ustanovení totiž můžeme dovodit, že zákon rozlišuje pozemní komunikaci a pozemek pod ní jako dvě samostatné věci. § 17 odst. 2 totiž říká, že jestliže byla zřízena stavba dálnice, silnice nebo místní komunikace na cizím pozemku, a vlastníku této stavby se prokazatelně nepodařilo dosáhnout majetkoprávního vypořádání s vlastníkem pozemku, je příslušný speciální stavební úřad oprávněn na návrh vlastníka stavby zřídit věcné břemeno, které je nezbytné pro výkon vlastnického práva ke stavbě. Cit. ustanovení se ale dotýká pouze dálnic, silnic, místních kom, o účelových komunikacích mlčí, to bylo důležité i pro další judikaturu NS.

Odklon od dosavadního přístupu k pozemním komunikacím na sebe nenechal dlouho čekat. Stalo se tak judikátem NS ze dne 11. 10. 2006, sp. zn. 31 Cdo

3 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. ledna 2002, sp. zn. 22 Cdo 52/2002.

4 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. června 2004 sp. zn. 22 Cdo 341/2004.

5 Např. JANÁČKOVÁ, M. Peripetie spojené s vlastnictvím účelových a místních komunikací [online]. epravo.cz, 15. srpna 2007. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/peripetie-spojene-s-vlastnictvim-ucelovych-a-mistnich-komunikaci-49686.html>>. nebo PEJŠEK, Vít. Součástí a příslušenství nemovitosti [online]. *pravnicka.ihned.cz*, 30. srpna 2008. Dostupné na <http://pravnicka.ihned.cz/c4-10077440-21912820-F00000_d-soucasti-a-prislušenství-nemovitosti>.

691/2005. V tomto rozhodnutí NS konstatoval s odkazem na § 17 odst. 2 ZPK, že místní komunikace a samozřejmě i silnice a dálnice, mohou být samostatnou věcí v občanskoprávním smyslu za situace, kdy jsou stavbou spojenou se zemí pevným základem ve smyslu § 119 OZ. Přičemž u účelových komunikací došel k závěru, že zůstává zachován původní stav – účelové komunikace jsou vždy součástí pozemku.⁶

Zatím poslední, zato však jasný názor na tuto problematiku podal překvapivě Nejvyšší správní soud (dále jen NSS) v rozsudku ze dne 11. 9. 2009, č. j. 5 As 62/2008-59. Otázkou bylo, zda lze považovat účelovou komunikaci tvořenou zámkovou dlažbou na několika vrstvách šterku a písku za samostatnou věc. NSS uvedl: „*Pro posouzení otázky, zda je účelová komunikace (§ 7 zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích) stavbou spojenou se zemí pevným základem, tj. samostatnou nemovitou věcí, nebo zda je součástí pozemku, na němž se nachází, jsou rozhodná stejná hlediska jako v případech jiných pozemních komunikací. Pokud je stavební provedení účelové komunikace takové, že lze jednoznačně vymezit, kde končí pozemek a začíná stavba, a pokud zároveň nelze stavební provedení účelové komunikace odstranit bez jejího zničení či zásadního zhoršení její sjízdnosti či schůdnosti, půjde o samostatnou nemovitou věc ve smyslu § 119 odst. 2 občanského zákoníku, která je samostatným předmětem právních vztahů.*“⁷

NSS se tedy odklonil od dosavadní doktríny NS, že účelová komunikace je vždy součástí pozemku. Připustil i u účelových komunikací možnost, že mohou být samostatnými věcmi v právním slova smyslu. Tento jeho přístup hodnotím velmi pozitivně, jelikož je velmi nelogické, aby účelové komunikace byly posuzovány jinak než zejména komunikace místní, které se od nich často liší pouhým zařazením do pasportu místních komunikací.⁸

Nový občanský zákoník (dále jen NOZ)⁹ se pak vrací k zásadě *superficies solo cedit*, vyjádřené v paragrafu § 506 odst. 1. Součástí pozemku tak bude nejen

6 V případě místních komunikací obdobně Rozsudek NS ze dne 14. 11. 2012, sp. zn. 28 Cdo 898/2012.

7 Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 9. 2009, č. j. 5 As 62/2008-59.

8 Ke stejnému názoru dochází i Ochránce ve svém Sborníku : „*Dvě stavebně zcela shodná tělesa dvou komunikací – jedné místní, druhé účelové – by měla být buď obě samostatnou věcí právně oddělitelnou od pozemku, nebo obě součástí pozemku. Jiné řešení postrádá podle názoru ochránce vnitřní logiku.*“ VARVAŘOVSKÝ, MOTEJL a kol.: *Veřejné cesty – místní a účelové komunikace*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. s.18. NSS také v citovaném rozsudku č. j. 5 As 62/2008-59. uvádí: „*Vzhledem k tomu, že nejsou zejména v menších obcích žádnou výjimkou místní komunikace (tj. veřejně přístupné pozemní komunikace ve vlastnictví obce, které slouží převážně místní dopravě na území obce), které nemají asfaltový či jiný pevný povrch ani základy a které tudíž nebudou běžně považovány za samostatné nemovitosti, pak na druhou stranu není žádný důvod k tomu, aby účelové komunikace, jejichž stavební provedení naopak odpovídá výše zmíněným definičním znakům nemovité věci, nemohly být za takovou věc také považovány.*“ Novější judikatura NS toto rozhodnutí taktéž reflektuje a vychází z něj – např. 28 Cdo 2155/2012.

9 Zákon č. 89/2012 Sb.

stavba, ale i prostor nad povrchem, pod povrchem pozemku, dále jiná zařízení s výjimkou staveb dočasných, včetně toho, co je zapuštěno v pozemku nebo upevněno ve zdech. Návrat k této zásadě je návratem k zásadě obecně respektované ve většině právních řádů Evropy.¹⁰ Konečně tak bude vyřešen problém, kterým se nejvyšší soudy zabývaly více než 11 let. Pozemní komunikací tak bude s konečnou platností pozemek a veškeré dopravní stavby tak budou víceméně jen zhodnocením jeho dopravní funkce.

Přechod na tuto zásadu však v případě pozemních komunikací může přinést nemalé obtíže.

3. Přechodná ustanovení NOZ

Přechodná ustanovení týkající se přechodu k superficiální zásadě se nacházejí v části V. NOZ, přesněji §§ 3054–3061. Dle § 3054 stavby, které podle dosavadních právních předpisů nebyly součástí pozemku na němž jsou zřízeny, přestávají být nabytím účinnosti NOZ (1. 1. 2014) samostatnou věcí a stávají se součástí pozemku, pokud je totožný vlastníkem stavby s vlastníkem pozemku. To znamená, že pozemní komunikace, které jsou v majetku vlastníka pozemku na němž leží, se stanou jeho součástí. Pokud je ale vlastníkem stavby, která je samostatnou věcí dle dosavadních právních předpisů rozdílný od vlastníka pozemku, na němž se nachází, nestává se tato stavba součástí pozemku a je nemovitou věcí.¹¹

§ 3056 pak zřizuje předkupní právo vlastníka pozemku vůči stavbě, která se nestala součástí pozemku. Předkupní právo svědčí taktéž vlastníkově stavby, a to k pozemku, na němž je jeho stavba umístěna. Lze-li část pozemku se stavbou oddělit, aniž to podstatně ztíží jejich užívání a požívání, vztahuje se předkupní právo jen na část pozemku nezbytnou pro výkon vlastnického práva. Za současného znění § 9 ZPK¹² však nemůžeme hovořit beze zbytku o předkupním právu vlastníků pozemků pod pozemními komunikacemi. Vlastníkem dálnic, silnic, či místních komunikací se totiž nikdy nemůže stát jiný subjekt než stát, kraj, nebo obec. Je tedy vyloučeno, aby například vzniklo předkupní právo fyzické osoby vlastníci pozemek pod místní komunikací k této místní komunikaci. Za předpokladu, že pozemní komunikace bude samostatnou stavbou, a tedy věcí v občanskoprávním smyslu, lze o předkupním právu vlastníků pozemků vůči pozemním komunikacím hovořit toliko u účelových komunikací, neboť ty může vlastnit kterákoli fyzická nebo právnická osoba.

10 ELIÁŠ, K. In ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou. Ostrava: Sagit, 2012. s. 236.

11 Viz. § 3055 odst. 1, věta první NOZ.

12 Vlastníkem dálnic a silnic I. třídy je stát. Vlastníkem silnic II. a III. třídy je kraj, na jehož území se silnice nacházejí, a vlastníkem místních komunikací je obec, na jejímž území se místní komunikace nacházejí. Vlastníkem účelových komunikací je právnická nebo fyzická osoba.

V úvahu přichází taktéž předkupní právo vlastníků pozemků pod stavbami pozemních komunikací, které ještě nebyly příslušným správním rozhodnutím zařazeny do kategorie dálnice, silnice, místní komunikace, případně byly z těchto kategorií vyřazeny.

Na druhou stranu o předkupním právu vlastníka pozemní komunikace vůči vlastníkovi pozemku pod touto pozemní komunikací lze hovořit vždy. Na rozdíl od vlastnictví pozemních komunikací není vlastnické právo k pozemku pod touto komunikací vyhrazeno určitým subjektům. Vlastníkem pozemku pod pozemní komunikací může být kdokoli.

Okamžikem, kdy se stane jedna osoba vlastníkem jak komunikace, tak pozemku pod ní, stane se pozemní komunikace součástí pozemku – § 3058 odst. 1 NOZ.

Jako dosti problematický pak spatřuji § 3058 odst. 2. Bylo-li totiž vlastnické právo k pozemku zcizeno třetí osobě, která byla při nabytí vlastnického práva v dobré víře, že je stavba součástí pozemku, přestane být stavba samostatnou věcí a stane se součástí pozemku, na němž je zřízena. Kdo vlastnil stavbu, má vůči zciziteli právo na náhradu ve výši ceny stavby ke dni zániku svého vlastnického práva. Důvodová zpráva k tomuto uvádí, že se jedná o situace, kdy se převádí pozemek, na němž je zřízena některá ze staveb, které nepodléhají katastru nemovitostí.¹³ Pod tyto stavby bezpochyby spadají i pozemní komunikace.¹⁴ Výše nastíněná úprava je dána z toho důvodu, že jelikož tyto stavby nejsou zapsány v katastru nemovitostí jako veřejném seznamu, nelze se opřít o zásadu důvěry v katastr, a není tedy vyloučen případ, kdy vlastník pozemku převede vlastnické právo k pozemku a nabyvatel bude vzhledem k okolnostem konkrétního případu v dobré víře, že nabyvá vlastnické právo k pozemku i se stavbou.¹⁵ Jsem toho názoru, že uvedené ustanovení je v případě pozemních komunikací opět omezeně použitelné. Pokud jde o dálnice a silnice, je situace poměrně jasná. Byť se dálnice ani silnice nezapisují do katastru nemovitostí, v katastru nemovitostí je pozemek, na kterém se nachází dálnice nebo silnice, zapsán jako pozemek se způsobem využití dálnice nebo silnice. Z § 9 ZPK, pak vyplývá vlastnictví pozemní komunikace státu nebo kraje. Vzhledem k zásadě *ignorantia iuris non excusat*, neboli neznalost zákona neomlouvá, je pak nemyslitelné, aby nabyvatel pozemku, který by vlastnila soukromá osoba, a na kterém leží dálnice nebo silnice, byl v dobré víře, že tyto stavby jsou součástí pozemku. Nabyvatel se tak stane

13 ELIÁŠ, Kerel. In ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012. s. 1078.

14 Pozemní komunikace jsou v katastru nemovitostí evidovány jako ostatní plochy se způsobem využití pozemku jako dálnice, silnice, ostatní komunikace (rozumějme účelové a místní komunikace).

15 ELIÁŠ, Kerel. In ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012. s. 1078.

pouze majitelem pozemku. Dálnice nebo silnice musí vzhledem k ZPK zůstat ve vlastnictví státu nebo kraje.

Složitější situace je pak u účelových a místních. Ty jsou totiž v katastru zapsány jako pozemek se způsobem využití ostatní komunikace. Lze si představit situaci, kdy vlastník pozemku, na kterém se nachází místní komunikace z § 9 ZPK ve vlastnictví obce, prodá pozemek jiné osobě. Nabyvatel tohoto pozemku však nemůže z katastru, zjistit zda se v konkrétním případě jedná o účelovou nebo místní komunikaci. Jedinou možností je pak pasport místních komunikací, který si zpracovávají jednotlivé obce. Avšak jsem toho názoru, že ani v tomto případě nemůže dojít k tomu, aby se místní komunikace stala součástí pozemku. Opět vzhledem k ZPK se nabyvatel stane pouze majitelem pozemku, místní komunikace musí zůstat ve vlastnictví obce. Dané ustanovení NOZ lze tak opět bezzbytku použít u účelových komunikací.

4. Závěrem

Vzhledem k výše nastíněnému dlouhému tápaní soudů ve vztahu k účelovým a místním komunikacím jako samostatným věcem, lze znovuzavedení zásady *superficies solo cedit* jedinečně přivítat. Pozemní komunikace bude jednou pro vždy součástí pozemku, na kterém byla postavena. Avšak vzhledem k přechodným ustanovením NOZ je zřejmé, že i po zavedení superficiální zásady bude nutné v případě pozemních komunikací využít dosavadní judikatury a pečlivě zkoumat, kdy je pozemní komunikace samostatnou věcí a kdy součástí pozemku dle současného OZ. Z toho se pak odvine, zda se po 1. 1. 2014 stala pozemní komunikace součástí pozemku nebo zda zůstala samostatnou věcí, a došlo tak ke zřízení předkupního práva majitele pozemní komunikace k pozemku a majitele pozemku ke komunikaci. Je však třeba zdůraznit, že je zde prakticky vyloučeno předkupní právo majitelů pozemků pod dálnicemi, silnicemi nebo místními komunikacemi, neboť ty mohou být podle ZPK pouze ve vlastnictví státu, kraje, nebo obce. Na druhou stranu lze beze zbytku hovořit o předkupním právu majitelů pozemních komunikací vůči majitelům pozemků, na kterých komunikace leží. Prakticky jedinou kategorií pozemních komunikací, u které lze hovořit jak o předkupním právu majitele pozemku, tak majitele komunikace, jsou komunikace účelové.

Použitá literatura:

- ELIÁŠ, K. a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou. Ostrava: Sagit, 2012.
- ŠVESTKA, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2009.
- VARVAŘOVSKÝ, P., MOTEJL, O. a kol. Veřejné cesty – místní a účelové komu-

- nikace. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011.
- JANÁČKOVÁ, M. Peripetie spojené s vlastnictvím účelových a místních komunikací [online]. *epravo.cz*, 15. srpna 2007. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/peripetie-spojene-s-vlastnictvim-ucelovych-a-mistnich-komunikaci-49686.html>>.
- PEJŠEK, V. Součásti a příslušenství nemovitosti [online]. *pravnicradce.ihned.cz*, 30. srpna 2008. Dostupné na <http://pravnicradce.ihned.cz/c4-10077440-21912820-F00000_d-soucasti-a-prislusenstvi-nemovitosti>.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. ledna 2002, sp. zn. 22 Cdo 52/2002.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. června 2004 sp. zn. 22 Cdo 341/2004.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 11. 2012, sp. zn. 28 Cdo 898/2012.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 9. 2009, č. j. 5 As 62/2008-59.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 10. 2006, sp. zn. 31 Cdo 691/2005.

Mgr. Aleš Mácha
Právnická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci

VONKAJŠIE VPLYVY NA MEDICÍNSKE PRÁVO V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

External factors on medical law in the Slovak Republic

Dalibor Matko
Ivana Pagáčová

Matko, Dalibor, Pagáčová, Ivana. Vonkajšie vplyvy na medicínske právo v Slovenskej republike. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2014, Vol. 9, Supplementum 1: Zahraniční vlivy na vnitrostátní právo, pp. 71–75.

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá otázkou do akej miery vonkajšie vplyvy pôsobia na úroveň medicínskeho práva v Slovenskej republike. Predovšetkým európske právo v posledných rokoch značne ovplyvnilo a naďalej významne ovplyvňuje oblasť medicíny v Slovenskej republike. Uvedené je samozrejme možné vnímať aj v právnych poriadkoch ostatných členských štátov Európskej únie. Článok poukazuje na niektoré konkrétne aspekty, či inštitúty z oblasti zdravotníctva, ktoré boli pod vplyvom európskej legislatívy a medzinárodných právnych dokumentov prevzaté do slovenského právneho poriadku a snaží sa zhodnotiť ich význam v podmienkach Slovenskej republiky.

Kľúčové slová: Zahraničné vplyvy, medicínske právo, Európska únia.

Abstract: The article deals with intensity of external factors which affect the level of medical law in the Slovak Republic. Especially European Law in recent years have greatly influenced the medical sector in the Slovak Republic. This trend can be also seen in other member states of the European Union of course. The article mentions some specific aspects or institutes of healthcare, which have been adopted to the Slovak Law under the influence of European legislation and International Legal Documents and seeks to assess their importance in the Slovak Republic.

Keywords: External factors, medical law, European Union.

Úvod

Medicínske právo ako súbor právnych noriem regulujúcich spoločenské vzťahy, ktorých objektom je prevencia, ochrana zdravia jednotlivca a zlepšenie kvality jeho života odborne špecializovanými postupmi realizovanými subjektmi vykonávajúcimi regulačnú, sprostredkovateľskú a kontrolnú činnosť medzi fyzickou osobou, ktorej ochrana zdravia vyžaduje zákrok špecializovaného subjektu¹ možno považovať za relatívne samostatné právne odvetvie. Ako pri ostatných právnych odvetviach, aj pri medicínskom práve možno v podmienkach Slovenskej republiky, ktorá je od roku 2004 členom Európskej únie, badať vplyv európskej legislatívy na domácu normotvorbu. Okrem vplyvu práva Európskej únie však možno pozorovať aj iné vonkajšie vplyvy, ktoré určujú smerovanie medicínskeho práva v Slovenskej republike. Tu máme na mysli predovšetkým iniciatívu Rady Európy, na pôde ktorej došlo postupne k prijatiu Dohovoru o ochrane ľudských práv a dôstojnosti človeka v súvislosti s aplikáciou biológie a medicíny – Dohovor o ľudských právach a biomedicíne (v Slovenskej republike platný od 1. decembra 1999 – oznámenie č. 40/2000 Z.z.) a Dodatkového protokolu k Dohovoru o ľudských právach a biomedicíne, týkajúceho sa biomedicínskeho výskumu (v Slovenskej republike platný od 1. septembra 2007 – oznámenie č. 494/2007 Z.z.). Význam dodatkového protokolu je zvýraznený skutočnosťou, že na základe rozhodnutia Národnej rady Slovenskej republiky ide o medzinárodnú zmluvu podľa čl. 7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky, ktorá má prednosť pred zákonmi. Možno konštatovať, že Dohovor a jeho dodatky sú vzhľadom na ich právnu povahu významným formálnym prameňom medicínskeho práva.²

1 Vplyv Európskej únie na medicínske právo v Slovenskej republike

1.1 Primárne právo Európskej únie

Oblasť zdravia je v primárnom práve Európskej únie upravená v Zmluve o fungovaní Európskej únie (ďalej len „ZFEÚ“) v hlave XIV s názvom Verejné zdravie (článok 168). Chápanie verejného zdravia (článok 168 ZFEÚ) je v Európskej únii rozčlenené do dvoch oblastí. Prvá časť je zameraná na zlepšenie zdravia, prevenciu chorôb a odstraňovanie zdravotných rizík zahŕňajúcich boj proti najzávažnejším chorobám, podporu výskumu ich príčin, prenosu a prevencie, zdravotníckej informácie a osvetu (čl. 168 ods. 1 až 6 ZFEÚ)³. Táto časť tvorí v podmienkach Slovenskej republiky oblasť verejného zdravotníctva. Druhá časť je zameraná na organizáciu zdravotníctva a poskytovanie zdravotníckych služieb a zdravotnej starostlivosti.⁴ Túto časť možno označiť v podmienkach Slovenskej republiky ako oblasť zdravotníctva a spadá do pôsobnosti Ministerstva

1 BARANCOVÁ, H. a kol. *Medicínske právo*. VEDA, 2008, s. 12.

2 HUMENÍK, I. *Ochrana osobnosti a medicínske právo*. EUROKÓDEX, 2011, s. 133.

3 HEGYI, L., BIELIK, I. a kol. *Základy verejného zdravotníctva*. Bratislava: HERBA, 2011, s. 263.

4 Tamtiež.

zdravotníctva Slovenskej republiky. Členenie na uvedené oblasti v podmienkach Slovenskej republiky je však podľa niektorých názorov⁵ nepochopením článku 168 ZFEÚ. Podľa Božikovej by v podmienkach Slovenskej republiky mali byť obe časti zastrešené pod systémom verejného zdravotníctva, ktorý by zahŕňal aj oblasť zdravotníctva.

Oblasti verejného zdravotníctva je v rámci Únie venovaná značná pozornosť. Prejavuje sa to vydávaním sekundárnych právnych aktov (predovšetkým smerníc), ktoré členské štáty implementujú do svojich vnútroštátnych právnych poriadkov.⁶ Naopak právna regulácia zdravotníctva je podľa čl. 168 ods. 7 ZFEÚ zverená členským štátom. Podľa čl. 168 ods. 7 ZFEÚ *Pri činnosti Únie sa rešpektuje zodpovednosť členských štátov za vymedzenie ich zdravotnej politiky, za organizáciu a poskytovanie zdravotníckych služieb a zdravotnej starostlivosti.*

1.2 Sekundárne právo Európskej únie

Najčastejším prameňom sekundárneho práva, ktorým Európska únia harmonizuje právny systém v oblasti medicínskeho práva sú smernice. Napríklad zákonom č. 282/2006 Z.z. došlo k transponovaniu smernice Európskeho parlamentu a Rady 2004/23/ES z 31. marca 2004, ustanovujúcej normy kvality a bezpečnosti pri darovaní, odoberaní, testovaní, spracovávaní, konzervovaní, skladovaní a distribúcii ľudských tkanív a buniek, do zákona č. 576/2004 Z.z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Zákonom č. 282/2006 Z.z. sa ustanovil základný legislatívny rámec pre tkanivové zariadenia a biobanky. Stanovili sa povinnosti týchto zariadení pri darovaní, odoberaní, testovaní, spracovávaní, konzervovaní, skladovaní a distribúcií ľudských tkanív a buniek. Transpozíciou smernice sa do zákona zaviedla napríklad povinnosť poskytovateľa, ktorý nakladá s orgánmi, tkanivami alebo bunkami, aby používal jedinečný číselný kód pridelený darcovi orgánov, tkanív alebo buniek a všetkým produktom súvisiacim s ním. Ďalej sa zaviedla povinnosť, že všetky tkanivá alebo bunky musia byť označené štítkom, ktorý obsahuje predpísané informácie o odbere tkanív alebo buniek, o spracovaní, skladovaní alebo distribúcií tkanív alebo buniek. Transpozíciou vyššie uvedenej smernice tak došlo k sprísneniu a precizovaniu slovenskej právnej úpravy týkajúcej sa nakladania s orgánmi, tkanivami a bunkami.

5 Napríklad BOŽIKOVÁ, M. (HEGYI, L., BIELIK, I. a kol. *Základy verejného zdravotníctva*. Bratislava: HERBA, 2011, s. 265).

6 Napríklad Smernica Rady 96/29/Euratom z 13. mája 1996, ktorá stanovuje základné bezpečnostné normy ochrany zdravia pracovníkov a obyvateľstva pred nebezpečenstvami vznikajúcimi v dôsledku ionizujúceho žiarenia (Mimoriadne vydanie Ú. v. EÚ, kap. 5/zv. 2; Ú. v. ES L 159, 29. 6. 1996) alebo smernica Rady 97/43/Euratom z 30. júna 1997 o ochrane zdravia jednotlivcov pred účinkami ionizujúceho žiarenia na lekárske účely, a ktorou sa zrušuje smernica 84/466/Euratom (Mimoriadne vydanie Ú. v. EÚ, kap. 15/zv. 3; Ú. v. ES L 180, 9. 7. 1997).

Zákonem č. 464/2007 Z.z. došlo napríklad k transpozícii smernice Európskeho parlamentu a Rady č. 2005/36/ES zo 7. septembra 2005 o uznávaní odborných kvalifikácií (Ú. v. EÚ L 255, 30. 9. 2005), do zákona č. 578/2004 Z.z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Uvedeným zákonom boli do slovenského právneho poriadku transponované podmienky uznávania získaného vzdelania zdravotníckym pracovníkom z Európskeho hospodárskeho priestoru a Švajčiarska a priznávania profesijných titulov. Transpozíciou smernice sa upravila aj oblasť poskytovania služieb v zdravotníctve zdravotníckymi pracovníkmi, ktorí sú už usadení na území iného členského štátu a na území Slovenskej republiky vykonávajú zdravotnícke povolanie len ojedinele alebo príležitostne.

Z vyššie uvedených príkladov vyplýva, že Európska únia svojou legislatívou právomocou reguluje a harmonizuje národné právne poriadky aj pokiaľ ide o oblasť medicínskeho práva. Z obsahovej stránky sa harmonizácia medicínskeho práva zameriava predovšetkým na podmienky nakladania s ľudským materiálom pre účely transplantácií.

2 Ostatné vonkajšie vplyvy na medicínske právo v Slovenskej republike

Pod ostatnými vonkajšími vplyvmi máme na mysli predovšetkým medzinárodne zmluvy a dohovory. Stav a kvalitu slovenského medicínskeho práva ovplyvňujú najmä dohovory a zmluvy, ktoré sú pre Slovenskú republiku záväzné, niektoré majú dokonca prednosť pred zákonmi. Medzi dokumenty medzinárodného charakteru, ktoré ovplyvňujú slovenské medicínske právo zaraďujeme napríklad Všeobecnú deklaráciu ľudských práv, Európsku sociálnu chartu, dohovory Svetovej zdravotníckej organizácie (WHO), dohovory Medzinárodnej organizácie práce (ILO), Chartu základných práv EÚ alebo **Dohovor o ochrane ľudských práv a dôstojnosti človeka v súvislosti s aplikáciou biológie a medicíny – Dohovor o ľudských právach a biomedicíne** v znení Dodatkového protokolu.

Posledný spomínaný dohovor bol výsledkom iniciatívy Rady Európy. Ide o prvý právny medzinárodný dohovor týkajúci sa problematiky ľudských práv a biomedicíny.⁷ Predmetom jeho záujmu sa okrem iného stala aj ochrana osobnosti jedinca pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti. Dohovor napríklad ustanovuje, že zásah v oblasti zdravia možno vykonať iba so súhlasom dotknutej osoby (informovaný súhlas), zakazuje sa modifikácia ľudského genómu (okrem výnimiek), zakazuje sa voľba pohlavia budúceho dieťaťa (s výnimkou možných dedičných ochorení), stanovujú sa podmienky pre vykonávanie výskumov

7 TÓTH, K. a kol. *Právo a zdravotníctvo*. Bratislava: HERBA, 2008, s. 126.

na ľuďoch, stanovujú sa podmienky pre odber orgánov a tkanív z tiel živých darcov, ak ide o transplantácie, atď.

Dodatkový protokol k Dohovoru o ľudských právach a biomedicíne, týkajúci sa biomedicínskeho výskumu platí v Slovenskej republike od 1. septembra 2007. Ako uvádzame vyššie, jeho význam spočíva v tom, že má prednosť pred zákonmi. Pokiaľ ide o predmet jeho úpravy vzťahuje sa na celý rozsah činností v zdravotnej oblasti, ktorých súčasťou je zásah na ľudskej bytosti (čl. 2 ods. 1). Protokol sa naopak nevzťahuje na výskum na embryách in vitro, na plodoch a embryách in vivo. Protokol ustanovuje podmienky biomedicínskeho výskumu, napríklad prednosť záujmu fyzickej osoby pred záujmom spoločnosti alebo vedy, možnosť vykonania výskumu na človeku iba vtedy, ak ho nemožno vykonať inak, vyváženie prínosu a možného rizika výskumu, informovaný súhlas, podmienky výkonu výskumu u osôb, ktoré nie sú spôsobilé udeliť súhlas, dôvernôst výskumu, atď. Vychádzajúc z uvedeného je zrejmé, že tento právny dokument komplexne reguluje oblasť vykonávania biomedicínskych výskumov v Slovenskej republike.

Záver

Slovenská republika ako člen Európskej únie i medzinárodného spoločenstva štátov prirodzene podlieha vonkajším vplyvom, ktoré pôsobia na národnú legislatívu. Rovnako ako ostatné právne odvetvia práva i medicínske právo sa v Slovenskej republike prispôsobuje aktuálnym svetovým trendom a implementuje právne normy Európskej únie. Možno konštatovať, že zahraničné vplyvy pôsobia na medicínske právo v Slovenskej republike pozitívne. Predovšetkým sekundárne právne akty Európskej únie domácu právnu úpravu precizujú a vyplňajú jej nedostatky. Spresňujú už zavedené inštitúty, či postupy, a to v záujme dôslednejšej ochrany osôb, ktorých sa zásahy do telesnej integrity týkajú. Rovnako medzinárodné dohovory a iné medzinárodnoprávne dokumenty prispievajú priamo, či nepriamo k skvalitneniu domácej právnej úpravy.

Použitá literatúra

- BARANCOVÁ, H. a kol. *Medicínske právo*. VEDA, 2008.
HEGYI, L., BIELIK, I. a kol. *Základy verejného zdravotníctva*. HERBA, 2011.
HUMENÍK, I. *Ochrana osobnosti a medicínske právo*. EUROKÓDEX, 2011.
TÓTH, K. a kol. *Právo a zdravotníctvo*. HERBA, 2008.

Mgr. Dalibor Matko
RNDr Ivana Pagáčová
Lekárska fakulta

Slovenská zdravotnícka univerzita v Bratislave

KRIMINALIZÁCIA A LEGALIZÁCIA PROSTITÚCIE V ČESKEJ REPUBLIKE

Criminalization and legalization of prostitution in the Czech republic

Marcela Nováková

Nováková, Marcela. Kriminalizácia a legalizácia prostitúcie v Českej republike. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2014, Vol. 9, Supplementum 1: Zahraniční vlivy na vnitrostátní právo, pp. 77–87.

Abstrakt: Príspevok poukazuje na možné prístupy k prostitúcii (reglementácia, represia, abolícia), pričom sa snaží stručne poukázať na platnú právnu úpravu v oblasti prostitúcie v Českej republike, ako aj jej ďalšie smerovanie v tejto oblasti. Príspevok ďalej v skratke rozoberá právnu úpravu prostitúcie v Rakúsku a v Nemecku, ktoré sú primárnymi vzormi pre tvorbu noriem v oblasti prostitúcie v Českej republike.

Kľúčové slová: prostitúcia, kriminalizácia prostitúcie, legalizácia prostitúcie, represívny prístup

Abstract: The article points out possible approaches to prostitution (regimentation, repression, abolic), while trying to briefly highlight the current legislation on prostitution in the Czech Republic, as well as its future direction in this area. Post hereinafter abbreviated discusses regulation of prostitution in Austria and Germany, which are the primary role models for the development of standards in the field of prostitution in the Czech Republic.

Keywords: prostitution, criminalization of prostitution, legalization of prostitution, repressive approach

1. Úvod

„Prostitúcia je špecifický druh podnikania (obchodu), ktorého prostriedkom je poskytovanie sexuálnych služieb iným osobám za úplatu. Jedná sa o akýkoľvek spôsob ukájania pohlavného pudu na tele inej osoby. Nemusí ísť iba o klasickú súlož, ale o dotýkanie sa tela akejkoľvek časti tela iného, sebaukájanie, ak sú uskutočňované za úplatu. Úplata nemusí mať iba finančnú podobu, ale môže mať i inú formu, napr. získanie určitej výhody, poskytnutie protislužby, protekcie“¹.

S javmi, ktoré spreádzajú prevádzkovanie prostitúcie sa väčšina z ľudí stretáva, pričom negatívne javy, ktoré s prostitúciou súvisia, ich väčšinou obťažujú. Môže sa jednať o menej závažné problémy, ako je vtieravé ponúkanie sexuálnych služieb na verejnosti, rušenie nočného pokoja prostitútkami a ich zákazníkmi, drobná majetková trestná činnosť, ale i o najzávažnejšiu kriminalitu vo forme násillia, vrážd, detskej prostitúcie, obchodovania s ľuďmi či organizovaného zločinu.

Na začiatku 90-tych rokov minulého storočia (po roku 1989) došlo na území Českej republiky k obrovskému rozmachu prostitúcie a rôznej kriminálnej činnosti, ktorá s ňou súvisí.² Do dnešného dňa nebola táto problematika nijako komplexne vyriešená a to i napriek tomu, že spôsobuje radu závažných problémov v českej spoločnosti a neustále sa ozývajú požiadavky na zásadné riešenie.

2. Možné prístupy k prostitúcii a jej smerovanie v oblasti práva Českej republiky

Z hľadiska teoretického delenia sú rozlišované tri základné prístupy štátov k prostitúcii: reglementácia, represia a abolícia³. Pri reglementačnom prístupe sa štát stavia do úlohy „pasáka“, ako je to tvrdené odporcami tohto prístupu. Štát sa snaží o kontrolu prostitúcie, čím ju prakticky spoluorganizuje. Legalizáciu prostitúcie získava štát možnosť túto činnosť zdaníť. Štát tak vytvára priehľadné prostredie, ktoré už nie je viac záujmom organizovaného zločinu. Pri represívnom prístupe je prostitúcia zakotvená v právnom poriadku štátu ako trestný čin, lebo je zákonodarcom považovaná za spoločensky nežiaducu. Teda ak je prevádzkovaná, tak iba ilegálne. Dochádza k postihu osôb prostituujúcich, zákazníkov, či oboch týchto skupín. Pri treťom prístupe – aboličnom, sa štát vo svojej právnej úprave zameriava na sprievodné javy s prostitúciou spojené. Prostitúciu nezakazuje, ani nepovoľuje.⁴

1 Chmelík, J. a kol. Mravnosť, pornografie a mravnostní kriminalita. Praha: Portál, 2003, s. 7.

2 Malinová, H. Vývoj prostitúcie po roce 1989. In Ulice – silnice – dálnice/Strassen und Grenzwegen. Profem a Rozkoš bez Rizika: Praha, 1996. s. 15.

3 Chmelík, J. a kol. Mravnosť, pornografie a mravnostní kriminalita. Praha: Portál, 2003, s. 7.

4 Škaloud, M. Jak v regulaci prostitúcie v ČR. Stanoviska – www.skaloud.net. [online] 27. 1. 2005. [cit. 2013-08-16] Dostupné na: <http://info.skaloud.net/index.php3?act=stanoviska&display=1110>.

V rámci vývoja prostitúcie v českom trestnom práve sa vystriedali rôzne vyššie uvedené princípy. Legislatívna úprava Českej republiky v súčasnosti zodpovedá aboličnému princípu. Jedinými právnymi normami, ktoré v súčasnosti na území ČR prostitúciu reflektujú, sú:

- zákon č. 241/1922 Sb. o potírání pohlavních nemocí ve znění zákona č. 158/1949 Sb. a zákona č. 88/1950 Sb.
- zákon č. 2/2003 Sb., o obcích, podľa ktorého môže byť postihnuté jednanie, ktoré je v rozpore s vydanou obecnou záväznou vyhláškou ako priestupok podľa zákona č. 200/1990 Sb. o prešupcích.
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, podľa ktorého je možné postihovať jednanie súvisiace s prostitúciou a to napríklad:
 - kupliarstvo (§ 189 tr. zák.),
 - prostitúcia ohrozujúca mravný vývoj detí (§ 190 tr. zák.),
 - obchodovanie s ľuďmi (§ 168 tr. zák.).

Je potrebné poznamenať, že doteraz platný zákon č. 241/1922 Sb., o potírání pohlavních nemocí vo svojom ustanovení § 14 zrušil k 22.08.1922 nevestince a zakázal ich nové zriadenie. Terajšia právna úprava teda bráni v zriadení oficiálnych nevestincov. Osobám, ktoré sexuálne služby organizujú, k ich prevádzkovaniu používajú iné osoby a z tejto činnosti koristia, naplňujú skutkovú podstatu § 189 tr. zák. Súčasná právna úprava však nezakazuje verejné ponúkanie sexuálnych služieb (s výnimkou § 190 tr. zák. – viď nižšie v texte). Zákonodarcia danú problematiku do istej miery vyriešili tým, že do zákona o obciach zaradili ust. § 10, ktorý obciam umožňuje buď stanoviť, že určité činnosti narušujúce verejný poriadok alebo dobré mravy v obci je možné vykonávať iba na jasne vymedzenom mieste a v čase určenom obecnou záväznou vyhláškou, alebo zakázať určité činnosti na niektorých verejných, jednoznačne určiteľných priestranstvách.

Zákonodarcia sa na území Českej republiky už viackrát pokúšali o vytvorenie normotvorieb v oblasti prostitúcie. V roku 1993 bol Ministerstvom spravodlivosti, na základe materiálu spracovaného Ministerstvom vnútra tzv. „*Rozbor situace v oblasti potírání pohlavních nemocí a boje proti prostituci, kuplířství a obchodování se ženami a dětmi*“⁵ spracovaný návrh zákona „*O některých opatřeních k regulaci prostitute*“⁶. Tento návrh však nakoniec prijatý nebol. Vláda uvedený návrh zavrhla s tým, že problém prostitúcie nebude riešený ako samostatný zákon, ale stane sa súčasťou zákona iného, a to Zákona o obecnom zriadení⁷.

5 MV ČR 1993. Rozbor situace v oblasti potírání pohlavních nemocí a boje proti prostituci, kuplířství a obchodování s lidmi. Praha: Ministerstvo vnitra České Republiky.

6 MS ČR 1993. O některých opatřeních k regulaci prostitute. Praha. Ministerstvo spravedlnosti České republiky.

7 Vláda ČR. Uzneseň č. 644 k návrhu zákona o některých opatřeních k regulaci prostitute. [online]. 16.11.1994. [cit. 2013-08-16]. http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_web-test.nsf/0/5B8BCC6DC1F1A8DEC12571B6006C3EED.

Navyše bolo návrhu Ministerstva spravodlivosti vytknuté, že danú problematiku postihuje hlavne z hľadiska zdravotného a nie ako jav, ktorému majú ponúknuť jasné pravidlá životnosti.

Následne v roku 1999 predložilo Ministerstvo vnútra vláde dokument s názvom „Rozbor problémů souvisejících s prostitucí a vymezení podmínek jejich systémového zařazení“⁸. Toto uznesenie č. 331 zo 14. apríla 1999 bolo vládou schválené a „z analytickej časti tohto materiálu, v ktorej bola popísaná súčasná situácia v oblasti prostitúcie v Českej republike a jej vývoj od roku 1990 do roku 1999, jednoznačne vyplynula potrebou zásadným spôsobom zmeniť postoj štátnej administratívy nielen k problémom, ktoré prostitúciu sprevádzajú, ale i k podnikaniu v oblasti sexuálnych služieb a na prostitúciu ako takú“⁹. Z prípravných prác vyplynulo, že súčasný právny systém a jeho uplatňovanie v praxi neumožňuje efektívny postup proti prostitúcii. Príčinou tohto stavu je absencia právneho predpisu, ktorý by prostitúciu akýmkoľvek spôsobom vymedzoval. Následne bol vláde predložený „Návrh opatření k řešení problémů souvisejících s prostitucí“¹⁰ (dokument bol schválený usnesením vlády č. 1145 zo dňa 15. novembra 2000).

V roku 2006 bol Parlamentu Českej republiky predložený návrh zákona na reguláciu prostitúcie¹¹. Účelom navrhovaného zákona bolo stanoviť podmienky pre prevádzkovanie prostitúcie. Boli nimi napríklad vek, česká štátna príslušnosť, zdravotná spôsobilosť a trestná zaochovanosť.¹² Návrh zákona nebol prijatý a dôvodom bola i účasť Českej republiky na Úmluve o potlačovaní a zrušení obchodu s ľuďmi a využívaní prostitúcie druhých osob. Táto úmluva zaväzuje zmluvné štáty zrušiť akékoľvek právne predpisy upravujúce prostitúciu. Prijatiu zákona o regulácii prostitúcie by teda muselo predchádzať vypovedanie úmluvy zo strany Českej republiky, ktoré bolo odmietnuté.

Aktuálne sa pokúšal poslanec Jiří Rusnok vytvoriť a presadiť návrh na legalizáciu a zdanenie prostitúcie. Návrh mal zahŕňať aj registráciu a pravidelné lekárske prehliadky. Ďalej sa pán Rusnok nechal inšpirovať západnými susedmi, presnejšie nemeckým mestom Bonn. Kde prostitútky, ktoré chcú pracovať daný večer na uliciach, musia mať povolenie, ktoré je možné zakúpiť u samoobslužného automatu za 6 eur cca 150 Kč v prepočte. Ak pri kontrole nepreukážu, že daný poplatok nezaplatili, dostanú pokutu vo výške 100 eur teda približne 2500Kč.¹³

8 MVČR 1993. Rozbor problémů souvisejících s prostitucí a vymezení podmínek jejich systémového zařazení. Praha: Ministerstvo vnitra České Republiky.

9 Předkládací zpráva MVČR. Prostituce. Praha 1999. Ministerstvo vnitra České Republiky.

10 MVČR 1993. Návrh opatření k řešení problémů souvisejících s prostitucí. Praha: Ministerstvo vnitra České Republiky.

11 MVČR. Prostituce – Prostituční scéna. Návrh zákona o regulaci prostituce. [online]. Dostupné na: <http://www.mvcr.cz/clanek/prostituce-prostitucni-scena.aspx>.

12 Vládný návrh zákona o regulaci prostituce z roku 2005 predložený Parlamentu ČR vládou dňa 29.7.2005 ako TISK č. 1073/0.

13 ADAMIČKOVÁ, N., KÖNIGOVÁ M. Prostituce by se mohla zdanit, navrhuje posla-

Samotný návrh zákona aktuálně spracoval aj Magistrát hlavního města Prahy. K úpravě regulácie prostitúcie sa pravidelne od marca 2012 schádzala pracovná skupina zložená zo zamestnancov pražského magistrátu, policajtov, ale aj externých odborníkov na danú problematiku. Výstupom pracovnej skupiny je návrh zákona upravujúci reguláciu prostitúcie a podmienky jej prevádzkovania, podmienky prevádzkovania zariadení, v ktorých môže byť prevádzkovaná prostitúcia, akoto aj pôsobnosť verejnej správy v oblasti regulácie prostitúcie. Zákon o prostitúcii pre Prahu je koncipovaný tak, že prostituujúce osoby musia požiadať o povolenie k činnosti, ktoré im vydá príslušná radnica mestskej časti. Tieto osoby budú pod pravidelným dohľadom špecializovaného lekára. Nad dodržiavaním predpisov súvisiacich s reguláciou prostitúcie bude dohliadať Polícia ČR, obecná polícia a príslušné kontrolné orgány mestskej časti. Nezákonne prevádzkovaná prostitúcia (tzn. napr. bez príslušného povolenia) bude sankcionovaná.¹⁴

K obom vyššie zmieneným návrhom – návrh poslanca Viktora Paggia (aktívita poslanca Rusnoka) na vydání zákona o toleranci poskytování sexuálních služeb (sněmovní tisk č. 1100) ako aj návrh zákona Zastupitelstva hlavního města Prahy na vydání zákona o regulaci prostitute (sněmovní tisk č. 1108) však vláda České republiky prijala nesúhlasné stanovisko.¹⁵

S poukazom na uvedené je zrejme, že snaha zákonodarcov nesmeruje ku kriminalizácii prostitúcie, ale jednoznačne k jej regulácii. V súvislosti s takouto snahou je vhodné položiť si otázku, či je potrebná regulácia prostitúcie, alebo dokonca jej kriminalizácia.

Ako som už vyššie uviedla, v Českej republike sú v súčasnosti kriminalizované niektoré jednania súvisiace s prostitúciou. V nadväznosti na trestný čin obchodovania s ľuďmi (ust. § 168 ods. 1 písm. a) tr. zák., podľa ktorého bude stíhaný ten, kto *„přiměje, zjedná, najme, zláká, svede, dopraví, ukryje, zadržuje nebo vydá dítě, aby ho bylo jiným užito k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálníhozneužívání nebo obtěžování alebo k výrobě pornografického díla“*), trestný čin kupliarstva (ust. § 189 ods. 1 tr. zák., podľa ktorého bude stíhaný ten, kto *„jiného přiměje, zjedná, najme, zláká nebo svede k provozování prostitute, nebo kdo kořistí z prostitute provozované jiným“*) a trestný čin prostitúcie ohrozujúcej

nec VV. Jeho vzorem je Bonn. Novinky.cz: ekonomika [online]. 2012 [cit. 2013-08-15]. Dostupné na: <http://www.novinky.cz/ekonomika/260790-prostitute-by-se-mohla-zdanit-navrhuje-poslanec-vv-jeho-vzorem-je-bonn.html>.

14 KRUPKA, J. Prelom: prostitute jako řemeslo? Praha ji hodlá legalizovat. In Praha.eu: Tiskový servis [online]. 2012 [cit. 2013-08-15]. Dostupné na:

http://www.praha.eu/jnp/cz/home/magistrat/tiskovy_servis/rozhovory_a_clanky/clenu_rhmp/rhmp/radni_mgr_lukas_manhart/prelom_prostitute_jako_remeslo_praha_ji.html

15 Výsledky jednání vlády, 31. července 2013. [online] Praha 2013 [cit. 2013-08-16]. Dostupné na: <http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/tiskove-zpravy/vysledky-jednani-vlady--9--srpna-2013--109554/>. Výsledky jednání vlády, 9. srpna 2013. [online] Praha 2013 [cit. 2013-08-16]. Dostupné na: <http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/tiskove-zpravy/vysledky-jednani-vlady--9--srpna-2013--109554/>.

mravný vývoj detí (ust. § 190 tr. zák.) tak zostáva i naďalej realizácia prostitúcie mimo trestný postih a trestné je len prevádzkovanie, organizovanie, alebo iným spôsobom zaisťovanie prevádzkovania prostitúcie v blízkosti škody, alebo iného miesta, ktoré je vyhradené alebo určené pre návštevu osôb mladších 18 rokov alebo v dome, kde býva osoba mladšia ako 18 rokov. Objektom je tak ochrana detí (osôb mladších 18 rokov) pred prejavmi prostitúcie z dôvodu vplyvu na ich mravný vývoj.

Z dostupných štatistických ročeniek kriminality¹⁶ každoročne vydávaných Ministerstvom spravodlivosti Českej republiky je zrejmé, že v súčasnosti platné trestné činy kriminalizujúce problémy súvisiace s prostitúciou nie sú stíhané vo veľkej miere. Vybavenie uvedených trestných činov v období od roku 2008 – 2011 (za rok 2012 ešte údaje nie sú zverejnené) je pre prehľadnosť uvedené v nižšie zobrazených tabuľkách.

Trestný čin: **obchodovanie s ľuďmi** (§ 232a zák. č. 140/1961 Sb.)

Rok	Počet trestný činov celkom	Počet vybavených trestných činov celkom
2011	12	12
2010	0	0
2009	33	29
2008	22	22

Trestný čin: **kupliarstvo** (§ 204 zák. č. 140/1961 Sb.)

Rok	Počet trestný činov celkom	Počet vybavených trestných činov celkom
2011	11	11
2010	10	10
2009	109	94
2008	146	131

Trestný čin: **obchodovanie s ľuďmi** (§ 168 zák. č. 40/2009 Sb.)

Rok	Počet trestný činov celkom	Počet vybavených trestných činov celkom
2011	22	21

¹⁶ Štatistická ročenka kriminality [online]. justlice.cz [cit. 05-09-2013]. Dostupné na <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>

Trestný čin: **kupliarstvo** (§ 189 zák. č. 40/2009 Sb.)

Rok	Počet trestných činov celkom	Počet vybavených trestných činov celkom
2011	47	46

Trestný čin: **prostitúcia ohrozujúca mravný vývoj detí** (§ 190 zák. č. 40/2009 Sb.)

Rok	Počet trestných činov celkom	Počet vybavených trestných činov celkom
2011	0	0

Vzhľadom na takéto štatistické ukazovatele ako aj s poukazom na skutočnú (videnú) mieru prostitúcie (a ostatné konania s ňou spojené) na území Českej republiky mám za to, že v oblasti prostitúcie je obrovská miera latentnej kriminality, ktorá nie je žiadnym spôsobom postihovaná. Je zrejmé, že kriminalizácia i keď nie samotnej prostitúcie, ale ostatných jednaní s ňou súvisiacich nevedie k ich zamedzeniu a to využívaním trestných činov nám v tejto sfére dostupných. Aby však bol v oblasti prostitúcie zachovaný aspoň nejaký poriadok som toho názoru, že určitá miera regulácie je tým vhodným prostriedkom.

Pokiaľ ide o súčasnú právnu úpravu nového trestného činu prostitúcie ohrozujúcej mravný vývoj detí (k ust. § 190 tr. zák.), jej inšpiráciou bol § 184f nemeckého trestného zákonníka, ktorý nie: *Kto prostitúciu v blízkosti škody alebo iného miesta, ktoré je určené k návštevám osôb mladších 18 rokov, alebo v dome, v ktorom bývajú osoby mladšie 18 rokov, prevádzkuje spôsobom, ktorý môže tieto osoby mravne poškodiť, bude potrestaný trestom odňatia slobody až na jeden rok alebo peňažným trestom.*¹⁷

Z vyššie uvedenej právnej úpravy trestného zákoníku je zrejmé, že Česká republika sa pri snahe o reguláciu prostitúcie uberá nemeckým smerom. V Nemecku platí od 01.01.2002 zákon o regulácii právnych vzťahov osôb prevádzkujúcich prostitúciu.¹⁸ Nemecko aktuálne zaujíma postavenie reglementačné, teda odlišné od Českej republiky. Účelom zákona v Nemecku bolo predovšetkým zaistiť prostitútkam rovnaký štandard ako iným pracujúcim osobám, teda najmä možnosť mať v súvislosti so svojou prácou zdravotné a sociálne poistenie. Zákon zaisťuje prostitútkam možnosť pracovať nielen ako osoby samostatne zárobkovo činné, ale tiež v zamestnaneckom pomere a v tomto prípade im garantuje zamestnanecké práva.¹⁹

V súvislosti s prijatím tohto zákona došlo k zmene nemeckého trestného zákonníka, predovšetkým ustanovení o kupliarstve. Prijatie zmieneného zákona bolo vyústením dlhodobého vývoja, z rozhodovacej praxe súdov je vhodné zmie-

17 ŠÁMAL, P. Trestní zákoník (EVK). 2.vydání, Brno: C. H. Beck, 2012, s. 1875–1880.

18 V němčine Gesetz zur Regelung der Rechtsverhältnisse der Prostituierten

19 Gesetz zur Regelung der Rechtsverhältnisse der Prostituierten

niť aspoň rozsudok Správneho súdu v Berlíne VG 35 A 570.99 zo dňa 01.12.2000, v ktorom bolo konštatované, že prostitúcia prevádzkovaná dospelými už nie je morálna.²⁰ Nemecký trestný zákoník²¹ postihuje v § 180a vykorisťovanie prostitútok, teda nútenie k prostitúcii a ďalej v § 184f už zmienenu prostitúciu ohrozujúcu mládež.

Okrem vyššie uvedeného preberaného prístupu k prostitúcii z Nemecka je zrejmé, že návrh Zastupiteľstva hlavného mesta Prahy sa opiera aj o právne úpravy iných okolitých štátov, kde prostitúcia regulovaná je. Ide napríklad o: Rakúsko, Holandsko, Maďarsko, Nemecko.²²

Za hodnú zmienky pokladám rakúsku právnu úpravu, o ktorú mám dojem, sa opiera zmienený návrh hlavného mesta Prahy v prevažnej miere. Regulácia v Rakúsku je uskutočňovaná predovšetkým na miestnej úrovni, teda o podrobných podmienkach prostitúcie rozhodujú jednotlivé spolkové zemi a obce, ktoré tiež udeľujú a odoberajú licencie pre prevádzkovanie verejných domov.²³ Registrované prostitútky sa v Rakúsku musia podrobovať pravidelným lekárskeym prehliadkam podľa spolkového zákona o AIDS (AIDS-Gesetz – zákon č. 728/1993 BGBl.) a zákona o pohlavných chorobách (Geschlechtskrankheitengesetz – zákon č. 152/1945 BGBl.).²⁴ Celoštátne je tiež trestané kupliarstvo, obchodovanie s ľuďmi a ďalšie.²⁵ Pretože je v Rakúsku kupliarstvo trestné, je možné prostitúciu prevádzkovať iba ako samostatne zárobkovú činnosť. Rakúsky trestný zákonník vo svojom ust. § 215 trestá tiež “privedenie k prostitúcii”.²⁶ (Tiež podľa návrhu hlavného mesta Prahy má o udelení licencie potrebnej k prevádzkovaniu prostitúcie rozhodovať obecný úrad s rozšírenou obecnou pôsobnosťou²⁷.)

Pri vytváraní právnej úpravy v Českej republike tak s poukazom na uvedené snahy v oblasti moci zákonodarnej, kde prevláda názor, že prostitúcia má byť regulovaná som tiež toho názoru, že za súčasných podmienok nie je potrebné

20 VG Berlin Urteil vom 01.12.2000 (VG 35 A 570.99).

21 Strafgesetzbuch (StGB).

22 Návrh zákona o regulaci prostituce.

23 ÜBERBLICK ÜBER DIE WICHTIGSTEN REGELUNGEN DER PROSTITUTION... SOPHIE – BildungsRaum für Prostituierte [online]. [cit. 2013-08-15]. Dostupné na: http://de.sophie.or.at/basic_infos/prostitutions-gesetze/recht-wie-regeln-gesetze-die-prostitution#Gesetze.

24 ÜBERBLICK ÜBER DIE WICHTIGSTEN REGELUNGEN DER PROSTITUTION... SOPHIE – BildungsRaum für Prostituierte [online]. [cit. 2013-08-15]. Dostupné na: http://de.sophie.or.at/basic_infos/prostitutions-gesetze/recht-wie-regeln-gesetze-die-prostitution#Gesetze.

25 ÜBERBLICK ÜBER DIE WICHTIGSTEN REGELUNGEN DER PROSTITUTION... SOPHIE – BildungsRaum für Prostituierte [online]. [cit. 2013-08-15]. Dostupné na: http://de.sophie.or.at/basic_infos/prostitutions-gesetze/recht-wie-regeln-gesetze-die-prostitution#Gesetze.

26 § 215 Strafgesetzbuch.

27 ust. § 5 ods. 1 návrhu zákona o regulaci prostituce.

v případech prevádzkovania prostitúcie ako takej pripustiť trestnú represiu (rozpor s princípom ultima ratio).

V každej tzv. prostitučnej scéne existujú tri základné subjekty:

1. Sexuálna pracovníčka, resp. pracovník, t.j. ten, kto sexuálne služby poskytuje (prostitútka),
2. Ich zákazníci a zákazničky,
3. Tzv. tretia strana, t.j. tí, ktorí nejakým spôsobom do vzťahu zákazník a poskytovateľ sexuálnych služieb vstupujú: majitelia a prevádzkovatelia sexklubov, pasáci, ochranka atď..

Zákony o regulácii či legalizácii prostitúcie sa v menšej či väčšej miere dotýkajú všetkých vyššie zmienených subjektov. Pod feministickým tlakom (nielen) sa napríklad vyvinul švédsky prístup kriminalizujúci zákazníkov. Vo Švédsku tak sú kriminalizovaní klienti, prostitúti a prostitútky nie. Podľa prieskumu z roku 2004 inicializovaného švédskou vládou, viedol zákon, ktorý vstúpil v platnosť dňa 01.01.1999 zakazujúci kúpu sexuálnych služieb k takmer celkovému zániku pouličnej prostitúcie. Na druhej strane naďalej existuje pre políciu a justíciu takmer nekontrolovateľná ponuka. V roku 2005 začali proti klientom prostitútok a prostitútov vyšetrovacie orgány postupovať zložitými a systematickými vyšetrovacími metódami. Takéto postupy viedli v tom istom roku k rekordným 460 prípadom vyšetrovania a 94 odsúdeniam, pričom 366 konaní muselo byť z dôvodu nedostatku dôkazov zastavených.²⁸

Prostitúcia ako taká je zakázaná napríklad v Albánsku, ale je potrebné podotknúť, že tento štát je výraznou zdrojovou krajinou obetí obchodovania s ľuďmi. Európsky parlament vydal dňa 13.12.2012 uznesenie o správe o pokroku Albánska za rok 2012 kde okrem iného Európsky parlament konštatuje, že „*domáce násilie, nútená prostitúcia a obchodovanie so ženami a deťmi sú na veľmi vysokej úrovni pokračuje a chýba koordinácia príslušných orgánov*“²⁹.

3. Záver

S poukazom na v texte uvedené skutočnosti mám za to, že prostitúcia je relatívne závažný spoločenský problém, ktorý je potrebné riešiť. Z prezentovaných návrhov na reguláciu prostitúcie je v Českej republike zrejماً snaha o riešenie tejto situácie. Inšpirujúce príklady vyrovnávania sa s problémom prostitúcie ponúkajú iné krajiny Európy, kde je zrejماً možnosť jeho riešenia. Vzhľadom na skúsenosti v článku uvedených štátoch je možné konštatovať, že existujú štáty, kde je

28 Prostitution. Ende des Straßenstrichs. [online]. [cit. 2013-08-15]. Dostupné na: <http://www.zeit.de/2006/40/Schwedens-Freier/komplettansicht>

29 Uznesenie Európskeho parlamentu z 13. decembra 2012 o správe o pokroku Albánska za rok 2012. [online]. [cit. 2013-08-15]. Dostupné na <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2012-0508+0+DOC+XML+V0//SK>

kriminalizácia prostitúcie jediným možným riešením vzhľadom na jej obrovskú rozrastenosť. Na druhej strane však práve kriminalizácia prostitúcie môže viesť k tomu, že prostitučná scéna nezmizne, iba pôjde do ilegality, možno brutality, zdravotných a iných rizík. Zo smerov, ktoré sú Českej republike ponúknuté mám dojem, si Česká republika vybrala (zatiaľ) ten najefektívnejší. Mám za to, že prostitútky by mali mať povinnosť sa registrovať, platiť si odvody do systému sociálneho zabezpečenia, platiť dane a absolvovať pravidelné zdravotné kontroly, čím by sa predišlo šíreniu pohlavne nakažlivých chorôb. V neposlednom rade by však v rámci legislatívnej regulácie prostitúcie bolo žiaduce rozšíriť možnosti prostriedkov dokazovania v trestnom konaní, ktorých použitie by sa nastolilo v prípadoch, kedy by existovalo dôvodné podozrenie, že dochádza k porušovaniu platných legislatívnych noriem do tej miery, že ide o trestnú činnosť a je potreba, aby zasiahli represívne zložky. Zatiaľ nie je zrejmé, či bude prostitúcia v Českej republike iba (a či vôbec) regulovaná či dokonca kriminalizovaná. Ak totiž v rámci Českej republiky dôjde k regulácii prostitúcie, regulácia smeruje k penalizácii. A ak budú napríklad udeľované pokuty opakovane do závrtných výšok, penalizácia je iba krok od kriminalizácie.

Použitá literatúra:

- CHMELÍK, J. a kol. Mravnosť, pornografie a mravnostní kriminalita, Praha: Portál, 2003.
- MALINOVÁ, H. Vývoj prostituce po roce 1989. In Ulice – silnice – dálnice/ Strassen und Grenzwege. ProFem a Rozkoš bez Rizika: Praha, 1996.
- ŠÁMAL, Trestní zákoník (EVK). 2.vydání, Brno: C. H. Beck, 2012.
- MV ČR 1993. Rozbor situace v oblasti potírání pohlavních nemocí a boje proti prostituci, kuplířství a obchodování s lidmi. Praha: Ministerstvo vnitra České Republiky.
- MS ČR 1993. O některých opatřeních k regulaci prostituce. Praha. Ministerstvo spravedlnosti České republiky.
- MVČR 1993. Rozbor problémů souvisejících s prostitucí a vymezení podmínek jejich systémového zařazení. Praha: Ministerstvo vnitra České Republiky.
- Předkládací zpráva MVČR. Prostituce. Praha 1999. Ministerstvo vnitra České Republiky.
- MVČR 1993. Návrh opatření k řešení problémů souvisejících s prostitucí. Praha: Ministerstvo vnitra České Republiky.
- Vládný návrh zákona o regulaci prostituce z roku 2005 predložený Parlamentu ČR vládou dňa 29.7.2005 ako TISK č. 1073/0.
- VG Berlin Urteil vom 01.12.2000 (VG 35 A 570.99).
Strafgesetzbuch (StGB).
- ŠKALOUDEK, M. Jak v regulaci prostituce v ČR. Stanoviska – www.skalous.net. [online] 27. 1. 2005. [cit. 2013-08-16] Dostupné na: <http://info.skalous.net/index.php3?act=stanoviska&display=1110>.

- Vláda ČR. Uznesení č. 644 k návrhu zákona o některých opatřeních k regulaci prostituce. [online]. 16.11.1994. [cit. 2013-08-16]. http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/5B8BCC6DC1F1A8DEC12571B-6006C3EED.
- MVČR. Prostituce – Prostituční scéna. Návrh zákona o regulaci prostituce. [online]. Dostupné na: <http://www.mvcr.cz/clanek/prostituce-prostitutnicni-scena.aspx>.
- ADAMIČKOVÁ, N., KÖNIGOVÁ M. Prostituce by se mohla zdanit, navrhuje poslanec VV. Jeho vzorem je Bonn. Novinky.cz: ekonomika [online]. 2012 [cit. 2013-08-15]. Dostupné na: <http://www.novinky.cz/ekonomika/260790-prostituce-by-se-mohla-zdanit-navrhuje-poslanec-vv-jeho-vzorem-je-bonn.html>
- KRUPKA, J. Přelom: prostituce jako řemeslo? Praha ji hodlá legalizovat. In: Praha.eu: Tiskový servis [online]. 2012 [cit. 2013-08-15]. Dostupné na: http://www.praha.eu/jnp/cz/home/magistrat/tiskovy_servis/rozhovory_a_clanky_clenu_rhmp/rhmp/radni_mgr_lukas_manhart/prelom_prostituce_jako_remeslo_praha_ji.html.
- Výsledky jednání vlády, 31. července 2013. [online] Praha 2013 [cit. 2013-08-16]. Dostupné na: <http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/tiskove-zpravy/vysledky-jednani-vlady--9--srpna-2013--109554/>.
- Výsledky jednání vlády, 9. srpna 2013. [online] Praha 2013 [cit. 2013-08-16]. Dostupné na: <http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/tiskove-zpravy/vysledky-jednani-vlady--9--srpna-2013--109554/>.
- Štatistická ročenka kriminality [online]. justice.cz [cit. 05-09-2013]. Dostupné na <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>.
- ÜBERBLICK ÜBER DIE WICHTIGSTEN REGELUNGEN DER PROSTITUTION...SOPHIE – BildungsRaum für Prostituierte [online]. [cit. 2013-08-15]. Dostupné na: http://de.sophie.or.at/basic_infos/prostitutions-gesetze/recht-wie-regeln-gesetze-die-prostitution#Gesetze.
- Prostitution. Ende des Straßenstrichs. [online]. [cit. 2013-08-15]. Dostupné na: <http://www.zeit.de/2006/40/Schwedens-Freier/komplettansicht>.
- Uznesenie Európskeho parlamentu z 13. decembra 2012 o správe o pokroku Albánska za rok 2012. [online]. [cit. 2013-08-15]. Dostupné na <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2012-0508+0+DOC+XML+V0//SK>.

Mgr. Marcela Nováková
Právnická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci

ZAHRANIČNÉ VPLYVY NA POSTAVENIE A ČINNOSŤ ROZHODCOVSKÝCH SÚDOV V SPOTREBITEĽSKÝCH VECIACH VO VYBRANÝCH KRAJINÁCH EU.

Foreign influences on the status and activities of arbitrary
courts in consumer disputes in selected EU countries

Lubomír Pagáč

Pagáč, Lubomír. Zahraničné vplyvy na postavenie a činnosť rozhodcovských súdov v spotrebiteľských veciach vo vybraných krajinách EU. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2014, Vol. 9, Supplementum 1: Zahraniční vlivy na vnitrostátní právo, pp. 89–97.

Resumé: Cieľom príspevku je poukázať na zahraničné determinanty rozhodcovského súdnictva, ak je jednou zo strán spotrebiteľ a spôsob ich reflektovania na Slovensku a vo vybraných krajinách Európskej únie. Napriek tomu, že z pohľadu teórie úijného práva sú právne predpoklady stanovené Európskou úniou pre všetky členské krajiny rovnaké, vnútroštátny prístup jednotlivých štátov je značne rozdielny, čo má vplyv na samotné postavenie a činnosť rozhodcovských súdov. Keďže v súčasnosti už existuje veľké množstvo odborných článkov v oblasti ochrany spotrebiteľa v rámci rozhodcovského konania, tento príspevok si nekladie za úlohu vyčerpávajúco uviesť všetky do úvahy prichádzajúce prostriedky vyvažovania spotrebiteľovej neskúsenosti ale skôr načrtnúť existenciu a rôznorodosť prístupov k tejto problematike v rámci rozdielnych vnútroštátnych poriadkov.

Kľúčové slová: Rozhodcovské konanie, rozhodcovská doložka, ochrana spotrebiteľa.

Summary: The aim of this article is to highlight the foreign characteristics of arbitrary proceedings, if one of the parties to the litigation is a consumer and the method of reflecting them in Slovakia and in some other selected countries of the EU. Although from the perspective of the theory of EU law the legal condition set by the European Union are the same for every member state, the national approach of each state is remarkably different, that has an influence on the status and activities of arbitrary courts. Whereas nowadays there is a large amount of research papers on consumer protection in arbitration proceedings, this article does not attempt to list an exhaustive account all of the possible tools of balancing consumer's inexperience, rather it tries outline out the existence of diversity of approaches to this issue in the context of different national legal systems.

Keywords: arbitration clause, arbitration procedure, consumer protection

Zahraničné predpoklady postavenia a činnosti rozhodcovských súdov

Východiskovým právnym predpisom, ktorý ohraničuje možnosť uzavrieť rozhodcovskú zmluvu v rámci vzťahov medzi spotrebiteľom a podnikateľom je smernica rady 93/13/EHS z 5. apríla 1993 o nekalých podmienkach v spotrebiteľských zmluvách (ďalej len „**smernica 93/13/EHS**“). Rozhodcovská zmluva, resp. doložka v rámci inej spotrebiteľskej zmluvy musí spĺňať štandardy uvedené v článku 3 ods. 1 a nasl., teda ak nebola individuálne dohodnutá, nesmie spôsobovať značnú nerovnováhu v právach a povinnostiach strán vzniknutých na základe zmluvy ku škode spotrebiteľa. Príloha smernice, ktorá obsahuje demonštratívny katalóg nekalých zmluvných podmienok považuje v bode 1 písm. q) za nekalú podmienku, ktorá vyžaduje od spotrebiteľa, aby riešil spory neupravené právnymi ustanoveniami výhradne arbitrážou.¹ Smernica ďalej stanovuje členským štátom povinnosť zabezpečiť, aby nekalé podmienky použité v zmluvách uzatvorených so spotrebiteľom zo strany predajcu alebo dodávateľa podľa ich vnútroštátneho práva, neboli záväzné pre spotrebiteľa a aby zmluva bola podľa týchto podmienok naďalej záväzná pre strany, ak je jej ďalšia existencia možná bez nekalých podmienok²

Ustanovenia smernice 93/13/EHS boli mnoho krát predmetom rozhodovacej činnosti Súdneho dvora Európskej únie (ďalej len „**SDEÚ**“). Medzi najznámejšie patria napríklad nasledujúce:

SDEÚ v rozsudku C-240/98 až C-244/98 z 27. júna 2000 **Océano Grupo Editorial SA** interpretoval ochranu poskytovanú smernicou 93/13/EHS takým spôsobom, že vnútroštátny súd môže v konaní ex offio určiť, či je zmluvná podmienka nekalá. Táto možnosť priznaná súdu bola posúdená ako nevyhnutná pre to, aby bola pre spotrebiteľa zabezpečená účinná ochrana, najmä s ohľadom na nezanedbateľné nebezpečenstvo toho, že tento spotrebiteľ o svojich právach nevie, alebo má ťažkosti s ich uplatnením.

Uvedenú zásadu rozviedol SDEÚ v rozhodnutí C 168/05 z 26. októbra 2006 **Elisa María Mostaza Claro** aj na spotrebiteľské rozhodcovské doložky. Smernica 93/13/EHS totiž vyžaduje, aby vnútroštátny súd, na ktorý je podaná žaloba o zrušenie rozhodcovského rozhodnutia, posúdil neplatnosť rozhodcovskej zmluvy a zrušil toto rozhodnutie z dôvodu, že uvedená zmluva obsahuje nekalú podmienku, hoci spotrebiteľ sa dovoľával tejto neplatnosti nie v rámci rozhodcovského konania, ale výlučne v rámci žaloby o zrušenie.

Tento trend sa v judikatúre SDEÚ ďalej rozvíjal. Prelomovým (minimálne vo vzťahu k SR) bol rozsudok C40/08 zo 6. októbra 2009 **Asturcom Telecomu-**

1 K oficiálnemu prekladu smernice do slovenského jazyka boli vznesené výhrady na viacerých miestach, napr. Magál, M. – Kubina, P.: Rozhodcovské doložky v spotrebiteľských zmluvách. Justičná revue, 60, 2008, č. 4, s. 616 – 627. Uznesenie KS Prešov 20CoE 24/2011 zo dňa 31.05.2011

2 Článok 6 ods. 1 smernice 93/13/EHS

nicaciones SL. V zmysle jeho tenoru musí vnútroštátny súd, ktorý rozhoduje o návrhu na výkon právoplatného rozhodcovského rozsudku, ktorý bol vydaný bez účasti spotrebiteľa, hneď po tom, ako sa oboznámi s právnymi a so skutkovými okolnosťami potrebnými na tento účel, preskúmať ex offio nekalú povahu rozhodcovskej doložky uvedenej v zmluve uzavretej medzi podnikateľom a spotrebiteľom v rozsahu, v akom podľa vnútroštátnych procesných pravidiel môže takéto posúdenie vykonať v rámci obdobných opravných prostriedkov vnútroštátnej povahy. Ak by súd dospel k záveru, že rozhodcovská doložka je nekalá, prináleží mu vyvodiť všetky dôsledky, ktoré z toho podľa vnútroštátneho práva vyplývajú, s cieľom zabezpečiť, aby spotrebiteľ nebol uvedenou doložkou viazaný.

Vo veci C243/08 zo 4. júna 2009 **Pannon GSM Zrt SDEÚ** opätovne zdôraznil, že podmienka, ktorá ukladá spotrebiteľovi povinnosť uznať výlučnú právomoc súdu, ktorý by mohol byť od jeho bydliska vzdialený, sa považuje za nekalú, pretože môže sťažiť jeho možnosť dostaviť sa na súd. V prípade sporov týkajúcich sa nižších peňažných súm by mohli byť náklady spotrebiteľa spojené s doručením sa na súd odstrašujúce a viesť spotrebiteľa k tomu, že sa vzdá možnosti podať žalobu na súd alebo svojich práv na obranu. Takáto podmienka spadá do kategórie podmienok, uvedených v bode 1 písm. q) prílohy smernice 99/13/EHS, ktorých zmyslom alebo účinkom je neposkytnúť spotrebiteľovi právo alebo mu brániť v uplatňovaní práva podať žalobu alebo podať akýkoľvek iný opravný prostriedok.

Reflexia v slovenskej právnej úprave a praxi

Úprava rozhodcovského konania v SR je v súčasnosti obsiahnutá v zákone č. 244/2002 Z.z. o rozhodcovskom konaní v znení neskorších predpisov (ďalej len „**zákon o rozhodcovskom konaní**“). Tento predpis upravuje jednotný režim rozhodcovského konania pre všetky subjekty konania vrátane spotrebiteľov a všetky spory spôsobilé na rozhodovanie v rozhodcovskom konaní vrátane sporov vyplývajúcich zo spotrebiteľských zmlúv. Rozhodcovskú zmluvu možno uzavrieť tak pre budúce ako aj už pre vzniknuté spory³ a musí mať písomnú formu. Ak je rozhodcovská zmluva spotrebiteľskou zmluvou v zmysle § 52 ods. 1 zákona č. 40/1964 Občianskeho zákonníka v znení neskorších predpisov (ďalej len „**občiansky zákonník**“ alebo „**OZ**“), resp. jej súčasťou ako rozhodcovská doložka, musí spĺňať náležitosti § 52 a nasl. OZ, ktoré boli do právneho poriadku zavedené za účelom transponovania smernice 93/13/EHS. Za neprijateľnú podmienku sa výslovne považujú ustanovenia, ktoré vyžadujú v rámci dojednanej rozhodcovskej doložky od spotrebiteľa, aby spory s dodávateľom riešil výlučne v rozhodcovskom konaní (§ 53 ods. 4 písm. r OZ).

3 Pre spory, ktoré sú už predmetom konania na súde, je potrebné zohľadniť ust. § 2 ods. 1 zákona o rozhodcovskom konaní

Rozhodcovský súd musí zohľadniť slabšie postavenie spotrebiteľa a rovnako ako súd prihliada na ustanovenia všeobecne záväzných právnych predpisov na ochranu práv spotrebiteľa. V rozhodcovskom rozsudku nemožno prisúdiť plnenie zo spotrebiteľskej zmluvy, ktorá je v rozpore s ustanoveniami všeobecne záväzných právnych predpisov na ochranu práv spotrebiteľa najmä ak obsahuje neprijateľnú zmluvnú podmienku. Takisto nemožno v celom rozsahu prisúdiť plnenie zo spotrebiteľskej zmluvy ak jej uzavretiu predchádzala nekalá obchodná praktika. Aby toto ustanovenie malo v praxi relevantnosť, korešponduje mu v taxatívne vymedzených dôvodoch na podanie žaloby na zrušenie rozhodcovského rozsudku možnosť podať takúto žalobu, ak boli pri rozhodovaní porušené všeobecne záväzné predpisy na ochranu práv spotrebiteľa. Ustanovenie na ochranu slabšieho procesného postavenia spotrebiteľa sa premietli i do miestnej príslušnosti všeobecných súdov v konaní o zrušenie rozhodcovského rozsudku. Na toto konanie je vždy príslušný súd, v ktorého obvode sa nachádza miesto rozhodcovského konania; ak je navrhovateľom spotrebiteľ, je na konanie príslušný súd, v obvode ktorého má bydlisko (§ 88 ods. 2 zákona č. 99/1963 občianskeho súdneho poriadku v znení neskorších predpisov, (ďalej len „**občiansky súdny poriadok**“ alebo „**OSP**“). Preskúvanie rozhodcovských rozsudkov exekučným súdom z úradnej povinnosti nie je výslovne zakotvené v zákone č. 233/1995 o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (ďalej len „**exekučný poriadok**“), táto povinnosť je však v rozhodovacej činnosti súdov SR predovšetkým od vydania rozhodnutia SDEÚ vo veci Asturcom Telecomunicaciones akceptovaná. Nepriamo ju exekučný poriadok reflektuje v ustanovení § 44 ods. 2, kde stanovuje, že pätnásťdňová lehota súd na vydanie poverenia na vykonanie exekúcie neplatí, ak ide o vydanie poverenia na základe vykonateľných rozhodnutí rozhodcovských súdov a rozhodcovských komisií alebo zmierov nimi schválených.

Rozhodovacia činnosť všeobecných súdov v uvedenom duchu potvrdil Najvyšší súd SR⁴ i Ústavný súd SR⁵. Ochrana spotrebiteľa v civilnom súdnom konaní SR možno vnímať ako novú procesnú zásadu, podľa ktorej sú súde povinné prihliadať ex offico na ochranu práv spotrebiteľa, ohrozených alebo narušených aplikáciou rôznych nekalých podmienok, ktoré do spotrebiteľských zmlúv vsunula zmluvná strana so silnejšou vyjednávacou pozíciou pri ich uzatváraní.⁶

Reflexia v rakúskej právnej úprave a praxi

Zásadný rozdiel v porovnaní so slovenskou právnou úpravou predstavuje § 617 rakúskeho občianskeho súdneho poriadku (Zivilprozessordnung, ďalej len

4 Z novších napr. Uznesenie NSSR 6 Cdo 31/2013 z 15. mája 2013, Uznesenie NSSR 3 Cdo 114/2012 z 10. januára 2013 a iné

5 Napr. Uznesenie Ústavného súdu SR IV. ÚS 270/2012 z 31. mája 2012, Uznesenie Ústavného súdu SR I. ÚS 485/2012 zo 17. Októbra 2012

6 Lazíková, J. – Števíček, M.: Ochrana spotrebiteľa v civilnom procese. Bulletin slovenskej advokácie, 19, 2013, č. 6, s. 30.

„rakúske ZPO“). Rozhodcovské zmluvy medzi spotrebiteľom a podnikateľom možno platne uzatvoriť len pre spory ktoré už vznikli. Akékoľvek dohody medzi nimi týkajúce sa budúcich sporov sú neplatné. Rozhodcovské zmluvy, ktoré sa týkajú už vzniknutých sporov musia spĺňať relatívne prísne kritériá: Tieto dohody musia byť zachytené v samostatnom dokumente, pre ktorý platí, že nesmie obsahovať žiadne iné ustanovenia. Pred podpisom je nutné písomne poučiť spotrebiteľa o podstatných rozdieloch medzi rozhodcovským konaním a súdnym konaním. Rozhodcovské zmluvy majú obsahovať určenie miesta rozhodcovského súdu a tento smie vykonávať ústne pojednávanie a vykonávanie dôkazov na inom mieste len v prípade, ak s tým spotrebiteľ súhlasil alebo vykonávaniu dôkazov v mieste rozhodcovského súdu bránia podstatné prekážky.

Ak nemá spotrebiteľ svoje bydlisko, obvyklý pobyt alebo miesto zamestnania v štáte, v ktorom má spotrebiteľ bydlisko ani v čase uzatvorenia rozhodcovskej zmluvy ani v čase podania žaloby, rozhodcovská zmluva sa použije len v prípade, ak sa jej použitia dovoľá spotrebiteľ.

Rakúsky ZPO takisto rozširuje dôvody na zrušenie rozhodcovského rozsudku, ak boli vydané v konaní s účasťou spotrebiteľa. Takýmto dôvodom je napr. porušenie kogentných ustanovení právnych predpisov, ktorých použitie nie je možné vylúčiť voľbou práva v právnych vzťahoch s cudzím prvkom, či niektoré dôvody na obnovu konania (§ 530 ods. 1, bod 6 a 7 ZPO). Ďalším dôvodom na zrušenie rozhodcovského rozsudku vydaného v konaní s účasťou spotrebiteľa je, ak nebol spotrebiteľ poučený v zmysle vyššie uvedeného pri uzatváraní rozhodcovskej zmluvy.

V dôsledku transpozície smernice 93/13/EHS bolo vo vzťahu k rozhodcovským doložkám pri spotrebiteľských sporoch do zákona na ochranu spotrebiteľov (Konsumentenschutzgesetz, ďalej len „KSchG“) prijaté ustanovenie § 6 ods. 2 bod 7, ktoré znie: *Zmluvné podmienky, podľa ktorých má spor medzi spotrebiteľom a podnikateľom rozhodnúť jeden alebo viacero rozhodcov, nie sú záväzné, pokiaľ podnikateľ nedokáže, že boli individuálne dojednané.*

Nakoľko v Rakúsku nie je prípustné uzatvoriť rozhodcovskú zmluvu pre budúce spory medzi spotrebiteľom a podnikateľom, uvedené ustanovenie sa vzťahuje len na spory už vzniknuté. V situácii, keď spotrebiteľ s podnikateľom rokujú o spôsobe vyriešenia sporu, je len s ťažkosťami možné predstaviť si spôsob ich dohody, pri ktorej by rozhodcovský súd nebol individuálne dojednaný.

Predovšetkým vo vzťahu k § 617 ZPO možno konštatovať, že rozhodcovské doložky sú v spotrebiteľských zmluvách prakticky vylúčené a z hľadiska už vzniknutých sporov možno predpokladať, že nároky uplatňované pred rozhodcovským súdom budú tvoriť len ich nepatrnú časť. Dôsledkom toho je menej vyspelá judikatúra vo veci rozhodcovských zmlúv v spotrebiteľských veciach i nerozvinutá odborná debata. Z hľadiska medzinárodného rozhodcovského

súdnicтва je rakúsky právny poriadok menej „konkurencieschopný“ a silnejú hlasy na odobrenie rozhodcovského konania i pre budúce spory.⁷

Reflexia v nemeckej právnej úprave a praxi

Právna úprava rozhodcovského konania v nemeckom práve je súčasťou nemeckého občianskeho súdneho poriadku (Zivilprozessordnung, ďalej len „nemecké ZPO“) v § 1025 a nasl. Nemecké právo nerozlišuje ustanovenia o rozhodcovskom súdnictvе vo vzťahoch podnikateľ – spotrebiteľ a podnikateľ – podnikateľ. Jediné ustanovenie, ktoré chráni spotrebiteľa, predstavuje požiadavka špeciálnej formy rozhodcovskej zmluvy (§ 1031 ZPO). Rozhodcovské zmluvy, ktorých účastníkom je spotrebiteľ, musia byť obsiahnuté v samostatnej listine, vlastnoručne podpísanej zmluvnými stranami. Písomnú formu možno nahradiť elektronickou formou podľa § 126a BGB (obsahujúcu zaručený elektronický podpis oboch zmluvných strán). Iné zmluvné dojednania ako tie, ktoré sa vzťahujú na rozhodcovské konanie nesmie listina alebo elektronický dokument obsahovať. Výnimka je prípustná len v prípade notárskeho overenia. Nedostatok formy je dôvodom na podanie návrhu na zrušenie rozhodcovského rozsudku súdom podľa § 1059, ods. 2 bod 1. písm. a).

Kontroverzný názor zaujal BGH v rozsudku III ZR 265/03 z 13. Januára 2005⁸. Rozhodcovská doložka, ktorej účastníkom je spotrebiteľ, môže byť uzatvorená aj formou formulárovej zmluvy, pokiaľ sú zachované požiadavky osobitnej formy podľa § 1031 ods. 5 ZPO. Konkrétne šlo o zmluvu o bežnom účte. Jej súčasťou bola vopred formulovaná rozhodcovská doložka, ktorá upravovala príslušnosť rozhodcovského súdu vo všetkých sporoch súvisiacich so zmluvou, s „vylúčením riadneho súdnicтва“. K prípadnému rozporu s článkom 3 ods. 1 smernice 93/13/EHS a jej prílohou v bode 1 písm. q) BGH uvádza, že toto ustanovenie sa vzťahuje len na rozhodcovské doložky nútiace spotrebiteľa k rozhodcovskému konaniu, ktoré nie je upravené právnymi predpismi. Takou doložkou podľa jeho názoru nie je ustanovenie všeobecných obchodných podmienok, smerujúce k zákonne prípustnému rozhodcovskému konaniu, výslovne sa odvolávajúce na ustanovenia § 1025 a nasl. ZPO. Toto rozhodnutie kritizoval napr. Matthias Lehmann pričom uvádza, že takto chápané ustanovenie smernice 93/13/EHS by bolo nadbytočné, pretože rozhodcovské konanie, ktoré právne predpisy neprípúšťajú je bez ďalšieho zakázané. Správne by sa podľa neho malo vykladať tak, že rozhodcovská doložka je neprípustná v tom prípade, ak smeruje ku konaniu, ktoré sa podstatne odchyľuje od zákonných ustanovení v neprospech spotrebiteľa.⁹

7 Becker, A.: Akute Gefahr für Österreichs Schiedsgerichtsbarkeit 24. Mai 2011, <http://der-standard.at>

8 BGH, NJW, 2005, 1125

9 Lehmann, M.: Anwendung des CFR in Schiedsverfahren. In: Der gemeinsame Referenzrahmen. Europ. Law Publ. München. 2009, str. 450

Požiadavka osobitnej formy v nemeckej právnej úprave teda aj v duchu uvedeného rozhodnutia BGH nemá zaručovať povinnosť individuálneho dojednaní rozhodcovskej doložky so spotrebiteľom, ale len chrániť pred jej zatajením, resp. ukrytím napr. vo forme malého tlačeneho textu.

Novšie rozhodnutie BGH III ZR 16/11 z 19. mája 2011 charakterizuje § 1031 ods. 5 ako kogentné ustanovenie, ktoré musí súd zohľadniť aj vtedy ak sa spotrebiteľ domáha použitia neplatnej rozhodcovskej zmluvy voči zmluvnému partnerovi – podnikateľovi. Cieľom tohto ustanovenia tož nie je len ochrana dotknutej strany, ale aj právna istota a verejný záujem čo najpresnejšie stanoviť hranice príslušnosti.

Reflexia v českej právnej úprave a praxi

V Českej republike prebehla s účinnosťou k 1. aprílu 2012 rozsiahla novela rozhodcovského konania najmä vo vzťahu k spotrebiteľom. Zákon č. 216/1994 Sb. o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů (ďalej len „český zákon o rozhodcovskom konaní“) ustanovuje povinnosť uzavrieť rozhodcovskú zmluvu písomne a v prípade, ak je uzavretá pre riešenie zo spotrebiteľských zmlúv, musí byť dojednaná individuálne a nie ako súčasť podmienok, ktorými sa riadi hlavná zmluva. Nedodržanie tohto ustanovenia má za následok jej neplanosť. Podnikateľ poskytne s dostatočným predstihom pre uzavretím rozhodcovskej doložky spotrebiteľovi náležité vysvetlenie, aby bol schopný posúdiť, aké dôsledky môžu uzatvorením rozhodcovskej doložky preňho nastať. § 3 ods. 5 českého zákona o rozhodcovskom konaní taxatívne uvádza náležitosti, ktoré musí rozhodcovská zmluva so spotrebiteľom obsahovať. Ak zveruje rozhodovanie stálemu rozhodcovskému súdu, postačuje namiesto uvedenia týchto náležitostí v zmluve odkaz na štaut alebo poriak stáleho rozhodcovského súdu. Rozhodcom určeným rozhodcovskou doložkou pre riešenie sporov zo spotrebiteľských zmlúv môže byť len osoba, ktorá je zapísaná v zozname rozhodcov vedenom Ministerstvom spravodlivosti ČR. Do tohto zoznamu môže byť zapísaná iba osoba ktorá popri splnení iných podmienok získala vysokoškolské vzdelanie v odbore právo.

Rozhodcovská zmluva má spravidla určiť počet i osoby rozhodcov alebo stanoviť spôsob, ako majú byť určení. Zaujímavosťou je i ustanovenie § 8 ods. 3, v zmysle ktorého je rozhodca povinný pred zahájením pojednávania stranám oznámiť, či v posledných 3 rokoch vydal alebo sa podieľal na vydaní rozhodcovského rozsudku, prípadne že je rozhodcom v doposiaľ neskončenom rozhodcovskom konaní, ktorého účastníkom bola niektorá zo strán. Ďalším z ustanovení vyrovnávajúcim spotrebiteľskú neskúsenosť je obsahová náležitosť rozhodcovského rozsudku o spore zo spotrebiteľskej zmluvy, ktorou je odôvodnenie a poučenie v o práve podať na súd návrh na jeho zrušenie. Samozrejmosťou je i povinnosť zachovávať v sporoch zo spotrebiteľských zmlúv predpisy stanovené na ochranu spotrebiteľa. Jej porušenie, ako aj rozhodovanie v zjavnom rozpore

s dobrými mravmi alebo verejným poriadkom, prípadne skutočnosť, že rozhodcovská zmluva neobsahuje vyššie popísané informácie, je dôvodom na zrušenie rozhodcovského rozsudku súdom.

Na viacerých miestach obsahuje zákon i procesné uľahčenia v prospech spotrebiteľa, napríklad súdne skúmanie niektorých dôvodov na zrušenie rozhodcovského rozsudku v spore zo spotrebiteľskej zmluvy (§ 32 ods. 1) alebo dôvodov pre odloženie vykonateľnosti rozhodcovského rozsudku (§ 32 ods. 3) z úradnej povinnosti.

Pri nariadení súdneho výkonu rozhodcovského rozsudku môže strana, proti ktorej bol súdny výkon nariadený podať návrh na jeho zastavenie z dôvodov uvedených v § 35 ods. 1.

Podľa vyjadrenia Ministerstva spravodlivosti ČR neboli zaznamenané žiadne praktické problémy s rozhodcovskými zmluvami uzatvorenými od účinnosti novely, uplynulá doba jedného roku však nie je podľa vyjadrenia postačujúca na komplexnejšie vyhodnotenie.¹⁰

Záver

Napriek tomu, že všetky krajiny ktorých právna úprava je predmetom komparácie tohto príspevku, sú členskými krajinami Európskej únie, úroveň a spôsob ochrany spotrebiteľa sa v každej z nich podstatným spôsobom odlišujú. Už samotný výklad úijného práva vedie k rozdielnostiam. Ustanovenie prílohy smernice 93/13/EHS bod 1 písm. q) transponoval slovenský zákonodarca ako zákaz vyžadovať od spotrebiteľa, aby spory s dodávateľom riešil výlučne v rozhodcovskom konaní. Podobný výklad zaujalo i Rakúsko v § 6 ods. 2 bod 7 KSchG, naproti tomu nemecký spolkový súd BGH zúžil zákaz len na rozhodcovské doložky, ktoré od spotrebiteľa vyžadujú porobiť sa konaniu, ktoré nie je upravené právnymi predpismi. Na tomto mieste je však nutné dodať, že príloha smernice 93/13/EHS má len odporúčací charakter, členské štáty EÚ sú oprávnené prijať i vyšší štandard ochrany slabšej strany a nejdnotnosti vo vnútroštátnych právnych úpravach sú celkom legitímne.

Najprísnejšie sú podmienky rozhodcovského konania v spotrebiteľských sporoch nastavené zrejme v Rakúsku, kde nie je možné uzatvoriť rozhodcovskú zmluvu pre budúce spory. Spory zo spotrebiteľských zmlúv sú teda primárne riešené v „klasickom» súdnom konaní, odhliadnuc od sporov, pri ktorých bola príslušnosť rozhodcovských súdov dohodnutá ex post. Nemecko, i napriek stručnosti právnej úpravy, neprechádza takou búrlivou diskusiou vo veciach spotrebiteľských rozhodcovských doložiek, o čo sa zrejme stará prísnejšia forma potrebná pri ich uzatváraní. Slovenská republika je v stredoEurópskom priestore známa relatívne vysokou úrovňou ochrany spotrebiteľa, daňou je však nestále

¹⁰ Vesecký, Z.: Problémy s rozhodčími doložkami skončily, nový zákon funguje. 4. 2. 2013, <http://www.podnikatel.cz/>

podnikateľské prostredie a veľmi nízky stupeň právnej istoty vzhľadom na často sa meniacu judikatúru a potrebný eurokonformný výklad národného práva. Vzorom by azda mohla byť právna úprava Českej republiky, ktorá sa usiluje o nastavenie zákonných transparentných pravidiel, čo bude veľmi pravdepodobne viesť k znižovaniu zneužívania inštitútu rozhodcovského súdnictva a s tým súvisiacu nižšiu potrebu ingerencie všeobecných súdov.

Pri hlbšom skúmaní možno nájsť mnoho pozitív i v rakúskom modeli. Keďže rozhodcovské súdnictvo je imanentne spojené s nižšími štátnymi zárukami spravodlivého procesu, založené na myšlienke dobrovoľnosti, vyžaduje si do určitej miery rovnocenné subjekty, vedomé si svojich zákonných práv, možností, výhod a nevýhod spojených so zrieknutím sa jurisdikcie všeobecných súdov. Na druhej strane spory, ktorých účastníkom je spotrebiteľ, vyžadujú v duchu práva Európskej únie potrebu zásahu verejnej moci, ktorá vyváži nerovnaké hospodárske postavenie procesných strán. Či a do akej miery je túto ochranu schopný zabezpečiť rozhodcovský súd je otáznou, keďže ide o princípy značne kontradiktórne. Myšlienka celkom odňať spory zo spotrebiteľských zmlúv z právomoci rozhodcovských súdov má tak nepochybne svoje racio.

V Slovenskej republike prebiehajú v tomto čase prípravy novej právnej úpravy rozhodcovského konania, pričom pre právnu teóriu i prax bude veľmi zaujímavé sledovať, ako sa zákonodarca vysporiada s načrtnutými požiadavkami.

Zoznam použitej literatúry

- Becker, A.: Akute Gefahr für Österreichs Schiedsgerichtsbarkeit 24. Máj 2011, <http://derstandard.at>, citované 24.09.2013
- Csach, K.: Neprimerané podmienky v spotrebiteľských zmluvách vo svetle judikatúry Európskeho súdneho dvora a súdov členských štátov. *Justičná revue*, 58, 2006, č. 11, s. 1 – 1690.
- Lazíková, J. – Števec, M.: Ochrana spotrebiteľa v civilnom procese. *Bulletin slovenskej advokácie*, 19, 2013, č. 6, s. 20–30.
- Lehmann, M.: Anwendung des CFR in Schiedsverfahren. In: *Der gemeinsame Referenzrahmen*. Europ. Law Publ. München. 2009, 500 str. (450)
- Magál, M. – Kubina, P.: Rozhodcovské doložky v spotrebiteľských zmluvách. *Justičná revue*, 60, 2008, č. 4, s. 616 – 627.
- Škrinár, A.: Problémy pri žalobách na zrušenie rozhodcovského rozsudku a uznávanie výkonu rozhodcovských rozsudkov. *Bulletin slovenskej advokácie*, 19, 2013, č. 7–8, s. 44–61.
- Vesecký, Z.: Problémy s rozhodčími doložkami skončily, nový zákon funguje. 4. 2. 2013, <http://www.podnikatel.cz>, citované dňa 24.09.2013

Mgr. Lubomír Pagáč, LL.M.
Fakulta práva
Paneurópska vysoká škola

K ZAHRANIČNÉMU VPLYVU NA TRESTNOPRÁVNŮ ÚPRAVU OCHRANY MENY

The foreign influence on criminal law protection of the currency

Viliam Ponišť

Ponišť, Viliam. K zahraničnému vplyvu na trestnoprávnú úpravu ochrany meny. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2014, Vol. 9, Supplementum 1: Zahraniční vlivy na vnitrostátní právo, pp. 99–106.

Abstrakt: Iniciatíva niektorých štátov po prvej svetovej vojne v oblasti trestnoprávnej ochrany meny vyústila do prijatia dokumentu, na ktorom participovala delegácia z ČSR. Tento dokument sa po niekoľkých desaťročiach stal základným dokumentom pre trestnoprávnú ochranu meny v celej Európskej únii. Príspevok sa zaoberá najmä počiatkovou iniciatívou, ale aj prínosom ČSR pre tento dokument a celú EÚ. Rozoberá jeho význam a spôsob, akým ovplyvnil alebo mal ovplyvniť trestnoprávnú ochranu meny nielen v podmienkach SR a ČR, ale aj na celom svete.

Kľúčové slova: trestné právo, ochrana meny, falšovanie peňazí, Euro, Československá republika

Abstract: The initiative of some countries after the World War I. in the field of criminal protection of currency resulted in the adoption of the document, also the delegation of Czechoslovakia participated in this work. This document after several decades became the basic document for the criminal protection of the currency throughout the European Union. The contribution is mainly concerned with the initial initiative, but also the contribution to this document by Czechoslovakia and the entire EU. Discusses its importance and how they affect or should affect the criminal protection of the currency not only in Slovakia and the Czech Republic, but also throughout the world.

Keywords: criminal law, protection of currency, forgery, Euro, Czechoslovakia

1. Úvod

Témou príspevku sú, ako to z názvu môže vyplývať, zahraničné vplyvy na trestnoprávnu ochranu meny. Ide však o odlišné spracovanie ako sa na prvý pohľad môže zdať. Príspevok sa zaoberá základným medzinárodným dokumentom v tejto oblasti, ktorý sa neskôr stal aj jedným z nosných pilierov trestnoprávnej ochrany meny a kooperácie v rámci jej ochrany medzi jednotlivými štátmi Európskej únie (a v podstate aj sveta).

Pre jednotlivé štáty je ochrana vlastnej meny veľmi dôležitá a mena je aj dôsledne chránená, či už ochrannými prvkami alebo administratívnoprávnymi normami, prípadne normami práva trestného. Aj vďaka spomenutému dokumentu jednotlivé štáty nechrania iba svoju menu, ale aj meny zahraničné.

Oblasť zahraničných vplyvov na trestnoprávnu ochranu meny má svoje špecifiká a úskalia a úlohou tohto príspevku je vzhľadom na tému 7. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie „Olomoucké debaty mladých právnikov 2013“ najmä priniesť trochu iný pohľad na tému zahraničného vplyvu na právny poriadok, nakoľko nie len my preberáme určité právne inštitúty, či celé predpisy zo zahraničia, ale zároveň aj iné štáty preberajú do svojich právnych poriadkov právne normy, ktorých autormi sú, a v tomto konkrétnom prípade boli, Čechoslováci.

V prvom rade je nutné vysvetliť o aký dokument konkrétne ide a ako na ňom participovala vtedajšia Československá republika (ďalej iba „ČSR“). Aký význam pre jednotlivé signatárske štáty má a ako pomáhať chrániť menu. Taktiež, či je aj v súčasnosti aktuálny a či je možné očakávať, že sa s ním „počíta“ aj do budúcnosti.

2. Medzinárodný dohovor o potláčaní peňazokazectva¹

Dokumentom, ktorý už spomínaný je Medzinárodný dohovor o potláčaní (potieraní) peňazokazectva, ktorý bol prijatý v prvej polovici 20. storočia v Ženeve.² Preto môže vyvstávať otázka ako Československo ovplyvnilo práve tento dokument a zároveň ako tento dokument môže byť jedným z pilierov ochrany meny Euro v Európskej únii, keďže táto mena bola vytvorená až takmer po 70 rokoch od jeho prijatia. Aj keď niektorí autori základnú myšlienku spoločnej meny kladú práve niekde do roku 1929.

2.1 Spoločenská situácia po prvej svetovej vojne

Po prvej svetovej vojne nastali v Európe značné štátoprávne zmeny. Stredná Európa nebola výnimkou a výsledkom bol rozpad starých štátov a zrod nových,

1 Ďalej aj „Dohovor“ a „Ženevský dohovor“

2 Preto je v aktoch Európskej únie týkajúcich sa ochrany meny v prevažnej miere uvádzaný aj ako „Ženevský dohovor.“

pričom došlo ku kreovaniu Československej republiky (ďalej iba „ČSR“). Ako nový štát na mape Európy musela ČSR riešiť hneď niekoľko problémov a jedným z nich bola aj otázka vlastnej meny. Vývoj po roku 1918 a vznik prvej ČSR je reprezentovaný falšovaním kolkov, ktorými bolo nutné opatriť „staré“ peniaze aby ich bolo možné použiť v peňažnom styku. Vzhľadom na nevedomosť mnohých obyvateľov, ale aj úradov sa stávalo, že v určitých regiónoch ani nevedeli rozoznať, ktorá bankovka je okolkovaná správne a ktorá nie. Po vydaní vlastnej meny sa začali objavovať falošné bankovky i mince. Dôvodom falšovania nebola iba snaha obohatiť sa, ale niekedy aj politické dôvody. Politické dôvody smerovali najmä k oslabeniu dôvery občanov k novému štátu, oslabeniu nového štátu na medzinárodnej úrovni, ale aj získavaniu kapitálu na proti československú irendentistickú činnosť.

Po vojnových rokoch dochádzalo k falšovaniu meny vo veľkom rozsahu zo strany našich západných a južných susedov (Rakúska a Maďarska), ktorí len ťažko znášali prehru vo vojne a odtrhnutie časti svojich území, najmä z ich strany tu bola snaha zdiskreditovať nový štát. Československo malo dostatočné skúsenosti s falšovaním svojich peňazí kvôli politickým dôvodom. Je možné spomenúť činnosť profesora Dr. Gyula Mészárosa, ktorý chcel takto získať finančné prostriedky na činnosť proti ČSR, pričom došlo aj k zatknutiu jeho „bandy“ falšovateľov, a to v Rakúsku. Problémom bolo, že „peniaze falšovali z politických dôvodov a na politické ciele – a to ich ospravedlňovalo!!!“³ Hlasy predstaviteľov ČSR, ktoré volali po potrestaní páchatelov ostali nevypočuté, ich snaha o medzinárodnú dohodu rovnako, no napriek tomu vo svojej snahe urobiť niečo s nastaveným systémom nepovolili. Zlom nastal keď v Maďarsku falšovali francúzske franky (dôvodom mal byť finančný prospech, ktorý chceli použiť na politické akcie proti usporiadaniu v Európe, najmä Československu). Vzhľadom na to, že Francúzsko malo v Spoločnosti národov silné postavenie podarilo sa predstaviteľom ČSSR oficiálnou cestou požiadať vládu Francúzska o zvolanie konferencie, na ktorej mohlo dôjsť vyriešeniu tohto problému (aj keď teda len do budúcnosti). K zvolaniu tejto konferencie nakoniec aj došlo.

2.2 Prijatie Medzinárodného dohovoru o potláčaní peňazokazectva

Aj keď „v medzinárodnej literatúre sa bežne uvádza, že jej iniciátorom bolo Francúzsko“⁴ už vzhľadom na vyššie uvedené je nutné dodať, že svoju úlohu zohrala aj ČSR. Z pohľadu tohto článku a jeho zamerania je celkom dôležité, ktorá krajina si pripíše zásluhy na prijatí tohto Dohovoru. Možno by bola takáto medzinárodná zmluva prijatá aj bez iniciatívy ČSR, ale pravdepodobne nie v tomto období, ale podstatne neskôr (aj to či by bola niekedy prijatá je otáznou).

3 HLINKA, B. *Atentáty na peniaze*. Bratislava: Obzor, 1989, s. 402.

4 HLINKA, B. *Atentáty na peniaze*. Bratislava: Obzor, 1989, s. 402

Každopádne 20. apríla 1929 bola v Ženeve prijatá mnohostranná zmluva o potláčaní peňazokazectva, publikovaná v ČSR ako č. 15/1932 Sb. Prezident ČSR ako čelný predstaviteľ štátu sa na jej príprave a schvaľovaní nezúčastňoval osobne, ale na základe plnej moci bol vymenovaný za splnomocnenca profesor medzinárodného a trestného práva Masarykovej univerzity v Brne Jaroslav Kallab. Na základe tohto splnomocnenia sa prof. Kallab podieľal na vypracovaní a prijatí Dohovoru a jeho protokolov.⁵ Aj keď nie všetky jeho pripomienky boli do textu Dohovoru, či Protokolu zaradené. Príkladom môže byť skutočnosť, že do Protokolu nebol zaradený dodatok, podľa ktorého by vydanie páchatela nemohlo byť odoprené v prípade konkurencie s politickým deliktom.

Po práci na tomto Dohovore upozorňoval prof. Kallab na niektoré problémy, ktoré pri výklade textu Dohovoru vznikli, a to najmä pokiaľ ide o oblasť trestného práva hmotného. K problematickým výkladom dochádzalo najmä pri rôznych jazykových výkladoch (anglické ako aj francúzske znenie dohovoru boli považované za autentické). Problémom pri rôznych jazykových výkladoch bola aj nejednotnosť právne teórie pri výklade jednotlivých ustanovení a dokonca slov. Problematickým bolo napríklad chápanie podvodného konania, a to vzhľadom na rozdielnosť jeho chápania v rôznych signatárskych štátoch.

2.3 Ovplyvnenie právnych poriadkov ratifikáciou Dohovoru

Na predmetnom Dohovore bolo (vzhľadom na obdobie prijatia) špecifickým, že každý štát, ktorý ho chcel ratifikovať musel svoj právny poriadok už vopred zosúladiť s jeho ustanoveniami. Konkrétne čl. 23 Dohovoru uvádzal, že už samotná ratifikácia, ktorejkoľvek zmluvnej strany alebo jej pristúpenie k Dohovoru znamenajú, že ich zákonodarstvo a správna organizácia sú v zhode s pravidlami obsiahnutými v tomto Dohovore.

Význam Dohovoru spočíval v jednotnom zedefinovaní všeobecného trestného činu peňazokazectva, t.j. zedefinoval konanie, ktoré sa posudzovalo ako trestné vo všetkých štátoch, ktoré ratifikovali Dohovor. Taktó vznikol medzinárodný jednotný trestnoprávny štandard pre ochranu meny. Zaviedol aj zásadu, že každé peňazokazectvo v rôznych štátoch je posudzované za samostatný trestný čin. Pokiaľ ide o Česko⁶ a Slovenku,⁷ tak obe krajiny zosúlادili svoje trestné zákonodarstvo a konanie vymedzené Dohovorom je trestným činom. Dokonca v prípade oboch krajín smeruje ochrana meny ešte nad rámec Dohovoru.

5 Podľa: FENYK, J. Profesor Jaroslav Kallab: Úmluva o potírání penězokazectví jako základ trestněprávní ochrany společné evropské meny. In MACHALOVÁ, T. (ed.) K odkazu Jaroslava Kallaba. Právně-filosofická východiska trestní politiky v procesu trestní politiky v úrocesu evropské integrace. Plzeň: Aleš Cenek, 2007, s. 94

6 Blížšie: JELINEK, J. a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. Praha: Leges, 2011, s. 637

7 Blížšie: IVOR, J. a kol. Trestné právo 2. Osobitná časť. Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 224

Ďalším dôležitým ustanovením bolo zavedenie univerzálnej ochrany meny, t.j. signatárske štáty už viac nemohli pri ochrane meny rozlišovať, či ide o menu vlastnú alebo o menu cudziu. Dokonca nebolo možné toto ustanovenie podmieniť vzájomnosťou ochrany meny a ani inými podmienkami.

Dohovor riešil aj recidívu pokiaľ išlo o medzinárodné vzťahy a aj postavenie poškodeného. Upravovalo aj problematiku vydávacieho konania a vo vzťahu k falšovateľskému materiálu, nástrojom, či falošným peniazom aj ochranné opatrenie, ktoré spočívalo v ich prehlásení za prepadnuté.

Bolo povinnosťou každého štátu zriadiť zvláštnu ústredňu pre pátranie v obore peňazokazectva. Táto ústredňa mala byť v styku s cedulovými ústavmi, policajnými úradmi a s ústredňami ostatných štátov. Bol dohodnutý priamy písomný styk medzi jednotlivými ústredňami. Dohovor riešil aj dožiadanie pokiaľ išlo o právnu pomoc.

Za dôležité je možné pokladať, že Dohovor sa nedotýkal zásady, podľa ktorej sa trestné činy (čl. 3 Dohovoru) kvalifikujú, stíhajú a posudzujú podľa všeobecných zásad jeho vnútorného zákonodarstva, no nikdy im nesmie byť zaručená beztrestnosť.

3. Európska únia a Medzinárodný dohovor o potláčaní peňazokazectva

Jednotná európska mena bola zavádzaná postupne od roku 1999. V roku 2002 došlo v prvých štátoch (Belgicko, Španielsko, Taliansko, Francúzsko, Nemecko, Rakúsko, Fínsko, Írsko, Luxembursko, Holandsko, Portugalsko) k úplnému nahradeniu národných mien za Euro. Je zaujímavé, že v prvom roku od zavedenia eura oproti minulým rokom došlo k poklesu falšovania meny, t.j. Euro bolo falšované menej ako národné meny v predchádzajúcom období. V roku 2003 bola zistených približne 50 000 falošných bankoviek za mesiac, čo je pri objeme 9 miliárd bankoviek pomerne veľmi nízke číslo. Euro bolo vtedy ešte menej falšované ako americký dolár.⁸

Pre zavádzanie Eura je možné za kľúčové „považovať nariadenia Rady č. 1103/97 Európsky menový systém o určitých ustanoveniach týkajúcich sa zavedenia eura a č. 974/98 o zavedení eura, ktoré upravujú zavedenie eura miesto ECU a upresňujú zavedenie eura v štátoch menovej únie.“⁹

8 Podľa: FENYK, J. Profesor Jaroslav Kallab: Úmluva o potírání penězokazectví jako základ trestněprávní ochrany společné evropské meny. In MACHALOVÁ, T. (ed.) K odkazu Jaroslava Kallaba. Právně-filosofická východiska trestní politiky v procesu trestní politiky v úrovesi evropské integrace. Plzeň: Aleš Cenek, 2007, s. 101.

9 ZÁHORA, J. Falšovanie meny euro v Slovenskej republike. In FRYŠTÁK, M. (ed.) Nové jevy v hospodárskej kriminalite ve světle reformy trestního práva. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 294

Jedným z dôvodov pre prijatie Nariadenia Rady (ES) č. 974/98 z 3. mája 1998 o zavedení eura (ako sa v preambule uvádzalo) bola aj požiadavka na ochranu bankoviek a mincí, no zároveň toto nariadenie žiadne konkrétne ustanovenia na ochranu meny neobsahovalo. Až na článok 12, ktorý uvádzal, že účastnícke členské štáty zabezpečia primerané sankcie proti falšovaniu a napodobňovaniu eurobankoviek a euromincí.

Ako sa uvádza v Rámcovom rozhodnutí Rady 2000/383/SVV Euro je spoločným európskym „majetkom“, ktorý by mal byť chránený jednotne v rámci celej Európskej únie, najmä stanovením minimálnej úrovne sankcií za závažné prípady trestných činov výroby a distribúcie. Európska únia a členské štáty by mali zabezpečovať komplexnú ochranu eura a bojovať proti trestným činom namiereným proti euru na spoločnom základe. Možno trochu povýšenecky môže vyznieť, že vychádzajúc z Dohovoru a jeho zásady nediskriminácie iných mien čerpajú z tejto zvýšenej ochrany Eura získajú všetky meny.

Dohovor stanovuje pravidlá, ktorými sa zabezpečí možnosť ukladania prísnych trestných sankcií a ďalších postihov za trestné činy falšovania. Obsahuje aj pravidlá o súdnej právomoci a spolupráci. Po jeho ratifikácii sa dosiahol určitý stupeň aproximácie vnútroštátnych právnych predpisov proti falšovaniu peňazí. Toto sa udialo dávno pred tým ako bola kreovaná EÚ, či ES.

Samotným cieľom rámcového rozhodnutia Rady 2000/383/SVV o zvýšenej ochrane pred falšovaním prostredníctvom pokút a ďalších trestných sankcií v súvislosti so zavádzaním eura je doplniť ustanovenia Dohovoru na území Európskej únie. V uvedenom rozhodnutí sa určujú praktiky okrem vlastného falšovania, ktoré sa majú považovať za trestné, napríklad distribúcia. Za tieto trestné činy rámcové rozhodnutie vyžaduje účinné, primerané a odrádzajúce sankcie. Okrem toho obsahuje ustanovenia o súdnej právomoci a o zodpovednosti právnických osôb.

Len EÚ je v takej pozícii, aby vyvinula záväzné právne predpisy s účinnosťou vo všetkých členských štátoch, a teda vytvorila právny rámec, ktorý by prispel k prekonaniu nedostatkov súčasnej situácie.

Nariadenie rady (ES) č. 1338/2001 z 28. júna 2001 stanovujúce opatrenia nevyhnutné na ochranu eura proti falšovaniu ustanovuje, že na zabezpečenie výmeny úplných, aktuálnych a porovnateľných údajov je potrebné vydať ustanovenie o štátnej centralizácii strategických a operatívnych informácií a o povinnosti oznamovať údaje. Na tento cieľ sa malo vydať ustanovenie, že členské štáty urobia potrebné kroky na to, aby centrálné orgány mohli plniť svoje úlohy v súlade so Dohovorom s cieľom zabezpečenia výmeny informácií medzi nimi a národnými jednotkami Europolu.

4. Ochrana meny v EÚ de lege ferenda a Medzinárodný dohovor o potláčaní peňazokazectva

V súčasnosti je v prijímacom procese smernica európskeho parlamentu a rady o trestnoprávnej ochrane eura a ostatných mien proti falšovaniu, ktorou sa má nahradiť rámcové rozhodnutie rady 2000/383/SVV (ďalej iba „návrh smernice“). Podľa preambuly (bod 7) je okrem iného účelom tejto smernice doplniť ustanovenia a uľahčiť uplatňovanie Ženevského dohovoru zo strany členských štátov. Teda hneď na začiatku tejto kapitoly je možné zdôrazniť, že s predmetným dohovorom sa počíta aj naďalej.

Ďalej sa v návrhu smernice (bod 10) odôvodňuje potreba takéhoto systému ochrany, nakoľko ochrana eura a ostatných mien si vyžaduje spoločnú definíciu trestných činov súvisiacich s falšovaním meny, ako aj jednotné určenie druhov sankcií pre fyzické a právnické osoby. Preto, aby sa zabezpečil súlad so Ženevským dohovorom návrh smernice určuje, aby trestnými činmi boli rovnaké skutky, aké sú trestné podľa dohovoru. Preto by výroba falošných bankoviek a mincí a ich distribúcia mali byť trestnými činmi. Významné prípravné práce na týchto trestných činoch, napríklad výroba falšovacích nástrojov a ich súčastí, by sa mali trestať samostatne. Spoločným cieľom týchto definícií trestných činov by malo byť, aby odrádzali od akéhokoľvek narábania so sfalšovanými bankovkami a mincami, ako aj s prístrojmi a nástrojmi slúžiacimi na falšovanie. Teda aj po toľkých rokoch od prijatia je dohovor ostane naďalej aktuálnym.

V preambule sa zároveň uvádza, že členské štáty by mali určiť svoju jurisdikciu v súlade so Ženevským dohovorom a ustanoveniami o jurisdikcii v iných trestnoprávnych predpisoch Únie, a to pri trestných činoch spáchaných na ich území a trestných činoch spáchaných ich štátnymi príslušníkmi. Popredná úloha meny Euro pre hospodárstvo a spoločnosť Európskej únie, ako aj osobitná hrozba pre euro ako menu celosvetového významu si vyžadujú dodatočné opatrenia na jeho ochranu. Preto by mal každý členský štát, ktorého menou je Euro, vykonávať univerzálnu jurisdikciu pri trestných činoch súvisiacich s eurom a spáchaných mimo Európskej únie, a to buď v prípade, že je páchatel na jeho území, alebo ak boli v tomto členskom štáte zistené falošné eurá súvisiace s daným trestným činom. Pri vykonávaní univerzálnej jurisdikcie by členské štáty mali rešpektovať zásadu proporcionality, najmä s ohľadom na rozsudky tretích krajín za to isté konanie.

Členské štáty EÚ majú v znení príslušnej smernice povinnosť buď pristúpiť k Ženevskému dohovoru alebo zostať jeho zmluvnými stranami. Takúto povinnosť zakotvuje článok 11 návrhu smernice nesúci názov „Vzťah k Ženevskému dohovoru.“

5. Záver

Do akej miery môže EÚ nariadiť pristúpenie členského štátu k tomuto Dohovoru a je vôbec členský štát povinný na základe právnych aktov EÚ pristúpiť k tomuto dohovoru? V podstate ide o teoretické otázky, nakoľko pokiaľ si chcú členské štáty plniť záväzky zo zmlúv (ako sú napr. prístupové zmluvy) je nutné, aby k predmetnému Dohovoru pristúpili z vlastnej iniciatívy.

Je zrejmé, že Dohovor je stále aktuálny a aj naďalej sa s ním počíta v oblasti ochrany meny Euro, a nielen to, nakoľko dohovorom sú viazané ďalšie krajiny a Európy a sveta.

ČSR nielen, že bol na začiatku iniciatívy, ale aj aktívne participovalo na príprave Dohovoru a u len na záver treba dodať, že „účasť prof. Jaroslava Kallaba na príprave a prijatí Úmluvy o potírání penězokazectví je, nepochybně nejen z tohto pohľadu, záslužnou, nadčasovou ...“¹⁰

Použitá literatúra:

- Nariadenia Rady (ES) č. 974/98 z 3. mája 1998 o zavedení eura
Nariadenie rady (ES) č. 1338/2001 z 28. júna 2001 stanovujúce opatrenia nevyhnutné na ochranu eura proti falšovaniu
Rámcové rozhodnutie Rady 2000/383/SVV o zvýšenej ochrane pred falšovaním prostredníctvom pokút a ďalších trestných sankcií v súvislosti so zavádzaním eura
Medzinárodný dohovor o potláčaní peňazokazectva
HLINKA, B. Atentáty na peniaze. Bratislava: Obzor, 1989.
IVOR, J. a kol. Trestné právo 1. Všeobecná časť. Bratislava: Iura Edition, 2006.
JELINEK, J. a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. Praha: Leges, 2011.
FRYŠTÁK, M. (ed). Nové jevy v hospodářské kriminalitě ve světle reformy trestního práva. Brno: MU, 2011.
MACHALOVÁ, T. (ed.) K odkazu Jaroslava Kallaba. Právně-filosofická východiska trestní politiky v procesu trestní politiky v úrocesu evropské integrace. Plzeň: Aleš Cenek, 2007.

Mgr. Viliam Ponišť
Krajský súd v Žiline;
Právnická fakulta Trnavskej Univerzity v Trnave

10 FENYK, J. Profesor Jaroslav Kallab: Úmluva o potírání penězokazectví jako základ trestněprávní ochrany společné evropské meny. In: MACHALOVÁ, T. (ed.) K odkazu Jaroslava Kallaba. Právně-filosofická východiska trestní politiky v procesu trestní politiky v úrocesu evropské integrace. Plzeň: Aleš Cenek, 2007, s. 104

ZAPOČÍTANIE POHĽADÁVOK V KONTEXTE OSOBITOSTÍ PRACOVNÉHO PRÁVA A KOMPARAČNÝCH POZNATKOV

Compensation of Claims in the Context of Specificity of Labour Law and Comparison Knowledges

Monika Seilerová

Seilerová, Monika. Započítanie pohľadávok v kontexte osobitostí pracovného práva a komparačných poznatkov. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2014, Vol. 9, Supplementum 1: Zahraniční vlivy na vnitrostátní právo, pp. 107–121.

Abstrakt: V príspevku sa zaoberáme pomerne ťažkou, avšak závažnou problematikou o možnosti kompenzácie pohľadávok vznikajúcich z pracovnoprávných vzťahov. Analýza je nasmerovaná na skúmanie vzájomného vzťahu Občianskeho zákonníka a Zákonníka práce. Na základe záverov o nejednoznačnosti aplikácie inštitútu započítania v pracovnoprávných vzťahoch, a to v právnom poriadku Slovenskej republiky ale i okolitých štátov, navrhujeme zakotvenie tohto inštitútu priamo v Zákonníku práce. Zavedenie kompenzácie pohľadávok by však predstavovalo právnu úpravu zohľadňujúcu všetky súvisiace atribúty a špecifiká vyplývajúce z charakteru pracovného práva a pracovnoprávných vzťahov.

Kľúčové slová: započítanie pohľadávok v pracovnoprávných vzťahoch, vzájomný vzťah Občianskeho zákonníka a Zákonníka práce, osobitný charakter mzdy, právna úprava v Slovenskej republike, Českej republike, Poľskej republike

Abstract: Author deals with difficult but substantial issues about possibility of compensation of claims in labour law relations. Analysis consists from investigating the relationship between Civil Code and Labour Code. Based on the conclusions of ambiguity compensation of claims applications in the labour law relations, in the legal order of Slovak Republic and neighboring countries, we suggest inserting this institute directly in Labour Code. Embedding of this institute should include accounting all of attributes and specificities of Labour law and labour law relations.

Keywords: active debts, labour relations, idiomatic status of reward

Úvod

Pracovné právo je v duchu novodobých spoločenských a ekonomických podmienok ovplyvňované právom nadnárodných inštitúcií i právnych poriadkov štátov s blízkymi právnymi koreňmi. V posledných dekádach liberálnej epochy pracovného práva je viditeľný jav výraznejšieho prenikania súkromnoprávných prvkov. Inštitút započítania pohľadávok možno považovať za rýdzo súkromnoprávny inštitút. Jeho legislatívne zakotvenie nachádzame v základnom predpise všeobecného súkromného práva – Občianskom zákonníku, zákone č. 40/1964 Zb. Právne úpravy okolitých štátov (Česká republika, Poľsko) vychádzajú z rovnakých alebo podobných historických tradícií, za súčasného markantného vplyvu práva medzinárodných organizácií a práva Európskej únie. V prvotnom nazeraní možno započítanie považovať za inštitút neaplikovateľný v pracovnom práve. Vychádzame pritom z ustanovení 1.časti Zákonníka práce, ktorý obsahuje reguláciu záväzkov v pracovnom práve, avšak možnosť kompenzácie záväzkov neupravuje. Pracovné právo býva charakterizované ako právne odvetvie súkromného práva vyznačujúce sa existenciou verejných prvkov *v podobe intervencie štátnej moci*. Z hľadiska osobitného charakteru pracovného práva, spočívajúceho v koexistencii súkromných a verejných prvkov, je uplatňovanie inštitútu započítania potrebné pripustiť, alebo naopak vylúčiť na základe skúmania vzájomného vzťahu Občianskeho zákonníka a Zákonníka práce (*lex generalis a lex specialis*).

Za prvoradý problém jeho aplikovateľnosti považujeme predovšetkým jeho využitie pre zánik pohľadávky zamestnávateľa započítaním *voči mzdovým nárokom zamestnanca*, ktorá je chránená nielen vnútroštátnymi právnymi poriadkami, ale i z hľadiska medzinárodného práva. Pri analýze inštitútu započítania v pracovnoprávných vzťahoch je potrebné vychádzať z jednotlivých osobitostí pracovnoprávných vzťahov ako vzťahov prvotne *osobno-právnych*, až následne sčasti majetkových, odlišujúcich sa od typických občianskoprávných vzťahov. Teoretická rovina by vždy mala zohľadňovať požiadavky praxe, preto je nevyhnutné vychádzať z poznatkov, ktoré bežné situácie fungovania zamestnávateľov v konkurenčnom prostredí vyvolávajú a v nejednom prípade sú premietnuté i v judikatúre súdov.

V príspevku sa v súlade s právnym stavom *de lege lata* zameriavame na skúmanie uplatniteľnosti inštitútu započítania pohľadávok v individuálnych pracovnoprávných vzťahoch v podmienkach Slovenskej republiky. Súčasne približujeme jeho zakotvenie najmä v českom právnom poriadku s ohľadom na spoločnú slovenskú a českú právnú minulosť. Analýzu započítania pohľadávok dotvárame pohľadom na poľskú právnú úpravu. Dôvodom je vzájomné ovplyvňovanie „blízkyh“ právnych úprav a význam komparačných poznatkov pre budúcu podobu právnej regulácie v podmienkach SR.

1 Podstata a legislatívne zakotvenie „započítania“

„V praxi badať zvýšený záujem o využívanie inštitútu jednostranného započítania nárokov (pohľadávok), a to aj proti mzdovým nárokom zamestnanca.“¹

Započítanie pohľadávok v občianskoprávných vzťahoch patrí ku spôsobom zániku záväzkov, v ktorom osoba veriteľa je zároveň osobou dlžníka, a naopak. Je zakotvené v ôsmej časti v ustanoveniach § 580 a 581 Občianskeho zákonníka (v rámci všeobecných ustanovení záväzkového práva), ktoré vymedzujú právne podmienky potrebné k jeho účinnému zrealizovaniu. Prvoradým predpokladom, ako už bolo vyššie uvedené, je *vzájomnosť pohľadávok*. Musí ísť o dva záväzky medzi tými istými subjektmi. Vyžaduje sa, aby pohľadávky boli plneniami *rovnakého druhu*, t.j. nemožno započítať pohľadávku peňažného charakteru proti nepeňažnej pohľadávke, a naopak. Pohľadávky musia disponovať statusom *spôsobilosti na započítanie*. Započítanie pohľadávok, ktoré Občiansky zákonník (ďalej OZ) v ustanovení § 581 vylučuje, respektíve ktoré si účastníci právneho vzťahu dohodli ako nespôsobilé pre započítanie, by bolo právne neúčinné. Pre započítanie sa vyžaduje uskutočnenie jednostranného alebo dvojstranného právneho úkonu, ktorý spĺňa náležitosti platnosti právnych úkonov podľa ustanovenia § 34 a nasl. OZ. Právny úkon započítania musí byť zreteľne adresovaný konkrétnemu subjektu a musí byť určitý. „Musí ísť o prejav adresovaný druhému účastníkovi, z ktorého je zrejmé, ktorá pohľadávka a v akom rozsahu sa uplatňuje na započítanie proti pohľadávke veriteľa.“² OZ nepredpisuje písomnú formu pre platnosť započítacieho prejavu vôle. Možno preto vyvodiť, že kompenzačný prejav je možné uskutočniť ústne alebo konkludentne. V prípade jednostranného započítania je započítanie možné zrealizovať aj proti vôli druhej strany. K započítaciemu právnomu úkonu možno pristúpiť v momente, keď sa obe pohľadávky stali splatnými, tzv. v momente, v ktorom dochádza k stretnutiu pohľadávok. Ich zánik pritom nastáva v takom rozsahu, v akom sa vzájomne záväzky veriteľa a dlžníka kryjú. V príspevku zvažujeme tri základné aspekty tohto inštitútu, ktoré sú spoločným elementom v právnej kultúre viacerých štátov kontinentálneho právneho systému.

1) Prvou rovinnou, v ktorej sa zaoberáme inštitútom započítania je jeho aplikovateľnosť z hľadiska vzájomného vzťahu všeobecného súkromného práva a z neho postupom času vyčleneného pracovného práva.

Prepojenosť občianskeho a pracovného práva respektíve jeho kódexov je v aktuálnom znení v podmienkach SR založená na *princípe subsidiarity*. V zmysle ustanovenia § 1 ods. 4 Zákonníka práce platí, že: „Ak tento zákon v prvej čas-

-
- 1 SCHHWARZ, A. – GALGÓCIOVÁ, E., Jednostranné započítanie pohľadávky zamestnávateľa voči mzdovým nárokom zamestnanca, IN: Justičná revue, Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti SR, roč. 62, 2010, č. 11, s. 1174
 - 2 VOJČÍK, P. a kol., Občiansky zákonník: Stručný komentár, 3. doplnené a prepracované vydanie, Bratislava: Iura Edition, 2010, s. 772.

ti neustanovuje jinak, vztahují sa na právní vztáhy podľa odseku 13 všeobecné ustanovenia Občianskeho zákonníka.“ Podľa nášho názoru je podstatou tohto ustanovenia obmedziť aplikáciu občianskeho kódexu iba na nevyhnutné základné inštitúty (právne úkony, zastúpenie atď.) tak, aby ostala zachovaná samostatnosť pracovného práva. Zároveň je zmyslom princípu subsidiarity prekonanie úplnej oddelenosti týchto dvoch súvisiacich právnych odvetví. Myšlienka úplnej samostatnosti pracovného práva bola položená v období účinnosti Občianskeho zákonníka z roku 1950 a výrazne ovplyvnená ideológiou vtedajšej historickej éry.⁴ Prvou ucelenou kodifikovanou podobou pre reguláciu pracovnoprávných vzťahov bol Zákonník práce z roku 1965 (zákon č. 65/1965 Zb.), uplatňovaný počas dlhého obdobia v podmienkach SR i na území Českej republiky. Prijatím kódexu došlo k materiálnemu i formálnemu oddeleniu občianskeho a pracovného práva.⁵ Ako integrovaný právny predpis v sebe zahŕňal takmer všetky inštitúty s cieľom úplne zamedziť akejkoľvek aplikácii občianskoprávných noriem na pracovnoprávne vzťahy.⁶ Zákonník práce z roku 1965, aplikovateľný na našom území do prijatia Zákonníka práce z roku 2001, zánik pohľadávok započítaním *neumožňoval*. Zánik práv a povinností z pracovnoprávných vzťahov bol zakotvený v samostatnej štvrtej hlave Zákonníka práce v ustanoveniach § 252 až 260. Avšak v rámci taxatívneho výpočtu spôsobov zániku, ktorý zahŕňal *uspokojenie nároku, zánik pohľadávok uplynutím doby, dohodu o sporných nárokoch a smrť zamestnanca, zánik záväzkov prostredníctvom započítania nenachádzame*. Z dôvodu prísneho oddelenia právnej regulácie občianskoprávných a pracovnoprávných vzťahov, v ktorom neprichádzala do úvahy ani aplikácia prostredníctvom analógie, sa o možnosti započítania v pracovnoprávných vzťahoch nemohlo uvažovať. Prijatím Zákonníka práce – zákona č. 311/2001 Z. z. sa koexistencia týchto dvoch právnych predpisov dostala do vzťahu subsidiárneho použitia Občianskeho zákonníka na právne vzťahy v oblasti pracovného práva. Podľa znenia účinného do 1.1. 2009 Zákonník práce ustanovoval: „*Ak tento zákon v prvej časti neustanovuje jinak, vztahuje sa na tieto právní vztáhy Občiansky zákonník.*“ Zákonná úprava podľa tohto znenia teda umožňovala použitie akýchkoľvek ustanovení Občianskeho zákonníka (všeobecných i osobitných) na individuálne i kolektívne pracovnoprávne vzťahy. Následkom takejto právnej situácie bola právna nejednoznačnosť vyvolávajúca množstvo aplikačných otázok. Možno preto vysloviť, že v takomto znení nebolo vylúčené i využitie ôsmej

3 individuálne a kolektívne pracovnoprávne vzťahy

4 ELIÁŠ, K., Rekodifikace soukromého práva a nový zákoník práce, Právní rozhledy, č.9/ 2003, Praha: C. H. Beck, s.434, In: Čapek K., Občianský zákoník, 3. vydání. Praha: Orbis, 1956, s. 363.

5 ŠTEFKO, M.: Pracovní právo v kontextu občianskeho práva. Analýza limitu podpúrne pôsobnosti obecného občianskeho práva v pracovněprávních vztazích, Auditorium, Praha 2012, s. 105.

6 ELIÁŠ, K., Rekodifikace soukromého práva a nový zákoník práce, Právní rozhledy, Praha C.H. Beck č.9/ 2003, s. 436 IN: Čapek, K., Občianský zákoník, 3. vydání. Praha: Orbis, 1956, 363.

časti Občianskeho zákonníka, ktorý upravuje záväzkové právo, vrátane spôsobov zániku záväzkov započítaním na právne vzťahy vznikajúce pri výkone závislej práce. Následne však zákonodarná úprava viedla k precizovaniu vzájomného vzťahu Občianskeho zákonníka a Zákonníka práce v podobe súčasného znenia ustanovenia § 1 ods. 4. Stotožňujeme sa s názorom H. Barancovej, ktorá uvádza, že: „Zákonodarca mal v úmysle docieľiť výslovné *vylúčenie subsidiárnej pôsobnosti osobitnej časti OZ vo vzťahu k prvej časti ZP, ale aj vo vzťahu k druhej časti ZP.*“⁷ Podľa v súčasnosti účinného znenia Zákonníka práce, v rámci jeho všeobecných i osobitných ustanovení (s dôrazom na dvojstranné právne úkony – pracovná zmluva, dohody) spôsob zániku vzájomných záväzkov zamestnanca a zamestnávateľa započítacím prejavom nie je právne upravený. Niektoré z odborných názorov, pri analýze uplatniteľnosti tohto inštitútu, vychádzajú zo *systematického výkladu* pri aplikácii odkazujúceho ustanovenia Zákonníka práce na Občiansky zákonník. V zmysle tohto názoru súčasné právne riešenie vyvoláva pochybnosti, či odkaz na použitie všeobecných ustanovení OZ v pracovnoprávných vzťahoch nezahŕňa i všeobecné ustanovenia záväzkového práva vymedzeného v hlave I, v ôsmej časti OZ.⁸ Ak vychádzame z teoretického definovania princípu subsidiarity, A. Gerloch, uvádza, že: „*pre predpisy rovnakej právnej sily platí, že osobitná právna norma má prednosť pred všeobecnou, ale pokiaľ v určitej problematike nie je vlastná právna úprava, použijeme právnu normu všeobecnú.*“⁹ Rovnako i ďalšie odborné názory uvádzajú, že použitie princípu subsidiarity prichádza do úvahy v prípade: a) ak osobitný právny predpis zámerne určitú „otázku“ nerieši, b) ak je potrebné zaplniť tzv. medzery v práve (nezamýšľané medzery v práve), c) a v prípade, ak určité ustanovenie osobitného právneho predpisu vyvoláva pochybnosť, ktorú možno odstrániť interpretáciou, použitím podobného ustanovenia všeobecného právneho predpisu.¹⁰ Vychádzajúc z takýchto definičných východísk je potrebné podporiť názory vyplývajúce zo systematického výkladu, ktoré svedčia v prospech aplikácie inštitútu započítania. Podľa tohto názoru by akceptovanie myšlienky o použiteľnosti iba prvej časti OZ, viedla k situácii, že ustanoveniam ZP, ktoré upravujú pracovnoprávne záväzky „*by chýbala všeobecná norma, ku ktorej by mali byť v povahe špeciality.*“¹¹ S uvedeným chápaním sa však nestotožňujeme. Týmto výkladom dochádza k narušeniu podstaty pracovnoprávných

7 BARANCOVÁ, H.: Zákonník práce, Komentár, Praha: C. H. Beck, 2.vydanie, 2012, s. 99.

8 SCHHWARZ,A.-GALGÓCIOVÁ, E., Jednostranné započítanie pohľadávky zamestnávateľa voči mzdovým nárokom zamestnanca, IN: Justičná revue, Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti SR, roč. 62,2010,č. 11, s. 1176

9 GERLOCH,A., Teória práva, 5. vydanie, Praha : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 65.

10 KNAPP,KNAPPOVÁ, Občianske právo hmotné ,I. sv., díl první, Praha,Kodex, 1997, s. 51 IN: Štefko, M., Pracovní právo v kontextu občanského práva. Analýza limitu podpůrny působnosti obecného občanského práva v pracovněprávních vztazích, Auditorium, Praha, 2012, s. 113.

11 NOVOTNÝ,M., Jednostranné započítanie v pracovnoprávných vzťahoch, Justičná revue, Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti SR, roč. 63, 2011, č. 3, s. 427.

ustanovení kreovaných od počiatku svojho vzniku v duchu poskytovania ochrany. Domnievame sa, že uvedené riešenie vylučuje okrem iného i zmysel novej precíznejšej právnej úpravy Zákonníka práce, ktorou zákonodarca zaviedol výslovne použitie všeobecných ustanovení Občianskeho zákonníka (v porovnaní s predchádzajúcou úpravou, ktorá dovoľovala použitie Občianskeho zákonníka ako celku), s cieľom obmedziť bezhraničnú aplikáciu akýchkoľvek ustanovení OZ na špecifické pracovnoprávne vzťahy. Vychádzame pritom z historických súvislostí a z tradičného poňatia pracovného práva, ktoré sa počas celého obdobia svojej „existencie“ snažilo o svoju samostatnosť. Pravdou je, že charakter vtedajšieho spoločenského a politického povedomia, bol v súčasnosti prekonaný a v súlade s novými požiadavkami trhu práce a trendmi v medzinárodnom i úniomom priestore, sa muselo i musí pracovné právo „uberat“ liberálnejšou líniou. *Vyžadujú sa reflektovanie potrieb praxe a flexibilita v pracovnoprávných vzťahoch, väčšia zmluvná voľnosť, výraznejšie prenikanie „súkromnoprávnosti“, ktorá bude pružne reagovať na požiadavky súčasného trhu práce.* Kompenzáciu pohľadávok možno považovať za efektívny a rýchly spôsob vysporiadania vzájomných záväzkových vzťahov veriteľa a dlžníka. Jeho cieľom je „*racionalizácia hospodárskeho a vo výsledku i právneho styku, keďže sa ním umožňuje privodiť zánik záväzku bez fyzického plnenia.*“¹² Zároveň uvedené chápanie o aplikácii všeobecných ustanovení záväzkového práva v prvej časti ZP nie je bližšie podložené dôvodovými správami, odbornými názormi ani súdnymi rozhodnutiami. Napríklad podľa rozhodnutia Najvyššieho súdu SR (1Cdo 5/2010): „*Inštitút započítania (kompenzácie) jednostranným právnym úkonom ako aj dohodou je obsiahnutý v prvej hlavě 8.časti Občianskeho zákonníka, t.j. v úprave záväzkového práva, na ktorého ustanovenia sa subsidiárna pôsobnosť Občianskeho zákonníka vo vzťahu k Zákonníku práce nevzťahuje.*“

Máme za to, že zákonodarca mal v úmysle vyhnúť sa konkrétnemu vymedzeniu vzájomného vzťahu aplikácie ustanovení o záväzkovom práve v detailnej podobe a ponechať riešenie na výklad aplikačnej praxe. Alternatívnym dôvodom tohto legislatívneho nedostatku sa môže zdať nedôsledná konkretizácia úpravy záväzkového práva v pracovnom práve. Jednou z možností by sa mohlo stať zakotvenie jednoznačného ustanovenia odkazujúceho na použitie všeobecných ustanovení záväzkového práva ôsmej časti OZ v prípadoch, ktoré ZP ako špeciálna norma neupravuje (napríklad zánik pohľadávky uspokojením nároku, možnosť čiastočného plnenia a iné ustanovenia – § 488 a nasl. OZ).¹³ Zároveň by sa z dôvodu všetkých analyzovaných atribútov vyžadovala konkrétnejšia úprava inštitútu započítania v Zákonníku práce, za predpokladu, žeby sme pripustili možnosť jeho použiteľnosti v pracovnoprávných vzťahoch. Väčšiu prehľadnosť možno vidieť i v českej právnej úprave, ako je analyzované v nasledujúcej časti

12 NOVOTNÝ, M., Jednostranné započítanie v pracovnoprávných vzťahoch, Justičná revue, Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti SR, roč. 63, 2011, č. 3, s. 426.

13 NOVOTNÝ, M., Jednostranné započítanie v pracovnoprávných vzťahoch, Justičná revue, Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti SR, roč. 63, 2011, č. 3, s.426.

príspevku. Jednoznačnosť, presnosť a jasnosť právnej normy je jednou zo základných požiadaviek fungujúceho právneho systému a možnosťou ako predchádzať zbytočným aplikačným problémom. V rámci rekodifikačných príprav Občianskeho zákonníka z roku 2007 sa zdôrazňuje potreba dôslednejšieho uplatňovania OZ vo vzťahu k ZP. „*Možnosti subsidiárneho použitia OZ na viaceré inštitúty, ktoré inak patria do všeobecného súkromného práva a sú v špecifickej podobe obsiahnuté v prvej časti Zákonníka práce, nie sú dostatočné.*“¹⁴ Z dôvodu jasnosti, presnosti a jednoznačnosti sa domnievame, že najvhodnejším riešením by bolo zakotvenie ustanovenie ZP o subsidiárnom použití občianskeho kódexu v znení: „*Ak tento zákon v prvej časti neustanovuje inak, vzťahujú sa na právne vzťahy podľa odseku 1 všeobecné ustanovenia Občianskeho zákonníka jeho prvej časti i ôsmej časti.*“

2) Pri zavedení takéhoto legislatívneho znenia sa však vyžaduje právna obozretnosť a zohľadnenie všetkých nadväzujúcich aspektov, ktoré vyplývajú zo špecifickosti pracovného práva. Bolo by nevyhnutné vziať do úvahy následnú aplikáciu i ostatných ustanovení všeobecného záväzkového práva Občianskeho zákonníka, ktorá by mala za následok vznik množstva rozporných aplikačných otázok a nejasností. Vyžadovalo by sa výslovné vylúčenie niektorých inštitútov, ktorých aplikácia by nebola prijateľná v individuálnych pracovnoprávných vzťahoch. Podobné legislatívne riešenie nachádzame i v pracovnoprávnej úprave ČR.

Liberálne názory v modernom pracovnom práve spolu s ekonomickou situáciou v podnikateľskom prostredí zdôrazňujú potrebu jeho *väčšej dispozitívnosti, menšej kogentnosti i väčšej pružnosti* a upúšťanie od zaužívaných metód regulácie pracovnoprávných vzťahov (*predovšetkým z dôvodu rýchleho hospodárskeho styku a čo najmenšej zložitosti v právnych vzťahoch*). Sprievodným javom je nájdenie „správnej“ hranice jeho liberalizácie, tak aby sociálna a ochranná funkcia pracovného práva ostala zachovaná. Takáto otázka vyvstáva i pri vyslovení jednoznačnosti záveru o možnosti aplikácie inštitútu započítania v pracovnoprávných vzťahoch. Pracovnoprávne vzťahy nie sú klasickými vzťahmi majetkového charakteru, tak ako vzťahy vznikajúce v pôsobnosti Občianskeho zákonníka. Na prvom mieste ide o vzťahy *osobno – právne* vznikajúce medzi zamestnávateľom, ktorý poskytuje možnosť pracovnej činnosti a zamestnancom vykonávajúcim pre zamestnávateľa závislú prácu, s cieľom zveľaďovať hospodársky status zamestnávateľa. *Nejde o vzťahy typicky záväzkovo-právne, s tovarovo výmenným charakterom.* Vzťah medzi zamestnancom a zamestnávateľom sa vyznačuje osobnou a hospodárskou závislosťou zamestnanca od zamestnávateľa. Zamestnanec vykonáva závislú prácu nie na základe súkromnoprávneho princípu rovnosti, ale vo vzťahu podriadenosti voči zamestnávateľovi. Od počiatku existencie pracovného práva bola preto pozícia zamestnanca kreovaná ako pozícia slabšej zmluvnej strany, ktorej má byť poskytovaná vyššia právna ochrana než nadria-

¹⁴ LAZAR, J., Návrh legislatívneho zámeru kodifikácie súkromného práva: materiály z odbornej konferencie. Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti SR, 2008, s.8–9.

denému subjektu (zamestnávateľovi). Práve *ochranný charakter* vyžaduje zväzanie možnosti zániku záväzkov kompenzačným prejavom, avšak nielen na strane zamestnanca, ale i na strane zamestnávateľa. Rovnako je potrebné vziať do úvahy *zásady pracovného práva*, na ktoré je v porovnaní so zásadami občianskeho práva nevyhnutné nazeráť modifikovane (najmä v prípade *zásady rovnosti, zmluvnej voľnosti v občianskom práve v kontexte so zásadou rovnosti a zmluvnej slobody v pracovnoprávných vzťahoch*). Ak napríklad uvažíme prípustnosť jednostranného započítania rešpektíve dohody o započítaní v pracovnoprávných vzťahoch, nehrozí zneužitie nadriadeného postavenia zamestnávateľa, alebo naopak zneužitie slabšieho postavenia zamestnanca pre dosiahnutie uspokojenia svojho nároku (v kontexte s ďalšou zásadou, *zákaz zneužitia práva podľa čl. 2 ZP SR*)?¹⁵ Zamestnávateľ disponuje tzv. *dispozičnou právomocou*, ktorá zahŕňa možnosť jednostranného určovania obsahu pracovného záväzku zamestnanca. Rovnako v súlade so zásadou zmluvnej voľnosti v pracovnom práve je potrebné brať do úvahy jej modifikovanú podobu v pracovnom práve. Reálna prax ukazuje situácie, v ktorých je zmluvná voľnosť pri uzatváraní dohôd iba formálna (najmä z hľadiska slobodného prejavu vôle). Kvôli tejto skutočnosti by pripustenie kompenzácie pohľadávok (jednostranne alebo dohodou) mohlo byť automatickou súčasťou pracovnoprávneho vzťahu, bez možnosti slobodného rozhodnutia zamestnanca, ktorá by existovala iba formálne (ako v mnohých prípadoch i existuje). Druhou stranou situácie, svedčiacej skôr v prospech využitia kompenzácie je rovnako zabezpečenie ochrany pohľadávok zamestnávateľa. „*Snahu zamestnávateľa o nepredlžovanie doby uhradenia dlžných pohľadávok pracovníkov vo väčšine prípadov komplikuje fakt, že takýto zamestnanec po zistení existencie pohľadávky odchádza...*“¹⁶ Z praktického hľadiska môže nastať situácia, v ktorej zamestnanec skončí pracovný pomer napríklad výpoveďou (podľa ustanovenia § 67 ZP, bez udania dôvodu), pričom pohľadávky zamestnávateľa napríklad z titulu bezdôvodného obohatenia podľa ustanovenia § 222 ZP ostanú neuhradené (napríklad neprávom vyplatené sumy v podobe poskytovania zálohy na mzdu, ktorá následne nie je pokrytá výkonom závislej práce zamestnanca (ustanovenie § 222 ods. 6). Došlo by tak k vzniku bezdôvodného obohatenia ako pohľadávky zamestnávateľa voči zamestnancovi a na strane druhej by z teoretického pohľadu existovala napríklad pohľadávka zamestnanca na náhradu škody spôsobenej zamestnávateľom. Nejavilo by sa v takomto prípade dovolenie započítania ako jednoduchší spôsob „výúčtovania“ vzájomných záväzkov?

3) Nezanedbateľnou rovinou, v ktorej je potrebné prípustnosť aplikácie inštitútu kompenzácie zväziť, je umožnenie započítania proti mzde (resp. odmene v prípade dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru) ako oso-

15 Čl. 2 ZP SR: „*Výkon práv a povinností vyplývajúcich z pracovnoprávných vzťahov musí byť v súlade s dobrými mravmi. Nikto nesmie tieto práva a povinnosti zneužívať na škodu druhého účastníka pracovnoprávneho vzťahu alebo spoluzamestnancov.*“

16 SMEJKAL, L., Jak zajistit nároky zaměstnavatele vůči zaměstnanci, IN: Právní rozhledy, Praha: C.H.Beck, č. 13, r. 2008, s. 488.

bitnom peňažnom nároku zamestnanca voči zamestnávateľovi. Podľa §118 ods. 2 ZP je mzda „peňažné plnenie alebo plnenie peňažnej hodnoty poskytované zamestnávateľom zamestnancovi za prácu.“ Mzda je špecifickým plnením poživajúcim zvýšenú medzinárodnú i vnútroštátnu právnu ochranu. Z medzinárodného hľadiska je to predovšetkým Dohovor MOP č. 95 o ochrane mzdy. V článku 9 je v súvislosti s inštitútom dohody o zrážkach zo mzdy ako jedného zo zabezpečovacích inštitútov ustanovené „Je zakázaná každá zrážka zo mzdy, ktorou pracovník priamo alebo nepriamo zabezpečuje platbu zamestnávateľovi alebo jeho zástupcovi alebo akémukoľvek sprostredkovateľovi, aby tak získal zamestnanie alebo si ho udržal.“ (v zmysle zneužitia inštitútu započítania proti akýmkoľvek „pohľadávkam“). Mzda je existenčným prostriedkom pre zabezpečovanie materiálnych potrieb zamestnanca a jeho rodiny (*alimentačná funkcia mzdy*). Z hľadiska východísk sociálnej politiky nadnárodných inštitúcií sa pristupuje „opatrne“ k jej postihovaniu podľa vnútroštátnych predpisov. I z tohto dôvodu je pri dohode o zrážkach zo mzdy vyhradená tzv. nepostihnuteľná časť mzdy (tzv. základná suma), ak dochádza k výkonu rozhodnutia podľa § 278 Občianskeho súdneho poriadku. Korešpondujúcim je i ustanovenie čl. 10 medzinárodného Dohovoru č. 95, podľa ktorého: „mzda sa bude chrániť proti zhabaniu alebo postúpeniu do výšky, ktorá sa považuje za potrebnú na výživu pracovníka a jeho rodiny.“ Rovnako i Európska sociálna charta z roku 1961 ustanovuje ochranu odmeny za prácu. V zmysle článku 4, (ku ktorého rešpektovaniu sa zaviazala ako Slovenská tak i Česká republika¹⁷) sa zmluvné strany zaviazali k poskytovaniu takej odmeny za prácu, ktorá zabezpečí pracovníkom a ich rodinám dôstojnú životnú úroveň. Podľa slovenského právneho poriadku tzv. základnou sumou, na ktorú sa nesmie siahnuť v zmysle § 1 nariadenia vlády SR č. 268/2006 Z. z.¹⁸ „je 60 % zo sumy životného minima“.¹⁹

Za istý prvok zvýšenej ochrany mzdy ako osobitej peňažnej pohľadávky považujeme štátnu garanciu v podobe *existencie minimálnej mzdy*, zakotvenej nielen v právnych poriadkoch SR a Českej republiky (ďalej ČR), ale i v mnohých ďalších hospodársky vyspelých krajinách.²⁰ Predovšetkým z dôvodu záruky poskytovania aspoň minimálnej odmeny za vykonanú prácu. Z vnútroštátneho hľadiska i Ústava SR garantuje právo na odmenu za vykonanú prácu, dostatočnú na to, aby umožnila dôstojnú životnú úroveň. Možno preto súhlasiť s názorom, podľa ktorého je takéto ustanovenie „dôležitým právnym základom pre posudzovanie legitímnosti zakotvenia takýchto inštitútov vo vnútroštátnom práve“, keďže započítaním sa garancia práva na odmenu stáva relatívnou a neurčitou.²¹

17 V SR oznámenie Ministerstva zahraničných vecí č. 329/1998 Z. z.

18 Nariadenie vlády SR č. 268/2006 Z. z. o rozsahu zrážok zo mzdy pri výkone rozhodnutia

19 k 1.7.2013 je životné minimum 198,09 eur. Základná suma je teda 118,854 eur.

20 Dostupné online: <http://www.sspr.gov.sk/IVPR/images/IVPR/pdf/2004/barosova/Mechanismy.pdf>

21 SCHWARZ, A.-GALGÓCIOVÁ, E., Jednostranné započítanie pohľadávky zamestnávateľa voči mzdovým nárokom zamestnanca, IN: Justičná revue, Bratislava: Ministerstvo sprá-

2 Započítanie v pracovnom práve Českej republiky

V českom právnom prostredí boli pracovnoprávne vzťahy až do roku 2007 regulované Zákonníkom práce z roku 1965, rovnako ako na území SR. Tento zákon, ako bolo vyššie uvedené, možnosť kompenzácie pohľadávok neumožňoval. Ako uviedol Najvyšší súd ČR (21 Cdo 615/2001): „*Nárok z pracovnoprávných vzťahov nemožno účinne započítať ani proti pohľadávke, ktorá by sama o sebe mohla z dôvodu započítania zaniknúť.*“ Prijatím nového Zákonníka práce ČR, zákona č. 262/2006 Sb. vzájomný vzťah Zákonníka práce a Občianskeho zákonníka bol vymedzený na *princípe delegácie*. Súčasne pre oblasť záväzkového práva platilo ustanovenie § 326 ZP, ktoré výslovne odkazovalo na použitie ustanovení o možnosti započítania záväzkov konkrétne vymedzených v ustanovení § 580 a 581 Občianskeho zákonníka (zákona č. 40/1964 Sb.). Možno konštatovať, že princíp delegácie umožňoval zachovanie samostatnosti a oddelenosti pracovného práva od práva občianskeho. Nálezom Ústavného súdu ČR č. 116/2008 bol však tento princíp zrušený z dôvodu jeho nesúlady s princípmi právneho štátu, prinášajúci právnu neistotu a nestabilitu. Ústavný súd ČR uviedol, že *občianske právo je všeobecným súkromným právom subsidiárne platným voči ostatným súkromnoprávnym odvetviam*.²² Okrem napadnutia delegačného princípu v ustanovení § 4, navrhovatelia rovnako namietali ustanovenie § 326 (obsahujúce delegačný odkaz na použitie Občianskeho zákonníka), keďže ním môže byť narušená sociálna a právna istota zamestnancov. Ústavný súd ČR však tejto námietke nevyhovel.²³ Judikatúra Najvyššieho súdu ČR záver o možnosti aplikácie inštitútu započítania v období platnosti ustanovenia § 326 potvrdzuje (21 Cdo 4173/2011): „*Započítanie vzájomných pohľadávok zamestnanca a zamestnávateľa sa v pracovnoprávných vzťahoch riadi ustanoveniami § 580 a 581 OZ.*“ Do účinnosti novely Zákonníka práce – zákona č. 262/2006 Sb. (účinnej od 1.1.2012) sa teda naďalej aplikovalo ustanovenie § 326, ale už nie na princípe delegácie, ale na základe princípu subsidiarity k Občianskemu zákonníku. Uvedené potvrdzuje i Najvyšší súd v jednom zo svojich rozhodnutí (21 Cdo 3330/2011): „*Záväzok zamestnanca alebo zamestnávateľa môže v pracovnoprávných vzťahoch zaniknúť podľa právnej úpravy účinnej odo dňa 1. 1. 2007 rovnako započítaním. Proti pohľadávke zamestnanca na mzdu, plat alebo odmenu z dohôd nie je jednostranné započítanie zo strany zamestnávateľa prípustné v tej časti, ktorá zodpovedá tzv. základnej nepostihnuteľnej čiastke (§278 OSP) a jednej tretine zvyšku čistej mzdy, platu alebo odmeny (§279 OSP).* K zrušeniu ustanovenia § 326 ZP došlo až novelizáciou účinnou od 1.1.2012, podľa ktorej sa znenie ustanovenia § 4 ZP zmenilo takto: „*Pracovnoprávne vzťahy sa riadia týmto zákonom, ak nie je možné použiť tento zákon, riadia sa občianskym zákonníkom, a to vždy v súlade so základnými zásadami pracovnoprávných vzťahov.*“ Zároveň ustanovenie § 4a ZP obsahuje negatívny výpočet inštitútov Občianskeho zákonníka, ktoré v pra-

vodlivosti SR, roč. 62,2010,č. 11,s. 1175.

22 Bod č. 209 nálezu Ústavného súdu ČR č. 116/2008

23 Blížšie pozri bod č.211 nálezu ÚS ČR č.116/2008

covných vzťahoch nie je možné použiť (*zmluva v prospech tretej osoby, zádržné právo, vymenené odstúpenie od zmluvy, spoločné záväzky a práva, zmluva s presnou dobou plnenia a ustanovenia o postúpení pohľadávky*). Podľa nového Občianskeho zákonníka (zákona č.89/2012 Sb., ďalej NOZ) účinného od 1.1. 2014 sa v prípade započítania v pracovnoprávných vzťahoch postupuje podľa ustanovenia § 1982 NOZ („Započítanie“). Vo vzťahu k mzdovým nárokom zamestnanca ustanovenie § 1988 ods. 2 uvádza: „Zakazuje sa započítanie proti pohľadávke na náhradu škody na zdraví, ibaže ide o vzájomnú pohľadávku na náhradu toho istého druhu a *proti pohľadávke mzdy, platu alebo odmeny...a náhrade mzdy alebo platu vo výške presahujúcej ich jednu polovicu.*“ Na základe uvedeného sa domnievame, že inštitút započítania je podľa českého Zákonníka práce aplikovateľným pre zánik pohľadávok z pracovnoprávných vzťahov, v súlade s ustanoveniami Občianskeho zákonníka (a to aj ako na základe jednostranného započítania i dohody). Niektoré názory nezdieľajú jednoznačnosť tohto záveru. Napríklad M. Štefko uvádza: „*Pokiaľ by skutočne bolo jednostranné započítanie v pracovnoprávných vzťahoch dovolené aj voči mzde zamestnanca, potom by došlo k obídniu alimentáčnej funkcie mzdy.*“²⁴

3 Započítanie pohľadávok v pracovnom práve Poľskej republiky

V Poľsku sú pracovnoprávne vzťahy podobne ako v slovenskej i českej právnej úprave regulované kodifikovaným právnym predpisom – Zákonníkom práce (Kodeks pracy zo dňa 26.6.1974, ďalej KP). V otázke započítania v pracovnoprávných vzťahoch je rovnako potrebné postupovať z hľadiska skúmania vzájomného vzťahu Občianskeho zákonníka a Zákonníka práce. Aj v Poľsku je táto problematika predmetom odborných diskusií. V zmysle ustanovenia § 300 KP platí: „*V prípadoch, ktoré nie sú upravené predpismi pracovného práva, sa primerane použijú ustanovenia Občianskeho zákonníka, pokiaľ nie sú v rozpore so zásadami pracovného práva.*“ Z ustanovenia teda vyplýva prepojenosť dvoch kódexov na základe princípu subsidiarity Občianskeho zákonníka, rovnako ako v prípade slovenskej i českej pracovnoprávnej úpravy. Ako však uvádza M. Štefko použitie občianskoprávnej úpravy je založené „*prevažne*“ na princípe subsidiarity. Odlišnosťou je použitie princípu delegácie obsiahnutého v ustanovení čl. 291 ods. 3 KP. Podľa tohto platí, že pokiaľ zamestnanec úmyselne spôsobil škodu, vzťahuje sa na premlčanie nároku na náhradu škody úprava obsiahnutá v poľskom Občianskom zákonníku.²⁵

24 ŠTEFKO, M.: Pracovní právo v kontextu občanského práva. Analýza limitu podpůrné působnosti obecného občanského práva v pracovněprávních vztazích, Auditorium, Praha 2012, s. 277.

25 ŠTEFKO, M., Komparativní poznatky o polské a na slovenské úpravě vztahu Občanského zákoníku a Zákoníku práce, Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference, Pracovní právo 2010, Flexibilní formy zaměstnávání, Právnická fakulta Masarykova univerzita, Brno, 1.vyd., s.182.

V otázke aplikácie inštitútu započítania je preto potrebné rovnako vychádzať z Občianskeho zákonníka (Kodeks cywilny – zákon zo dňa 23.mája 1964). Hlava VIII. Občianskeho zákonníka upravuje zánik záväzkov vrátane kompenzácie pohľadávok. Podľa ustanovenia čl. 498 platí: „*Keď sú si dve osoby navzájom dlžníkmi a veriteľmi, môže jedna strana započítať svoje pohľadávky voči pohľadávkam druhej strany v prípade, že predmetom oboch nárokov sú peňažné pohľadávky alebo pohľadávky rovnakého druhu, obe sú splatné a môžu sa uplatniť pred súdom alebo iným orgánom.*“

Výkladom týchto občianskoprávných a pracovnoprávných ustanovení dospějeme k záveru, že podmienky možnosti kompenzácie sú nastavené podobne ako v právnej úprave ČR. Súčasne platí, že nemožno započítať pohľadávky, ktoré sú vyňaté z výkonu rozhodnutia, nároky na zabezpečenie živobytia, pohľadávky z tzv. občianskoprávných deliktov a *pohľadávky, ktorých započítanie je vylúčené osobitnými právnymi predpismi – napríklad podľa čl. 87 KP v prípade zrážok zo mzdy*. Kodeks pracy v ustanoveniach čl. 87 (§1–8) výslovne stanovuje aká časť mzdy musí ostať zachovaná po vykonaní všetkých zrážok v týchto ustanoveniach uvedených. Napríklad v prípade, ak ide o výkon rozhodnutia o výživnom, je dovolené siahnúť až na 3/5 mzdy, v prípade iných pohľadávok do výšky jednej polovice mzdy (§3). Ako vidíme, pohľadávky z jednotlivých právnych titulov pri oprávnenosti výkonu zrážok zo mzdy sú vymedzené nepostihnuteľnými sumami. Máme za to, že dôvodom a zároveň i prejavom sociálnych politík štátov je zaručenie primeranej odmeny za vykonanú prácu, keďže mzda predstavuje často jediný zdroj príjmu a základ pre zabezpečenie živobytia človeka a jeho rodiny. Preto i pri myšlienke pripustenia započítania pohľadávok v pracovnoprávných vzťahoch, ktorú ani v právnom poriadku Poľskej republiky nepovažujeme za jednoznačnú, je potrebné brať zreteľ na osobitosť pracovnoprávných vzťahov a mzdu ako pohľadávku so špecifickým charakterom.

Záverečné úvahy

Jednotnosť názorov pre použitie zániku pohľadávok formou započítania nie je príznačná pre Slovenskú ani Českú republiku a výnimkou nie je ani právna regulácia v Poľskej republike. Rovnako v *Rakúsku* sa pri započítaní aplikujú nielen ustanovenia Občianskeho zákonníka (ABGB), ale i ďalšie pracovnoprávne predpisy. Zákaz jednostranného započítania zo strany zamestnávateľa je upravený v osobitnom právnom predpise – *Zákone o obmedzení povinnosti zamestnanca na náhradu škody („Dienstnehmerhaftpflichtgesetz“ – DHG)*, ktorý upravuje riešenia náhrady škody spôsobenej zamestnancom pri výkone práce v pracovnom pomere. Pričom však je rovnako rozšírený názor, že aplikácia inštitútu započítania vyvoláva mnohé aplikačné problémy.²⁶

26 SCHHWARZ, A.-GALGÓCIOVÁ, E., Jednostranné započítanie pohľadávky zamestnávateľa voči mzdovým nárokom zamestnanca, IN: Justičná revue, Bratislava: Ministerstvo

Na základe uvádzaných poznatkov sme dospeli k názoru o potrebe výslovného zakotvenia inštitútu započítania v slovenskej pracovnoprávnej úprave. Nestotožňujeme sa s názormi, ktoré súhlasia s využitím inštitútu započítania na základe subsidiárneho použitia Občianskeho zákonníka v pracovnoprávných vzťahoch. Okrem iných uvádzaných skutočností sa domnievame, že pripustenie kompenzácia pohľadávok by bolo možné posúdiť ako rozporné s dobrými mravmi. Z hľadiska úvah o možnosti zakotvenia nového inštitútu, by Zákonník práce ako osobitný predpis vo vzťahu k všeobecnému Občianskemu zákonníku obsahoval osobitosti, ktoré si inštitút započítania pohľadávok v pracovnom práve vyžaduje, za súčasného subsidiárneho použitia Občianskeho zákonníka. Liberálne názorové línie zdôrazňujú nevyhnutnosť rozširovania zmluvnej slobody v pracovnom práve. Pomerne jednoznačne môžeme uvažovať o nespornosti zakotvenia *dohody o započítaní* v Zákonníku práce, predovšetkým v prípadoch, ak by sa jednalo o pohľadávky z *rovnakého právneho titulu* (napríklad náhrady škody, bezdôvodného obohatenia). V prípade dohody o započítaní pohľadávok, z ktorých jednou je mzda zamestnanca, by časť mzdových nárokov, tak ako je to pri výkone rozhodnutia dohodou o zrážkach zo mzdy podľa § 278 Občianskeho súdneho poriadku, mala byť vymedzená ako tzv. *nepostihnuteľná časť mzdy*. Zachová sa tak primeranosť sociálnej ochrany zamestnanca a ochranný charakter pracovnoprávnej úpravy. V prípade jednostranného započítania by tak zo strany zamestnávateľa, ako aj zo strany zamestnanca musela vyplývať nespornosť nárokov (predovšetkým v prípade pohľadávok z náhrady škody, bezdôvodného obohatenia, ktoré sú často krát spornými pohľadávkami). V prípade ak by sa vzájomné pohľadávky zamestnávateľa a zamestnanca javili ako sporné, pre ich započítanie by bolo nevyhnutné odstrániť ich spornosť *dohodou* o sporných nárokoch v zmysle § 32 Zákonníka práce. Jej zmyslom je predsa odstránenie skutkovej a právnej spornosti nárokov tak, aby nedošlo k vzniku právneho sporu. Uzavretím písomnej dohody sa ich pôvodné nároky (zo zákona, pracovnej alebo kolektívnej zmluvy) nahrádzajú novými nárokmi.²⁷ Zároveň by sa jednostranné započítanie zo strany zamestnávateľa proti mzdovým nárokom zamestnanca nemohlo dotknúť tzv. *nepostihnuteľnej časti mzdy*, tak ako je nevyhnutné postupovať pri výkone rozhodnutia dohodou o zrážkach zo mzdy.²⁸ Zároveň by sa z dôvodu zabezpečenia dôstojnej životnej úrovne mohla navýšiť suma, ktorá by kompenzáciou pohľadávok nemohla byť v prípade mzdy postihnutá. Alternatívou by sa mohla stať inšpirácia podľa aktuálnej českej právnej regulácie, podľa znenia nového Občianskeho zákonníka účinného od 1.1. 2014 (zákona č. 89/2012 Sb.).

spravodlivosti SR, roč. 62,2010,č. 11,s. 1180–118.

27 BARANCOVÁ, H.: Zákonník práce, Komentár, Praha: C. H. Beck, 2.vydanie, 2012,s. 283.

28 Podobne SCHHWARZ,A.-GALGÓCIOVÁ, E., Jednostranné započítanie pohľadávky zamestnávateľa voči mzdovým nárokom zamestnanca, IN: Justičná revue, Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti SR, roč. 62,2010,č. 11, s. 1184.

Zároveň je potrebné mať na pamäti ustanovenie § 581 ods.2 OZ v SR, podľa ktorého jednostranné započítanie nie je spôsobilé proti pohľadávkam na náhradu škody spôsobenej na zdraví (okrem prípadov ak by išlo o vzájomné pohľadávky), proti pohľadávkam, ktoré nemožno postihnúť výkonom rozhodnutia, pohľadávky premlčané, pohľadávky, ktorých sa nemožno domáhať na súde a pohľadávky z vkladov. Na záver týchto úvah vyvstáva ešte otázka vyplývajúca z názoru M. Štefka (vyplýva z koncepčných návrhov pri novelizácii Zákonníka práce v ČR Bezouškovou komisiou), podľa ktorého by jednostranným započítaním proti pohľadávke zamestnanca na mzdu „*bolo ohrozené uspokojenie prípadných veriteľov, ktorých vykonateľné pohľadávky sú uspokojované na základe rozhodnutia súdu či iného orgánu verejnej moci zrážkami zo mzdy.*“

Zo všetkých analyzovaných aspektov inštitútu započítania preto vyplýva celková právna nejasnosť o jeho uplatniteľnosti ako prípadného spôsobu zániku vzájomných pohľadávok z pracovnoprávných vzťahov. Vyžaduje sa precizovanie slovenskej právnej úpravy do podoby v čo najväčšej miere zohľadňujúcej špecifickú pracovného práva. Nezanedbateľným faktom je zohľadňovanie medzinárodných záväzkov a súladnosť s právom Európskej únie, ktoré v súčasnom období vo veľkej miere vplývajú na štruktúru a obsahové naplnenie jednotlivých právnych predpisov.

Zoznam literatúry:

- BARANCOVÁ, H.: Zákonník práce, Komentár, Praha: C. H. Beck, 2.vydanie, 2012,1049 s., ISBN 9788074004162
- ELIÁŠ, K., Rekodifikace soukromého práva a nový zákoník práce, Právní rozhledy, č.9/2003, Praha: C. H. Beck, s. 433–486, ISSN 1210-6410
- GERLOCH,A., Teória práva, 5. vydanie, Praha : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 308 s., ISBN 9788073802332
- LAZAR, J., Návrh legislatívneho zámeru kodifikácie súkromného práva: materiály z odbornej konferencie. Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti SR, 2008, 295 s. ISBN 9788089363148
- LAZAR,J., Občianske právo hmotné 2 (Záväzkové právo, Právo duševného vlastníctva), 1.vyd. Bratislava: Iura edition, 2010, 548 s., ISBN 9788080783464
- NOVOTNÝ,M., Jednostranné započítanie v pracovnoprávných vzťahoch, Justičná revue, Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti SR, roč. 63, 2011, č. 3, s. 425–434, ISSN 1335-6461
- SCHWARZ,A. – GALGÓCIOVÁ,E., Jednostranné započítanie pohľadávky zamestnávateľa voči mzdovým nárokom zamestnanca, IN: Justičná revue, Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti SR, roč. 62, 2010,č. 11, s. 1174–1184, ISSN 1335-6461
- SMEJKAL, L., Jak zajistit nároky zaměstnavatele vůči zaměstnanci, Právní rozhledy, Praha: C. H. Beck, 2008, č. 13, s. 488–493 ISSN 1210-6410.

- ŠTEFKO, M., Komparativní poznatky o polské a na slovenské úpravě vztahu Občanského zákoníku a Zákoníku práce, Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference, Pracovní právo 2010, Flexibilní formy zaměstnávání, Právnická fakulta Masarykova univerzita, Brno, 1.vyd., 2010, 208 s. ISBN 978-80-210-5358-8
- ŠTEFKO, M.: Pracovní právo v kontextu občanského práva. Analýza limitu podpůrné působnosti obecného občanského práva v pracovněprávních vztazích, Auditorium, Praha 2012, 312 s., ISBN 978-80-87284-24-7
- VOJČÍK, P., Občianske právo hmotné II.(Závazkové právo. Dedičské právo), 3. preprac. a dopl. vyd., Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2010, 297 s., ISBN 9788070978177
- VOJČÍK, P. a kol., Občianky zákonník: Stručný komentár, 3.doplnené a prepracované vydanie, Bratislava : Iura Edition, 2010, 1282 s. , ISBN 9788080783686

Mgr. Monika Seilerová
Právnická fakulta
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

AKTUÁLNÍ OTÁZKY V OBLASTI DAŇOVÝCH RÁJŮ¹

Current Issues of Tax Havens

Roman Vybíral

Vybíral, Roman. Aktuální otázky v oblasti daňových rájů. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2014, Vol. 9, Supplementum 1: Supplementum 1: Zahraniční vlivy na vnitrostátní právo, pp. 123–131.

Abstrakt: Hlavním cílem příspěvku je zamyšlení se nad fenoménem daňových rájů, nad jejich charakteristickými znaky, nad tím, do jaké míry lze v současné úspěšně proti daňovým rájům bojovat a nad tím, zda si může stát jako např. Česká republika zvolit, že se prakticky ze dne na den stane novým daňovým rájem za účelem přilákání zahraničního kapitálu a investic, aniž by za toho rozhodnutí čelil jakýmkoliv sankcím.

Klíčová slova: daň z příjmů, daňový ráj

Abstract: The main objective of this paper is to think about the phenomenon of tax havens, about their characteristic features, about the efficiency of current fight against tax havens and about the fact whether country like Czech Republic may decide from day to day to become the new tax haven to attract foreign capital and investments without facing any sanctions.

Keywords: Income Tax, Tax Haven

1 Tento text byl zpracován s finanční podporou a v rámci projektu „Vývoj finančně-právní regulace ve vybraných zemích Evropské unie“, SVV č. 266 407/2013, realizovaného na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

1. Úvod

Smyslem tohoto příspěvku je především obecné zamyšlení se nad fenoménem daňových rájů, nad jejich charakteristickými znaky a nad tím, do jaké míry lze v současné úspěšně proti negativně vnímaným externalitám zapříčiněným existencí daňových rájů bojovat, resp. zda z pohledu České republiky existují dostatečné instrumenty sloužící k tomuto boji. Vzhledem k tomu, že v posledních měsících na našem území docházelo v nejvyšších politických kruzích k poměrně častému skloňování pojmu daňový ráj právě ve vztahu k České republice, rovněž se v tomto příspěvku budu zabývat touto skutečností, a to konkrétně z perspektivy, zda si za současných okolností může stát, který je členem mnoha mezinárodních organizací či uskupení, jako např. Česká republika, zvolit, že se prakticky ze dne na den stane novým daňovým rájem pod vidinou přilákání nového zahraničního kapitálu a investic, aniž by za toho rozhodnutí čelil jakýmkoliv citelným sankcím.

V první kapitole se zamyslím nad podstatou existence daňových rájů a nad některými významnými znaky tohoto konceptu. Druhá kapitola je pro úplnost velmi stručně věnována charakteristickým rysům daňových rájů tak, jak jsou vnímány teorií. Třetí kapitola se zabývá zkoumáním konkrétních počínů a aktů na národní i nadnárodní úrovni směřujících k eliminaci určitých aspektů daňových rájů a zároveň tím, zda by se z České republiky za současných podmínek mohl stát nový daňový ráj (byť pouze z hlediska úzké skupiny subjektů). Závěrečná kapitola stručně pojednává o uplynulém vývoji situace na půdě Poslanecké sněmovny České republiky, která za určitých okolností mohla vyústit ve vnímání České republiky jako tzv. fondového ráje.

2. Obecné otázky daňových rájů

S fenoménem tzv. daňových rájů v dnešním slova smyslu se na poli mezinárodního daňového práva setkáváme po dlouhá desetiletí, jedná se však o neustále aktuální téma, o kterém lze konstatovat, že je neustále na mírném vzestupu. Daňové ráje bývají poměrně hojně využívány subjekty, jejichž primárním cílem je minimalizovat výši daňového břemene, přičemž se k tomuto primárnímu cíli váží rovněž cíle sekundární, ke kterým lze typicky řadit snahu o zachování co nejvyšší míry anonymity (např. pokud jde o vlastnickou strukturu společností, případně o anonymní konta vedená u peněžních ústavů), případně snaha o dosažení vyšší míry ochrany investic.

Ačkoliv neexistuje obecná shoda na definičních znacích daňových rájů, lze za jednotící prvek těchto entit považovat takovou míru daňově-politické autonomie, která jim umožňuje samostatně řešit podstatné otázky alespoň v některých sférách daňové oblasti (např. určení základu daně z příjmů, určení sazby daně z příjmů atd.). Nemusí tedy nutně jít o samostatné státy, ve světle traktovaného

mezinárodně-právního vnímání, vždy se však jedná o určitá území, která jsou uvedenou autonomií potřebnou měrou vybavena.

Existence daňových rájů vychází do značné míry z existence mezinárodní daňové konkurence a dalo by se s nadsázkou říci, že je vyústěním daňové konkurence do extrému. S tím souvisí skutečnost, že hranice mezi tolerovanou a obecně pozitivně vnímanou daňovou konkurencí a škodlivou daňovou konkurencí² zapříčiněnou existencí daňových rájů je velmi tenká a mnohdy propustná.

Existence daňových rájů s sebou přináší celou řadu specifických aspektů, a to zejména negativních. Jako o hlavním rysu, který není apriorně považován za negativní, lze hovořit o tom, že existence daňových rájů nemalou měrou ovlivňuje právě mezinárodní daňovou konkurenci, a to konkrétně ve formě jejího zintenzivnění. Na druhou stranu však nelze podmínky poskytované těmito jurisdikcemi považovat za podmínky „tržní“, resp. obvyklé, a proto se podle mého názoru nedá hovořit o rysu pozitivním. Velmi často naopak bývají zmiňovány a kritizovány negativní rysy, mezi které lze řadit především úbytek inkasa daní veřejných rozpočtů ostatních států, podporování tzv. šedé ekonomiky a organizovaného zločinu a v neposlední řadě otázky týkající se praní špinavých peněz a financování terorismu.

Výše uvedené skutečnosti bývají pravidelně kritizovány jak ze strany jednotlivých států, tak rovněž na úrovni nadnárodních celků a uskupení³ a na mezinárodním poli bývá často proklamována snaha o zamezení, resp. zmírnění negativních dopadů existence daňových rájů na ostatní ekonomiky.

Tyto snahy jsou z teoretického hlediska do značné míry limitovány již výše uvedenou absencí definice daňového ráje. S trochou nadsázky by se dalo konstatovat, že není-li přesně vymezen protivník, není proti komu bojovat. Samotná neexistence definice pochopitelně nemůže boji zabránit, je však do jisté míry omezen co do boje s jurisdikcemi vykazujícími určité charakteristické nežádoucí vlastnosti, které teprve ve svém celku dávají za vznik daňovým rájům tak, jak je dnes vnímáme.

3. Charakteristické rysy daňových rájů

Jak je již uvedeno výše, neexistuje jednotná a uznávaná definice pojmu daňový ráj. Osobně jsem se setkal s mnoha různými definicemi, které různě akcentují jednotlivé aspekty daňových rájů. Daňový ráj lze vnímat z perspektivy zdaňování příjmů právnických či fyzických osob, z perspektivy podpory zahranič-

2 Tento pojem je již běžně zaužívaný (viz např. Oecd.org [online]. 2013. [cit. 2013-09-21]. Harmful Tax Competition – An Emerging Global Issue. Dostupné z WWW: <<http://www.oecd.org/tax/transparency/44430243.pdf>>.

3 Např. OECD, Evropská unie, skupina G20, skupina G8.

ních investic, z perspektivy zajištění anonymity a podobně. Domnívám se, že by bylo nadbytečné snažit se nastínit na tomto místě vlastní definici daňového ráje, naopak považuji za vhodné odkázat na některé publikace, ve kterých jsou charakteristické znaky daňových rájů uvedeny.

Na prvním místě uvádím často citovanou zprávu Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (dále jen „OECD“) z roku 1998, která se zabývá otázkami škodlivé daňové konkurence.

Pro účely této zprávy jsou za typické znaky považovány:⁴

- nulové nebo pouze formálně vnímané daně (zde by nepochybně spadaly rovněž případy nápadně nízkých sazeb daně oproti ostatním „konkurenčním“ jurisdikcím; avšak je velmi obtížné určit jakoukoliv konkrétnější hranici mezi daňovou sazbou konkurenčně výhodnou a daňovou sazbou nestandardní),
- chybějící efektivní výměna informací v daňových záležitostech (což se v praxi projevuje neochotou těchto jurisdikcí vstupovat do mezinárodních smluv týkajících se výměny informací v daňových záležitostech),
- nedostatečná transparentnost (především pokud jde o právní úpravu a administrativu),
- nevykonávání podstatných činností na daném území (v případě právnických osob se jedná o pouhé „fiktivní“ sídlo, přičemž jediným důvodem pro tento krok jsou právě různé daňové úlevy).

Mezi další znaky bývají často řazeny např.:⁵

- vysoká míra bankovního a obchodního tajemství (např. pokud jde o vlastnickou strukturu společností, o anonymní konta vedená u peněžních ústavů atd.),
- neexistence, příp. nízká četnost daňových (příp. jiných) kontrol (lze se setkat s případy, kdy některé státy, které jsou považovány za daňové ráje, institut obdobný daňové kontrole vůbec nezavádějí),
- politická a ekonomická stabilita,
- dostupnost odborných poradců,
- zeměpisné určení,
- bezproblémová inkorporace,
- pružná a efektivní státní správa.

4 Viz Oecd.org [online]. 2013. [cit. 2013-09-21]. Harmful Tax Competition – An Emerging Global Issue. Dostupné z WWW: <<http://www.oecd.org/tax/transparency/44430243.pdf>>.

5 Viz např. PALAN, R., MURPHY, R., CHAVAQNEUX, Ch. Tax havens : how globalization really works. Cornell University Press: Ithaca, 2010. s. 29 an., nebo MILLER, A., OATS, L. Principles of international taxation. Tottel Publishing, 2006. s. 334 an.

4. Boj proti podstatě a důsledkům daňových rájů

Na tomto místě bude pojednáno o konkrétních aktech na národní i nadnárodní úrovni směřujících k eliminaci některých palčivých aspektů daňových rájů a zároveň o tom, zda existují mechanismy, které brání zemím, jako např. České republice, aby se za současných podmínek mohly stát novými daňovými ráji.

Pokud jde o nadnárodní úroveň, na prvním místě je vhodné zmínit aktivity mezivládní organizace OECD. Na půdě této organizace došlo k vytvoření celé řady výkladových a doporučujících manuálů, které byly následně více či méně akceptovány ze strany vyspělých světových ekonomik. Vzhledem ke značně omezeným prostředkům se často jedná o různé studie⁶ a doporučení bez přímé mezinárodně-právní závaznosti, která však bývají následně reflektována v rámci vnitrostátních opatření jednotlivých států.

Dále OECD vede tzv. černou, šedou a bílou listinu států, v závislosti na jejich ochotě spolupracovat na mezinárodní úrovni ve věcech výměny informací v daňových záležitostech. Na černé listině figurují (resp. dříve figurovaly) jurisdikce odmítající jakoukoliv mezinárodní spolupráci v oblasti výměny informací v daňových záležitostech, na šedé listině jsou uvedena území, které k této spolupráci podnikají první kroky, a na bílé listině jsou uvedeny spolupracující jurisdikce. Případné zařazení na černou listinu bývá co do důsledků vnímáno především kvůli zapříčinění „stigmatizačních“ účinků a dopadů na mezinárodní obraz daného území.

Na mezinárodním poli v těchto otázkách s OECD úzce spolupracují některá další uskupení, jako např. tzv. skupina G20 a skupina G8. Tato uskupení zaujmají přitom v otázkách boje proti daňovým rájům podobné pozice a cíle jako OECD.

Dalším významným spolupracovníkem OECD v otázkách boje proti daňovým rájům je Evropská unie (dále jen „EU“). Jedna z formací Rady EU, kterou je Rada pro hospodářské a finanční věci (dále jen „Rada ECOFIN“), v rámci svých pracovních skupin rovněž pracuje na opatřeních směřujících proti tomuto boji. Jedním z hmatatelných výsledků její práce je usnesení z prosince 1997, nazvané Kodex chování v oblasti zdaňování podniků,⁷ v němž se státy zavazují nezavádět v existenci nová potencionálně škodlivá daňová opatření a zároveň omezovat případná existující opatření takového druhu. Porušení tohoto kodexu s sebou

6 Viz např. [Oecd.org \[online\]. 2013. \[cit. 2013-09-21\]. Harmful Tax Competition – An Emerging Global Issue. Dostupné z WWW: <http://www.oecd.org/tax/transparency/44430243.pdf>](http://www.oecd.org/tax/transparency/44430243.pdf), [Oecd.org \[online\]. 2013. \[cit. 2013-09-21\]. The Global Forum on Transparency and Exchange of Information for Tax Purposes. Dostupné z WWW: <http://www.oecd.org/ctp/harmful/43757434.pdf>](http://www.oecd.org/ctp/harmful/43757434.pdf).

7 Viz [Europa.eu \[online\]. 2013. \[cit. 2013-09-21\]. The Code of Conduct for Business Taxation. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/coc_en.pdf>](http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/coc_en.pdf).

však nenese žádné explicitně vymezené sankce (ty by připadaly v úvahy, kdyby toto porušení bylo rovněž v rozporu s unijním právem).

Pracovní skupina Rady ECOFIN zabývající se Kodexem chování v oblasti zdaňování podniků má za cíl eliminovat případy škodlivé daňové konkurence na území EU. Tato pracovní skupina odpovídá za hodnocení a přezkoumávání opatření členských států, která se zdají být škodlivými (např. pokud nápadně příznivé daňové podmínky v jednom členském státě lákají podniky z jiných členských států). Pracovní skupina na konci každého předsednictví podává o své činnosti zprávy.⁸

Za zmínku přitom stojí skutečnost, že státy, které jsou obecně vnímané jako určité specifické kategorie evropských daňových rájů (Kypr, Malta, Irsko, Nizozemsko, Lucembursko, od roku 2014 se v tomto kontextu hovoří také o Lotyšsku⁹) jsou členy Evropské unie a mnohdy spolupracují na mezinárodní výměně informací v daňových záležitostech.

Pokud jde o konkrétní instrumenty jednotlivých států, často se k nim řadí bilaterální smlouvy o výměně informací v daňových záležitostech. Česká republika jich s presumovanými daňovými ráji doposud uzavřela 6.¹⁰ Určitým problémem je ale uzavření smluv o výměně informací se státy, jako je například Lichtenštejnsko či Monako, které splnily „první limit“ OECD, a byly tak zatím smazány z „černé listiny“.¹¹

Z vnitrostátní právní úpravy lze zmínit ustanovení § 23 odst. 7 zákona o daních z příjmů¹² regulující tzv. převodní ceny (resp. tzv. „transfer pricing“), neboť právě využívání tohoto mechanismu bývá často podřazováno pod metody daňových úniků, s nimiž se ve vztahu k daňovým rájům setkáváme. „S účinností od 1.1.2013 je v § 36 odst. 1 pod písm. c) zákona č. 586/1992 Sb. o daních z příjmů (...) zavedena 35% sazba daně vybírané srážkou (také jen srážkové daně), která se uplatní, stručně řečeno, při výplatách příjmů daňovým nerezidentům, kteří nejsou rezidenty jiného členského státu EU nebo Evropského hospodářského prostoru, nebo nejsou rezidenty státu, s nímž ČR uzavřela smlouvu o zamezení dvojímu zdanění nebo smlouvu či dohodou upravující výměnu informací

8 Viz Europa.eu [online]. 2013. [cit. 2013-09-22]. Activities of the EU in the Tax Field in 2012. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/info_docs/tax_reports/report_activities_2012_en.pdf>.

9 Viz např. Dw.de [online]. 2013. [cit. 2013-09-25]. Latvia: The eurozone's new tax haven? Dostupné z WWW: <<http://www.dw.de/latvia-the-eurozones-new-tax-haven/a-16960333>>.

10 Viz Mfcr.cz [online]. 2013. [cit. 2013-09-25]. Přehled platných dohod České republiky o výměně informací v daňových záležitostech. Dostupné z WWW: <<http://www.mfcr.cz/cs/legislativa/dohody-o-vymene-informaci-v-danove-oblas/platne-smlouvy>>.

11 Viz Danarionline.cz [online]. 2013. [cit. 2013-09-24]. Příjmy fyzických osob ze zahraničí. Dostupné z WWW: <<http://www.danarionline.cz/archiv/dokument/doc-d29053v36252p1-prijmy-fyzicky-ch-osob-ze-zahranici/>>.

12 Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.

v daňových záležitostech (...)¹³. Tato sazba je přitom primárně mířena právě na finanční transfery (např. v podobě výplaty dividend) do daňových rájů.

5. Česká republika jako fondový ráj?

Jedním z důvodů pro volbu tématu tohoto příspěvku byla skutečnost, že se o České republice v průběhu posledních měsíců hovořilo jako o budoucím potencionálním daňovém ráji pro investiční fondy.¹⁴ Poslanecká sněmovna České republiky totiž dne 8. srpna 2013 ve třetím čtení schválila tzv. doprovodný daňový balík (vládní návrh zákona o změně daňových zákonů v souvislosti s rekodifikací soukromého práva), který však v rozporu s původně navrhovanou koncepcí Ministerstva financí obsahoval specifickou úpravu, jejíž kombinací by celkové efektivní zdanění investičních fondů bylo ve výši 5 %, přičemž podíly na zisku (fyzických i právnických osob) měly být od daně z příjmů osvobozeny.

Nový zákon o investičních společnostech a investičních fondech¹⁵ výrazně uvolňuje regulaci tzv. fondů kvalifikovaných investorů (tj. fondů, které nejsou určeny pro širokou veřejnost, ale pouze pro vybrané účastníky) a umožní tak jejich jednodušší zakládání a zároveň nižší (nulové) omezení jejich investic.¹⁶

Vedle obav o negativní rozpočtové dopady rovněž existovala obava o dodržení mezinárodních závazků ze strany České republiky (konkrétně se jednalo především o rozpor s tzv. Kodexem chování v oblasti zdaňování podniků) a tedy o samotný obraz České republiky v zahraničí. Senát České republiky nicméně na své schůzi dne 13. září 2013 toto znění doprovodného daňového balíku zamítl. Mnoho senátorů namítalo především skutečnost, že úprava osvobození dividend od daně z příjmů nijak se soukromoprávní rekodifikací nespojuje a že se tedy de facto jedná o nepřípustný „přílepek“ k doprovodnému zákonu. Vzhledem ke značným obavám o bezproblémové fungování daňových předpisů v kombinaci s novou soukromoprávní úpravou byla na den 9. října svolána schůze Senátu, na které by mělo dojít ke schválení vládního zákonného opatření, které vychází ze znění doprovodného daňového balíku, avšak s provedením určitých modifikací (tj. především opuštění konceptu osvobození dividend od daně z příjmů a stanovení nulové sazby daně z příjmů právnických osob pro investiční společnosti).

13 Viz [Financnisprava.cz](http://www.financnisprava.cz) [online]. 2013. [cit. 2013-09-26]. Informace Generálního finančního ředitelství k prokázání daňové rezidence u fyzických a právnických osob pro účely stanovení srážkové daně. Dostupné z WWW: <http://www.financnisprava.cz/assets/cs/prilohy/d-seznam-dani/srazkova_dan.pdf>.

14 Podle zákona č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech, ve znění pozdějších předpisů.

15 Zákon č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech, ve znění pozdějších předpisů.

16 Viz [Psp.cz](http://www.psp.cz) [online]. 2013. [cit. 2013-09-27]. Pozměňovací návrh poslankyně Langšádlové. Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=6&t=1004>>.

6. Závěr

Závěrem lze konstatovat, že současné nastavení systému v oblasti mezinárodního daňového práva nahrává využívání daňových rájů pro výrazné snížení daňového břemene. Současná opatření nejsou schopna těmto aktivitám plně zabránit. Pokud by se Česká republika rozhodla jít cestou daňového ráje (např. pro nalákání investičních fondů, jak je uvedeno výše), nemělo by toto rozhodnutí nikterak zásadní mezinárodně-právní důsledky. Česká republika by se tím však dostala do poněkud schizofrenní situace, a to vzhledem k členství v OECD, k uzavírání smluv o výměně informací v daňových záležitostech s daňovými ráji, k přijímání vnitrostátních opatření pro zamezení některých negativních dopadů tohoto jevu atp. Osobně jsem poměrně zvědavý na vývoj situace v Lotyšsku po roce 2014, je přitom otázka, zda by se Česká republika v určitých aspektech nemohla podobnými státy do budoucna ve snaze přilákat zahraniční kapitál inspirovat.

Seznam použité literatury

- PALAN, R., MURPHY, R., CHAVAQNEUX, Ch. Tax havens : how globalization really works. Cornell University Press: Ithaca, 2010.
- MILLER, A., OATS, L. Principles of international taxation. Tottel Publishing, 2006.
- Oecd.org [online]. 2013. [cit. 2013-09-21]. Harmful Tax Competition – An Emerging Global Issue. Dostupné z WWW: <<http://www.oecd.org/tax/transparency/44430243.pdf>>.
- Oecd.org [online]. 2013. [cit. 2013-09-21]. Harmful Tax Competition – An Emerging Global Issue. Dostupné z WWW: <<http://www.oecd.org/tax/transparency/44430243.pdf>>.
- Europa.eu [online]. 2013. [cit. 2013-09-21]. The Code of Conduct for Business Taxation. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/coc_en.pdf>.
- Europa.eu [online]. 2013. [cit. 2013-09-22]. Activities of the EU in the Tax Field in 2012. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/info_docs/tax_reports/report_activities_2012_en.pdf>.
- Dw.de [online]. 2013. [cit. 2013-09-25]. Latvia: The eurozone's new tax haven? Dostupné z WWW: <<http://www.dw.de/latvia-the-eurozones-new-tax-haven/a-16960333>>.
- Mfcr.cz [online]. 2013. [cit. 2013-09-25]. Přehled platných dohod České republiky o výměně informací v daňových záležitostech. Dostupné z WWW: <<http://www.mfcr.cz/cs/legislativa/dohody-o-vymene-informaci-v-danove-oblas/platne-smlouvy>>.
- Danarionline.cz [online]. 2013. [cit. 2013-09-24]. Příjmy fyzických osob

- ze zahraničí. Dostupné z WWW: <<http://www.danarionline.cz/archiv/dokument/doc-d29053v36252p1-prijmy-fyzickych-osob-ze-zahranici/>>.
- Financnisprava.cz [online]. 2013. [cit. 2013-09-26]. Informace Generálního finančního ředitelství k prokázání daňové rezidence u fyzických a právnických osob pro účely stanovení srážkové daně. Dostupné z WWW: <http://www.financnisprava.cz/assets/cs/prilohy/d-seznam-dani/srazkova_dan.pdf>.
- Psp.cz [online]. 2013. [cit. 2013-09-27]. Pozměňovací návrh poslankyně Langšádlové. Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=6&t=1004>>.

JUDr. Roman Vybíral
Právnická fakulta
Univerzity Karlova v Praze

DOHODA O VINĚ A TRESTU V ZAHRANIČÍ JAKO INSPIRACE PRO ČESKOU PRÁVNÍ ÚPRAVU

PLEA BARGAINING ABROAD AS INSPIRATION FOR THE CZECH LAW

Markéta Filipová

Filipová, Markéta. Dohoda o vině a trestu v zahraničí jako inspirace pro českou právní úpravu. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2014, Vol. 9, Supplementum 1: Supplementum 1: Zahraniční vlivy na vnitrostátní právo, pp. 133–142.

Abstrakt: Příspěvek se zabývá institutem dohody o vině a trestu ve Spojených státech amerických, na Slovensku a v Německu a porovnává jej s českou právní úpravou.

Klíčová slova: dohoda o vině a trestu, zvláštní způsoby trestního řízení, zahraničí

Abstract: The article is dealing with the institute of plea bargaining in the United States of America, in Slovakia and in Germany and compares it with the Czech law.

Keywords: plea bargaining, foreign countries

Úvod

Od 1. září 2012 byl novelou Trestního řádu do českého právního řádu zaveden nový zvláštní způsob trestního řízení, kterým je dohoda o prohlášení viny a přijetí trestu (dále jen „dohoda o vině a trestu“). Přestože dohoda o vině a trestu je v českém právním řádu institutem novým, některé jiné státy dohodu o vině a trestu ve svém trestním řízení již po řadu let využívají a některými z nich se při tvorbě české úpravy nechal náš zákonodárce i inspirovat.

Z těchto zahraničních právních úprav jsem zvolila úpravu obdobného institutu „plea bargaining“ ve Spojených státech amerických, neboť právě s touto zemí je dohoda o vině a trestu nejčastěji spojována, dále dohodu o vině a trestu na Slovensku, protože slovenská právní úprava byla pro českého zákonodárce v tomto směru nejsilnější inspirací, a nakonec bude stručně pojednáno i o institutu „Verständigung“ ve Spolkové republice Německo, neboť v Německu prodělala dohoda o vině a trestu velice zajímavý vývoj a rovněž proto, že Německo, jako náš největší soused, má na české právo tradičně značný vliv.

Dohoda o vině a trestu ve Spojených státech amerických

Úvod

Dohoda o vině a trestu („plea bargaining“) je tradičním institutem anglo-amerického právního systému a je v něm velmi silně zakořeněna. Standardní součástí trestního řízení ve Spojených státech je již déle než sto let, i když po velice dlouhou dobu soudy váhaly s oficiálním uznáním toho, že dohadování o vině a trestu skutečně existuje a je běžnou praxí. K tomu došlo až v 70. letech 20. století, kdy Nejvyšší soud Spojených států prohlásil dohodu o vině a trestu za vhodnou a nezbytnou.¹ Odhady, kolik případů je vyřešeno uznáním viny, se pohybují od 90 %² až do 97 %³ případů. Přesto, nebo právě proto, se jedná i ve Spojených státech o institut kontroverzní, který má řadu zastánců i kritiků.

Právní úprava

Ve Spojených státech existuje řada různých forem dohody o vině a trestu, toto jsou **tři z nich, které jsou státními zástupci používány nejčastěji**.⁴ První

1 Brady v. United States, 397 U.S. 742 (1970) – první obšírnější diskuze o dohodě o vině a trestu, Santobello v. New York, 404 U.S. 257, 92 S.Ct. 495, 30 L.Ed.2d 427 (1971), People v. Selikoff, 318 N.E.2d 784 (N.Y. 1974), Bordenkircher v. Hayes, 434 U.S. 357, 98 S.Ct. 663, 54 L.Ed.2d 604 (1978).

2 ŠTĚPÁN, Jan. Některé rysy trestního řízení ve Spojených státech. *Právo a zákonost*. 1991, č. 5, s. 298.

3 OPPEL, Richard A. Jr. Sentencing shift gives new clout to prosecutors. *The New York Times National (Chicago)* 26. 9. 2011. s. A1.

4 převzato od KAMISAR, Yale; LAFAVE, Wayne R.; ISRAEL, Jerold H. aj. *Modern Crimi-*

formou je ujednání mezi obviněným a státním zástupcem o tom, že obviněný se přizná ke spáchání trestného činu méně závažného, než na který ukazují dosud shromážděné důkazy, z tohoto trestného činu pak bude státním zástupcem obžalován („the plea to a lesser included offence“). Druhou formou je dohoda o tom, že se obviněný přizná k trestnému činu, ze kterého je obviněn výměnou za nějaký druh slibu státního zástupce ohledně trestu za tento trestný čin. Státní zástupce pak zpravidla navrhuje u soudu shovívavější trest nebo jiný druh trestu („sentence recommendation practice“). Třetí formou je pak dohoda, kdy se obviněný přizná ke spáchání jednoho trestného činu a výměnou za to státní zástupce stáhne žalobu ohledně dalších trestných činů spáchaných obviněným („charge dismissal practice“).

Použití dohody o vině a trestu není nijak omezeno závažností trestného činu ani výší stanovené trestní sazby za konkrétní trestný čin. V některých státech Spojených států jsou snahy dohodu o vině a trestu limitovat buď rozhodnutími státních soudů, nebo legislativou (např. kalifornský trestní zákoník). Na federální úrovni vznikly v roce 1987 směrnice („Federal Sentencing Guidelines“), které měly dohodám o vině a trestu stanovit hranice trestních sazeb. Od roku 2005 po rozsudku ve věci *United States v. Booker*⁵ jsou tyto směrnice však již pouze doporučující a záleží pouze na vůli soudců, jakou váhu při určování trestu budou přikládat dohodě o vině a trestu. Významnou roli hrají sice rovněž nezávazné, ale všeobecně uznávané ABA Standards.⁶

Výhody dohody o vině a trestu v USA

Nejčastěji uváděnou **výhodou** je to, že pomocí dohody o vině a trestu je možné vyřídit během krátké doby jednoduchým způsobem velké množství případů. Dle vyjádření někdejšího předsedy Nejvyššího soudu Spojených států Warrena E. Burgera je současný justiční systém ve Spojených státech založen na tom a funguje za předpokladu, že 90 % případů je vyřešeno doznáním viny, což ponechává pouze 10 % všech trestních případů k řešení před soudem. Snížení počtu případů, které jsou takto vyřešeny, z 90 na 80 % by tak vyžadovalo zdvojnásobení justičního aparátu, tj. soudců, soudních úředníků, zapsívatelů, soudních

nal Procedure. 12. vydání. Spojené státy americké : nakladatelství Thomson/West, 2008. s. 1271, a LAFAYE, Wayne R., ISRAEL, Jerold H., KING, Nancy J. aj. *Criminal procedure*, 5. vydání, Spojené státy americké : Nakladatelství THOMSON REUTERS, 2009, s. 1000.

5 Nejvyšší soud Spojených států amerických, *United States v. Booker*, 543 U.S. 220, 125 S.Ct. 738, 160 L.Ed.2d 621 (2005).

6 ABA Standards schválené ABA v srpnu 1997, publikované jako *ABA Standards for Criminal Justice : Pleas of Guilty*. 3. vydání. Spojené státy americké : American Bar Association, 1999.

budov a síní atd.⁷ Dle vyjádření soudu v případě *People v. Selikoff*⁸ je vyjednané doznání viny prostředkem, který odvrací kolaps celého justičního systému včetně vězeňství. Kromě toho slouží i dalším potřebám, mimo jiné ulehčují obžalobě i obhajobě od „nevyhnutelných rizik a nejistoty trestního procesu“.⁹ Toto vyjádření Nejvyššího soudu Spojených států o tom, že za pomoci doznání se obžaloba i obhajoba vyhnou rizikům, která přináší řádný trestní proces, však nepovažují za příliš přesvědčivé, neboť dle mého názoru samo o sobě vyvolává značnou nedůvěru ve spravedlivost trestního soudnictví ve Spojených státech amerických.

Nevýhody dohody o vině a trestu v USA

Pochybnosti o vhodnosti amerického modelu dohody o vině a trestu budí zejména případy z praxe. V prvé řadě je to často šokující **nepoměr** mezi trestem, ke kterému je obviněný odsouzen po řádném procesu a trestem, který je mu udělen v rámci dohody o vině a trestu. Jako příklad lze uvést případ *United States v. Rodriguez*,¹⁰ ve kterém bylo šest obžalovaných obžalováno ze spolčení za účelem distribuce kokainu. Tři z obžalovaných přistoupili na nabízenou dohodu o vině a trestu výměnou za to, že žaloba se bude týkat pouze drog, se kterými oni osobně nakládali, zatímco další tři obžalovaní se rozhodli pro soudní proces a byli obžalováni z nakládání s veškerým množstvím nalezených drog (5000g), se kterými toto zločinné spolčení nakládalo. První tři obžalovaní dostali trest odnětí svobody, v prvním případě ve výši času ve vězení již stráveného, dále ve výši 17 a 60 měsíců. Obžalovaní, kteří byli souzeni v rámci řádného procesu, byli odsouzeni k trestu odnětí svobody ve výši 235 měsíců, 260 měsíců a na doživotí. Zajímavý je rovněž případ *Florida v. Shane Guthrie*.¹¹ Shane Guthrie (24 let) byl zatčen a obviněn z bití své přítelkyně a z ohrožování nožem. Státní zástupce mu nabídl dohodu s trestem odnětí svobody ve výši dvou let a poté podmínečné propuštění. Tuto nabídku pan Guthrie odmítl, stejně jako pozdější nabídku na trest odnětí svobody ve výši pěti let, neboť se dle slov svého obhájce cítil nevinně. V odpověď na to státní zástupce vznesl vůči panu Guthriemu obžalobu, ve které navrhnul soudu trest odnětí svobody na doživotí.

V souvislosti s tím, že obžalovaný, který je souzen v řádném procesu, čelí trestu odnětí svobody dvakrát, pětkrát ale i dvacetkrát vyššímu, než ten, který

7 vyjádření tehdejšího předsedy Nejvyššího soudu Spojených států amerických Warrena E. Burgera na výroční konferenci American Bar Association, uveřejněno v *The New York Times* 11. 8. 1970. s. 24.

8 *People v. Selikoff*, 318 N.E.2d 784 (N.Y. 1974).

9 v originále „inevitable risks and uncertainties of trial“

10 Nejvyšší soud Spojených států amerických, *United States v. Rodriguez*, 162 F.3d 135 (1st. Cir. 1998).

11 Převzato z článku : OPPEL, Richard A. Jr. Sentencing shift gives new clout to prosecutors. *The New York Times National (Chicago)* 26. 9. 2011. s. A1 a A18.

přistoupí na dohodu o vině a trestu, je třeba zvážit i další velice významný problém, a to sice možnost, že i **neviný obviněný raději prohlásí svou vinu** a přistoupí na dohodu o vině a trestu, než aby čelil riziku řádného procesu. V knize *Courtroom 302* obhájce Kevin Bolger říká, že jakmile jednou někdo čelí obvinění ze spáchání trestného činu, otázkou už není, zda tento trestný čin spáchal či nikoli; otázkou je, jak co nejvíce snížit újmu. Moudrý obviněný, za pomoci svého obhájce, uvažuje pragmaticky a přijme nejlepší nabídku, jen už aby byl pryč.¹² To souvisí také s obecně poměrně vysokými trestními sazbami nemluvě o možném trestu smrti v některých státech.

Porovnání s českou právní úpravou

Vzhledem k tomu, že navrhovaná česká právní úprava dohody o vině a trestu nevychází z amerického modelu „plea bargaining“, což je zdůrazňováno i v důvodové a předkládací zprávě,¹³ se americká úprava „plea bargaining“ české úpravě nijak zásadně nepodobá, naopak existují zásadní rozdíly, které oba modely diametrálně odlišují. Za nejvýraznější považují skutečnost, že v českém modelu nepřipadá v úvahu dohoda o tom, že by státní zástupce obviněného obžaloval pouze z méně závažného trestného činu nebo od stíhání pro další skutky upustil. Není rovněž počítáno se snížením trestu na základě uzavření dohody, jsou stanovena omezení pro využití dohody pouze pro některé trestné činy atd.

Dohoda o vině a trestu na Slovensku

Úvod

Na Slovensku byla dohoda o vině a trestu („dohoda o vine a treste“) zavedena zákonem č. 301/2005 Z. z., *Trestný poriadok*, s účinností od 1. ledna 2006 a slovenskou politickou scénou je její zavedení hodnoceno velice kladně. Bývalý slovenský ministr spravedlnosti Daniel Libšic dokonce považuje zavedení dohody o vině a trestu na Slovensku za nejuspěšnější reformu svého funkčního období.¹⁴ Od jejího zavedení počet případů, které byly vyřešeny touto formou, každoročně stoupá.¹⁵

12 BOGIRA, Steve. *Courtroom 302: A Year behind the Scenes in an American Criminal Court-house*, 1. vydání, Spojené státy americké : Nakladatelství KNOPE, 2005, s. 334.

13 Důvodová zpráva k Vládnímu návrhu na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, Sněmovní tisk 510/0 pro 6. volební období (od 2010), s. 41, Předkládací zpráva, s. 1.

14 Týden.cz. *Pospíšil: Dohoda o trestu uleví státu, ne zločincům* [online]. 27. září 2011 [cit. 25. září 2013]. Dostupné z : <http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/pospasil-dohoda-o-trestu-ulevi-statu-ne-zlocincum_213246.html>

15 Štatistická ročenka o činnosti prokuratúry *Slovenskej republiky za roky 2006 – 2012* [online]. [cit. 25. září 2013]. Dostupné z : <<http://www.genpro.gov.sk/statistiky>>

Právě slovenská úprava byla ze zahraničních úprav hlavní inspirací pro současnou navrhovanou právní úpravu v České republice. O tom svědčí nejen to, že v některých částech je navrhované znění novely prakticky shodné s úpravou v Trestnom poriadku, ale také často zmiňovaná inspirace slovenskými zkušenostmi v důvodové zprávě. V neposlední řadě o tom svědčí také výroky ministra spravedlnosti Jiřího Pospíšila v médiích odkazující právě na Slovensko jako na stát, který dohodu o vině a trestu do svého právního řádu s úspěchem zavedl.¹⁶ I přes tento silný vliv a inspiraci slovenskou úpravou se v některých významných bodech navrhovaná česká úprava od té slovenské zásadně liší.

Právní úprava a porovnání s českým návrhem

Dohoda o vině a trestu je ve slovenském právním řádu upravena v ustanoveních § 232 až § 233 a § 331 až 335 Trestného poriadku, podrobnosti o podmínkách a postupu státního zástupce (prokurátora) při řízení o dohodě o vině a trestu upravuje vyhláška Ministerstva spravodlivosti č. 619/2005 Z. z. Podmínky pro zahájení jednání o dohodě o vině a trestu mezi prokurátorem a obviněným jsou uvedeny v § 232 odst. 1 Trestného poriadku a jsou prakticky totožné s navrhovanou českou úpravou. Výsledky vyšetřování musí dostatečně odůvodňovat závěr, že skutek je trestným činem a že jej spáchal obviněný, který se ke skutku přiznal, uznal vinu a důkazy nasvědčují pravdivosti jeho přiznání. Již v druhém odstavci tohoto paragrafu však narážíme na první zásadní rozdíl, a to sice na skutečnost, že na Slovensku je možno dohodu o vině a trestu sjednat i s **mladistvým**, což v České republice není možné. Dále Trestný poriadok nestanoví **nutnou obhajobu** pro obviněného sjednávající s prokurátorem dohodu o vině a trestu. **Poškozený** se o jednání o dohodě o vině a trestu vyrozumívá, jeho postavení v jednání však trestný poriadok nijak dále neupravuje a žádná další práva mu nepřiznává. Proto lze říci, že oproti slovenskému vzoru je postavení poškozeného v jednání o dohodě o vině a trestu posíleno, když ten se k části dohody ohledně náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení vyjadřuje a i pokud není jednání přítomen, prokurátor dbá na jeho zájmy a snaží se uzavřít dohodu i ohledně vypořádání nároků poškozeného. Oproti české úpravě je v odst. 4 téhož paragrafu navíc upravena situace, kdy v rámci jednání o uzavření dohody obviněný uzná vinu za spáchání stíhaného skutku v plném rozsahu, avšak k dohodě o trestu nedojde. Prokurátor v takovém případě podá obžalobu, ve které uvede, že obviněný svou vinu uznal a požádá soud, aby zahájil hlavní líčení. Podle české úpravy se však v případě, že nedojde ke sjednání dohody o vině a trestu, k prohlášení viny učiněnému obviněným v dalším řízení nepřihlíží. Dalším podstatným rozdílem je, že slovenská úprava na rozdíl od české vůbec nepřipouští proti rozsudku, kterým soud schválí dohodu o vině a trestu,

16 např. *O trestu by se mohli obžalovaní dohodnout se státním zástupcem* [online]. Český rozhlas 1 Radiožurnál [cit. 25. září 2013]. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/spolecnost/_zprava/988103>

odvolání. Naprosto zásadním rozdílem oproti české úpravě je to, že na Slovensku není použití dohody o vině a trestu nijak omezeno druhem trestného činu ani výší trestní sazby. Dohodu o vině a trestu je tak možno uzavřít **o jakémkoliv trestném činu.**

Uzavření dohody jako důvod pro mimořádné snížení trestu

Uzavření dohody o vině a trestu může být v souladu s § 39 odst. 2 písm. d) a odst. 4 Trestného zákona důvodem pro mimořádné snížení trestu pod dolní hranici trestní sazby, a to až o jednu třetinu. V této souvislosti je třeba poznamenat, že Slovensko má obecně přísnější trestní zákon, údajně jeden z nejprísnejších v celé Evropské unii.¹⁷ Proto je možné mimořádně snížit zákonem stanovený trest a trest přesto bude stále plnit svou funkci. V České republice, kde jsou zákonem stanovené trestní sazby o poznání mírnější, by pravděpodobně další snižování trestu vedlo k trestům neadekvátně mírným. To je zřejmě také důvod, proč česká úprava mimořádné snižování trestů v rámci dohody o vině a trestu neobsahuje a obviněné v tomto případě nijak nezvýhodňuje.

Dohoda o vině a trestu v Německu

Úvod

Ve Spolkové republice v Německu se dohoda o vině a trestu („Verständigung“) stala běžnou součástí trestního procesu živelně, aniž by k tomu měla jakoukoliv zákonnou oporu. To se změnilo až v roce 2009, kdy německý Bundestag schválil zákon, který upravuje používání dohody v německém trestním procesu. Tímto zákonem je Zákon o úpravě dohody v trestním řízení¹⁸ účinný ode dne 4. srpna 2009, který do německého trestního řádu („Strafprozeßordnung“, dále také jen jako „StPO“) zavedl nový § 257c – Verständigung.

Praxe před 4. srpnem 2009¹⁹

Praxe dohody o vině a trestu (dříve nazývaná „Absprache“, „strafprozessueler Vergleich“, „Verständigung“, „Vereinbarung“, nebo dokonce anglickým výrazem „deal“ aj.) patřila k běžné praxi všech německých soudů po dobu asi 30 let. Používala se v bagatelních věcech ale i ve velkých a složitých případech. Dohodnout se bylo možné jak o otázkách týkajících se obsahu a podmínek meritorního vyřízení věci (např. o rozsahu stíhání, právní kvalifikaci skutku, druhu trestu, výměře trestu), tak i o dalším průběhu řízení (např. o doznání obviněného, o způsobu

17 ŠABATA, Karel a RŮŽIČKA, Miroslav. Dohoda o vině a trestu de lege ferenda v České republice a možnosti využití slovenské právní úpravy. *Státní zastupitelství*. 2009, č. 6, s. 11.

18 Gesetz zur Regelung der Verständigung im Strafverfahren, BGBl. I S. 2353.

19 MUSIL, Jan. Dohody o vině a trestu (Absprachen) v Německu. *Právník*. 2008, č. 3. s. 217–246.

a rozsahu dalšího dokazování, o vzdání se opravných prostředků a jiných procesních úkonech). Vzhledem k tomu, že dohadovací řízení nebylo německým trestním řádem nijak upraveno, byla praxe velmi různorodá a používaly se různé postupy, obvykle využívající per analogiam příbuzné, zákonem upravené instituty. Celkově však bylo dohadovací řízení velice volné a neformální. Až postupně začalo být dohadovací řízení formováno judikaturou Spolkového ústavního soudu a zejména Spolkového soudního dvora, který se pokusil dohadovacím řízení stanovit určitá pravidla.

Současná německá právní úprava

Jak bylo již výše uvedeno, dohoda o vině a trestu byla do StPO zavedena s účinností od 4. srpna 2009. Stěžejní úprava je obsažena v § 257c StPO, podle kterého se soud může ve vhodných případech s procesními stranami dohodnout na dalším průběhu a na výsledku řízení. Stále je však z úřední povinnosti povinen za účelem zjištění materiální pravdy vzít v úvahu všechny důležité skutečnosti a důkazy. Zde je nutno poznamenat, že pokud by se toto ustanovení mělo brát doslova, ztratila by dohoda o vině a trestu smysl, neboť soud by tak jako tak musel provádět dokazování.

Předmětem dohody smějí být pouze právní následky, tedy obsah rozsudku a související rozhodnutí, další procesní opatření v nalézacím řízení a procesní úkony stran. Součástí každé dohody by mělo být i přiznání obžalovaného. Obsahem dohody nesmí být výrok o vině a o nápravných a zajišťujících opatřeních. Soud uvede, jaký obsah může dohoda mít. Přitom může na základě nezávislého uvážení všech okolností případu stanovit spodní a horní hranici trestu. K tomu se mohou procesní strany vyjádřit. Dohoda je uzavřena, pokud s návrhem soudu souhlasí obžalovaný i státní zástupce. Dohoda je pro soud závazná. Pokud však byly přehlédnuty nebo nově zjištěny právně či skutkově významné okolnosti a soud dospěje k závěru, že za daných okolností není stanovený rámec trestní sazby přiměřený, není soud sjednanou dohodou dále vázán. Stejně platí i v případě, že další procesní kroky obžalovaného neodpovídají sjednané dohodě. Přiznání obviněného pak již není použitelné. V § 302 StPO výslovně zakazuje vzdání se práva na odvolání v rámci dohody o vině a trestu.

Porovnání s českou úpravou

Německá právní úprava se od té české v mnoha zásadních ohledech liší. Německá právní úprava na rozdíl od té české nevyžaduje, aby byl obžalovaný při sjednávání dohody o vině a trestu zastoupen obhájcem. Zásadní rozdíl je také v tom, že zatímco česká právní úprava prakticky s jedinou výjimkou vylučuje možnost odvolání proti rozsudku, kterým byla schválena dohoda o vině a trestu, německá úprava výslovně stanoví, že vzdát se práva na odvolání v takovém případě není možné. Německá právní úprava rovněž nijak neomezuje použití dohody o vině a trestu a je ji tak možno sjednat v řízení o jakémkoliv trestném činu a dokonce i v řízení proti mladistvému. Všeobecně pak lze říci, že česká

úprava je oproti té německé daleko detailnější a propracovanější, neboť německá úprava sestává prakticky pouze z jednoho paragrafu. Vůbec není řešeno například postavení poškozeného a zahrnutí jeho nároků do dohody. Proto je německému zákonodárci vyčítáno, že úprava dohody o vině a trestu je příliš mezerovitá, zákon je nejasný a neurčitý a pro úpravu institutu, který tak zásadně zasahuje do systému trestního práva procesního, naprosto nedostatečný.²⁰

Závěr

Přestože se v případě dohody o vině a trestu jedná, dle mého názoru, o institut, který skutečně může ulevit soudům a zrychlit a zlevnit řízení, doporučuji její uvážlivé využívání. Myslím si, že není žádoucí následovat příkladu USA, kdy je dohodou řešena naprostá většina případů a její používání je prakticky neomezené. I slovenskou snahu o to, aby bylo některým z odklonů včetně dohody o vině a trestu řešeno kolem 80 % všech případů, považuji za přehnanou. V tomto směru je třeba, aby zejména státní zástupci důkladně zvažovali, zda je použití dohody pro daný případ vhodné a zda je v konkrétním případě uzavření dohody o vině a trestu nejvhodnější alternativou pro vyřízení konkrétní věci. Primárním cílem vždy musí být volba nejvhodnější varianty tak, aby bylo co nejlépe dosaženo účelu řízení jak pro stát, tak pro poškozeného i obviněného. Je třeba mít stále na paměti, že se jedná o alternativní způsob řízení, který není vhodný pro všechny případy a že základním způsobem trestního procesu je stále řádné trestní řízení, jehož vrcholem je klasické hlavní líčení.

Seznam použité literatury

Knižní publikace

- BOGIRA, Steve. *Courtroom 302: A Year behind the Scenes in an American Criminal Courthouse*, 1. vydání, Spojené státy americké : Nakladatelství KNOPE, 2005.
- KAMISAR, Yale; LAFAVE, Wayne R.; ISRAEL, Jerold H. a kol. *Modern Criminal Procedure*. 12. vydání. Spojené státy americké : Nakladatelství Thomson/West, 2008.
- LAFAVE, Wayne R., ISRAEL, Jerold H., KING, Nancy J. aj. *Criminal procedure*, 5. vydání, Spojené státy americké : Nakladatelství THOMSON REUTERS, 2009.

Články

- MUSIL, Jan. Dohody o vině a trestu (Absprachen) v Německu. *Právnick*. 2008, č. 3.
- OPPEL, Richard A. Jr. Sentencing shift gives new clout to prosecutors. *The New York Times National (Chicago)* 26. 9. 2011.

²⁰ beck-online, DIE DATENBANK [online databáze]. Beck'scher Online-Komentar StPO. 13. vydání, podle právního stavu ke dni 1. února 2012. [cit. 25. září 2013]. Dostupné z: <<http://beck-online.beck.de/>>

ŠABATA, Karel a RŮŽIČKA, Miroslav. Dohoda o vině a trestu de lege ferenda v České republice a možnosti využití slovenské právní úpravy. *Státní zastupitelství*. 2009, č. 6.

ŠTĚPÁN, Jan. Některé rysy trestního řízení ve Spojených státech. *Právo a zákonost*. 1991, č. 5.

The New York Times 11. 8. 1970.

Soudní rozhodnutí

Nejvyšší soud Spojených států amerických ve věci Bordenkircher v. Hayes, 434 U.S. 357, 98 S.Ct. 663, 54 L.Ed.2d 604 (1978).

Nejvyšší soud Spojených států amerických ve věci Brady v. United States, 397 U.S. 742 (1970).

Nejvyšší soud Spojených států amerických ve věci People v. Selikoff, 318 N.E.2d 784 (N.Y. 1974).

Nejvyšší soud Spojených států amerických ve věci Santobello v. New York, 404 U.S. 257, 92 S.Ct. 495, 30 L.Ed.2d 427 (1971).

Nejvyšší soud Spojených států amerických ve věci United States v. Booker, 543 U.S. 220, 125 S.Ct. 738, 160 L.Ed.2d 621 (2005).

Nejvyšší soud Spojených států amerických ve věci United States v. Rodriguez, 162 F.3d 135 (1st. Cir. 1998).

Elektronické prameny

beck-online, DIE DATENBANK [online databáze]. Beck'scher Online-Kommentar StPO. 13. vydání, podle právního stavu ke dni 1. února 2012. Dostupné z: <<http://beck-online.beck.de/>>

ČT24. *Pospíšil: Dohoda o vině a trestu zkrátí trestní řízení*. [online] 27. září 2011. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/137629-pospisil-dohoda-o-vine-a-trestu-zkrati-trestni-rizeni/>>

O trestu by se mohli obžalovaní dohodnout se stáním zástupcem. [online] Český rozhlas 1 Radiožurnál [cit. 29. února 2012]. dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/spolecnost/_zprava/988103>

Týden.cz. Pospíšil: Dohoda o trestu uleví státu, ne zločincům. [online]. Dostupné z: <http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/pospisil-dohoda-o-trestu-ulevi-statu-ne-zlocincum_213246.html>

Štatistické ročenky o činnosti prokuratúry Slovenskej republiky za roky 2006–2012. [online]. Dostupné z: <<http://www.genpro.gov.sk/statistiky-12c1.html>>

Mgr. Markéta Filipová
Právnická fakulta
Masarykova univerzita v Brně

PRÍPAD BOSMAN (ROZHODNUTIE SÚDNEHO DVORA C-415/93)

Bosman case (Judgment of the Court, Case 415/93)

Miroslav Hlivák

Hlivák, Miroslav. Prípad Bosman (Rozhodnutie Súdneho dvora C-415/93). *Acta Iuridica Olomucensia*, 2014, Vol. 9, Supplementum 1: Supplementum 1: Zahraniční vlivy na vnitrostátní právo, pp. 143–156.

Abstrakt: Rozsudok Súdneho Dvora C-415/93 v prípade Bosman predstavuje konkrétny vplyv Európskej únie v oblasti športu. Autor sa v príspevku zaoberá právnou analýzou prípadu Bosman zo stránky právomoci Súdneho dvora odpovedať na prejudiciálne otázky, všeobecných právnych úvah Súdneho dvora, voľného pohybu pracovníkov a pravidiel vydávanými športovými zväzmi, otázky štátnej príslušnosti, časovej účinnosti rozsudku a miestneho a osobného účinku rozsudku. Osobitnú pozornosť venuje hodnoteniu významu rozhodnutia Súdneho Dvora v prípade Bosman a jeho vplyvu na športové právo.

Kľúčové slová: prípad Bosman, rozhodnutie Súdneho dvora vo veci C-415/93, voľný pohyb pracovníkov, profesionálni futbalisti, športová činnosť ako ekonomická činnosť, prestupové pravidlá, obmedzenie počtu zahraničných hráčov, ktorí môžu nastúpiť na zápas

Abstract: Judgment of the Court in Bosman case C-415/93 represents a specific effect of the European Union in the field of sport. The author deals in this report with the legal analysis of Bosman case at the hands of jurisdiction of the Court to answer the Questions referred for a preliminary ruling, at the hands of the general legal discretions of the Court, of free movement of workers and of the rules of sporting associations, the questions of nationality, the temporal efficiency of the judgment and the local and personal effect of judgment. Particular attention is paid to the assessing of significance of the Court's judgement in the Bosman case and its impact on sports law.

Keywords: Bosman case, , free movement of workers, the rules of sporting associations

1. Úvod

Rozsudok Súdneho Dvora C-415/93 v prípade Bosman sa týka nasledovných oblastí: „Volný pohyb pracovníkov – Pravidlá hospodárskej súťaže uplatniteľné na podniky – Profesionálni futbalisti – Prestupové pravidlá stanovujúce novému klubu povinnosť zaplatiť odškodnenie pôvodnému klubu – Obmedzenie počtu hráčov so štátnou príslušnosťou iného členského štátu, ktorí môžu nastúpiť na zápas.“

2. Skutkové okolnosti prípadu

Pre správne pochopenie významu rozhodnutia Súdneho Dvora v prípade Bosman (C-415/93) je potrebné poznanie skutkových okolností prípadu.¹ Cour d'appel de Liège sa rozhodol položiť Súdnemu dvoru nasledujúce prejudiciálne otázky: Majú sa články 48, 85 a 86 Rímskej zmluvy z 25. marca 1957 vykladať v tom zmysle, že zakazujú (i) futbalovému klubu požadovať a prijať peňažnú sumu za angažovanie niektorého z jeho hráčov, ktorému skončila zmluva, novým zamestnávateľským klubom, (ii) národným a medzinárodným športovým zväzom alebo federáciám vkladať do svojich príslušných predpisov ustanovenia obmedzujúce prístup zahraničných hráčov, ktorí sú štátnymi príslušníkmi Európskeho spoločenstva, do súťaží organizovaných týmito zväzmi či federáciami?²

3. Právomoc Súdneho dvora odpovedať na prejudiciálne otázky

Belgická futbalová asociácia Union royale belge des sociétés de football association ASBL (ďalej len „URBSFA“), Union des associations européennes de football (ďalej len „UEFA“), niektoré vlády, ktoré predložili svoje pripomienky,

1 Mediálna pozornosť, ktorá bola venovaná tomuto prípadu, presiahla všetky očakávania. Objavili sa desiatky článkov, komentárov a monografií zaoberajúcimi sa uvedeným prípadom, z ktorých spomeniem aspoň niektoré napr. KRÁLÍK, M.: *Právo ve sportu*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2001. s. 222–236. ISBN: 80-7179-532-1 (ďalej len „KRÁLÍK, strana“). ARNOLD, R.: ESD: Věc Bosman – volný pohyb pracovníků a profesionální fotbal. In: *Právní rozhledy*, 1996, č. 8, s. 387–390. BLANPAIN, R., INSTON, R.: *The Bosman case. The End of the Transfer system?* London: Sweet& Maxwell, Leuven: Peeters, 1996. TOKOŠ, J.: Prestupy futbalistov v zrkadle práva. In: *Bulletin slovenskej advokácie*, 1997, č. 4, s. 46–47. Skutkové okolnosti prípadu Bosman som čerpal priamo z rozhodnutia Judgment of the Court of 15 December 1995. Union royale belge des sociétés de football association ASBL v Jean-Marc Bosman, Royal club liégeois SA v Jean-Marc Bosman and others and Union des associations européennes de football (UEFA) v Jean-Marc Bosman. Case C-415/93. European Court reports 1995 Page I-04921. Dostupné na internete: http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=61993J0415 (navštívené dňa 19.9.2013) a http://curia.europa.eu/arrets/TRA-DOC-SK-ARRET-C-0415-1993-200406769-05_00.html (navštívené dňa 19.9.2013) (ďalej len „Rozhodnutie Bosman“).

2 Rozhodnutie Bosman.

a počas písomnej časti konania aj Komisia namietali najmä z nasledovných dôvodov právomoc Súdneho dvora odpovedať na všetky alebo na časť prejudiciálnych otázok položených vnútroštátnym súdom. UEFA a URBSFA tvrdili, že konania vo veci samej sú procesnými prostriedkami na dosiahnutie toho, aby Súdny dvor odpovedal na prejudiciálne otázky, ktoré nie sú objektívne potrebné na rozhodnutie vo veci samej. Predpis UEFA nebol totiž pri neúspešnom prestupe pána Bosmana do klubu Dunkerque použitý, a keby aj bol použitý, na tento prestup by sa nebola vzťahovala povinnosť úhrady odškodnenia za prestup, a teda sa mohol uskutočniť. URBSFA, UEFA, dánska, francúzska a talianska vláda a vo svojich písomných pripomienkach aj Komisia tvrdili, že otázky týkajúce sa ustanovení o štátnej príslušnosti nesúvisia s konaniami, ktoré sa týkajú výlučne uplatnenia prestupových pravidiel. Prekážky rozvoja kariéry, ktoré podľa pána Bosmana vyplývajú z týchto ustanovení o štátnej príslušnosti, sú čisto hypotetické a nie sú dôvodom na to, aby sa Súdny dvor vyslovoval v tejto súvislosti k výkladu Zmluvy. URBSFA a UEFA uviedli na pojednávaní, že podľa rozsudku Cour de cassation de Belgique z 30. 3. 1995 neuznal Cour d'appel de Liège prípustnosť návrhov podaných pánom Bosmanom, aby ustanovenia o štátnej príslušnosti nachádzajúce sa v predpise URBSFA boli v jeho prípade vyhlásené za neuplatniteľné. Za takýchto okolností sa konania vo veci samej netýkajú uplatňovania ustanovení o štátnej príslušnosti a Súdny dvor by nemal odpovedať na otázky položené v tejto súvislosti. Francúzska vláda sa pripojila k tomuto záveru pod podmienkou, že sa preverí dosah rozsudku, ktorý vydal Cour de cassation.³ V tejto súvislosti treba poznamenať, že v rámci spolupráce Súdneho dvora s vnútroštátnymi súdmi ustanovenej v článku 177 Zmluvy EHS prislúcha iba vnútroštátnemu sudcovi, ktorý koná vo veci a ktorý musí niesť zodpovednosť za prijímané súdne rozhodnutie, posúdiť z hľadiska osobitostí prípadu jednak to, či je na vydanie rozsudku potrebné rozhodnutie o prejudiciálnych otázkach, a jednak to, či sú otázky, ktoré kladie Súdnemu dvoru, právne relevantné. Z toho vyplýva, že ak sa položené otázky týkajú výkladu práva Spoločenstva, Súdny dvor je v zásade povinný rozhodnúť (pozri najmä rozsudok z 5. 10. 1995, Aprile, C125/94, Zb. s. I2919, body 16 a 17).

Súdny dvor však s cieľom zistiť svoju právomoc považoval za svoju povinnosť preskúmať okolnosti, za akých sa na neho obrátil vnútroštátny súd. Duch spolupráce, v ktorom sa nesie prejudiciálne konanie, predpokladá, že vnútroštátny súd bude zo svojho pohľadu brať ohľad na úlohu zverenú Súdnemu dvoru, ktorou je prispievať k výkonu spravodlivosti v členských štátoch a nie vyslovovať názory na všeobecné alebo hypotetické otázky (pozri najmä rozsudok zo 16. 7. 1992, Meilicke, C83/91, Zb. s. I4871, bod 25). Súdny dvor dospel k záveru, že má právomoc odpovedať na otázky, ktoré mu položil Cour d'appel de Liège a to najmä z nasledovných dôvodov: (i) konania vo veci samej posudzované ako celok nemajú hypotetický charakter a vnútroštátny súd poskytol Súdnemu dvo-

3 K tomu pozri Rozhodnutie Bosman.

ru presný skutkový a právny rámec a uviedol dôvody, ktoré ho viedli k záveru, že rozhodnutie o prejudiciálnych otázkach je nevyhnutné pre rozhodnutie vo veci samej, (ii) predpis UEFA uplatnený pri neúspešnom prestupe pána Bosmana do klubu Dunkerque sa spomína v preventívnych žalobách pána Bosmana proti URBSFA a UEFA a výklad poskytnutý Súdny dvorom, pokiaľ ide o súlad prestupového systému stanoveného predpisom UEFA s právom Spoločenstva, by mohol byť užitočný pre vnútroštátny súd, (iii) pokiaľ ide o otázky týkajúce sa ustanovení o štátnej príslušnosti, ukazuje sa, že žaloby podané v tejto súvislosti v rámci konaní vo veci samej boli posúdené ako prípustné na základe vnútroštátneho procesného ustanovenia, ktoré umožňuje podať aj určovací žalobu s cieľom zabrániť porušeniu vážne ohrozeného práva. Ako vyplýva z rozsudku vnútroštátneho súdu, tento súd dospel k záveru, že uplatnenie ustanovení o štátnej príslušnosti môže skutočne tvoriť prekážku v kariére pána Bosmana tým, že mu to zníži šance zamestnať sa alebo byť nominovaný do súťaže klubom iného členského štátu. Z rozsudku, ktorý vydal Cour de cassation 30. 3. 1995 nakoniec nevyplýva, že ustanovenia o štátnej príslušnosti nesúvisia s konaniami vo veci samej. Cour de cassation iba rozhodol, že odvolanie podané URBSFA proti rozsudku súdu, ktorý podal návrh na začatie prejudiciálneho konania, vychádzalo z nesprávneho výkladu rozsudku. Z rozsudku, ktorý vydal Cour de cassation, totiž vyplýva, že podľa Cour d'appel bolo cieľom žaloby pána Bosmana odstránenie prekážok v jeho kariére, ktoré by mohli vyplynúť z uplatnenia nie ustanovení o štátnej príslušnosti uvedených v predpise URBSFA, ktoré sa vzťahujú na hráčov inej štátnej príslušnosti ako belgickej, ale z obdobných ustanovení uvedených v predpisoch UEFA a iných národných zväzov, ktoré sú jej členmi, ktoré sa naňho mohli vzťahovať ako na športovca, ktorý je belgickým štátnym príslušníkom.⁴

4. Všeobecné právne úvahy Súdneho dvora

Súdny dvor sa najprv zaoberal právnou povahou športovej činnosti. V tejto otázke nadviazal na predchádzajúce športové rozhodnutie zo 70.-tych rokov, keď uznal aplikáciu európskeho práva na oblasť športu tam, kde je možné považovať športovú činnosť za činnosť ekonomickú podľa článku 2 Zmluvy EHS (pozri rozsudok z 12. 12. 1974, Walrave, 36/74, Zb. s. 1405, bod 4).⁵ I v Bosmanovom prípade Súdny dvor poukázal na fakt, že podmienka je splnená u profesionálnych športovcoch alebo poloprofesionálnych športovcoch, ak vykonávajú svoju činnosť za odmenu (mzdu), alebo poskytujú svoje služby za odmenu (pozri rozsudok zo 14. 7. 1976, Donà, 13/76, Zb. s. 1333, bod 12).⁶ K použitiu európskeho

4 K tomu pozri Rozhodnutie Bosman.

5 Nemecká vláda argumentovala, že vo väčšine prípadov nemá šport, akým je futbal, charakter hospodárskej činnosti.

6 K tomu pozri ARNOLD, R.: Sport a Evropské společenství. In: *Evropské právo (příloha Právních rozhledů)*, 2000, č. 6, s. 9–12. Zdroj: KRÁLÍK, s. 228.

práva v otázke voľného pohybu osôb nie je podmienkou, aby zamestnávateľ mal povahu podniku, ale rozhodujúcim kritériom je existencia pracovnoprávneho vzťahu príp. vôle takýto vzťah založiť. Pravidlá súvisiace s obchodnými (hospodárskymi) vzťahmi medzi zamestnávateľmi spadajú pod reguláciu európskeho práva a ich aplikácia má priamy vplyv na pracovnoprávne vzťahy a podmienky futbalistov. Použitie článku 48 Zmluvy EHS nie je vylúčené ani skutočnosťou, že tieto prestupové pravidlá upravujú skôr obchodné (hospodárskej) vzťahy medzi klubmi ako pracovnoprávne vzťahy medzi klubom a hráčom, ale ich použitie a účinky priamo ovplyvňujú možnosť futbalistov nájsť si zamestnanie a využiť slobodu priamo zaručenú Zmluvou EHS. Neprávne normy vyžadujú odstupné a v prípade jeho nezaplatenia neumožňujú futbalistovi získať nového zamestnávateľa.⁷ Súdny dvor ďalej konštatoval, že sloboda pohybu predstavuje jednu zo základných slobôd a nemôže byť obmedzená národnou a regionálnou kultúrnou rozmanitosťou.⁸ Pokiaľ ide o argumenty slobody združovania⁹, Súdny dvor uviedol, že táto zásada je zakotvená v článku 11 Európskeho dohovoru a ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorá vyplýva zo spoločných ústavných tradícií členských štátov a je chránená právom Spoločenstva. Z tejto slobody však nevyplýva, že by jej súčasťou bolo oprávnenie vydávať záväzné normy. Existujúca možnosť vydávať pravidlá záväzné pre tých, ktorí sa im dobrovoľne podriadili, nesmie obmedzovať výkon práv priznaných Zmluvou EHS jednotlivcom. Jedným zo základných práv je právo opustiť štát svojho pôvodu s cieľom usadiť sa na území druhého členského štátu a vykonávať tu ekonomickú činnosť (pozri rozsudok z 5. 2. 1991, Roux, C363/89, Zb. s. I273, bod 9 a rozsudok zo 7. 7. 1992, Singh, C370/90, Zb. s. I4265, bod 17).¹⁰

5. Voľný pohyb pracovníkov a pravidlá vydávané športovými zväzmi

V tomto prípade Súdny dvor argumentuje obdobne ako v prípade voľného obchodu alebo voľného poskytovania služieb. Súdny dvor skúmal, či existuje prekážka tomuto cieľu brániaca a ak áno, či je oprávnená.¹¹ Súdny dvor na pre-

7 KRÁLÍK, s. 228.

8 Nemecká vláda tvrdila, že šport má vo všeobecnosti prvky podobné kultúre a že v zmysle článku 128 ods. 1 Zmluvy EHS musí Spoločenstvo rešpektovať národnú a kultúrnu rozmanitosť členských štátov.

9 Nemecká vláda poukázala na slobodu združovania a autonómnosť, ktorú majú podľa vnútroštátneho práva športové zväzy, a uviedla, že v zmysle zásady subsidiarity považovanej za všeobecnú zásadu sa zásahy verejných orgánov a najmä orgánov Spoločenstva v tejto oblasti musia obmedziť len na najnevyhnutnejšiu mieru.

10 KRÁLÍK, s. 229.

11 „Je pravda, že prestupové pravidlá, ktoré sú predmetom konaní vo veci samej, platia aj pre prestupy hráčov medzi klubmi, ktoré sú členmi rôznych národných zväzov v rámci toho istého členského štátu, a že prestupy medzi klubmi, ktoré sú členmi toho istého národného zväzu, sú upravené obdobnými pravidlami.“ „Keďže tieto pravidlá ustanovujú, že profesionálny futbalista nemôže vykonávať svoju činnosť v novom klube so sídlom v inom členskom štáte, pokiaľ

kážku poukázal a následne skúmal, či je dôvodná.¹² URBSFA, UEFA, ako aj francúzska a talianska vláda najprv tvrdili, že (i) prestupové pravidlá sú odôvodnené snahou udržať finančnú a športovú rovnováhu medzi klubmi a podporiť vyhládavanie talentov a výchovu mladých hráčov, (ii) prestupové pravidlá sú nevyhnutné na zachovanie svetovej organizácie futbalu a (iii) uvedené pravidlá sú potrebné na kompenzáciu nákladov, ktoré museli kluby vynaložiť na zaplatenie odškodnení pri angažovaní svojich hráčov. Európsky súdny dvor argumentoval, že ad (i) uplatnenie prestupových pravidiel nie je primeraným prostriedkom zachovania finančnej a športovej rovnováhy vo svete futbalu (hoci uznal legitimitu uvedeného cieľa spolu s cieľom podpory k získaniu a výchove mladých hráčov¹³), pravidlá nebránia najbohatším klubom zaistiť si služby najlepších hráčov a keďže nie je možné s istotou predpovedať športovú budúcnosť mladých hráčov a len obmedzený počet týchto hráčov bude hrať profesionálny futbal, majú tieto odškodnenia náhodný a neistý charakter a v každom prípade nezávisia od skutočných nákladov vynakladaných klubmi na výchovu tak budúcich profesionálnych hráčov, ako aj tých hráčov, ktorí sa profesionálnymi hráčmi nikdy nestanú a za takýchto okolností nemôže byť perspektíva vyberania odškodnení za prestupy rozhodujúcim faktorom podpory angažovania a výchovy mladých športovcov a ani primeraným prostriedkom financovania týchto činností, najmä v prípade malých klubov, ad (ii) konanie Bosman sa týka uplatnenia uvedených pravidiel v Spoločenstve a nie vzťahov medzi národnými zväzmi členských štátov a zväzmi tretích krajín a ad (iii) tento argument nemožno prijať, pretože smeruje k ospravedlneniu zachovania prekážok voľného pohybu pracovníkov len na základe skutočnosti, že tieto prekážky mohli v minulosti existovať. S ohľadom na vyššie uvedené Súdny dvor jednoznačne rozhodol, že **Článku 48**

tento klub nezaplatil bývalému klubu odškodnenie za prestup, ktorého výška bola dojednaná medzi obidvoma klubmi alebo bola určená podľa predpisov športových zväzov, tvoria prekážku voľného pohybu pracovníkov.“ Rozhodnutie Bosman, Bod 98 a 100.

- 12 „Stačí totiž uviesť, že hoci predmetné pravidlá v konaniach vo veci samej platia aj pre prestupy medzi klubmi, ktoré sú členmi rôznych národných zväzov v jednom členskom štáte a zodpovedajú pravidlám, ktorými sa riadia prestupy medzi klubmi, ktoré sú členmi toho istého zväzu, nič to nemení na tom, že priamo ovplyvňujú prístup hráčov k trhu práce v iných členských štátoch, a tak môžu predstavovať prekážku voľnému pohybu pracovníkov. Nemožno ich teda postaviť na roveň predpisom o spôsoboch predaja tovarov, v prípade ktorých rozsudok Keck a Mithouard rozhodol, že nespádajú do pôsobnosti článku 30 Zmluvy (pozri tiež rozsudok týkajúci sa slobodného poskytovania služieb z 10. 5. 1995, Alpine Investments, C 384/93, Zb. s. I 1141, body 36 až 38). Z toho dôvodu predstavujú prestupové pravidlá prekážky voľného pohybu pracovníkov, ktoré článok 48 Zmluvy v zásade zakazuje. Inak by tomu bolo iba vtedy, keby uvedené predpisy sledovali legitímny cieľ zlučiteľný so Zmluvou a boli by odôvodnené naliehavými dôvodmi všeobecného záujmu. V tomto prípade by navyše uplatnenie týchto pravidiel muselo zabezpečiť uskutočnenie uvedeného cieľa a nesmelo by prekročiť hranicu nevyhnutnú na jeho dosiahnutie (pozri najmä rozsudky Kraus, už citovaný (z 31. 3. 1993, Kraus, C 19/92, Zb. s. I 1663 – pozn. autora), bod 32, a z 30. novembra 1995, Gebhard, C 55/94, Zb. s. I 4165, bod 37).“ Rozhodnutie Bosman, Bod 103 a 104.
- 13 K tomu pozri aj KRIŽAN, L.: Mal by mať profesionálny futbalista na Slovensku postavenie zamestnanca? In: *Bulletin slovenskej advokácie*, roč. XV, 2009, č. 3, s. 30–31.

Zmluvy EHS odporuje uplatňovanie pravidiel vydávaných športovými zväzmi, podľa ktorých profesionálny futbalista, ktorý je štátnym príslušníkom niektorého členského štátu, nemôže byť po skončení zmluvy, ktorou je viazaný s klubom, zamestnaný klubom z iného členského štátu, pokiaľ tento klub nezaplatil pôvodnému klubu odškodnenie za prestup, výcvik alebo profesionálny rast.

6. Otázka štátnej príslušnosti

V rámci druhej prejudiciálnej otázky adresovanej národným súdom Súdne mu dvoru sa posudzovalo pravidlo UEFA „3 + 2“, podľa ktorého mohli v jednom zápase nastúpiť iba traja cudzinci plus dvaja tzv. asimilovaní hráči, ktorí v danom štáte pôsobili minimálne päť rokov. Súdny dvor pri svojich úvahách vychádzal z článku 48 ods. 2 Zmluvy EHS, podľa ktorého voľný pohyb pracovníkov zahŕňa zrušenie akejkolvek diskriminácie pracovníkov členských štátov na základe štátnej príslušnosti, pokiaľ ide o zamestnanie, odmenu za prácu a ostatné pracovné podmienky. Táto základná zásada potom bráni tomu, aby doložky obsiahnuté v predpisov športových zväzov obmedzovali právo príslušníkov iných členských štátov zúčastniť sa ako profesionálny hráč futbalového stretnutia (pozri rozsudok zo 14. 7. 1976, Donà, 13/76, Zb. s. 1333, bod 19). Aj v tomto prípade URBSFA, UEFA, ako aj nemecká, francúzska a talianska vláda tvrdili, že ustanovenia o štátnej príslušnosti sú odôvodnené dôvodmi, ktoré nemajú hospodársky charakter a týkajú sa výlučne športu ako takého.¹⁴ Súdny dvor argumentoval, že v danom prípade sa ustanovenia o štátnej príslušnosti netýkajú špecifických športových stretnutí medzi reprezentačnými mužstvami krajín, ale všetkých oficiálnych stretnutí medzi klubmi a na základe toho podstaty činnosti vykonávanej profesionálnymi hráčmi. Preto potom nemôžu byť zlučiteľné s článkom 48 Zmluvy EHS, inak by toto ustanovenie stratilo svoj potrebný účinok a poprelo by základné právo slobodného prístupu k zamestnaniu, ktoré Zmluva EHS priznáva ako individuálne právo každému pracovníkovi Spoločenstva (pozri k tomuto bodu rozsudok z 15. 10. 1987, Heylens, 222/86, Zb. s. 4097, bod 14). S ohľadom na vyššie uvedené Súdny dvor jednoznačne rozhodol, že **Článku 48 Zmluvy EHS odporuje uplatňovanie pravidiel vydávaných športovými zväzmi, podľa ktorých môžu futbalové kluby nominovať na futbalové zápasy v rámci súťaží organizovaných športovými zväzmi iba obmedzený počet profesionálnych hráčov, ktorí sú štátnymi príslušníkmi iných členských štátov.**

¹⁴ UEFA dokonca zdôrazňovala, že pravidlo „3 + 2“ bolo vypracované v spolupráci s Komisiou a že musí byť pravidelne revidované s ohľadom na vývoj politiky Spoločenstva.

7. Časová účinnost rozsudku

Súdny dvor jednoznačne rozhodol, že **priameho účinku článku 48 Zmluvy EHS sa nemožno dovoľávať na podporu nárokov týkajúcich sa odškodnenia za prestup, výcvik alebo profesionálny rast, ktoré bolo ku dňu vydania tohto rozsudku zaplatené alebo je splatné na základe záväzku vzniknutého pred týmto dátumom, s výnimkou osôb, ktoré pred týmto dátumom podali na súd žalobu alebo vzniesli obdobný návrh podľa uplatniteľného vnútroštátneho práva.** Súdny dvor v danom prípade vylúčil spätnú účinnosť rozsudku, to znamená, že rozsudok je možné použiť len na prípady, ktoré vznikli po 15. 12. 1995 s uvedenými výnimkami. Súdny dvor dôvodil tým, že zvláštnosti pravidiel vydaných športovými zväzmi o prestupoch hráčov môžu vytvoriť stav neistoty, pokiaľ ide o ich zlučiteľnosť s právom Spoločenstva a požiadavky právnej istoty bránia spochybňovaniu právnych situácií, ktoré už v minulosti stratili svoje účinky; treba však ustanoviť výnimku v prospech osôb, ktoré vo vhodnom čase podnikli kroky na obhajobu svojich práv. Na strane druhej Súdny dvor uviedol, že nemožno pripustiť obmedzenie časových účinkov rozsudku v prípade ustanoví o štátnej príslušnosti.

8. Miestny účinok rozsudku

Prehlásenie cudzineckých klauzúl za neprípustné platí v členských štátoch EÚ, úpravy o prestupe športovcov platia iba pri prechode z jedného štátu EÚ do druhého.¹⁵ Vo vzťahu k transferu platí rozsudok vo veci Bosman iba pre zahraničné transfery z jednej členskej krajiny EÚ do druhej. Nevzťahuje sa na transfery v rámci jedného členského štátu, pretože nejde o obmedzenie voľného pohybu osôb.¹⁶

9. Osobný účinok rozsudku

Rozsudok vo veci Bosman sa týka iba profesionálnych športovcov. Súvisí to s chápaním športu zo strany Súdneho dvora, ktorý podraduje šport predmetu Zmluvy EHS, ak má charakter hospodárskej činnosti, čo u amatérskeho športu splnené nie je, nakoľko amatérsky šport priamy vzťah k hospodárskej činnosti a zásade voľného pohybu osôb nevykazuje.¹⁷

15 KRÁLÍK, s. 231.

16 KRÁLÍK, s. 232.

17 KRÁLÍK, s. 232.

10. Význam rozhodnutia v prípade Bosman a záver

Reakcie na rozsudok Súdneho dvora v prípade Bosman boli rôznorodé. Niektorí, napr. profesionálni hráči rozhodnutie uvítali, iní, napr. UEFA a Fédération Internationale de Football Association (ďalej len „FIFA“) prijali rozhodnutie s rozpakmi. Už v mesiaci február roku 1996 sa napr. UEFA s veľkými európskymi klubmi dohodla, že zrušené cudzinecké klauzuly budú na základe gentlemanskej dohody platiť ešte v priebehu práve prebiehajúceho futbalového ročníka. Na tento krok však Komisia EÚ reagovala okamžite a pohrozila sankciami voči klubom, ktoré rozhodnutie nebudú rešpektovať. Následne v mesiaci marec roku 1996 UEFA zmenila príslušný článok prestupových pravidiel. Zmena spočívala v tom, že nový klub hráča nebol povinný platiť odstupné pri kumulatívnom splnení podmienok a to ak zamestnanecká (pracovná) zmluva bola ukončená, hráč je členom niektorého štátu EÚ alebo európskeho hospodárskeho priestoru a hráč prestupuje z jedného štátu EÚ alebo European Economic Area (EEA) do druhého takého štátu. Uvedenou zmenou však došlo k založeniu nerovnoprávneho postavenia hráčov členských štátov EÚ a štátov mimo EÚ. S účinnosťou od 1. 4. 1997 UEFA rozhodla, že každý hráč môže bezplatne prestúpiť do iného klubu v rámci EÚ, pokiaľ jeho zmluva s materským klubom vyprší, čím došlo k faktickému zrovnoprávneniu hráčov pôsobiacich v štátoch EÚ.

Význam rozsudku Súdneho dvora v prípade Bosman je možné vidieť vo viacerých sférach právneho, športového ako aj spoločenského pôsobenia. Význam rozhodnutia vo všeobecnej rovine vzťahu športu a práva predstavuje potvrdenie koncepcie právnych teoretikov, ktorej predstaviteľom bol aj otec anglického športového práva Edward Grayson a podľa ktorého „*Úloha práva v športe je podstatná pre civilizáciu ako úloha práva v spoločnosti všeobecne. Bez toho vládne anarchia. Bez úlohy práva v športe panuje chaos.*“ Rozhodnutím došlo k potvrdeniu, že právo ovplyvňuje a reguluje spoločenské vzťahy vznikajúce a vyskytujúce sa v športe ako v špecifickej ľudskej aktivite. Jeden z najväčších prínosov uvedeného rozsudku z právneho hľadiska predstavuje jasné oddelenie hranice medzi právnymi a neprávnymi (športovými) normami. Rozhodnutie Súdneho dvora predstavuje zásah do dovtedy proklamovaného názoru nezávislosti a nariadenosti športových noriem v oblasti profesionálneho futbalu a jasne určil, že právne normy, v tomto prípade komunitárne právo, má prednosť.¹⁸ Súdny dvor v prípade Bosman odmietol obmedzovanie slobody pohybu futbalistu, ktorému skončila platnosť profesionálnej zmluvy.¹⁹

18 K tomu pozri aj KRÁLÍK, s. 236; KRIŽAN, L.: *Výchovné za mladých športovcov – rozhodnutie Súdneho dvora EÚ vo veci Bernard*. 2011. Dostupné na internete: http://www.ucps.sk/clanok-164-1519/Vychovne_za_mladych_sportovcov_%E2%80%93_rozhodnutie_Sudneho_dvora_EU_vo_veci_Bernard.html (navštívené dňa 19.9.2013).

19 GÁBRIŠ, T.: *Športové právo*. 1. vyd. Bratislava: EUROKÓDEX, s.r.o., 2011. s. 44. ISBN: 978-80-89447-52-7.

Právne závery z rozsudku sú aplikovateľné aj na ostatné kolektívne športy. V prípade individuálnych športov tieto závery nie je možné priamo použiť, nakoľko ide o rozdielne právne postavenie športovcov združených v rámci individuálnych športov a kolektívnych športov. Vzťahy vznikajúce pri individuálnych športoch nie je možné charakterizovať ako vzťahy pracovnoprávne, na ktoré by sa vzťahoval režim čl. 48 Zmluvy EHS z dôvodu, že pri individuálnych športoch sa spravidla nejedná o výkon činností, ktoré by sa pri celkovom posúdení dali charakterizovať ako činnosti pracovnoprávne (rovnako je pri individuálnych športoch problém zadefinovania športovca ako zamestnanca a klubu ako zamestnávateľa).

Súdny dvor v rozsudku vo veci Bosman jasne zadefinoval šport ako ekonomickú činnosť a aktivitu, ktorá podlieha regulácii komunitárneho práva vtedy, pokiaľ je súčasťou hospodárskeho života v zmysle článku 2 Zmluvy EHS. Táto podmienka je splnená pri profesionálnych a poloprofesionálnych futbalistov, ak vykonávajú svoju činnosť za odmenu (mzdu), alebo poskytujú svoje služby za odmenu. Rozhodnutie Súdneho dvora vo veci Bosman je rovnako významné pri zadefinovaní právneho postavenia profesionálneho športovca z hľadiska platnej právnej úpravy. Z hľadiska právnych úvah Súdneho dvora je možné prijať záver, podľa ktorého v prípade profesionálnych športovcov kolektívnych športov je možné ich za kategorizovať ako zamestnancov²⁰ – pracovník (angl. – worker), t.j. osoby vykonávajúce nesamostatnú činnosť.²¹ Pri poloprofesionálnych športovcoch kolektívnych športov je možné hovoriť o tom, že ide o osoby poskytujúce službu za odmenu.²² Na strane druhej je potrebné poukázať na Rozsu-

20 K tomu pozri aj ČOLLÁK, J: 1/3 „Bosman“ alebo dogmatické rozhodnutia Súdneho dvora v športovej oblasti. 2011. Dostupné na internete: <http://www.lexforum.sk/328> (navštívené dňa 19.9.2013).

21 KRÁLÍK, s. 236. K tomu pozri aj GÁBRIŠ, T.: *Právne postavenie hráčov*. 2012. Dostupné na internete: http://www.ucps.sk/Pravne_postavenie_hracov (navštívené dňa 19.9.2013).

22 K otázke právneho postavenia profesionálneho futbalistu vo svetle aj rozhodnutia vo veci Bosman pozri aj DOLOBÁČ, M.: Právne postavenie športovcov. In: *Justičná revue*, 2010, č. 6–7, s. 796–801. KRIŽAN, L.: Mal by mať profesionálny futbalista na Slovensku postavenie zamestnanca? In: *Bulletin slovenskej advokácie*, roč. XV, 2009, č. 3, s. 28–34. ČOLLÁK, J.: *Výkon športovej činnosti – (ne)zamestnancom navždy?* 2011. Dostupné na internete: <http://www.lexforum.cz/317> (navštívené dňa 19.9.2013). VALA, V.: K právnemu postavení športovních oddílů a profesionálních športovců. In: *Časopis pro právní vědu a praxi*, 1996, roč. 4, č. 2, s. 336. DOLOBÁČ, M.: Pracovné vzťahy v športe. In: *Otázky športovního práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 96–101. ČORBA, J.: Potreba liberalizácie pracovnoprávných vzťahov v oblasti športu. In: *Liberalizácia pracovného práva a nové trendy vo vývoji pracovných vzťahov*. Košice: UPJŠ v Košiciach, 2010, s. 50–59. KRIŽAN, L.: *Právne postavenie profesionálnych futbalistov pôsobiach vo vybraných krajinách EÚ z hľadiska ich vnútroštátnej legislatívy*. 2011. Dostupné na internete: http://www.ucps.sk/clanok-164-1451/Pravne_postavenie_profesionalnych_futbalistov_posobiach_vo_vybranych_krajinach_EU_z_hladiska_ich_vnutrostatnej_legislativy.html (navštívené dňa 19.9.2013). KURIL, M.: Niekoľko poznámok k právnemu postaveniu profesionálnych športovcov v pracovnoprávných vzťahoch. Príspevok na konferencii Právo ako zjednocovateľ Európy – veda a prax. Vylúčenie profesionálnych športovcov spod ochrany pracovné-

dok Nejvyššího správního soudu České republiky ze dne 29. 11. 2011, sp. zn. 2 Afs 16/2011, podľa ktorého činnosť profesionálneho športovca – hráčska činnosť nenaplnia definíciu závislej práce podľa zákonníka práce účinného v Českej republike do 31. 12. 2011. Športové kluby tak môžu uzatvárať s profesionálnymi športovcami hráčske zmluvy, ktoré nie sú zmluvami pracovnými a neradia sa zákonníkom práce účinným v Českej republike.²³

Na mnoho otázok však rozsudok Súdneho dvora vo veci Bosman nedal odpoveď, nakoľko aj v tomto prípade súdne rozhodnutie predstavuje konkrétne rozhodnutie v konkrétnej veci charakterizovanej právnymi a skutkovými okolnosťami. Z tohto dôvodu v právnej teórii a literatúre existujú rozdielne názory na prístup k výkladu rozsudku k odpovediam na otázky, ktoré nie sú súčasťou odôvodnenia rozsudku. Pri uplatnení výkladového pravidla „čo rozsudok vo veci Bosman nezakázal, výslovne dovolil“ je možná existencia cudzineckých klauzúl v amatérskom futbale a v profesionálnom futbale pre príslušníkov nečlenských štátov EÚ, je možné požadovanie odstupného pri vnútroštátnom prestupe alebo pri prestupe v rámci EÚ pred vypršaním zmluvy. Na strane druhej zástancovia opačného názoru, napr. v Českej republike Mgr. Michal Králik, jednoznačne odmietajú extenzívny výklad rozsudku, nakoľko ide o konkrétne rozhodnutie konkrétneho prípadu a uvedenými otázkami sa Súdny dvor vôbec nezaoberal a nie je ich možné z neho odvodiť. Ja sa rovnako prikláňam k druhému názorovému prúdu a odpovede na otázky, ktoré nenájde v rozsudku, je treba riešiť individuálne s ohľadom na aktuálnu právnu úpravu a prax. Výrok Súdneho dvora vo veci Bosman má komunitárnu dimenziu, čo znamená, že koncept pojmu zamestnanec – pracovník (angl. – worker) vytvorený judikatúrou Súdneho dvora je primárne záväzný vo vzťahu ku komunitárnemu právu, nie vnútroštátnemu právu krajín Európskej únie. Znamená to, že dovoľávať by sa ho bolo možné z hľadiska komunitárneho práva pri prestupe v podobe medzinárodného transferu profesionálneho futbalistu, otázka vnútroštátnych prestupov nemá mať z hľadiska voľného pohybu osôb v rámci Európskej únie relevanciu, chýba jej

ho práva na príklade sociálneho dialógu. In: *Dôstojnosť ľudskej osoby v pracovnom práve: zborník z vedeckej on-line konferencie*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2010. PORUBAN, A.: *Miesto profesionálneho športovca v právnom poriadku Slovenskej republiky*. Príspevok na vedeckej konferencie doktorandov Trnava 2011. PORUBAN, A.: *K vzťahu profesionálneho športovca a klubu: pohľad historicko-geografický*. 2012. Dostupné na internete: http://www.ucps.sk/K_vztahu_profesionalneho_sportovca_a_klubu_pohlad_historicko_geograficky (navštívené dňa 19.9.2013). GÁBRIŠ, T.: *Právne postavenie hráčov*. 2012. Dostupné na internete: http://www.ucps.sk/Pravne_postavenie_hracov (navštívené dňa 19.9.2013). PORUBAN, A.: *Pracovnoprávne vzťahy profesionálnych športovcov v súvislosti s výkonom závislej práce*. 2011. Dostupné na internete: http://www.ucps.sk/Sportova_cinnost_ako_vykon_zavislej_prace (navštívené dňa 19.9.2013).

23 K tomu bližšie pozri Rozsudok Nejvyššího správního soudu České republiky ze dne 29. 11. 2011, sp. zn. 2 Afs 16/2011. Dostupné na internete: http://www.nssoud.cz/files/SOUDNI_VYKON/2011/0016_2Afs_110_20111201084929_prevedeno.pdf (navštívené dňa 19.9.2013).

totiž medzinárodný, či presnejšie povedané komunitárny prvok. Toto tvrdenie a predovšetkým jeho praktickú realizáciu však nie je treba absolutizovať, najmä vzhľadom na vzájomnú interakciu komunitárneho a vnútroštátneho práva či dynamicky sa rozvíjajúcu antidiskriminačnú legislatívu.²⁴ Účinky rozsudku vo veci Bosman nastali okamžite, nakoľko Súdny dvor nestanovil žiadne prechodné obdobie, tzn. že rozsudok musel byť aplikovateľný k 15. 12. 1995. Aj pod vplyvom rozsudku vo veci Bosman boli v rámci predpisov FIFA a UEFA vykonané napr. nasledovné úpravy: (i) v záujme zachovania stability zmluvných vzťahov a chránenia integrity športových súťaží boli zavedené určité obdobia, v rámci ktorých sú možné prestupy hráčov, tzv. transferové obdobia (transfer periods) a to v letných mesiacoch a zimných mesiacoch kalendárneho roka (mimo týchto období prestupy v zásade nie sú možné), (ii) došlo k výraznejšiemu posilneniu zásady zachovania stability zmluvných vzťahov (pacta sunt servanda) – ide o obmedzenie možnosti slobodne vypovedať zmluvu, napr. predpisy výslovne zakázali jednostranné vypovedanie zmluvy počas sezóny, po sezónne je možné ukončiť zmluvný vzťah v prípade, že je na to oprávnený dôvod (just cause), napr. ak hráč hral menej než 10% zápasov svojho klubu v danej sezóne a v prípade ak hráč vypovie zmluvu po sezóne z neoprávnených dôvodov (without just cause) bude postihnutý sankciou spočívajúcou v zaplatení kompenzácie vypočítanej s ohľadom na domáci právny poriadok, špecifickosť športu a iné objektívne kritériá, napr. výšku odmeny za športovú činnosť a iné benefity, ktoré hráč poberá, (iii) bolo zavedené chránené obdobie (to je určené vekom hráča – hráči, ktorí podpísali zmluvu vo veku do 28 rokov, musia zotrvať v zmluvnom vzťahu najmenej po dobu troch rokov, hráči starší ako 28 rokov len po dobu dvoch rokov) – v prípade vypovedania zmluvy v tzv. chránenej dobe (tri alebo dva roky) môže byť hráčovi udelená aj športová sankcia a to štvormesačný zákaz hrať v oficiálnych zápasoch, ktorý v prípade priťažujúcich okolností môže byť predĺžený až na šesť mesiacov, jednostranná výpoveď po uplynutí chránenej doby nie postihovaná žiadnou športovou sankciou, ale môže byť uložená disciplinárna sankcia, ak zmluva nebude vypovedaná do 15 dní po uplynutí posledného oficiálneho zápasu klubu, v ktorom je hráč registrovaný, (iv) v prípadoch, keď dôjde k porušeniu zmluvy, príp. o sporných právnych otázkach spojených s futbalovými vzťahmi sa bude rozhodovať v novom systéme arbitráže, ktorý bol založený na zásadách dodržiavania vnútroštátnych predpisov a rešpektovania špecifickosti športu, (v) z hľadiska podpory cieľa výchovy a vzdelávania mladých hráčov boli zavedené inštitúty tréningová kompenzácia (tzv. výchovné v prípade hráčov vo veku od 12 do 23 rokov), ktorá sa platí tréningovému klubu (klubom) hráča, keď hráč podpíše svoju prvú profesionálnu zmluvu a vždy, keď profesionál prestúpi do konca

24 KRIŽAN, L.: *Právne postavenie profesionálnych futbalistov pôsobiacich vo vybraných krajinách EÚ z hľadiska ich vnútroštátnej legislatívy*. 2011. Dostupné na internete: http://www.ucps.sk/clanok-164-1451/Pravne_postavenie_profesionalnych_futbalistov_posobiacich_vo_vybraných_krajinách_EU_z_hľadiska_ich_vnutrostatnej_legislativy.html (navštívené dňa 19.9.2013). K tomu pozri aj GÁBRIŠ, T.: *Športové právo*. 1. vyd. Bratislava: EUROKÓ-DEX, s.r.o., 2011. s. 234. ISBN: 978-80-89447-52-7.

sezóny jeho 23. narodenín a príspevok solidarity (vypláca sa klubom, ktoré hráča vychovávali vo veku od 12 do 23 rokov) – ak dôjde k prestupu profesionála pred uplynutím jeho zmluvy, každý klub, ktorý sa podieľal na jeho výchove a výcviku, získa časť kompenzácie, ktorá sa vyplatila jeho bývalému klubu v rámci odstupného.

11. Zoznam použitej literatúry:

- ARNOLD, R.: Sport a Evropské společenství. In: *Evropské právo (příloha Právních rozhledů)*, 2000, č. 6, s. 9–12. Zdroj: KRÁLÍK, M.: *Právo ve sportu*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2001. s. 228. ISBN: 80-7179-532-1.
- ARNOLD, R.: ESD: Věc Bosman – volný pohyb pracovníků a profesionální fotbal. In: *Právní rozhledy*, 1996, č. 8, s. 387–390.
- BLANPAIN, R., INSTON, R.: *The Bosman case. The End of the Transfer system?* London: Sweet & Maxwell, Leuven: Peeters, 1996.
- ČOLLÁK, J.: 1/3 „Bosman“ alebo dogmatické rozhodnutia Súdneho dvora v športovej oblasti. 2011. Dostupné na internete: <http://www.lexforum.sk/328> (navštívené dňa 19.9.2013).
- ČOLLÁK, J.: Výkon športovej činnosti – (ne)zamestnancom navždy? 2011. Dostupné na internete: <http://www.lexforum.cz/317> (navštívené dňa 19.9.2013).
- ČORBA, J.: Potreba liberalizácie pracovnoprávných vzťahov v oblasti športu. In: *Liberalizácia pracovného práva a nové trendy vo vývoji pracovných vzťahov*. Košice: UPJŠ v Košiciach, 2010, s. 50–59.
- DOLOBÁČ, M.: Právne postavenie športovcov. In: *Justičná revue*, 2010, č. 6–7, s. 796–801.
- DOLOBÁČ, M.: Pracovné vzťahy v športe. In: *Otázky športovního práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 96–101.
- GÁBRIŠ, T.: Športové právo. 1. vyd. Bratislava: EUKÓDEX, s.r.o., 2011. 544 s. ISBN: 978-80-89447-52-7.
- GÁBRIŠ, T.: Professional football and the EU law: Bernard award of the ECJ from March 16, 2010. In: *Rozhodovacie procesy EÚ a ich dopad na vnútroštátne právo*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2010.
- GÁBRIŠ, T.: *Právne postavenie hráčov*. 2012. Dostupné na internete: http://www.ucps.sk/Pravne_postavenie_hracov (navštívené dňa 19.9.2013).
- KRIŽAN, L.: Mal by mať profesionálny futbalista na Slovensku postavenie zamestnanca? In: *Bulletin slovenskej advokácie*, roč. XV, 2009, č. 3, s. 28–34.
- KRIŽAN, L.: *Výchovné za mladých športovcov – rozhodnutie Súdneho dvora EÚ vo veci Bernard*. 2011. Dostupné na internete: http://www.ucps.sk/clanok-164-1519/Vychovne_za_mladych_sportovcov_%E2%80%93_rozhodnutie_Sudneho_dvora_EU_vo_veci_Bernard.html (navštívené dňa 19.9.2013).
- KRIŽAN, L.: *Právne postavenie profesionálnych futbalistov pôsobiacich vo vybraných krajinách EÚ z hľadiska ich vnútroštátnej legislatívy*. 2011. Dostupné

- na internete: http://www.ucps.sk/clanok-164-1451/Pravne_postavenie_profesionalnych_futbalistov_posobiacich_vo_vybranych_krajinach_EU_z_hladiška_ich_vnutrostatnej_legislativy.html (navštívené dňa 19.9.2013).
- KRÁLÍK, M.: *Právo ve sportu*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2001. 278 s. ISBN: 80-7179-532-1.
- KURIL, M.: Niekoľko poznámok k právnemu postaveniu profesionálnych športovcov v pracovnoprávných vzťahoch. Príspevok na konferencii Právo ako zjednocovateľ Európy – veda a prax. Vylúčenie profesionálnych športovcov spod ochrany pracovného práva na príklade sociálneho dialógu. In: *Dôstojnosť ľudskej osoby v pracovnom práve: zborník z vedeckej on-line konferencie*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2010.
- PORUBAN, A.: *Miesto profesionálneho športovca v právnom poriadku Slovenskej republiky*. Príspevok na vedeckej konferencii doktorandov Trnava 2011.
- PORUBAN, A.: *K vzťahu profesionálneho športovca a klubu: pohľad historicko-geografický*. 2012. Dostupné na internete: http://www.ucps.sk/K_vztahu_profesionalneho_sportovca_a_klubu_pohlad_historicko_geograficky (navštívené dňa 19.9. 2013).
- PORUBAN, A.: *Pracovnoprávne vzťahy profesionálnych športovcov v súvislosti s výkonom závislej práce*. 2011. Dostupné na internete: http://www.ucps.sk/Sportova_cinnost_ako_vykon_zavislej_prace (navštívené dňa 19. 9. 2013).
- TOKOŠ, J.: Prestupy futbalistov v zrkadle práva. In: *Bulletin slovenskej advokácie*, 1997, č. 4, s. 45–58.
- VALA, V.: K právnemu postaveniu športovních oddílů a profesionálních športovců. In: *Časopis pro právní vědu a praxi*, 1996, roč. 4, č. 2, s. 336.

Medzinárodné dohovory a politické dokumenty, Súdne rozhodnutia, Zákony Českej republiky, Predpisy Európskej únie citované v texte príspevku.

JUDr. Miroslav Hlivák, LL.M.,
advokát SOUKENÍK – ŠTRPKA, s.r.o.;
Fakulta práva, Paneurópská vysoká škola

KARUSELOVÉ PODVODY NA DPH

Carousel frauds

Tomáš Sejkora

Sejkora, Tomáš. Karuselové podvody na DPH. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2014, Vol. 9, Supplementum 1: Supplementum 1: Zahraniční vlivy na vnitrostátní právo, pp. 157–165.

Abstrakt: Příspěvek pojednává o karuselových podvodech, nástrojích sloužících k jejich potlačení a souladu této tuzemské úpravy s právní úpravou unijní. V této oblasti jsou zejména uplatňovány instituty přenesené daňové povinnosti a ručení ex lege. V příspěvku je čtenář nejprve seznámen s pojmem karuselových podvodů, který fakticky vychází z definice daňové správy Spojeného království. Následně je přiblížena reverse charge. Na závěr se autor věnuje právě institutu ručení za DPH, u něhož vyvstala otázka, zda-li je právní úprava ručení v souladu s právem EU.

Klíčová slova: Karuselové podvody, daň z přidané hodnoty, přenesená daňová povinnost, ručení

Abstract: This paper focuses on carousel frauds, instruments for elimination of this type of frauds and the harmonisation of the Czech legislation with the legal regulations of the European Union. The analysed institutes (the reverse charge and the joint and several liability ex lege) are enacted as the main anti-frauds instruments in the area of VAT in the Czech Republic. The reader is introduced into the carousel fraud term which is based on the definition originally brought by the Commissioners of Custom & Excise of the Great Britain. Later, the reader is introduced into the reverse charge institute. In conclusion author devotes himself to joint and several liability. Concerning this instruments the question if the Czech legislation is in a harmony with the E.U. regulation is arisen and resolved at the end of the paper.

Keywords: Carousel frauds, Value Added Tax, reverse charge, joint and several liability

1. Úvod

Tento příspěvek pojednává o specifických podvodech na DPH nazývaných karuselovými či kolotočovými a nástrojích obsažených v zákoně o dani z přidané hodnoty (dále ZDPH), které těmto podvodům mají zabránit. DPH je jako jediná daň příjmem rozpočtu EU, proto je efektivní potírání těchto zločinů úkolem autorit nejen na národní úrovni, ale i úrovni unijní. Výslovné zmocnění k přijímání ustanovení k harmonizaci právních předpisů v oblasti DPH nalezneme v čl. 113 SFEU, které k tomuto opravňuje Radu, avšak pouze v rozsahu pro vytvoření a fungování vnitřního trhu či zabránění narušení hospodářské soutěže. Z tohoto důvodu se do legislativy ČR promítají právní předpisy EU, stejně tak jako judikatura Soudního dvora Evropské unie, jež problém těchto podvodů řešil v rámci několika rozsudků, a z níž také vychází rozhodovací praxe Nejvyššího správního soudu ČR (dále NSS).

Cílem příspěvku je především osvětlit pojem karuselových podvodů, analyzovat současný stav nástrojů v boji proti takovým podvodům a tento stav zhodnotit¹.

2. K pojmu karuselové podvody

Nejprve považuji za nutné přiblížit pojem karuselových podvodů. Legální definici tohoto pojmu bychom v právním řádu České republiky nenašli. Nejvyšší správní soud ČR (dále jen NSS) tento pojem používá, ale již nevykládá. NSS pouze obecně v rozhodnutí ve věci 9 Afs 94/2009 definuje pojem podvodu na DPH a proklamuje užívání tohoto pojmu ve smyslu judikatury Soudního dvora EU. Popis kolotočových podvodů nalezneme konkrétně v rozhodnutí SDEU ve věci Optigen² a ve věci Federation of Technological Industries³, která vycházejí z pojetí karuselového podvodu tak, jak je definován tehdejšími britskými správci daně, Commissioners of Custom & Excise.

Dle Commissioners of Custom & Excise ve věci Optigen je kolotočový podvod v zásadě organizován takto:

Společnost A usazená v jednom členském státě poskytne zdanitelné plnění společnosti B usazené ve druhém členském státě. K DPH z tohoto plnění je z důvodu samovyměření⁴ povinen příjemce, který má zároveň nárok na odpočet

1 Tento text byl zpracován s finanční podporou a v rámci projektu „Vývoj finančně-právní regulace ve vybraných zemích Evropské unie“, SVV č. 266 407/2013, realizovaného na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze v roce 2013.

2 Rozsudek SDEU ze dne 12. ledna 2006, Optigen a další, spojené věci C-354/03, C-355/03 a C-484/03, zveřejněný ve Sbírce rozhodnutí 2006, strana I-00483, bod 13.

3 Rozsudek SDEU ze dne 11. května 2006, Federation of Technological Industries a další, C-384/04, zveřejněný ve Sbírce rozhodnutí 2006, strana I-04191, body 11–13.

4 Jedná se o přenesení daňové povinnosti z poskytovatele na příjemce zdanitelného plnění právě při intrakomunitárním obchodě.

daně. Společnost B, nazývaná tzv. „missing traderem“, prodá toto plnění, obvykle se ztratou, nárazníkové společnosti C, nazývané „bufferem“ a usazené v tomto druhém členském státě. Missing trader je subjektem povinným přiznat daň na výstupu za prodej uvedeného plnění⁵, ale k uhrazení této částky správci daně nedojde a missing trader „zmizí“. Společnost C dále obratem prodá předmětné plnění jiné nárazníkové společnosti D, opět usazené v tomto druhém členském státě. Společnost C splní své daňové povinnosti, DPH na výstupu přízná a uhradí a zároveň uplatní odpočet daně na vstupu⁶. Zboží se takto prodává mezi jednotlivými nárazníkovými společnostmi až do okamžiku, kdy některá společnost⁷ vyveze dané zboží z druhého členského státu zpět do prvního. Tímto uskuteční plnění, které je osvobozené od DPH s nárokem na odpočet daně.⁸ Je-li kupujícím společnost A, jedná se o kolotočový podvod. Tento proces se může opakovat.

Commissioners of Custom & Excise v rozhodnutí ve věci Federation of Technological Industries dodávají, že v nejjednodušší formě tento typ podvodů na DPH vyžaduje tři subjekty přihlášené k DPH ve dvou různých členských státech, ačkoli obecně jich je sedm i více, a zároveň tyto subjekty sídlí ve více než dvou členských státech. Zapojení více bufferů sice snižuje zisk z neodvedené daně, ale zároveň zvyšuje pravděpodobnost neodhalení kolotočového podvodu správcem daně.

3. Nástroje boje proti karuselovým podvodům

Hlavními nástroji uplatňovanými v boji s karuselovými podvody jsou „reverse charge“, v ZDPH označovaným jako režim přenesené daňové povinnosti, a ručení za nezaplacenou DPH. Právní rámec pro českou legislativu v této oblasti poskytuje směrnice Rady 2006/112/ES, o společném systému daně z přidané hodnoty (dále jen jako směrnice), články 197-199a a 205, obecné zásady právní a judikatura SDEU, zejména rozsudkem ve věci Federation of Technological Industries, ve kterém SDEU stanovuje zásady, na nichž musí být založeno ručení za DPH.

3.1. Reverse charge

Tento nástroj spočívá v přenesení povinnosti přiznat a uhradit daň ke dni uskutečnění zdanitelného plnění s místem plnění v tuzemsku z poskytovatele zdanitelného plnění na příjemce. Poskytovatel má povinnost vystavit řádný daňový doklad, avšak oproti běžnému dokladu neuvádí výši daně. Místo této

5 V právním řádu ČR dle § 25 ZDPH

6 V právním řádu ČR dle § 21 ZDPH

7 Tato společnost je označována jako „broker“

8 V právním řádu ČR dle § 64 ZDPH

informace uvede, že doplnit výši daně a tuto daň přiznat je povinen příjemce plnění⁹.

Reverse charge na úrovni EU je upravena článkem 197-199a směrnice. Článek 197 zavádí přenesenou daňovou při intrakomunitárních dodávkách, jejichž pořizovatel je identifikovanou osobou ve smyslu § 6g ZDPH, pokud je na toto plnění vystaven řádný daňový doklad. Následující článek zavazuje členské státy stanovit reverse charge při dodávkách investičního zlata a zlata o ryzosti 325 tisícín nebo vyšší. Směrnice dále v článku 199 opravňuje členské státy přijmout reverse charge v taxativně stanovených případech. O přijetí takového opatření musí členské státy informovat výbor pro DPH, který se skládá ze zástupců členských států a Komise. Stanoveným zbožím a službou je:

- provedení stavebních prací a poskytnutí pracovníků na tuto činnost; dodání budovy, její části a pozemku k ní přílehlajícího, které jsou již po prvním obydlí;
- dodání nezastavěného pozemku, jenž není stavebním pozemkem;
- dodání odpadů uvedených v příloze VI směrnice (použitý materiál, šrot...)
- dodání zboží jako záruky;
- dodání nemovitosti na základě rozhodnutí soudu o nuceném prodeji;
- dodání zboží po postoupení výhrady vlastnictví

Na základě rozsáhlých kolotočových podvodů při obchodu s povolenkami na emise skleníkových plynů došlo k novelizaci této směrnice o článek 199a, který členské státy opravňuje k přijmutí do 30.6.2015 reverse charge v oblasti právě obchodu s povolenkami na emise skleníkových plynů ve smyslu směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/87/ES. Článek 199a zároveň stanovuje rozsáhlou informativní povinnost vůči Komisi.

Ustanovení této směrnice se nutně promítla do české právní úpravy DPH. Režim přenesené daňové povinnosti byl poprvé zaveden do ZDPH novelou č.#545/05 s účinností 1.1.2006, tehdy ještě na základě ustanovení tzv. šesté směrnice Rady, č. 77/388/EHS (dále jen šestá směrnice), jejíž znění z části převzala a z části novelizovala směrnice Rady 2006/112/ES.

ZDPH problematiku upravuje v ustanoveních §§ 92a-92g, která upravují krom povinného zavedení přenesení daňové povinnosti při dodávkách zlata¹⁰ také reverse charge při obchodování s povolenkami skleníkových plynů, dodání zboží v příloze č. 5 ZDPH¹¹, poskytnutí stavebních nebo montážních prací. Původním záměrem vlády bylo také zavedení reverse charge i na dodávky benzínu a nafty nad 1 500 litrů. Směrnice zavedení takového opatření u dodání pohonných hmot nedovoluje, proto byla Komisi zaslána žádost o udělení výjim-

9 Srovnej § 29 odst. 2 písm. c) ZDPH

10 Zlata ve smyslu § 92b odst. 1 ZDPH

11 Jedná se vesměs o stejné zboží uvedené v příloze VI směrnice.

ky na zavedení tohoto režimu. Výjimku musí schválit všechny členské státy, avšak žádosti ČR odmítla vyhovět Francie z důvodu obavy z přesunutí podvodů s pohonnými hmotami do jiných členských států, proto zákonodárce přistoupil k řešení této situace zavedením specifických skutkových podstat ručení za nezaplacenou DPH¹².

3.2. Ručení za DPH

Jedná se o druhý nástroj v boji proti daňovým podvodům uplatňovaný v ČR. Ručení směrnice upravuje již stručněji. Obsahuje pouze jeden článek 205, jehož znění se víceméně shoduje s právní úpravou ručení šesté směrnice, a který obecně opravňuje členské státy stanovit, že za odvod daně ručí společně a nerozdílně jiná osoba než osoba povinná odvést daň. Ovšem toto poměrně široké zmocnění členských států je korigováno i obecnými zásadami právními, zejména zásadami právní jistoty a proporcionality, a rozsudkem SDEU ve věci Federation of Technological Industries¹³ (dále jako případ či rozhodnutí).

Rozhodnutí se týkalo posouzení souladu právní úpravy Spojeného království s unijním právem. V roce 2003 došlo k novelizaci VAT Act 1994 o nový článek 77a, který zaváděl ručení za dodávky telefonů a počítačů, včetně součástí a příslušenství, pokud bylo dodání uskutečněno ve prospěch plátce a ten věděl nebo měl důvody se domnívat, že by DPH z takovéto dodávky zůstala nezaplacena. Znění britské právní úpravy bylo shledáno v souladu s unijní. SDEU v tomto případě opět zdůraznil povinnost států respektovat obecné právní zásady, jmenovitě zásady proporcionality a právní jistoty. Dále v bodě 32 rozhodnutí se vyslovuje k požadavkům na vnitrostátní úpravu ručení. Ta sice může být založena na právních domněnkách ručícího subjektu, ale „*takové domněnky nemohou být vyjádřeny takovým způsobem, aby se jejich vyvrácení důkazem o opaku stalo pro osobu povinnou k dani prakticky nemožné nebo nadměrně obtížné*“¹⁴, což by vedlo de facto ke vzniku odpovědnosti bez zavinění, proto „*subjekty, které přijmou veškerá opatření, která od nich mohou být rozumně vyžadována, aby zajistily, že jejich operace nejsou součástí řetězce dodávek, jehož součástí je operace poskvrněná podvodem na DPH, musejí mít totiž možnost důvěřovat legalitě uvedených operací, aniž by riskovaly, že budou společně a nerozdílně odpovědné za odvod této daně splatné jinou osobou povinnou k dani.*“¹⁵

12 Materiály na jednání vlády 22. září 2010. Ministerstvo financí ČR [online]. 2010 [cit. 2013-08-29]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/legislativa/materialy-na-jednani-vlady/3-ctvrtleti-10/materialy-na-jednani-vlady-22-09-10-3208> et. MIKULA, Milan. Česko musí jít v potírání daňových podvodů složitou cestou, tu jednodušší zamítla Francie. *Hospodářské noviny: HN Byznys*. 2013, roč. 57, č. 46, s. 17.

13 Rozsudek SDEU ze dne 11. května 2006, Federation of Technological Industries a další, C-384/04, zveřejněný ve Sbírce rozhodnutí 2006, strana I-04191, bod 29.

14 Viz výše, bod 32.

15 Viz výše, bod 33

ZDPH rozděluje ručení podle subjektu na ručení třetí osoby, jíž je oprávněný příjemce¹⁶, a ručení příjemce zdanitelného plnění. Ručení příjemce zdanitelného plnění nalezneme v § 108a ZDPH. Ten ručí, pokud mu vznikla povinnost přiznat a uhradit spotřební daň za zboží dodané třetí osobě, pokud nepřijal veškerá opatření, která po něm mohou být rozumně požadována, aby zajistil, že tato třetí osoba DPH přizná a uhradí. Původně však ZDPH obsahoval s účinností k 1.4.2011 pouze dvě skutkové podstaty ručení, podle kterých příjemce zdanitelného plnění ručí, pokud:

1. věděl nebo vědět měl a mohl, že DPH nebude úmyslně zaplacena, poskytovatel plnění se úmyslně dostane do pozice, kdy nemůže daň zaplatit nebo dojde ke zkrácení daně či vylákání daňové výhody;
2. úplata za poskytnuté plnění byla bez ekonomického opodstatnění zcela zjevně odchylná od ceny obvyklé.

Znění se značně podobá právní úpravě britské, která byla předmětem posouzení souladu s unijním právem v rozhodnutí ve věci *Federation of Technological Industries*, tudíž lze mít za to, že i tuzemská právní úprava je s unijním právem v souladu. V důvodové zprávě k novele zavádějící do ZDPH tento institut se sice nehovoří o britské právní úpravě jako o vzoru, ale příbuznost těchto dvou právních úprav vyplývá z rozhodnutí NSS ve věci 1 Afs 15/2008, v které NSS odkazuje na doktrinní názor publikovaný právě v této členské zemi¹⁷. Postupně byl tento institut rozšiřován o další skutkové podstaty:

1. ručení příjemce zdanitelného plnění, pokud úplata za poskytnuté plnění byla poskytnuta na zahraniční účet či na účet nezveřejněný správcem daně;
2. ručení příjemce zdanitelného plnění za nespolehlivého plátce;
3. ručení příjemce zdanitelného plnění při odběru pohonných hmot od poskytovatele, jenž není registrován jako distributor pohonných hmot.

V důsledku přijetí nové úpravy byla na Českou republiku podána stížnost Komisi na porušení evropského práva¹⁸. Rozpor je odůvodněn založením ručení v těchto případech na nevyvratitelné domněnce ve smyslu bodu 32 rozsudku SDEU ve věci *Federation of Technological Industries*. Je však nutné si uvědomit, že údaje o tom, zda je poskytovatel zdanitelného plnění nespolehlivým plátcem, zda je registrovaným distributorem pohonných hmot nebo zda byl bankovní účet poskytovatele zveřejněn, jsou zveřejněny v dálkově přístupných rejstřících.

16 Pro naše potřeby si oprávněného příjemce představme jako zprostředkovatele s úředním povolením k přijímání výrobků podléhajících spotřební dani.

17 Jednalo se o článek Foster, H., Reid, S. How do I prove that I did not know what I did not know?, *Tax journal* 2006, str. 13–16.

18 LICHNOVSKÝ, Ondřej. *Stížnost Evropské komisi na porušení evropského práva Českou republikou*. Prostějov, 2013. [cit. 2013-07-30]. Dostupné z: <http://www.scribd.com/doc/131196552/Sti%C5%BEnost-Evropske-komisi>

Platba na zahraniční účet za plnění s místem plnění v tuzemsku se jeví poněkud podezřelou a zcela zjevně odchylné ocenění plnění musí být skutečností jasnou, očividnou a nepochybnou, proto bude mezi cenou obvyklou a odchylnou vzájemný výrazný nepoměr. Pokud příjemce zdanitelného plnění tyto skutečnosti ignoruje, nepřijal veškerá opatření, která po něm mohou být rozumně požadována ve smyslu bodu 33 rozhodnutí. K tomu se staví souhlasně i konstantní judikatura NSS, dle které je na samotném plátcí, aby lpěl na obezřetnosti v obchodních vztazích a minimalizaci podnikatelského rizika¹⁹, a aby v rámci možností dbal na bezproblémovost svých obchodních partnerů²⁰. V praxi tak při naplnění těchto nových skutkových podstat ručení nebude muset správce daně prokazovat skutečnosti, které by na základě konstantní judikatury NSS stejně velmi pravděpodobně prokázal podle úpravy ručení ve znění dříve účinném (tj. k 1.4.2011). Navíc je možné ošetřit vznik ručení soukromoprávními prostředky, mezi něž lze uvést rámcové smlouvy o ručení dle ZDPH, přičemž uzavírání rámcových (př. kupních) smluv je v podnikatelské praxi běžné, a tudíž se nedomnívám, že přijetí takové smlouvy je neproporcionální administrativní zátěž podnikatelské činnosti jednotlivých plátců.

4. Závěr

Cílem tohoto příspěvku bylo porovnat současný stav tuzemských opatření v boji s karuselovými podvody a porovnat jej s právní úpravou EU. Karuselové podvody využívají faktické nulové DPH při poskytování zdanitelného plnění mezi členskými státy a nároku na odpočet daně. Kupující společnost prodá plnění ve svém členském státě dál, neodvede DPH a mizí, čímž se obohatí o neodvedenou DPH. Podvodu přidává na závažnosti skutečnost, že v rámci podvodného řetězce dochází k cirkulaci tohoto plnění. Co se definice těchto podvodů týče, dochází k zajímavé situaci, kdy SDEU přejímá definici britské daňové správy, a tu poté i NSS ČR odkazem na příslušná rozhodnutí SDEU.

Přenesení daňové povinnosti z poskytovatele na příjemce zdanitelného plnění bylo směrnicí Rady 2006/112/ES harmonizováno v oblasti obchodu s několika specifickými plněními, avšak neopravňuje členské státy přijetí tohoto institutu v oblasti pohonných hmot. Ztráty DPH způsobené kolotočovými podvody s pohonnými hmotami jsou v ČR aktuálním problémem, proto ČR žádala Komisi o výjimku, aby reverse charge mohla v tuzemsku dopadat i na tuto oblast. Žádost byla odmítnuta, proto tuzemský zákonodárce situaci řešil přijetím nových skutkových podstat ručení.

Harmonizace v oblasti ručení je oproti reverse charge poněkud skromnější a na základě jediného článku 205 dává členským státům poměrně širokou možnost k uplatňování tohoto institutu. Účinná tuzemská právní úprava spo-

19 Rozsudek NSS ze dne 22.ledna 2009, sp.zn.: 9 Afs 73/2008

20 Rozsudek NSS ze dne 10.ledna 2008, sp.zn.: 9 Afs 67/2007

čívá v poměrně rozsáhlém stanovení skutkových podstat ručení, které spočívají v postihu úmyslné nebo nedbalostní účasti daňového subjektu na podvodech, ignorování informací zveřejňovaných ve veřejných rejstřících a jiných skutečností, které často provází daňové podvody. Pro tuto právní úpravu byla na ČR podána stížnost Komisi z důvodu údajného postavení ručení na nevyvratitelných domněnkách. Nesoulad české právní úpravy s unijním právem je spatřován O. Lichnovským pouze s ohledem na jeden bod výše uvedeného rozhodnutí SDEU věci *Federation of Technological Industries*. Osobně tak se stížností nesouhlasím a zastávám názor, že by po komplexní analýze tuzemské a unijní právní úpravy mělo být ručení za nezaplacenou DPH v aktuálním znění shledáno v souladu s unijním právem. Tento spor však není doposud vyřešen. Při dalším studiu této problematiky však bude vhodné se zamyslet nejen nad přijatelností institutů *reverse charge* a ručení za DPH z hlediska obecných právních a daňově-právních principů, ale bude vhodné se zaměřit i na případné další užívané nástroje, které mohou být použity v boji proti daňovým únikům na DPH. Zejména za zajímavou možnost považuji použít postupů užívaných proti zneužití práva v daňovém právu, o kterých podrobně píše M. Kohajda²¹ a které jsou již v daňové legislativě, právní praxi i v judikatuře dobře rozpracovány. Užití těchto nástrojů by snad mohlo být také cestou v případě, že by výše analyzovaná česká právní úprava byla opravdu následně shledána jako odporující unijní legislativě.

Použitá zdroje:

1. EU coherent strategy against fiscal fraud – Frequently Asked Questions: European Commission - MEMO/06/221. In: *Europa.eu* [online]. MEMO/06/221. Brusel, 2006 [cit. 2013-08-27]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-06-221_en.htm?locale=en
2. Sněmovní tisk 129/0, část č. 1/4: Novela z. o dani z přidané hodnoty - EU. In: *Psp.cz* [online]. 2010 [cit. 2013-08-31]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=6&ct=129&ct1=0>
3. Materiály na jednání vlády 22. září 2010. Ministerstvo financí ČR [online]. 2010 [cit. 2013-08-29]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/legislativa/materialy-na-jednani-vlady/3-ctvrtleti-10/materialy-na-jednani-vlady-22-09-10-3208>
4. MIKULA, Milan. Česko musí jít v potírání daňových podvodů složitou cestou, tu jednodušší zamítla Francie. *Hospodářské noviny: HN Byznys*. 2013, roč. 57, č. 46, s. 17.
5. LICHNOVSKÝ, Ondřej. *Stížnost Evropské komisi na porušení evropského práva*

21 KOHAJDA, Michael. *Zneužití práva v aktuálním českém daňovém právu a judikatuře*. In: Boháč, Radim, et alii: Aktuální otázky financí a finančního práva z hlediska fiskální a monetární podpory hospodářského růstu v zemích střední a východní Evropy v roce 2010. Soubor odborných statí z IX. mezinárodní vědecké konference. Praha: Leges, 2010, 888 s. s. 300–311. ISBN: 978-80-87212-57-8

- va Českou republikou*. Prostějov, 2013. [cit. 2013-07-30]. Dostupné z: <http://www.scribd.com/doc/131196552/Sti%C5%BEnost-Evropske-komisi>
6. KOHAJDA, Michael. Zneužití práva v aktuálním českém daňovém právu a judikatuře. In: Boháč, Radim, et alii: Aktuální otázky financí a finančního práva z hlediska fiskální a monetární podpory hospodářského růstu v zemích střední a východní Evropy v roce 2010. Soubor odborných statí z IX. mezinárodní vědecké konference. Praha: Leges, 2010, 888 s. s. 300–311. ISBN: 978-80-87212-57-8

Mgr. Tomáš Sejkora
Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Pokyny pro autory a podmínky přijetí rukopisů

- Vydavatel přijímá dosud nevydané příspěvky prostřednictvím redakce ve dvou výtiscích a na CD / DVD, popř. elektronickou poštou.
- Příspěvek je nutno zpracovat v textovém procesoru MS WORD (přípona *.doc, nebo *.docx) nebo kompatibilním a v datové podobě jej doručit na emailovou nebo poštovní adresu redakce AIO.
- Každý příspěvek musí být odevzdán ve formě požadované redakcí (podle následujícího vzoru).
- Každý příspěvek prochází recenzním řízením.
- Redakce si vyhrazuje právo odmítnout bez další výzvy publikaci příspěvku, který nesplňuje požadavky na formu nebo nebude lektorem doporučen k publikování.
- O nutnosti provedení autorské korektury rozhoduje redakce. Když redakce rozhodne, že autorská korektura není potřebná, nemá autor právo požadovat její provedení.

Instructions for the Authors and Publishig Conditions

- The publisher accepts only contributions not yet published that must be sent in two printed copies and on CD/DVD/or through electronic e-mail.
- Contributions must be submitted in the form required by the editors (see form below). Especially the contributions must be processed in Microsoft Word (*.doc or *.docx filetypes) or a compatible data format and must be sent to the email or mailing address of the editors of AIO.
- Each contribution is peer-reviewed.
- Editors reserve the right to refuse any contribution which does not comply with the requirements of form and content or which will be assessed as not suitable for publishing by the reviewer.
- The editors reserve the right to decide on the need of author's corrections. If the editor's office finds there is no necessity of author's corrections, the author is not authorized to require it.

Adresa redakce | Address of editor's office: Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta, redakce Acta iuridica olomucensia, tř. 17. listopadu 8, 771 11 Olomouc, Česká republika. Email: redakce.aio@upol.cz. tel.: +420 585 637 635, fax: +420 585 637 506.

Požadovaná forma příspěvku

Název článku (česky nebo slovensky)
Název článku (anglicky)
Jméno autora(ů)
Klíčová slova (česky nebo slovensky, maximálně 15 slov)
Abstrakt (česky nebo slovensky, maximálně 50 slov)
Keywords (anglicky, maximálně 15 slov)
Summary (anglicky, maximálně 50 slov)
Text příspěvku (vhodně členěný na jednotlivé odstavce. Každý odstavec na novém řádku. Pro poznámky pod čarou použít automatickou funkci. (Vložit/ Poznámka pod čarou). Citace podle obvyklé formy. Podle rozsahu a zaměření bude příspěvek zařazen do příslušné sekce časopisu.)
Jméno autora(ů) + tituly
Působíště autora
Email

Required form of the paper

Title
Name of the Author(s)
Keywords (English, maximum 15 words)
Summary (English, maximum 50 words)
Text of paper (it should be properly divided into separate paragraphs; each paragraph starting in a new line. For footnotes, please, use the automatic function – Insert / Footnote. All notes should be numbered automatically. Quote according to the usual form)
Name of autor(s) + academic titles
Home institution
Email

